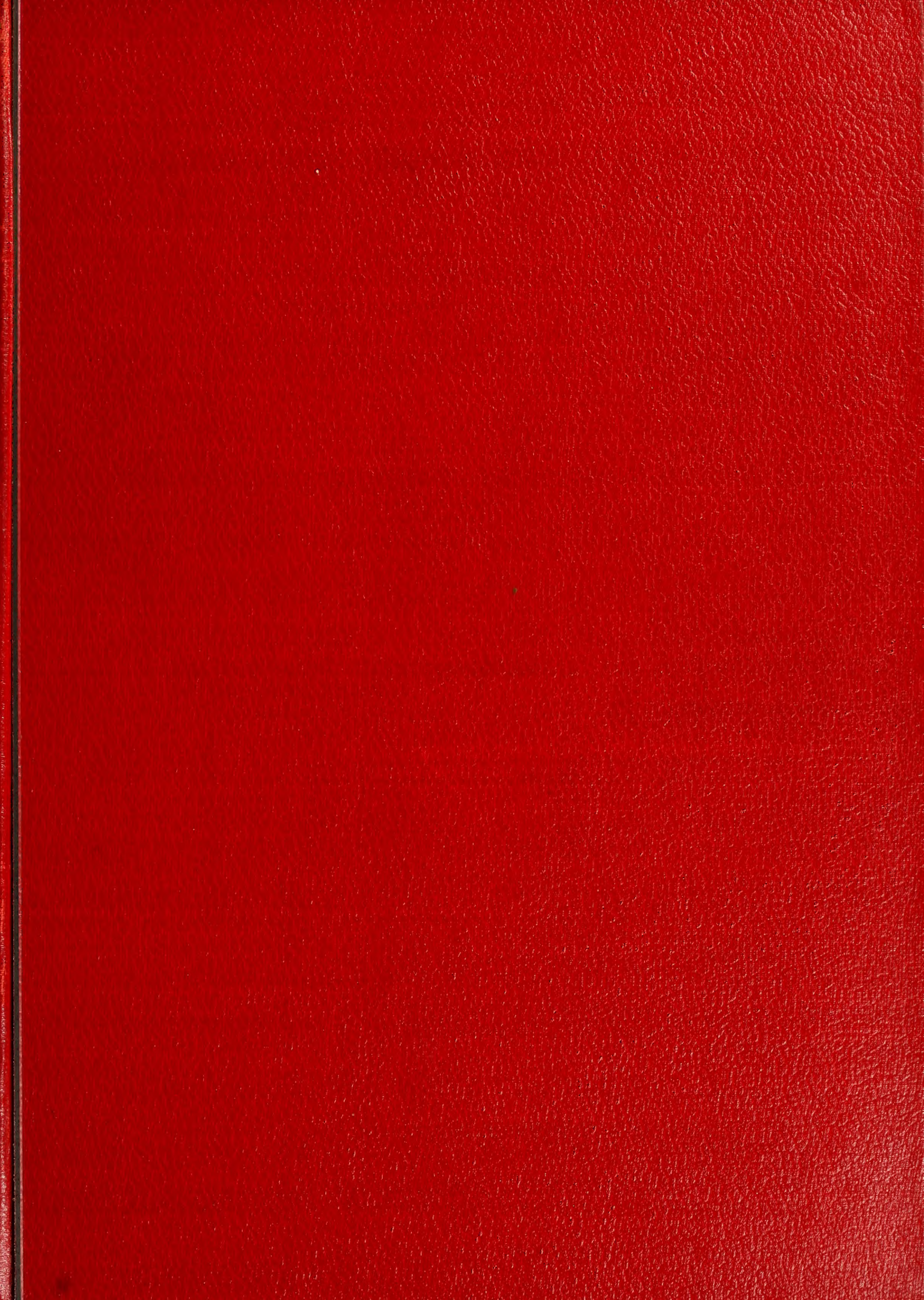

David K. Wyatt

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ภาค ๑๙

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
โปรดให้ตีพิมพ์พระราชทานในงานพระเมรุ
สมเด็จพระราชปิตุจฉา เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์
กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร
ณ พระเมรุท้องสนามหลวง
เมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๕

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์

ประสูติ ๑๖ เมษายน ๒๔๒๗
สิ้นพระชนม์ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๑

คำนำ

สำนักพระราชวังแจ้งความมายังกรมศิลปากร ให้เลือกหาต้นฉบับสำหรับพิมพ์เป็นของพระราชทาน ในงานพระเมรุสมเด็จพระราชปิตุจฉาเจ้าฟ้ากรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร ณ ท้องสนามหลวง กรมศิลปากรจึงจัดให้พิมพ์จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

หนังสือจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันนี้ เดิมอยู่ในหอพระสมุดหลวง ต้นฉบับเป็นอักษรพิมพ์ดีด มี ๑๐ เล่ม กำหนดเล่มละ ๑ ปี คือตั้งแต่ปีฉลูจุลศักราช ๑๒๓๙ (พ.ศ. ๒๔๒๐) ถึงปีกุน จุลศักราช ๑๒๔๙ (พ.ศ. ๒๔๓๐) ขาดปีเถาะ จุลศักราช ๑๒๔๑ ไป ๑ ปี แม้เล่มที่กำหนดว่า ๑ ปี บางเล่มก็ไม่ตลอดปีทีเดียว บางวันหรือบางเดือนไม่ได้จดไว้ก็มี บางเล่มก็ขาดไปตั้งหลายเดือน ปรากฏในบานแผนกบางเล่มของหนังสือนั้นว่ากรมหลวงปราจิณกิติบดี ตรัสสั่งให้คัดขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ครั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตแล้วสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชชกาลที่ ๗ ได้พระราชทานหอพระสมุดหลวงมาเป็นสมบัติของหอพระสมุดสำหรับพระนคร ซึ่งได้เปลี่ยนมาเป็นหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ในบัดนี้ หนังสือนี้จึงตกมาเป็นสมบัติของหอสมุดแห่งชาติด้วย

สังเกตตามสำนวนที่จดไว้ในหนังสือนี้ เข้าใจว่าข้อความตอนต้น ๆ ในเล่มแรกเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงไว้ด้วยพระองค์เอง เพราะถ้อยคำสำนวนที่ทรงไว้ล้วนเป็นคำสามัญ ไม่มีราชาศัพท์เลยจนถึงหน้า ๑๕ ในภาคที่ ๕ ต่อแต่นั้นมาเข้าใจว่ารับสั่งให้ผู้อื่นจด จึงมีใช้ราชาศัพท์ เช่น "เสด็จพระราชดำเนิน" "ทรงพระราชนิพนธ์" เหล่านี้เป็นต้น แต่ถึงกระนั้น ผู้จดก็พยายามจะเลียนให้เป็นพระราชนิพนธ์ เช่นใช้คำสามัญและใช้คำแทนพระองค์ว่า "ฉัน" และออกพระนามเจ้านายบางพระองค์ อย่างพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ แต่ก็ใช้ไปไม่ตลอด มักอดใช้ราชาศัพท์ไม่ได้ ยิ่งในตอนต่อ ๆ มาแล้ว มีใช้ราชาศัพท์เป็นพื้น จึงเห็นได้ว่าในตอนหลัง ๆ มา ตรัสสั่งให้ผู้อื่นจด และผู้รับสั่งก็คงผลัดเปลี่ยนกันมาหลายคน ที่พอจะทราบได้จากความสังเกตเมื่ออ่านจาก "จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน" นี้ก็มี ที่ยังไม่สามารถจะทราบได้ก็มี ที่ทราบได้บางตอนเข้าใจว่าเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ เช่นมีว่า "วัน ๑ ๑๑ ๔ ปีมะเมีย จัตวาศก จุลศักราช ๑๒๔๔ เวลาบ่ายวันนี้ไม่ได้เสด็จออก โปรดให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ (พระนามเดิมของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์) เข้าไปเขียนไดอารี ที่ห้องไลบรารี พระที่นั่งบรมราชสถิตมโหฬาร" และมีข้อความทำนองนี้อีกหลายแห่ง และบางตอนก็โปรดให้พระองค์เจ้าศรี-

เสาวภางค์จด เช่นมีว่า "วัน ๗ ๆ๘ ปีวอกฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖... โปรดให้พระองค์ศรีเสาวภางค์เข้าไปเฝ้า ทรงหนังสือราชการและไดอารี" ดังนี้เป็นต้น และบางตอนก็มีว่า "วันนี้ไม่ทรงสบาย ไม่ได้เสด็จออก โปรดให้เราเข้าไปเขียนไดอารีข้างใน" ซึ่งยังไม่ทราบได้ว่า "เรา" ในที่นี้ คือท่านผู้ใด แต่เป็นที่แน่นอนว่าในตอนหลัง ๆ นี้ไม่ได้ทรงพระราชนิพนธ์

หนังสือนี้ ถ้าได้อ่านแต่ฉะเพาะวันหนึ่ง ๆ จะเห็นได้ว่าไม่ค่อยได้เรื่องราวอะไรนัก เพราะพูดถึงเรื่องโน้นนิดเรื่องนี้หน่อย ข้อความไม่ติดต่อกัน แต่ถ้าอ่านไปหลาย ๆ วันจะเห็นว่าล้วนมีข้อความติดต่อเกี่ยวโยงถึงกันตลอด ย่อมอำนวยประโยชน์ให้แก่นักอ่านหลายจำพวก โดยฉะเพาะผู้ที่จะได้รับประโยชน์อันยิ่งใหญ่จากหนังสือนี้ มี ๒ จำพวก คือ:—

จำพวกที่ ๑ นักศึกษาทางประวัติศาสตร์ จะมองเห็นคุณค่าของหนังสือนี้อย่างแท้จริง เมื่อเขียนพงศาวดารประเทศไทยยุคนี้ เพราะพระราชกิจรายวัน วันละเล็กละน้อยเป็นต้นเหตุให้รู้ถึงเรื่องใหญ่ ๆ เช่น การออกพระราชบัญญัติ กฎหมาย หรือราชการแผ่นดินอื่น ๆ อันปรากฏอยู่ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นนั้น ยิ่งกว่านั้น ในปีใดถ้าไม่มีการออกหนังสือราชกิจจานุเบกษา เช่นในปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๔๒ และปีมะเมีย จุลศักราช ๑๒๔๔ ก็ไม่อาจทราบได้ว่า ใน ๒ ปีนั้นได้มีราชการงานเมืองอะไรบ้าง ถึงแม้อาจค้นหาได้ในหนังสืออื่น เช่นหนังสือราชการ

ตามกระทรวงต่าง ๆ เป็นต้น ก็ต้องค้นหาได้ด้วยความลำบากยิ่ง ทั้งอาจไม่ได้เรื่องราวตลอดและเป็นหลักฐานพอ แต่อาจค้นหาได้ในหนังสือนี้

จำพวกที่ ๒ นักศึกษาทางการเมือง เมื่อได้อ่านหนังสือนี้แล้ว จะมองเห็นรัฐประศาสโนบาย ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับต่างประเทศและเป็นการภายใน ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงนำประเทศไทยหลีกลัดเกาะแก่งและมรสุมแห่งการเมืองมาด้วยความยากลำบากเพียงไร สมควรเป็นทิฏฐานุคติของนักการเมืองในชั้นหลังได้เป็นอย่างดี

ขอถวายอนุโมทนาในพระราชกุศล ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล โปรดให้พิมพ์หนังสือพระราชกิจรายวันนี้ เป็นพระราชนฤธิสังคหธรรม สำเร็จโดยอนุรูปแห่งพระราชประสงค์ จงเพิ่มพูนปีติสุขสถาพร แด่สมเด็จพระราชปิตุจฉา เจ้าฟ้ากรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร ทุกประการเทอญ

กรมศิลปากร

วันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๔

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

(พ. ศ. ๒๔๒๘)

---

๒ ๆ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์ใหญ่เสด็จออกไปปฏิบัติพระสงฆ์ ๓๘ รูปรับพระราชทานฉันณพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในกาลานุกาล ๒๘ รูป สำหรับในวันทำบุญวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑๐ รูป เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัษฐิพระอัษฐิออกไปเชิญขึ้นประดิษฐานตามที่ พระสงฆ์ฉันแล้วสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงทอดผ้าพระสงฆ์รายกาลานุกาล ๒๔ รูป สดับปกรณ์ตามสมัยเช่นเคยทรงบริจาคในวันตรุษทุก ๆ ปี แต่อีก ๔ รูปนั้นขึ้นไปสดับปกรณ์พระอัษฐิในพระบวรราชวังตามเคย แล้วทรงทอดผ้าไตร ๑ ผ้าขาว ๙ พับ พระสงฆ์วัดสุทัศน์สดับปกรณ์ในการบำเพ็ญพระราชกุศลวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนายถาสัพพี อติเรก ถวายพระพรลา แล้ว

สดับปกรณ์รายร้อยอีก ๕๐๐ และพระราชทานขึ้นไปวังหน้า ๒๐๐ หอพระนาค ๑๐๐ ตามเช่นเคยมาทุก ๆ คราว แล้วเจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฐิพระอัฐิกลับ

อนึ่งวันนี้ข้างในมีการสังเวยเทวดา มีละครตามเคย

เวลาค่ำทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญพระบรมวงศานุวงศ์ ๗๕ องค์ เข้ามาประชุมเสวยที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทในวันปีใหม่ตามเคย เวลา ๒ ทุ่มพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ขาว ทรงเครื่องราชอิศริยยศจักรีดารา พระบรมวงศานุวงศ์ทรงฉลอง พระองค์ขาว ทรงเครื่องราชอิศริยยศตามที่ได้รับพระราชทาน เสด็จออกประทับห้องดรอนิงรูมพักครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับโต๊ะเสวยห้องพระโรงกลาง พระบรมวงศานุวงศ์ก็ตามเสด็จไปประทับโต๊ะพร้อมกัน มีพระนามและที่ประทับดังแผนที่ ดังนี้ - - - - - (ดูแผนที่แซกต่อไป) เวลา ๕ ทุ่มเสวยแล้วกรมหลวงวรศักดาพิศาลถวายพระพรชัยมงคล แล้วทรงสปีชตอบขอบพระทัยพระบรมวงศานุวงศ์ และพระราชทานพรแล้วเสด็จมาประทับดรอนิงรูม พระราชทานสิ่งของฉลากพระบรมวงศานุวงศ์ตามที่ทรงจับได้ ครั้นพระราชทานทั่วกันแล้วเสด็จไปประทับที่เต็นท์ในชาลาหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทอดพระเนตร์ละครพระพิศาลศุภผลเล่นถวายเรื่องวงศ์เทวราชเวลา ๓ ยามเสด็จขึ้นเป็นเสร็จการมงคลสมัยในวันปีใหม่เท่านี้

แผนที่แซก

๑

๒

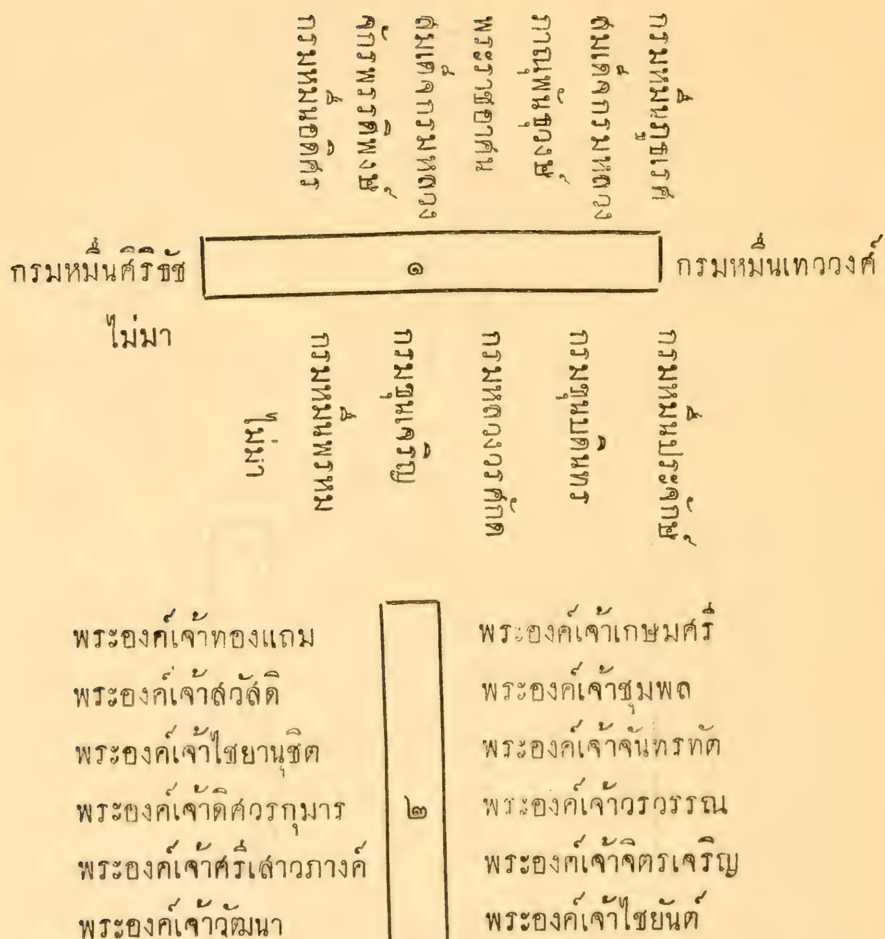
๓

๕

๔

๖

แผนที่แซก

กรมหมื่นภูธเรศ
สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงษ์
พระราชอาคน
สมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิพงษ์
กรมหมื่นอดิศร
กรมหมื่นศิริธัช
ไม่มา
๑
กรมหมื่นเทววงศ์
กรมหมื่นประจักษ์
กรมขุนบดินทร
กรมหลวงวรศักด
กรมขุนเจริญ
กรมหมื่นพรหม
ไม่มา
พระองค์เจ้าทองแถม
พระองค์เจ้าสวัสดิ
พระองค์เจ้าไชยานุชิต
พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร
พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์
พระองค์เจ้าวัฒนา
๒
พระองค์เจ้าเกษมศรี
พระองค์เจ้าชุมพด
พระองค์เจ้าจันทรทัต
พระองค์เจ้าวรวรรณ
พระองค์เจ้าจิตรเจริญ
พระองค์เจ้าไชยันต์

แผนที่แซก

พระองค์นันทวัน	๓	กรมหมื่นบริรักษ์
พระองค์วิไลยวรวิลาศ		พระองค์จรูญ
พระองค์สาย		หม่อมเจ้าบงกช
พระองค์ขจร		หม่อมเจ้าประวิช
หม่อมเจ้าฉาย		หม่อมเจ้านิลวรรณ
หม่อมเจ้าสวน		หม่อมเจ้าวัฒนากรมสิทธิ

หม่อมเจ้าชายเล็ก	๔	หม่อมเจ้าชุบ พระองค์รัชนิกร
หม่อมเจ้าเผือก		หม่อมเจ้ากุ๋
กรมขุนนรา		หม่อมเจ้าจรูญ พระองค์ชุมแสง
หม่อมเจ้าชัชวาล		หม่อมเจ้าโต ”
หม่อมเจ้าชื่น		หม่อมเจ้าบียภักดีนารถ
พระองค์กำภู		หม่อมเจ้าปรีดา
หม่อมเจ้าอุไทย		
หม่อมเจ้าต่อม		

หม่อมเจ้าเปล่ง

แผนที่แซก

กรมหมื่นสถิตย์	๕	กรมหมื่นพิศาล
กรมหมื่นนฤบาล		พระองค์โตสินี
พระองค์ปรีดา		พระองค์ประดิษฐ
หม่อมเจ้าสุบรรณ		หม่อมเจ้าขาว กรมพระเทเวศ
หม่อมเจ้าวัชรินทร		หม่อมเจ้าเจริญ
หม่อมเจ้าเพิ่ม		หม่อมเจ้าอลังการ

หม่อมเจ้าชายงาม
หม่อมเจ้าเจ็ด
หม่อมเจ้าถนอม
กรมภูมินทร
หม่อมเจ้าขาว
หม่อมเจ้าทัศนา
หม่อมเจ้าปาน

หม่อมเจ้าเกษ	๖	หม่อมเจ้าเขม

หม่อมเจ้าอบเชย
หม่อมเจ้าลำเนียง
หม่อมเจ้าทั่ง
หม่อมเจ้าโอภาส
หม่อมเจ้าสฤษ
หม่อมเจ้าอัทยา

วัน ๓ ๒ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

เวลา ๔ ทุ่มเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนม์พรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๕ รัชกาลซึ่งตั้งในบุศบกทั้ง ๕ แล้วเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เสด็จออกทางทวารเทเวศรักษาประทับเกย เพราะวันนี้เป็นวันจะได้พระราชทานธงสำคัญสำหรับกรมทหารรักษาพระบรมมหาราชวัง และทหารรักษาพระบรมมหาราช ทหารดับเพลิงทั้งหมดมาประชุมพร้อมกันที่หน้าพระที่นั่งอมรินทร ตั้งแถวซ้อน ๆ กันไปตลอดถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท สนามชั้นในนั้นเต็มไปด้วยทหารทั้งนั้น ครั้นเสด็จไปประทับเกยแล้ว จึงกรมหมื่นอดิศรถวายธงสแตนดาดพื้นแดงกลางน้ำเงินมีตราแผ่นดิน ทรงสรวมพวงดอกไม้แล้วพระราชทานแก่ขุนสรชาญพลไกรแอดยุแตน ซึ่งเป็นผู้มารับราชการในกรมนี้นานกว่าคนอื่น แล้วกรมหมื่นเทววงศ์ถวายธงกิงสคอเลอ เรียกว่า ธงจุธาธิปไตย ทรงสรวมพวงดอกไม้แล้วพระราชทานแก่ขุนสรชาญ แล้วพระองค์ดิศวรกุมารถวายธงริยแมนคอเลอ เรียกชื่อว่า ธงไชยเฉลิมพล ทรงสรวมพวงดอกไม้แล้วพระราชทานแก่ขุนสรชาญเหมือนกัน ขณะนั้นทหารทั้งปวงถวายคำนับพร้อมกัน ทหารแตรวงแตรเดี่ยวกรมรักษาพระบรมมหาราชวัง เป่าสรรเสริญบารมีพร้อมกัน ครั้น

พระราชทานแล้วเสด็จทรงพระราชยานเสด็จไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จประทับในพระอุโบสถทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีล แล้วขุนสุวรรณอ่านประกาศทรงจุดเทียนในที่ต่าง ๆ ครั้นอ่านประกาศจบแล้วพระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๓๘ รูปสวดพระพุทธมนต์ทวาทศปริตร พระยาศรีสิงหเทพนำเจ้าราชสัมพันธวงศ์เมืองนครเชียงใหม่ถวายแหวนทับทิมใหญ่ประมาณเท่าผลองุ่นสดผ่า ๒ ราคา ๘๐ พระสงฆ์สวดมนต์ถึงรัตนสูตรเสด็จพระราชดำเนินกลับพระบรมมหาราชวัง

อนึ่งวันนี้บ่าย ๔ โมงเศษท้าวสมศักดิ์ (อิ่ง) ซึ่งป่วยโรคชรามาช้านานถึงแก่กรรมในพระบรมมหาราชวัง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานโกษและฉัตรเบญจากลองชนะเขียว เข้าไปรับศพแห่ไปออกประตูกัลยาวดี ไปลงเรือกันยาม่านทองกลองชนะลงท้ายเรือ นำศพไปไว้บ้านเจ้าพระยาพลเทพซึ่งเป็นน้องชายท้าวสมศักดิ์

วัน ๔ ๆ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าโปรดให้เลี้ยงพระสงฆ์ ๓๘ รูปที่สวดพระพุทธมนต์ในพระอุโบสถเมื่อคืนนี้รับพระราชทานฉันที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ แล้วมาประชุมพร้อมกันในพระอุโบสถ

เวลาเที่ยงเศษทรงเครื่องอย่างเคยในการพระราชพิธีถือน้ำทุกปี ทรงเครื่องราชอิศริยยศนพรัตนราชวราภรณ์ เสด็จพระราชดำเนินทรงพระราชยานเสด็จแต่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จเข้าในพระอุโบสถทรงจุดเทียน

นมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล ทรงศีลแล้วทรงจุดเทียนนมัสการในที่ต่างๆ แล้วพระมหาราชครูพิธีอ่านน้ำแช่งเป็นภาษาพราหมณ์ และเชิญพระแสงศรประไลยวาต อคนีวาต พรหมมาศลงชุบในพระขันหยก แล้วพระยาศรีสุนทรโวหารอ่านประกาศแช่งน้ำเป็นภาษาสยาม แล้วพระสิทธิไชยบดีรับพระแสงขรรค์ชัยศรีและพระแสงต่างๆ เป็นอันมากจากกรมแสงมาเชิญลงชุบในหม้อน้ำ ขณะนั้นพระสงฆ์สวดสัจจคาถา เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรพิณพาทย์ต่างๆ เจ้าพระยาเสนาบดีมนตรีทั้งปวงขึ้นไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอ่านคำสาบาลตามประเพณี ครั้นเสร็จแล้วพระมหาราชครูพิธีทูลเกล้าฯ ถวายน้ำพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสวย พระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทยืนขึ้นถวายคำนับพร้อมกัน พระสิทธิไชยถวายน้ำกรมพระราชวังบวรแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์เสนาบดีเจ้าพระยาพระยาพระหลวงข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งปวง รับพระราชทานน้ำพระพิพัฒ-สัตยาตามลำดับดังเช่นเคยเหมือนทุกครั้ง พระสงฆ์ถวายพระพรลากลับ ครั้นข้าราชการรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒเสร็จแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับทางหลังฉากข้างในเสด็จออกประตูหลังพระอุโบสถ เสด็จพระราชดำเนินกลับโดยทางพระระเบียงตั้งแต่ประตูฉนวน ๓ ประตูเกยหลังวัดเสด็จทรงพระราชยานมาประทับเกยหน้าเทวราชรักษา เสด็จขึ้นพระที่นั่งสนามจันทร์ทรงฉลองพระองค์ครุย แล้วทรงจุดเทียน

เครื่องนมัสการถวายบังคมพระบรมอัษฐิพระเจ้าอยู่หัว แล้วเสด็จเข้าพระที่นั่งอมรินทรทรงเปลื้องเครื่อง แล้วพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทก็เข้าถวายบังคมพระบรมอัษฐิ ข้างพระที่นั่งสนามจันทร์พร้อมกันแล้วกราบถวายบังคมลากลับออกไป พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายในรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒสัตยา

อนึ่ง เวลาเย็นวันนี้เจ้าพนักงานตั้งเครื่องพิธีคเชนทรัสวสนาน ณ พระที่นั่งสุทธัยสวริยมหาปราสาทตามเคย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงจุดเทียน พระสงฆ์ไทย ๕ รามัญ ๕ รูปสวดพระพุทธมนต์

วัน ๕ ๆ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าพระสงฆ์ไทย ๕ รามัญ ๕ ที่สวดมนต์เมื่อคืนนี้รับพระราชทานฉันที่พระที่นั่งสุทธัยสวริย แล้วเดินขะบวนจตุรงค์ ๔ เหล่าและขึ้นประจำหน้าปะรำพระที่นั่งสุทไธสวริย ตาม เช่นเคยมาทุกปี และโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าจอม ข้างในซึ่งทรงพระครรภ์ออกไปรับน้ำพฤฒิบาทตามจารีตราชประเพณี

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม เสด็จออกไปประทับพระที่นั่งสุทไธ-สวริยมหาปราสาท พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์เฝ้าบนพระที่นั่งข้าราชการเฝ้าหน้าพระที่นั่งพร้อมกัน โปรดให้ดำเนินขะบวนคเชนทรัสวสนานมาตามถนนสนามไชย เดินแต่เหนือลงไปได้

มีพราหมณ์และราชบัณฑิตขึ้นเคยประน้ำมนต์ พระยาช้างต้น พระยาม้าต้น และพลช้าง พลม้า พลรถ พลเดินเท้าสิ้นทั้งนั้น ทหารที่เดินกระบวนวันนี้เป็นมากกว่าทุกครั้ง ครั้นสิ้นกระบวนแล้วโปรดเกล้า ฯ ให้เรียกม้าห้อกรมม้าทะลวงขี่ม้าห้อมาแต่เหนือพระที่นั่งผ่านไปใต้ อย่างเช่นมีมาในพระราชพิธีคเชนทรัศวสนานเดือนห้าทุกปีมา

เวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

เวลายามเศษพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๕ ทุ่มกลับออกมา

วัน ๖ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงครึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งจักรีห้องดรอนิงรูม เจ้าพนักงานกรมวังกรมท่านำกอมมันดันสเปศเลอ กับออฟฟิซเซอ ๘ คนซึ่งมาในเรือรบชื่อ นอติลัชของพระเจ้าแผ่นดินออศเตรียซึ่งเข้ามานั้นเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พร้อมด้วยมิสเตอร์ เยเย ริชแมน กงซุลออศเตรียเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ครู่หนึ่งกราบถวายบังคมลากลับไป

เสด็จมาประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระ แล้วทรงสัปนาคนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพพระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงครามเมืองนครชัยศรีคนเก่า และศพขุนราชบัจฐร และโปรดพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิงพระราชทานเพลิงศพพระครูสังฆปาโมกข์เมืองนครราชสีมา แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระพรหมประเสริฐศิลปเมือง พรหมบุรี ขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิงไปพระราชทานเพลิงศพ พระพรหมภักดีจางวางเมืองพรหมบุรี ฉะบับ ๑ ใบบอกหลวง รามฤทธิรงค์ปลัดเมืองสิงหบุรี ขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิงไป พระราชทานเพลิงศพพระพิศาลสงครามเจ้าเมือง ฉะบับ๑ใบบอก พระนครศรีบริรักษ์เมืองขอนแก่นส่งเงินแทนเร่วส่วย ๒ หาบ ๕๐ ชั่ง จำนวนปีวอกราคาเงิน ๑๓|๒ กับว่าได้จัดสีผึ้งอีก ๒ หาบ ทูลเกล้าฯ ถวาย

พระนรินทรอ่านบอกพระเพ็ชรพิสัยศรีสวัสดิปลัดเมือง เพ็ชรบุรีว่า พระยาเพ็ชรบุรีมีหนังสือมาว่า มีตราออกไปว่าพระพล สงครามเมืองเพ็ชรร้องว่าเลขกองด่านต้องเกณฑ์ไปทำโทรเลขใน เดือนยี่ ๑๐๐ คน เดือน ๓ นี้เลขไม่พอ ๑๐๐ คนโปรดให้เกณฑ์ เลขสมเจ้าเมืองกรมการให้พระปลัดเกณฑ์ส่งไป ๑๐๐ คนนั้น ได้ เกณฑ์ส่งขึ้นไป ๙๖ คน แต่จำนวนเดือน ๔ นั้นเกณฑ์ได้แต่ ๓๕ คนไม่มีตัวเกณฑ์เพราะชราพิการหนีตายมาก ฉะบับ ๑ ว่ามีผู้ร้าย ๗ คนถืออาวุธจุดคบเพลิงขึ้นปล้นเรือนอำแดงเหมือนเก็บทรัพย์ไป ได้หลายสิ่งรวมราคา ๖|๑ ๓ ได้สืบจับได้ตัวอ้ายผึ้ง อ้ายหวาน อ้ายจิดกับพวกอีก ๔ คนมาชำระถามให้การรับเป็นสัตย์ ส่งของ คืนได้ ๑๖ สิ่ง อ้ายผึ้งผู้ร้ายคนหนึ่งหนีไปอยู่เมืองปราณบุรี เมือง ประจวบคีรีขันธ์ ได้มีสุตรบาไปเอาตัวแล้ว

พระยาพิพัฒน์นำหลวงธรรมเรืองฤทธิ์ยกระบัตร หลวงวิชิตชลชัยผู้ช่วย กราบถวายบังคมลาออกไปรับราชการเมืองสมุทรสงคราม

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร์ขุนแผลงสท้านเป็นหลวงพิศณุเทพ เจ้ากรมตำรวจภูธร ๑ นายแฉ่งผู้ว่าที่พระศรีสุนทร นายกองส่วย เป็นพระพิไชยชลธีเจ้าเมืองปัจจันตคีรีเขตร์ ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศคู่หนึ่งเสด็จขึ้น

วัน ๗ ๆ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระอินทราษาเมืองพนัศนิคมว่าด้วยมีอ้ายผู้ร้ายลอบยิงจีนสิวเสียตายสืบไม่ได้ตัว กับว่าเวลากลางคืนพวกจีนกำเริบเที่ยวถือปืนเที่ยวยิงคืนละ๓–๔นัดทุกคืน ฉะบับ๑ ใบบอกพระยาวิชยาธิบดีศรีรณเรงคฤาไชยเมืองจันทบุรี ขอที่เขตรพระอุโบสถวัดบางหนองเสงาโดยยาว ๑๑ วา กว้าง ๗ วา ผูกพัทธสีมา กับบอกพระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงครามเมืองนครชัยศรี ๔ ฉะบับๆหนึ่งว่าวัน ๒ ๒ ๔ ค่ำผู้ร้ายปล้นเรือนนายเกิดบ้านสำนักครัวแขวงเมืองนครชัยศรี เจ้าของเรือนจับหน้านายเล็กบ้านเตาก้องได้คนหนึ่ง แต่หาทันเก็บทรัพย์ไปไม่เพราะนายเกิดร้องให้ชาวบ้านช่วย ยังให้ไปจับนายเล็กอยู่ ฉะบับ ๑ ว่าผู้ร้ายตีชิงกระบือของจีนหมูซึ่งเลี้ยงไว้ที่ทุ่งบางระกำไปได้ ๗ กระบือได้ออกติดตามแล้ว ฉะบับ ๑ ว่าผู้ร้ายตีชิงกระบือของอำแดงเปี่ยมบ้านน้อยและยิงเอา

นายมาชาวบ้านที่มาช่วย ๑๑ แผล ผู้ร้ายเอากระบือไปได้ ๔ กระบือ ได้ออกสืบแล้ว ฉะบับ ๑ วัน ๕ ๔ ค่ำเวลา ๓ ยามมีอ้ายคนร้ายประมาณ ๕๐ คนจุดเพลิงเดินมาตามทุ่งบ้านสำปะทวนแล้วเข้าปล้นบ้านลาวบ้านสำปะทวน ปล้นเรือนนายมีอำแดงจุบเรือนหนึ่ง พันปานกำนันเรือนหนึ่ง และเอาไฟลนนายมีอำแดงจุบปอกทั้งตัวแลร้องประกาศให้จับตัวเจ้าของทรัพย์ให้ได้จะตัดหูบูชาเจ้า เก็บทรัพย์ไปได้เรือนละ ๕/๑ เศษ พอทราบความก็ได้แต่งกรมการออกติดตามแล้ว

โปรดเกล้า ฯ ให้พระสุธรรมไมตรีออกไปปราบปรามจีนเมืองพนัศนิคมแล้วเสด็จขึ้นข้างใน

เวลาค่ำทรงพระเครื่องใหญ่

วัน ๑ ๗ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระแล้วทรงสัปนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพพระรามพิไชย ๑ พระศรีทิพย์โภชน์ ๑ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระยาสุนทรสงคราม เมืองสุพรรณบุรี ว่าด้วยเจ้าพระพุทธบาทและพระสงฆ์ไปถึงวัดพระแท่นดงรัง ได้ให้หลวงยกระบัตรไปรับรองแล้วเสด็จไปวัดป่าเลไลยและบ้านท่าพี่เลี้ยง พระยาสุพรรณได้รับรองตามสมควรแล้วแต่งกรมการนำไปส่งแขวงเมืองสรรคบุรีแล้ว

พระนรินทรอ่านบอกพระขยันสงคราม ปลัดเมืองนครเขื่อนขันธ์ ว่าด้วยผู้ร้ายปล้นนายชุ่มอำแดงกลิ่นทุบตีมีบาดแผล และเก็บทรัพย์สมบัติไปราคา ๑๔ ๕|๓ ๑|๓ พระขยันไปรับชัณสูตรตราสินเอง และได้แต่งกรมการไปเที่ยวสืบสวนแล้ว ถ้าได้ความจะบอกมา

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาสมุทรสาคร ๒ ฉะบับๆ หนึ่งว่าขุนเทพอากรมาขอกำนันไปจับจีนลักต้มสุราเถื่อนที่คลองบึกนกเหนือลัดท่าจีน ได้ให้กรมการกำนันไปด้วย ครั้นไปถึงเข้าโรงไม่ได้ มีคูล้อมรอบปักขวากด้วย พวกจีนยิงปืนระดมออกมา ๒๐ นัด พวกนายอากรน้อยตัวต้องกลับมา ครั้นรุ่งขึ้นได้แต่งกรมการเพิ่มให้ไปอีก นายอากรพาไปถึงโรงจีนลัก ๆ กับพวกเอาปืนยิงออกมาประมาณ ๑๐๐ นัด กระสุนปืนถูกจีนบุนเสง ๔ แผล จีนฮกไถ ๑ แผล จีนหัว ๑ แผล ต้องกลับมาทำคำกฎหมายตราสินและฟ้องจีนลักกับพวกที่รู้จักชื่อ ๑๘ ไม่รู้จักชื่อประมาณ ๓๕ คน จีนบุนเสงที่ถูกปืนอยู่ได้ ๒ วันตาย ฉะบับ ๑ ว่าได้แต่งกรมการกำนันกับพวกนายอากรไปตรวจโรงจีนลัก จีนลักเผาโรงแล้วหนีไปเสีย ยังสืบสวนอยู่ยังไม่ได้ตัว

แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ฯ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประพาสพระราชอุทยาน

สราญรมย์ พร้อมด้วยกระบวนข้างในจนเวลา ๒ ทุ่มเสษเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

อนึ่งวันนี้มีการไล่หนังสือนักเรียนในโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ด้วยโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ พระยาภาษกรวงศ์ พระยาศรีสุนทรโวหาร เป็นข้าหลวงไปเป็นผู้ไล่ด้วย

วัน ๓ ๆ๕ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าโปรดให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระบำราบปรปักษ์ ทรงจัดการให้เจ้าพนักงานยกโกษศพเจ้าคุณเถ้าแก่ (ปุก) ขึ้นเสลี่ยงแก้ว มีเครื่องสูงกลองชนะมาแต่บ้านสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ มาขึ้นเสลี่ยงโถงหรือสามคานตั้งกระบวนแห่ไปแต่หน้าบ้านพระยาอภัยรณฤทธิ ริมบ้านสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ แห่ไปเข้าเมรุผ้าขาววัดบุบผารามวิหาร เจ้าพนักงานเชิญโกษศพขึ้นตั้งบนแว่นฟ้า ๓ ชั้น มีเครื่องสูงล้อมชั้นในรอบฐานบัทม์ ชั้นนอกมีฉัตรเบญจรงค์ล้อม ๖ คัน พระสงฆ์สวดอภิธรรม ๒ สร้าง กลองชนะแตรสังข์ประโคมตามเวลา มีการมหรสพโขนโรง ๑ หุ่นโรง ๑ งิ้วโรง ๑ หนัง ๒ โรง ทั้งกลางคืนต้นกัลปพฤกษ์วันละ ๔ ต้น

ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมงเสษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงขาวสาย เสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานไปประทับพระที่นั่งราชกิจ เสด็จลงท่าราชวรดิตถ์ทรงเรือ

พระที่นั่งกราบขจรกรุง เสด็จพร้อมด้วยกระบวนนำและตามเสด็จไปประทับวัดประยูรวงศาราม เสด็จทรงพระราชยานเสด็จพระราชดำเนินไปประทับเมรุผ้าขาวหน้าวัดบุปผาราม ทรงทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร สมเด็จพระวันรัตและพระราชาคณะ ๑๐ รูป บังสุกุลศพเจ้าคุณกลางแล้วถวายอนุโมทนา เสด็จกลับประทับพลับพลาทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ผลฉลาก โปรดให้เจ้าพนักงานทิ้งทานทุกต้นกัลปพฤกษ์ แล้วเสด็จทรงพระราชยานเสด็จพระราชดำเนินกลับมาประทับท่าวัดประยูรวงศ์ ทรงเรือพระที่นั่งเสด็จพร้อมด้วยกระบวนนำและตามเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

กับวันนี้โปรดเกล้าฯ พระราชทานตราตั้งให้กรมท่าส่งไปพระราชทานมิสเตอรแซมอล คิลเบิก โยนซ์ เป็นกงซุลสยาม ณ เมืองรางงูน ๑ มิสเตอร ยอน คอนเนลลี่เป็นกงซุลสยามที่เมืองมอลเมน ๑

วัน ๔ ๑๐ฯ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนางและไม่ได้เสด็จไปที่ศพเจ้าคุณปุกด้วย

วัน ๕ ๑ฯ๑ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกทางท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรี ทรงสัปนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้าสายในกรมหมื่นกระษัตรศรีศักดิเดช ๑ พระทิพจักษุสาตรเจ้ากรมหมอโรงพระโอสถ ๑ กับพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิงไปพระราชทานเพลิง

ศพพระพรหมภักดีจางวางเมืองพรหมบุรี ๑ พระพิศาลสงคราม เมืองสิงหบุรี ๑ แล้วเสด็จทรงพระราชยานไปประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เสด็จลงท่าราชวรดิษฐทรงเรือพระที่นั่งขจรกรุง เสด็จโดยชลมารคพร้อมด้วยเรือกระบวนนำและตามเสด็จ ไปประทับท่าหน้าวัดประยูรวงศาวาสวิหาร เสด็จขึ้นทรงพระราชยานเสด็จพร้อมด้วยหมู่องครักษ์กระบวนนำตามเสด็จ ไปประทับเมรุวัดบุบผารามวิหาร เสด็จไปประทับในเมรุมุขตะวันออก ทรงทอดผ้าไตร ๒๐ แล้วกรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ เจ้าพระราชาคณะถานานุกรมรวม ๒๐ บังสกุลแล้วยถาสัพพีอติเรกแล้วพระสงฆ์กลับออกไป ทรงจุดเทียนธูปและมีเครื่องขมาศพเสด็จขึ้นบนฐานบัทม์พระราชทานเพลิงศพเจ้าคุณเปุก เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์กลองชนะตามธรรมเนียม เสด็จมาประทับพลับพลาทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานทิ้งทานทุกต้นกัลปพฤกษ์ พระราชทานราษฎรทั้ง ๔ ต้น และทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ผลฉลากพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วเสด็จพระราชดำเนินทรงพระราชยาน เสด็จพระราชดำเนินกลับมาประทับท่าวัดประยูรวงศ์ เสด็จทรงเรือพระที่นั่งเสด็จกลับพระราชวัง เวลาค่ำไม่มีราชการอะไร

วัน ๖ ๑๒ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้เป็นวันจะได้เสด็จพระราชดำเนินโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ พระราชทานรางวัลนักเรียนซึ่งไล่หนังสือได้ในวัน

ๆ ๕ ค่ำ พระองค์เจ้าดิศวรกุมารซึ่งเป็นผู้จัดการโรงเรียนได้เชิญพระบรมวงศานุวงศ์มาประชุมเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกพระที่นั่งอนันตสมาคม เสด็จพระราชดำเนินไปขึ้นพระตำหนักสวนกุหลาบ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับตึกใหม่ ซึ่งเป็นที่สอนหนังสือซึ่งทำใหม่ติดเนื่องกันไปกับพระตำหนักเดิม เสด็จทอดพระเนตรที่สอนหนังสือทั่วแล้ว เสด็จลงไปชั้นล่างทอดพระเนตรที่เหล่านั้นทั่วแล้ว เสด็จออกไปสนามหญ้าหลังตึกใหม่ตลอดถึงแถวเต๊งใน ในพระบรมมหาราชวังชั้นในขณะนั้นพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการและครูในโรงเรียนนักเรียนในโรงเรียนนี้ยืนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกัน เสด็จประพาสทั่วแล้วเสด็จประทับบนศาลากลางสนามหญ้า โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอและสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ และเจ้านายทั้งปวงเสด็จขึ้นไปยืนเฝ้าบนนั้น หม่อมเจ้าและข้าราชการยืนเฝ้าอยู่ข้างศาลาเป็นอันมาก ครูและนักเรียนทั้งปวงยืนเฝ้าในสนามหญ้าหน้าศาลาซึ่งตั้งพระที่นั่งโธรนพร้อมกัน แล้วกอมมิตตีผู้ไล่หนังสือทั้ง ๕ เดินเข้ามายืนเฝ้าหน้าพระที่นั่งแล้ว พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติอ่านรายงานถวาย ว่าด้วยการไล่หนังสือนักเรียนในโรงเรียนนี้ได้นักเรียนที่เรียนจบแบบหนังสือไทยเป็นคนรู้แท้ ๔ คน หม่อมเจ้าชัชวาลย์ในกรมขุนบดินทร ๑ หม่อมราชวงศ์จัน บุตรหม่อมเจ้านภาในกรมหลวงมหิศวรินทร ๑ หม่อมราชวงศ์ฉะอ้อน

บุตรหม่อมเจ้าถึกในเจ้าฟ้าอิศราพงศ์ ๑ หม่อมราชวงศ์สำเริงบุตร์หม่อมเจ้าเปี่ยกในเจ้าฟ้าอิศราพงศ์๑ และว่าด้วยนักเรียนที่ควรจะได้รับพระราชทานของรางวัล แล้วทรงพระราชดำรัสตอบแสดงการที่ทรงยินดีในเรื่องที่ไล่หนังสือได้มีเป็นครั้งแรกในเมืองไทย และทรงชี้แจงการที่โปรดเกล้า ฯ ให้สร้างโรงเรียนเพื่อจะทรงอนุเคราะห์พระบรมวงศานุวงศ์และชนชาวสยามให้มีวิชาเจริญขึ้น แล้วพระราชทานพระบรมราโชวาทนักเรียนและสรรเสริญขอบใจผู้ที่ไล่ และพระองค์ดิศผู้จัดการโรงเรียน และครูผู้สอน แล้วกอมมิตตีถวายคำนับถอยกลับไป

จึงโปรดเกล้า ฯ พระราชทานรางวัลนาฬิกาพกทองคำแก่หม่อมเจ้าชัชวาล ในการที่เป็นคนเรียนรู้ดีกว่านักเรียนทั้งปวงเป็นชั้นที่ ๑ คนหนึ่ง แล้วพระราชทานรางวัลของต่าง ๆ เป็นเครื่องเขียนหนังสือทั้งนั้น แต่เป็นของมีราคามาก ๆ ทั้งนั้น พระราชทานหม่อมเจ้าเผือกในกรมขุนนรานุชิตเป็นคนไล่ได้ดีกว่าคนในชั้นที่ ๒ คนหนึ่ง หม่อมราชวงศ์พยูรบุตรหม่อมเจ้าเขมเป็นคนไล่ได้ดีกว่าคนชั้นที่ ๓ คนหนึ่ง หม่อมราชวงศ์วินบุตร์หม่อมเจ้าเนตรในพระองค์เจ้าเสือในการลายมือดีคนหนึ่ง หม่อมราชวงศ์ฉะอุ่มบุตรหม่อมเจ้าแช่ในพระองค์เจ้าศรีสังข์ ในการหมั่นเล่าเรียนคนหนึ่ง และพระราชทานรางวัลวิเศษแก่คนซึ่งไล่หนังสือไทยรู้จบแบบที่ยกเป็นชั้น ๑ อีก ๓ คน คือ หม่อมราชวงศ์จัน หม่อมราชวงศ์สำเริง หม่อมราชวงศ์ฉะอ้อน

ครั้นพระราชทานรางวัลเสร็จแล้ว เสด็จกลับจากที่นั้นเสด็จทอดพระเนตรในสวนกุหลาบซึ่งพระองค์ดิศได้จัดทุก ๆ แห่งแล้ว เสด็จขึ้นทางพระที่นั่งอนันตสมาคม หลวงโลกทีปถวายฎีกาจันทรุปราคาซึ่งจะมีในวัน ๑ฯ๕ ๕ ค่ำ แล้วเสด็จขึ้นข้างใน

เวลายามเศษพระองค์เจ้าสวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๕ ทุ่มกลับออกมา

อนึ่งการศพเจ้าคุณปุกวันนี้เก็บอัฐิพระราชทานเรือรับอังคารไปลอย และตั้งกระบวนแห่อัฐิกลับและการอื่น ๆ ตามธรรมเนียม

วัน ๗ ๑ฯ๓ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระยาสุรินทรภักดีเมืองสุรินทร ๓ ฉะบับ ฉะบับหนึ่งว่าได้เก็บเงินแทนผลเร่วส่วยเมืองสุรินทร เมืองทุรพินทนิคมจำนวนปีมะแมเบญจศกเงิน ๔ ┼(๕๘) เป็นเร่วหนัก |๒๓๖/|๘๐ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉะบับหนึ่งว่าได้ให้กรมการคุมเงินแทนเร่วส่วยเลขเมืองรัตนบุรี สมัคมาอยู่เมืองสุรินทรเงิน ๑๐ ┼(๗) ฉะบับหนึ่งว่ามีตราโปรดให้รับเลขเมืองศรีขรภูมพิสัยและเมืองสังขะนั้น ได้เร่งได้เงินที่ค้าง ๑ ┼(๓) ๒ ส่งเข้ามากับใบบอกพระกำแพงพราหมณ์ปลัดเมืองศุโขทัย ขอที่ผูกพัทธสีมาวัดหนองรั้งยาว ๖ วา ๓ ศอก กว้าง ๓ วาฉะบับ ๑ กับใบบอกพระยา

วิเสศภูไชยเมืองฉะเชิงเทรา ว่าหลวงวิสูตรจีนชาติปลัดฝ่ายจีนป่วยถึงแก่กรรม ขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิงไปเผาศพฉะบับ ๑

พระนรินทรอ่านบอกพระยากักดินฤบดินทรพระยาอมรินทรภูไชยขอศิลาหน้าเพลิงเผาศพพระครูวิบุลยเกียรติเจ้าคณะเมืองราชบุรีฉะบับ ๑ กับใบบอกพระยาพิทักษ์ทวยหาญเมืองประทุมธานี ขอศิลาหน้าเพลิงเผาศพพระครูปัญญารัตนฉะบับ ๑

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาราชพงษานุรักษ์เมืองสมุทรสงคราม ขอศิลาหน้าเพลิงเผาศพหลวงอร่ามเรืองฤทธิยกระบัตรฉะบับ ๑ กับใบบอกพระยานนทบุรีว่าด้วยผู้ร้ายปล้นบ้านอำแดงแก้ว นายวันเจ้าของทรัพย์ไม่รู้จักหน้า ได้แต่งกรมการสืบสวนอยู่

แล้วพระยาพิพัฒนำพระสุธรรมไมตรีถวายบังคมลาไปราชการเมืองพนัศนิคม และนำพระพิไชยชลธีผู้ว่าราชการเมืองประจันตคีรีเขตรกราบถวายบังคมลาไปว่าราชการบ้านเมือง

วันนี้สมเด็จกรมพระมาเฝ้า รับสั่งด้วยเรื่องจะเสด็จขึ้นไปพระราชวังบางปอิน และการที่จะเสด็จพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระพุฒาจารย์แล้วเสด็จขึ้น เสด็จไปประทับชิตติงรูมสมเด็จกรมพระเฝ้า รับสั่งเรื่องพระยาพิไชยไปตีฮ่อฌทุ่งเชียงคำและเรื่องพระยาราชวรานุกูลไม่ไปตีฮ่อพร้อมกับพระยาพิไชยพระยาราชทำการโยเยอ่อนแอเสียไม่ไปตามนัดตามตราพระราชสีห์รับสั่งอยู่จนเกือบทุ่มเสด็จขึ้น

วัน ๑ ๑๔/๙ ๕ ค่ำ ปีระกาเบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระยามหาอมาตย์ ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งว่ากราบถวายบังคมลาออกไปณวัน ๔ ๑๑ ๔ ค่ำปีวอกฉอศกถึงเมืองฉะเชิงเทราณวัน ๑ ๑๓ ๔ ค่ำ พักอยู่ ๓ วันไปจากฉะเชิงเทราถึงเมืองปราจินบุรีวัน ๒ ๕ ค่ำปีระกายังเป็นฉอศก พระยาปราจินได้เกณฑ์ช้างคนเกวียนไว้ท่าแล้ว ขอขุนศุภมาตราไปด้วย ได้ให้พระยาปราจินเกณฑ์เลข พระพิทักษ์อุทัยทิศบิดาภรรยาขุนศุภมาตราให้ขุนศุภมาตรา ๒๐ ให้เกณฑ์เลขอาษาเพิ่มเติมเข้ากองอีก ๑๕ คน กับว่าเลขหลวงยกระบัตร์ที่ไปเป็นพระพิทักษ์บุรพทิศเมืองศรีโสภณยังหลบหลีกราชการอยู่มาก ขอให้หลวงนครเมืองปราจินบุรีควบคุมและขอไปราชการด้วย และได้ถือน้ำพระพิพัฒที่เมืองปราจินบุรีด้วย กำหนดจะได้กราบถวายบังคมลาไปเมืองประจันตคามวัน ๖ ๕ ค่ำปีระกายังเป็นฉอศก ฉะบับที่ ๒ ว่าโปรดให้เกณฑ์ข้าราชการในพระบรมมหาราชวังพระราชวังบวรไปราชการด้วยนั้น เมื่อวันถวายบังคมลานั้นข้าราชการในพระราชวังบวรลงมาด้วย ได้เห็นหลวงวุฒิกำแหงเป็นคนชรา ได้ไล่เลียงกำลังพาหนะก็ไม่มี ได้ให้พระอินทรารักษ์บอกพระยากลาโหมขอเปลี่ยนใหม่ ก็ไม่เปลี่ยนให้ ๆ พระรามเดชะคุมไปมอบให้พระยามหาอมาตย์ ๆ ก็ไม่ขอมรับครั้นออกไปถึงปราจินบุรี หลวงวุฒิกำแหงมาหาได้ถามได้ความว่าไม่เปลี่ยน ให้พระยามหาอมาตย์เห็นว่าเป็นคนชราใช้ราชการไม่ได้

ได้ไล่กลับเข้ามาแล้ว ขอพระรามเดชะในพระราชวังบวรออกไปเปลี่ยน โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จกรมพระค่อว่าไปที่วังหน้า แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศประเดี๋ยวเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ฯ ๑๕ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้เวลากลางวันไม่ออกขุนนาง วันนี้เป็นวันจะมีจันทรุปราคา เจ้าพนักงานตั้งพระแท่นสรงที่ซาลาข้างพระที่นั่งอมรินทรด้านตะวันออก เวลาค่ำกรมแสงตั้งกล้องส่อง เจ้าพนักงานชาวประโคมเตรียมพร้อมตามบุรพราชประเพณี ครั้นเวลายามเศษแต่เป็นคำเถียงกันว่า ๓๙ ๔๐ ๔๒ นาฑีบ้าง ขอบมณฑลพระจันทรหมองแล้วขาดขอบข้างทิศอาคเณย์เป็นจันทรุปราคาโหรสั่งประโคม เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรฆ้องชัยมโหรีกรมแสงในตามธรรมเนียม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งอมรินทรเสด็จไปประทับพระที่นั่งราชฤดี ทรงผลัดพระภูษาทรงพระสภัคตร์โขมพัตรเสด็จเข้าสู่ที่สรงพระมุรธาภิเศกสนานตามโบราณราชประเพณี เพื่อทรงพระเจริญศุขศิริสวัสดิ์สถาพร เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรฆ้องชัยพิณเพาทย์นฤนาท เจ้าพนักงานถวายพระเต้าต่าง ๆ เป็นอันมาก พระมหาราชครูกับพราหมณ์ทั้งหลายถวายน้ำพระมหาสังข์ต่าง ๆ เป็นอันมาก ครั้นสรงแล้วทรงเครื่องเสร็จเสด็จมาประทับพระที่นั่งสนามจันทร พระราชทานเงินพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งฝ่ายทหารพลเรือนเป็นอันมาก พระราชทานรางวัลผู้ซึ่งถวายคำนวนบาทใกล้ คือ สมเด็จ

กรมพระ ๓|— กรมหมื่นประจักษ์ กรมหมื่นเทววงศ์องค์ละ ๓|— พระมหาราชครูพิทธี หลวงโลกทีป หลวงสโมสรคนละ ๓|— เวลา ๕ ทุ่ม ๑๖ นาฑีเต็มคราชเป็นตรีคราช เวลาเกือบ ๒ ยามพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น เวลา ๒ ยาม ๕๒ นาฑีเป็นโมกข บริสุทธิ์

วัน ๓ ๑ฯ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระพุทธรูปและพระไตรปิฎก แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระพลสงครามผู้รักษาเมือง ๆ นครสวรรค์ ว่าหม่อมเจ้าพระพุทธบาทไปถึงเมืองนครสวรรค์ ได้รับรองเลี้ยงดูโดยสมควร แล้วแต่งกรมการนำไปส่งถึงเขตต์แขวงเมืองกำแพงเพ็ชร

พระนรินทรอ่านบอกพระยาภักดีนฤบดินทร พระยาอมรินทรฦๅไชยเมืองราชบุรี ๓ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่ากำนันมาแจ้งความว่ามีผู้ร้ายฆ่านายแป๋วตายที่หลักแปดคลองดำเนินสะดวก แต่งกรมการไปสืบจับได้ตัวอ้ายแป๋วมาถามรับเป็นสัตย์ส่งตัวเข้ามา ฉะบับ ๑ ว่านายสั่งโจทก์ฟ้องว่า อ้ายสา อ้ายชม อ้ายหุ่น ฆ่านายร้ายตายได้ตัวมาถามรับเป็นสัตย์ส่งตัวเข้ามา ฉะบับ ๑ ว่านายสาโจทก์ฟ้องว่าอ้ายไข่ อ้ายขำ อ้ายเคลิ้ม อ้ายทด แทงนายเปรตายที่วัดห้วยโรง ได้ตัวผู้ต้องหามาถามรับเป็นสัตย์ส่งตัวเข้ามากรุงเทพ ฯ

พระยาพิพัฒเอ่านบอกพระยานนทบุรีว่าด้วยผู้ร้ายปล้นนายโต พันอินทราชเก็บทรัพย์ไปได้ ๕ ค่ำ เศษ เจ้าของจำหน้าผู้ร้ายได้ ๒ คน ชื่ออ้ายเกลี้ยง อ้ายก้อน แต่อ้าย ๒ คนนี้หนียังติดตามสืบสวนอยู่

แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์เรื่องเบื่องพวนจนเวลาย่ำค่ำแล้วเสด็จขึ้นข้างใน

อนึ่ง เวลาเช้าวันนี้เจ้าพนักงานได้แห่พระศพพระวงศ์เธอพระองค์เจ้ามหาหงษ์โสภาค มีเครื่องสูง ๓ ชั้น กลองชนะ ๕ คู่ เครื่องแห่ตามสมควร ไปเข้าเมรุวัดบุบผารามวิหาร มีการเล่นอย่างเช่นเจ้านายในพระราชวังบวร เวลาเย็นมีทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ์วันละ ๒ ต้น

เวลายามเศษพระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปเฝ้าข้างใน เมื่อพระจันทร์ขึ้นเจ้าพนักงานตั้งบายศรี โหรถามข่าวพระจันทร์ตามโบราณวิสัยตามเคย

วัน ๔ ๒ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

บ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วทรงสับนาคเพลิง พระราชทานเพลิงศพพระองค์มหาหงษ์วัดบุบผาราม ๑ หม่อมเจ้าโตเลฟเตแนนต์ ๑ พระวิเชียรมุนีวัดบุบผาราม ๑ พระครูธรรมจริยาภิรมวัดมหาพฤฒาราม ๑ กับพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิงไปพระราชทานเพลิงศพพระครูวิบุล

เกียรติวัดสะแกเมืองราชบุรี ๑ พระครูปัญญารัตน์เมืองประทุมธานี ๑ หลวงอร่ามเรืองฤทธิยกระบัตรเมืองสมุทสงคราม ๑ หลวงวิสูตรจีนชาติเมืองฉะเชิงเทรา ๑ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

เสด็จขึ้นพระแท่นแล้ว พระยาศรีอ่านบอกพระยามหาอมาตย์ว่าได้ขึ้นไปถึงท่าเมืองประจันตคามพักอยู่ ๒ วันแล้วไปเมืองประจันตคาม อาการไข้หายเปนปรกติแล้วจะไปทางหนองสาริกา ได้ทราบว่าเปนทางกันดารจะต้องยกขึ้นไปทางศรีโสภณเปนทางอ้อม ถ้าจะไปจึงจะบอกมา

พระนรินทรอ่านบอกเมืองราชบุรี ๔ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่าผู้ร้ายเข้าปล้นโรงจีนโปกุยอำแดงจันตี แทงเจ้าของทรัพย์มีบาดเจ็บหลายแห่ง เก็บทรัพย์ไปราคา ๑๙┼๕ เงิน ┼๒ ทอง ┼๒ สืบจับได้ตัว อ้ายริด อ้ายเกิด อ้ายกรับ อ้ายนวม กับได้ของกลางมาถาม ผู้ร้ายรับเปนสัตย์ซัดเพื่อน ๒๐ คนยังสืบจับต่อไป ฉะบับ ๑ ว่าผู้ร้ายปล้นบ้านราษฎรบ้านคูบัวตีฟันเจ้าของทรัพย์มีบาดแผล สืบจับได้ตัวอ้ายชม อ้ายหริ่ม อ้ายแปะกับของกลางซักถามรับเปนสัตย์ว่าปล้นเรือนอำแดงภู่ได้ทรัพย์ไป ┼๕ เศษซัดถึงอ้ายบุญ อ้ายแฉ่ง อ้ายจ่าง แขวงเมืองสมุทรสงคราม ได้มีหนังสือไปแล้ว ฉะบับ ๑ ว่าขุนชำนิพลภักดินายกองส่วยเงินขึ้นกรมกลาโหมวังหน้ามาฟ้องว่า อ้ายโต นายเอี่ยม ตีนายสอง

ผู้น้องจมน้ำตายหายไป ได้ตัวอ้ายโต นายเอี่ยมมาถาม ปฏิเสธไม่รับ สืบพยานรางวัดทั้ง ๒ ฝ่าย ภายหลังอ้ายโตรับเป็นสัตย์ แต่นายเอี่ยมหารับไม่ ฉะบับ ๑ ว่าอำแดงแหวดบุตรอำแดงจันไปร้องทุกข์ว่า อำแดงจันกับอำแดงแหวดลงเรือไปหาพี่น้องในคลองวัดกลาง และจอดเรือกินข้าว อ้ายชมกับพวก ๘-๙ คนถือปืนดาบหลาวมาที่เรือฉุดอำแดงแหวดขึ้นจากเรือ อำแดงจันร้องให้ชาวบ้านช่วย ผู้ร้ายผลักอำแดงจันจมน้ำตาย แล้วอ้ายชุ่มทำชำเราอำแดงแหวดแล้วให้เพื่อนทำอีกคนละครั้งแล้วปล่อยไป ได้ให้กรมการออกสืบได้ความว่าเลฟเตอแนนต์ที่มาตั้งจับคนโทษอยู่เมืองสมุทรสงครามจับอ้ายชมไว้ ได้ให้ไปขอตัวมาถามรับเป็นสัตย์ซัดเพื่อนอีกหลายคนยังสืบจับอยู่

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้น

วัน ๕ ๓ ๕ ค่ำปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ห้องดรออิงรูม เจ้าพนักงานกรมท่า กรมวังนำดอคเตอร์ คาเบรียล ผู้ว่าการกงซุลเยอรมัน ๑ มิสเตอร์ซิงชิงเยอสิเกรตารี ๑ มิสซิสซิงชิงเยอ ฟอลรา ภรรยาสิเกรตารี เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชปฏิสัณฐานโดยสมควรแล้ว กราบถวายบังคมลากลับไปเสด็จขึ้นเสวย

เวลาเกือบค่ำเสด็จออกประทับดรออิงรูม กรมหมื่นเทววงศ์กับราชเอดเดอแกมปนำมิสเตออาลเบิก ยุเกอกงซุลอิตาลี ๑

กับดอกเตอ ลุสตี นักปราชญ์อิตาลีเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชปฏิสัณฐานตามสมควรแล้วกราบถวายบังคมลากลับไป เสด็จออกไปประทับมุขเด็จพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท สมเด็จกรมพระกับกรมช้างนำช้างพลายงอนซึ่งตีพอภรรยาหมอเตียงปลอยเกรียงตาย ผู้ตายกับอะของโต๊ะบุตรถวายนั้นเข้ามาถวายตัวทอดพระเนตรที่หน้าพระที่นั่งจักรี ช้างสูง ๕ ศอก ๒ นิ้ว โปรดพระราชทานรางวัลเงิน ๕ ชั่ง กับเสื้อผ้าทั้งมารดาและบุตร และโปรดพระราชทานเสื้อเข้มขาบพระพิทักษ์พลขันธ์ เสื้ออัตลัดหลวงสุวรรณบรรพต เสื้อแพรขุนหมื่น ๓ คน ๆ ละเสื้อซึ่งเป็นผู้นำช้างเข้ามา แล้วเสด็จมาประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยามหาอมาตย์ที่ ๔ ว่ายกไปจากประจันตคาม ๓ ๆ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก ๑๒๔๖ ไปถึงเมืองกบิลวันนั้นเอง รุ่งขึ้นพระยาศรีสุริยเดชปลัดเมืองนครราชสีมามาแจ้งความว่า มีท้องตราให้มาทำทางโทรเลขขึ้นไปถึงเมืองนครราชสีมา ให้พระยากำแหงสงครามเกณฑ์คน ๕๐๐ ช้าง ๓๐ พระยานครราชสีมาหาให้ครบจำนวนไม่ ได้ช้าง ๑๑ ไม่พอราชการ ได้มีหนังสือขอให้เกณฑ์เพิ่มให้ครบก็ได้แต่คน ช้างไม่ได้ คนที่มาก็ป่วยเสีย ๑๘๗ คน และป่วยเนือง ๆ ลง และว่าทางผิดเคืองเต็มที่เห็นจะทำไม่สำเร็จ และว่ามาคอยมองซิเออร์ดากาดอยู่ที่

เมืองกบิลก็ไม่เห็น จะไม่สำเร็จจะโปรดเกล้าฯ ประการใดแล้วแต่จะโปรด กำหนดพระยามหาอมาตย์จะได้กราบถวายบังคมลาจากเมืองกบิลบุรีณวัน ๕ ๑๑ ๙ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

กับใบบอกพระยาศรีสุริยเดชวิเศษฤทธิทศทิศวิไชยปลัดเมืองนครราชสีมา เนื้อความคล้ายกับบอกพระยามหาอมาตย์ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่ ๑ เสด็จขึ้นข้างใน

เวลาค่ำพระองค์สวัสดิ์เข้าเฝ้าข้างในจน ๒ ยามเศษ

วัน ๖ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระ แล้วทรงสัปนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้าปุ้ย หม่อมเจ้าละมุล ในกรมขุนสถิตย์สถาพร แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาพิไชยสุนทรเมืองอุทัย ว่าด้วยการเก็บเงินค่าตอไม้ในจำนวนปีวอกได้เงิน ๑๕ ๘ ๑ ๒ ได้จ่ายให้นายด่านขุนหมื่นนายหมวดไพร่รักษาหน้าด่านทั้งสามด่านแล้ว และแบ่งไว้จ่ายเป็นเสื้อผ้าผู้รักษาด่าน ๗ ๔ ๒

รับสั่งกับสมเด็จกรมพระด้วยเรื่องจะเสด็จพระราชดำเนินบางปะอินและอื่น ๆ ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์จนเวลาย่ำค่ำเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๔ ทุ่มเศษพระองค์สวัสดิเข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๒ ยามเศษ

วัน ๗ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง ไม่มีราชการอะไร เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์เวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

เวลายามเศษพระองค์สวัสดิเข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๗ ทุ่ม

วัน ๑ ๖ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๒ โมงเสด็จทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานไปประทับตำหนักแพ ตรัสกับเจ้านายข้าราชการที่ไปส่ง คราวนี้ผู้มาส่งเสด็จน้อยกว่าทุกครั้ง ประทับอยู่ประเดี๋ยวหนึ่งเสด็จลงประทับเรือพระที่นั่งเวสาตรี ออกจากตำหนักแพ ๒ โมงเช้า ๑๕ มินิต มาเข้าเกร็ดแล่นขึ้นไปตามลำน้ำ มาถึงลานเททหารปืนใหญ่รักษาพระบรมมหาราชวังยิงปืนสลุต ๒๑ นัด ทหารที่ขึ้นมานี้จะมาลองยิงปืนใหญ่ด้วย ทรงพระราชดำริว่าปืนตรุบซึ่งสั่งมาใหม่ยังไม่ได้เคยลองยิงเลย ถ้ามีการที่จะต้องใช้คนไม่เคยกับปืนก็จะทำการขัดข้องไม่คล่องแคล่วได้ จึงโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าดิศวรกุมารจัดปืนตรุบมอบให้ทหารรักษาพระบรมมหาราชวังนำขึ้นมาลองยิงถวายตัวที่ลานเท ด้วยที่นี่เป็นที่เคยลองปืนมาแต่ก่อน แต่ยังไม่ได้ลองในวันนี้ เป็นแต่ยิงสลุต

เท่านั้น เรือพระที่นั่งเดินเร็วด้วยได้คราวน้ำขึ้น ๕ ชั่วโมงมาถึงเกาะเกิดบ่ายโมง ๑๕ มินิตทอดสมอเรือพระที่นั่งถ่ายลำ เรือสตรูเป็นเรือพระที่นั่ง ขนของอยู่ครึ่งชั่วโมงแล้วเสด็จลงเรือสตรูออกจากเกาะเกิดมาประทับท่าพระราชวังบางปะอิน เสด็จขึ้นดำรัสกับผู้ที่มารับเสด็จมีพระองค์ทองแถมและเจ้าพระยาพลเทพเป็นต้น แล้วเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ๗ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

ณ วันนี้ไม่มีราชการอันใด ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๓ ๘ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าโมงเศษเสด็จพระราชดำเนินลงเรือสตรูล่องลงไปถึงลานเท ประทับที่ตรงพลับพลาเสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่งเก๋งไปประทับ เสด็จขึ้นที่ท่าซึ่งกรมการกรุงเก่าทำรับเสด็จมีพลับพลาปลูกใหม่อีกหลังหนึ่งเคียงกับพลับพลาหลังเก่า แต่ไม่ได้ประทับพลับพลานั้น ขึ้นทรงพระราชยานเสด็จพระราชดำเนินต่อขึ้นไปอีกหน่อยหนึ่งถึงเต๊นท์ที่ประทับทอดพระเนตรยิงปืน ปืนที่จะยิงนั้นปืนตรุบ ๔ กระบอก ปืนฮอสกิต ๔ กระบอกตั้งตรงหน้าเต๊นท์ห่างออกไปจากเต๊นท์ประมาณ ๑๐ วา ตั้งเป้าผ้าขาวห่างจากปืน ๑๒๐๐ หยาด คือ ๒๗ เส้น ครั้นเสด็จพระราชดำเนินเข้ามาประทับในเต๊นท์แล้ว โปรดเกล้า ฯ ให้ทหารละองปืนกรมหมื่นประจักษ์เป็นผู้บอก ทหารรักษาพระบรมมหาราชวังยิงปืนตรุบ ผลัดเปลี่ยนกันบอกละหน ถูกเป้าบ้างผิดบ้าง ตั้งสูญ

ทางปืนใหญ่ไม่ใคร่จะตรงได้ ยิงได้ ๒๔ นัดแล้วยิงปืนฮอสกิตผลัดเปลี่ยนกันดังยิงปืนตรุบรวม ๘ นัด แล้วยิงพร้อมกันทั้ง ๔ กระบอกอีกหนหนึ่ง ๑๒ นัด แล้วตั้งเป้าใกล้ห่างจากปืน ๑๐๐ หยาด คือ ๒ เส้น ๕ วา ยิงปืนฮอสกิตกระสุนปรายอีก ๒ นัด แล้วถอนเป้ามาถวายทอดพระเนตร์รอยที่ถูกยิง แต่ถูกน้อยที่เดียวผิดมาก ครั้นเสร็จการยิงปืนแล้ว เสด็จพระราชดำเนินขึ้นทรงพระราชยาน กลับลงเรือพระที่นั่งเก๋งขึ้นบนเรือสตรู กลับจากลานเทมาถึงพระราชวังบางปะอินเวลาเช้า ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

อนึ่งวันนี้ชักศพสมเด็จพุฒาจารย์วัดศาลาปูนไปเข้าเมรุหลังวัดศาลาปูน กระบวนแห่แต่กุฎิวัดศาลาปูนออกไปเมรุมีเครื่องสูงกลองชนะเครื่องแห่พร้อม มีงานโขนโรงหนึ่ง หุ่นโรงหนึ่งและอะไร ๆ อีกตามธรรมเนียม ทิ้งทาน ๓ วัน ต้นกัลปพฤกษ์ ๒ ต้น ๆ ละ ๕ ตำลึง ผลละเฟื้อง กลางคืนมีดอกไม้เพลิงทุกอย่าง มีหนัง ๒ โรง

วัน ๔ ๙ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
ไม่มีราชการอะไร

วัน ๕ ๑๐ ๕ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ เป็นวันพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระพุฒาจารย์ เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จลงเรือพระที่นั่งจักรข้างไปจากพระราชวังบางปะอิน ถึงป้อมเพ็ชรไปหน่อยหนึ่งหยุดเรือพระที่นั่งจักรข้าง ด้วยน้ำน้อยในลำแม่น้ำต่อขึ้นไปเป็นที่ตื้น เรือกลไฟไป

ไม่ได้เสด็จลงเรือพระที่นั่งเก๋ง พร้อมด้วยกระบวนนำตามเรือสัมปั้นเก๋งเป็นเรือกลอง ขึ้นไปตามลำน้ำถึงท่าที่ประทับเหนือคลองหัวแหลมประทับเรือพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินขึ้นทรงพระราชยานไปประทับที่พลับพลา พลับพลาตั้งอยู่หน้าเมรุหันหน้าพลับพลาไปข้างเหนือ ถนนตรงเข้าไปเมรุอยู่ตรงหน้าพลับพลา ทางขึ้นไปจากท่าที่เสด็จขึ้นถึงพลับพลา ๕ เส้นเศษ ครั้นประทับที่พลับพลาแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงจักรพรรดิพงศ์ เสด็จเข้าไปบังสกุลศพที่ในเมรุ มีผ้าไตร ๒๐ ไตร ผ้าพับหน้า ๑๐๐ ครั้นบังสกุลแล้วทรงจุดผักแคพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระพุฒาจารย์ โปรดให้โบกธงสัญญาทิ้งทาน คนทิ้งทานนุ่งผ้าเกี้ยว สรวมเสื้อครุยไม่มีลำพอกทิ้งทานแล้วทรงพระราชยานกลับมาประทับที่ท่า เสด็จทรงเรือพระที่นั่งเก๋งกลับมาตามทางเดิม เวลาจวนค่ำมาประทับที่เรือจักรข้างซึ่งทอดอยู่เหนือป้อมเพ็ชร เวลาทุ่มครึ่งล่องลงมาถึงบางปะอิน ล่องลงมาเข้าท้ายเกาะ มาประทับท่าพระราชวังเวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้นประทับพระที่นั่งวโรภาศพิมาน พระองค์ทองแถมถวายแผนที่ตำหนักซึ่งจะทำใหม่ในพระราชวังบางปะอินทอดพระเนตร เวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๖ ๑๑ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้เป็นวันเสด็จพระราชดำเนินกลับกรุงเทพ ฯ เวลาเช้า ๔ โมง ๑๐ มินิตเสด็จออกทางพระที่นั่งวโรภาศพิมาน เสด็จ

ทรงเรือพระที่นั่งจักรข้างออกจากพระราชวังบางปะอินล่องลงมาถึงบางไทรเวลาเช้า ๕ โมง ๔๐ มินิต ประทับเรือพระที่นั่งเข้ากับเรือพระที่นั่งเวสาตรีซึ่งลงมาทอดอยู่ที่บางไทร เสด็จขึ้นบนเรือพระที่นั่งเวสาตรีแล้วออกเรือพระที่นั่งเวสาตรีจากบางไทรล่องลงมาถึงกรุงเทพ ฯ เวลาบ่าย ๓ โมงครึ่งกลับเรือพระที่นั่งเข้าประทับกับตำหนักแพ เสด็จประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัยดำรัสกับกรมหมื่นประจักษ์และเจ้าพระยามหินทร์ครู่หนึ่ง เสด็จกลับเข้าพระบรมมหาราชวัง

วัน ๗ ๑๒ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง เป็นวันมหาสงกรานต์ วันนี้โปรดเกล้า ฯ ให้เกณฑ์แผ่พระราชกุศลให้พระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งปวงก่อพระเจดีย์ทรายที่วัดเทพศิรินทราวาส เวลาบ่ายมีการสวดมนต์ฉลองพระเจดีย์ทราย พระราชาคณะพระครูถานา ๓๐ รูปสวดมนต์ที่วัดเทพศิรินทราวาสด้วยตามเช่นเคยมีมาทุกปี

ในพระบรมมหาราชวัง พระครูมุรธาภิเษก ไทย ๔ รามัญ ๔ รวม ๘ องค์สวดพระพุทธมนต์น้ำมุรธาภิเษกซึ่งจะได้สรงในวันเถลิงศกด้วย

วัน ๑ ๑๓ ๕ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้ามีการเลี้ยงพระฉลองพระเจดีย์ทรายที่วัดเทพศิรินทราวาส แต่ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนิน

เวลาค่ำทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงจุดเทียนที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้า พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๖๐ องค์ ซึ่งจะได้สรงน้ำในวันพรุ่งนี้สวดพระพุทธมนต์ในพระที่นั่งอมรินทร และพระครูไทย ๔ รามัญ ๔ ได้สวดมุรธาภิเษกที่พระที่นั่งดุสิดาภิรมย์ด้วย พระเจ้าอยู่หัวไม่ได้เสด็จพระราชดำเนินออกด้วย

วัน ๒ ๑๔ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเสด็จไปปฏิบัติพระสงฆ์ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ เจ้าพระราชาคณะ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๖๐ ที่สวดมนต์เมื่อคืนนี้รับพระราชทานฉันเช้า ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกพระที่นั่งอมรินทรทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว เสด็จทรงประเคนไตรแพรพัดขนนกแก่กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ พระราชาคณะผู้ใหญ่ แล้วหม่อมเจ้าพระราชาคณะ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยที่ยังมิได้ทรงประเคนก็เข้ามารับไตรแพรพัดขนนก และถานานุกรมที่มาแทนพระราชาคณะผู้อาพาธก็เข้ามารับไตรแพรพัดขนนกขวดน้ำหอมด้วย แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกไปประทับที่พระที่นั่งสนามจันทร์ ด้วยเจ้าพนักงานตั้งปะรำมีถังน้ำพุที่หน้าพระที่นั่งสนามจันทร์ โปรดให้เชิญเสด็จกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณ เสด็จมาสรงน้ำพุในปะรำนั้น

เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรพิณพาทย์พร้อมกัน พระเจ้าอยู่หัวทรงโปรยพระสุหร่ายสรงน้ำพระสงฆ์ด้วยแล้ว หม่อมเจ้าพระราชาคณะและพระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยมาสรงน้ำเปนลำดับกันคราวละ ๒–๔–๖ องค์จนหมดพระราชาคณะที่เข้ามาฉัน แต่ถานาที่มาแทนนั้นไม่ได้สรง ครั้นสรงแล้วครองไตรแพรเข้ามานั่งที่ในพระที่นั่งอมรินทร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเข้ามาทรงประเคนข้าวแช่พระ ครั้นฉันแล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอติเรก ถวายพระพรลากลับไป เวลาเที่ยงเศษเสด็จขึ้น

เวลาค่ำทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงจุดเทียน พระสงฆ์ราชาคณะถานานุกรมเปรียญ ๓๑ รูปสวดพระพุทธมนต์ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยเปนการฉลองพระทรายอย่างเช่นเคยมาทุกปี

พระครูไทย ๔ รามัญ ๔ สวดมนต์ที่พระที่นั่งดุสิดาภิรมย์ด้วย

วัน ๓ ๆ ๖ ค่ำ ปีระกายังเปนฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉันเช้านั้น คือพระราชาคณะถานานุกรมเปรียญที่สวดมนต์ฉลองพระทราย ๓๑ รูปพระครูที่สวดมุรธาภิเษก ๘ รูป รับพระราชทานฉันเช้าในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เสด็จออกไปประทับพระที่นั่งราชฤดี ทรงผลัดพระภูษาและทรงพระสพักตร์

โขมพัตรเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่ที่สรงมุรธาภิเษกสนาน ขณะนั้นพระสงฆ์ในพระที่นั่งอมรินทรสวดถวายชัยมงคล เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์พิณพาทย์มโหรีตามจารีตขัตติยราชประเพณี เจ้าพนักงานถวายน้ำพระพุทธมนต์ในพระเต้าต่างๆ ชีพ่อพราหมณ์ถวายน้ำกรดสังข์ตามไสยเวท แล้วเสด็จพระราชดำเนินจากที่สรงทรงเครื่องเสร็จ เสด็จเข้าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยเสด็จทรงประเคนข้าวแช่ สมเด็จพระพุทธโฆษา พระราชาคณะถานานุกรมเปรียญรับพระราชทานฉันเพล เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัษฐิพระอัษฐิออกมาประดิษฐานบนพระที่นั่งเศวตฉัตรและโต๊ะจีนตามเคย เมื่อพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้วทรงทอดผ้าคู่สดับปกรณ์พระบรมอัษฐิพระอัษฐิตามเคย แล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา อติเรกถวายพระพรลา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้านายทอดผ้าคู่ของพระบรมวงศานุวงศ์ที่ส่งมาแต่ข้างในและของข้างหน้านั้นแล้วพระสงฆ์ที่รับพระราชทานฉันนั้นสดับปกรณ์แล้วกลับไป แล้วพระสงฆ์รายร้อยอีก ๕๐๐ สดับปกรณ์พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นข้างใน

เวลาเที่ยงเศษพระบรมวงศานุวงศ์ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เชิญมาประชุมเสวยข้าวแช่นั้น เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทพร้อมกัน แล้วเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปประทับโต๊ะเสวยณท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทโดยลำดับดังแผนที่ข้างล่างนี้ (ดูหน้า ๓๙)

— ขีดตำแหน่งคือผู้ที่ถูกเชิญแต่ไม่มา

—เหลือ
พระองค์นันทวัน
กรมหมื่นพิศาล
พระองค์ไชยยันต
พระองค์จิตรเจริญ
พระองค์ทองแถม
กรมหมื่นประจักษ์
สมเด็จกรมหลวงพระ
องค์น้อย
พระราชอาศน์
—สมเด็จกรมหลวงพระ
องค์ใหญ่
กรมหมื่นภูธเรศ
พระองค์เกษมศรี
พระองค์ไชยานุชิต
พระองค์ศรีเสาวภาว์
กรมหมื่นบริรักษ์
พระองค์โตสินี
—พระองค์ประดิษฐ

กรมหมื่นนฤบาล
พระองค์จรูญ
พระองค์วัฒนา
พระองค์วรวรรณ
พระองค์จันทรทัต
กรมหมื่นเทววงศ์
กรมขุนเจริญผล
กรมหลวงวรศักดิ์
สมเด็จกรมพระ
กรมขุนบดินทร
กรมหมื่นศิริธัช
พระองค์ชุมพล
พระองค์สวัสดิประวัติ
พระองค์ดิศวรกุมาร
กรมหมื่นสถิตย์
พระองค์ขจรจรัสวงศ์—
พระองค์ปรีดา

ขณะเมื่อก่อนเสวยนั้น สมเด็จกรมพระนำลาวขับเป่าขลุ่ยเมืองเชียงใหม่ ซึ่งโปรดให้มีตราขอให้จัดลงมาจะส่งออกไปเข้าเอกษฮิบิเชนเมืองอังกฤษนั้น ลงมาถึงนำเข้ามาเฝ้าที่หน้าพระที่นั่งจักรี โปรดเกล้า ฯ ให้เข้ามาขับถวายตัวเวลาเสวย มีผู้ชายคนขับ ๑ หญิงคนขับ ๑ คนขลุ่ย ๓ คน ขับถวายตัวอยู่จนเสวยแล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานผ้าคนละสำรับเงินคนละ ๓๐ บาทแล้วเสด็จขึ้นข้างใน สักครู่หนึ่งเสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงโปรยอัฐทองแดงพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์แล้วเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกมุขเด็จพระที่นั่งจักรีชั้นบนทรงโปรยอัฐทองแดงพระราชทานราษฎรมีทหารและนายประตูกรมวัง ตำรวจเป็นต้น แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปพระพุทธรัตนสถาน สรงน้ำพระพุทธบุศยรัตน์และอื่นๆ แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จพระราชดำเนินประทับในพระอุโบสถแล้วเสด็จประทับประตูพระอุโบสถ ทรงโปรยอัฐและโสฬศพระราชทานเจ้านายข้าราชการ แล้วเสด็จเข้าไปทรงจุดเทียนนมัสการและทรงโปรยพระสุหร่ายสรงน้ำถวายพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกตและในที่ต่างๆทั้งปวง โปรดให้พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกต เหมือนอย่างเช่นเคยมาทุกปี ครั้นถ้วนตติยวารเสด็จพระราชดำเนินไปประทับหอราชกรมานุสร หอราชพงษานุสร และพระศรีรัตนศาสดารามพระมณฑป

แล้วเสด็จไปทรงบูชาที่ต้นอัชปาลนิโครธ แล้วเสด็จประทับในหอพระนาค ทรงจุดเทียนและทรงโปรยพระสุหร่ายสรงน้ำพระอัฐิพระบรมวงศานุวงศ์ แล้วทรงทอดผ้าคู่สดับปกรณ์พระอัฐิพระบรมวงศานุวงศ์ แล้วเสด็จกลับเวลายามเศษ

วัน ๔ ๒ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาวันนี้โปรดให้มิสเตอร เออเนสเมซัน ซาเตา ซึ่งได้รับตราตั้งจากกรุงเกรตบริเตนเป็นมินิสเตอรเรสิเดนทูตอังกฤษ มาอยู่ในกรุงสยาม เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระราชสารตราตั้งของสมเด็จพระนางเจ้าอังกฤษนั้น โปรดให้จัดการรับรองอย่างใหม่ให้คล้ายกับประเทศยุโรปรับราชทูตทุกชาตินั้น มีการ์ดออฟออเนอยืนหน้าพระที่นั่งจักรี ๑๐๐ แตรวง ๑ เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องเต็มยศอย่างทหารมหาดเล็กทรงเครื่องราชอิสสริยยศ เซนไมเคอล เซนยอชของอังกฤษ เสด็จออกประทับห้องดรอนิงรูมพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ตำรวจมหาดเล็กทหารตามสมควร เจ้าพนักงานกรมท่า กรมวัง นำ มิสเตอร เออเนส เมซัน ซาเตา มินิสเตอร เรสิเดน กงสุลเยเนอราลอังกฤษ ๑ มิสเตอร เฟรนช ๑ มิสเตอร เคอคิง ๑ ดอกเตอร วิลเลียม วิลลิศ หมอสำหรับที่ว่าการราชทูต ๑ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท มิสเตอร ซาเตา มินิสเตอร เรสิเดนถวายแอดเรดส แล้วพระเจ้าอยู่หัวทรงสปีชตอบแล้วพระราชทานพระราชหัตถ์ให้มิสเตอร ซาเตาจับถวายคำนับ แล้ว

มิสเตอร ซาเตา นำดอกเตอรวิลเลียม วิลลิศเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทให้ทรงทราบ พระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปฏิสันฐานโดยสมควรแล้วกราบถวายบังคมลากลับไป พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

เวลาค่ำไม่ได้เสด็จออก พระองค์สวัสดิเข้าไปเฝ้าข้างใน

วัน ๕ ๆ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จทรงรถพระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินพร้อมกระบวนนำและตามเสด็จพระราชดำเนินไปถนนบำรุงเมือง เลียวลงถนนพื้องนครเสด็จประทับหน้าวัดบวร-นิเวศ เสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถทรงจุดเทียนนมัสการและทรงโปรยพระสุหร่ายน้ำหอมถวายพระชินศรี แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปที่พระเจดีย์เสด็จเข้าในคูหา ทรงจุดเทียนนมัสการและทรงโปรยพระสุหร่ายน้ำหอมพระเจดีย์ทอง แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับวิหารพระศาสดาและพระไสยาศน์ ทรงนมัสการและทรงโปรยพระสุหร่าย แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับวิหารเก๋ง ทรงทอดพระเนตรการปฏิสังขรณ์ลงรักปิดทองถงสีเป็นต้น แล้วเสด็จที่พระศรีมหาโพธิ์ทรงนมัสการและโปรยน้ำหอมแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับตำหนักกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ครู่หนึ่งจึงทรงถวายน้ำหอมสรงพระหัตถ์กรมพระปวเรศวริยาลง-กรณ์ แล้วถวายผ้าไตรอย่างดีไตรหนึ่ง กรมพระปวเรศทรงครองไตรแล้วถวายอนุโมทนา แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับทรงรถพระที่นั่งไปประทับวัดราชประดิษฐสถิตย์มหาสีมาราม เสด็จประทับใน

พระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการและทรงโปรยพระสุหร่ายสรงพระพุทธรูป แล้วเสด็จประทับตรัสกับสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ครู่หนึ่งแล้วทรงสรงน้ำและทรงประเคนผ้าไตรอย่างดี แล้วสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ครองไตรแล้วถวายอนุโมทนา เสด็จพระราชดำเนินกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๖ ๔ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จพระราชดำเนินออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกหลวงภักดีณรงค์ข้าหลวงเมืองอุบลราชธานี ๑๔ ฉะบับ เป็นใบบอกส่งเงินส่วย ๙ ฉะบับมีความต้องกันว่าได้เร่งเงินแทนเร่วส่วย ดินประสิวส่วย ได้เงินส่วยเมืองอุบล เมืองพิบูรณ์มังษาหาร เมืองตระการพืชผล เมืองมหาชนะไชย เมืองชาณุมานมณฑล เมืองเสนางคนิคม รวมเลข ๑๘๕๘๑ คนเงิน ๑๓๘๖ ๔ ดินประสิว ๑ ๙๐ ได้ส่งมาครั้งก่อนเงิน ๒๒๙ ๑ ได้แจกเงินเดือนทหารกับให้เป็นกำลังพระจันทเทพสุริยวงศ์เจ้าเมืองหมอกรวมเงิน ๔๓ ๘ ๓ ยังคงเงิน ๑๑๑๓ ๑๔ ให้นายเคลื่อนมหาดเล็กและท้าวเพลียเมืองอุบลคุมลงมาส่ง กับเร่งเงินแทนส่วยเมืองเขมรได้เงิน ๙๒ ๙ ๒ รวมกับเก่าเป็นเงิน ๑๐๗ ๙ ๒ เมืองอำนาจเจริญเงิน ๓๓ ๖ รวมกับเมืองเขมราชเก่าใหม่ ๑๔๐ ๑๕ ๒ เลข ๑๘๗๗ คนยังไม่สิ้น

เสร็จ ฉะบับที่ ๑๐ ว่าจับได้ตัวอ้ายเชียงกัญญาผู้ร้ายปล้นฉกลักราษฎรเมืองมหาชนะไชย ถามรับเป็นสัตย์ซัดเพื่อน จึงแต่งราชบุตรออกจับได้เพื่อนผู้ร้าย ๖ คน แล้วอ้ายหลวงไกรสรเสมากองนอกเมืองศรีษะเกศ ขี่แคร่ไม้ไผ่มีพรรคพวก ๓๐ คนมาแย่งตัวผู้ร้ายไป ราชบุตรกับตาแสงกำนันช่วยกันจับได้ตัวคนแย่งและผู้ร้ายได้ตัวมาถามรับเป็นสัตย์หมด ได้ส่งตัวเข้ามากรุงเทพ ฯ กับว่าพระอมรคนใจเจ้าเมืองตระการพืชผลว่า เมื่อปีขานสัมฤทธิศกเก็บเงินส่วยได้ ๒๐ ┼ ๑ จะส่งมากรุงเทพ ฯ เจ้าพรหมเทวายืมจ่ายให้ครัวพวน ฉะบับที่ ๑๑ ว่ามีข่าวเมืองคำทองใหญ่ร้องด้วยความฆ่ากันตายว่าไม่มีใครชำระให้ ได้ว่ากับเจ้านครจำปาศักดิ์ ๆ ว่าโทษฆ่ากันตายกฎหมายข่าไม่มีโทษไม่ยอมชำระ กับว่าพวกลาวพวนลาวยอปลายแขนน้ำร้องว่ามีผู้ไปล่อลวงเอามาขายในเมืองนครจำปาศักดิ์หลายราย ได้ต่อว่าเจ้ายุติธรรมธร ๆ ว่าเป็นเมืองประเทศราชหาได้มีศุภอักษรห้ามไม่ ฉะบับที่ ๑๒ ขอทำศาลากลางเมืองอุบลราชธานีให้เป็นที่มั่นคงไม่ให้ใช้มุงแฝก ฉะบับที่ ๑๓ ส่งเครื่องยศราชวงศ์เมืองอุบลราชธานีกับขอศิลาหน้าเพลิงไปเผาศพ ฉะบับที่ ๑๔ ขอศิลาหน้าเพลิงเผาศพราชวงศ์เมืองเขมราฐ (เรื่องเจ้าจำปาศักดิ์ใช้กฎหมายข่าและไม่เลิกการจับข่านั้น โปรดให้มีตราถึงพระยามหาอมาตย์ให้ห้ามให้จงได้)

พระนรินทรอ่านบอกพระศรีธรรมบริรักษ์ปลัดเมืองนครศรีธรรมราชส่งเงินค่านาปีมะเมียจัตวาศก ครั้งนี้ ๔๘ ๑๓ ┼ ๒ ๑ ๕๑๒ และส่ง

มาแล้ว ๓ ครั้งเงิน ๒๔๒ ๕ ๑ ๑ ๒ เป็นเสร็จสิ้นจำนวนแล้ว ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยากาญจนดิฐส่งเงินภาษีผลประโยชน์จำนวนปีวอกฉอศกงวดเดือน ๘ เงิน ๓๐ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง

แล้วเสด็จขึ้น เสด็จประทับออฟฟิศรับ สั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์ครู่หนึ่งแล้วเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๗ ๆ๕ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยามหาอมาตย์ที่ ๕ ว่ายกจากเมืองกบิลบุรีถึงบ้านบุตะเคียนแขวงเมืองศรีโสภณวัน ๒ ๑ๆ๕ ๕ ค่ำ เวลาเช้า ๓ โมงกลับครั่นตัวสะบัดร้อนสะบัดหนาว บ่าย ๒ โมงยกไปถึงศีรษะกระบือหยุดพัก กรมการเมืองศรีโสภณถือหนังสือยกระบัตรเมืองพนมศกและศุภอักษรเจ้านครจำปาศักดิ์วางเวร ๑ ถึงพระยามหามาตย์ ๑ แต่ผนึกซองเดียวกันจึงได้ฉีกออกได้ความว่า เจ้ายุติธรรมธร เจ้าอุปราช เจ้านายท้าวพระยาคุมช้างพลายสำคัญลงมาถึงบ้านยาเยียซึ่งจะโปรดให้ไปคิดราชการเมืองนครจำปาศักดิ์นั้น เจ้าจำปาศักดิ์เจ้าอุปราชก็ลงมาเสีย วิตกว่าจะจัดการอะไรไปไม่ตลอด แต่คงจะขึ้นไปให้ถึง ทั้งอาการที่ไม่สบายก็กลับมีขึ้น ถ้าเป็น

อย่างไรไปจึงจะบอกมา กับส่งใบบอกเจ้านครจำปาศักดิ์ลงมาด้วย ศุภอักษรเจ้านครจำปาศักดิ์เจ้าอุปราชว่าวัน ๓ ๑๑ ๓ ค่ำ ปีวอก ฉอศก ได้พร้อมกันนำช้างพลายสำคัญออกจากนครจำปาศักดิ์ เดินวันละ ๒๕๐-๓๐๐ เส้น เดินแต่เวลาเช้าทุกวันถึงบ้านยาเย็บ แขวงนครจำปาศักดิ์วัน ๒ ๔ ค่ำ ปีวอกฉอศกแล้วจะรีบเดินลงมา

พระนรินทรอ่านบอกพระยาอภัยบริรักษ์เมืองพัทลุง ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งส่งต้นไม้ทอง ๖ ต้น เงิน ๖ ต้น ๆ ละ -๑- เทียนพนม ๑๐๐๐ เล่ม ผ้าขาวพับ ๒๔ ศอก ๒๐ พับ เครื่องราชบรรณาการ เสื่อจำนวนปีวอกฉอศกให้กรมการคุมเข้ามาส่ง แต่ไม้มะริด ๑๕ ท่อน ลวด ๑๕ ลวดนั้นจะส่งมาภายหลัง ฉะบับ ๑ ขอพระครูการามเป็นพระครูอริยสังวรเจ้าคณะใหญ่เมืองพัทลุงต่อไป

แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิสรับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์จนเวลาเกือบย่ำค่ำเสด็จขึ้น

เวลาเกือบ ๔ ทุ่มพระองค์สวัสดิเข้าไปเฝ้าจนเวลา ๒ ยาม กลับออกมา

วัน ๑ ๗ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระพลสงครามผู้รักษาเมืองนครสวรรค์ ว่าได้เกณฑ์กันปักเสาโทรเลขติดอินสุเลตเตอเสร็จแล้ว แต่ยังไม่ได้พาดสายโทรเลข แล้วหม่อมเทวาธิราชให้หม่อมยา นายเดช

ลงมาช่วยจัดการได้พร้อมกันพาดสายโทรเลขแล้วบ้าง จะให้แล้วในเดือน ๕ ปีระกาสัปตศกฉบับ ๑ กับใบบอกหลวงวิจารณ-พยุหพลปลัดเมืองพยุหคีรี ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งว่าพระพยุหาภิบาลผู้ว่าราชการป่วยถึงแก่กรรม ขอศิลาและน้ำเพลิงไปเผาศพ อีกฉบับ ๑ ส่งเงินแทนเหล็กหางกุ้งส่วย ซึ่งค้างพระพยุหาภิบาลจำนวนปีขาล ๕ —|— ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉบับ ๑ ใบบอกหลวงสัจพันธคีรี กรมการพระพุทธบาท ว่าพระพรหมบริรักษ์ไปถึงพระพุทธบาท นำฎีกามาเบิกข้าวสาร ได้ออกเงินซื้อข้าวจ่ายให้พระพรหมบริรักษ์ นายไพร่ ๙๕ คน ข้าวสาร ๙๘ ถัง เป็นเงิน ๑๖|๒ — แล้วได้ส่งพระพรหมบริรักษ์ไปแขวงเมืองไชยบาดาลแล้วส่งฎีกามาเบิกเงิน ฉบับ ๑ ใบบอกพระอินทรประสิทธิศรเมืองอินทบุรี ขอที่ผูกพัทธสีมาวัดบ้านไร่ กว้าง ๖ วา ยาว ๘ วา

พระนรินทรอ่านบอกพระอนุรักษ์โยธา หลวงนราธิกรณ์ฤทธิ์ ได้เร่งให้พระยาภูเก็จส่งเงินภาษีอากรที่ค้างพระยาวิชิตสงคราม ๑๑๘๙๔๕ เหรียญ แล้ววัน ๔ ๆ๑๐ ๕ ค่ำ หลวงทวีปสยามกิจบอกไปว่าพระยาภูเก็จได้ส่งเงินภาษีอากรเมืองภูเก็จไปเงิน ๑๑๘๙๔๕ เหรียญ นายพุ่ม นายหร่าย ส่งเงินภาษีเมืองถลาง ๘๑๖๐ เหรียญ ได้ฝากเงินเมืองภูเก็จไว้ที่ชาแมกแคนไตม์แบงก์ ๔๑๘๔๐ / ๐ เหรียญ ฮ่องกงเซี่ยงไฮ้แบงก์ ๓๗๔๕๖ / ๖๗ เหรียญ ชาเตอร์แบงก์ ๓๙๖๔๘ / ๓๓ เหรียญ เงินเมืองถลางฝากชาเตอร์แมกแคนไตม์ ๘๑๖๐ / ๐ เหรียญ รวม ๑๒๗๑๐๕ / ๐ เหรียญ ได้รับรสีดจากแบงก์แล้ว ฉบับหนึ่ง

บอกพระยาภูเก็จว่าด้วยส่งเงินภาษีรายค้างพระยาวิชิตสงคราม ๑๑๘๙๔๕ ๐ เหรียญไปให้หลวงทวีปสยามกิจแล้ว

พระยาพิพัฒอ่อนบอกพระยานนทบุรีว่าอ้ายแดงเช่นกับพวกกลุ้มรุมกันฟันนายรอดตาย ได้ตัวอ้ายแดงเช่นมาถามรับเป็นสัตย์ แต่ว่าพันผู้ร้ายซึ่งต่อสู้กันในกลางทางหารู้จักชื่อไม่ ยังสืบพะยานอยู่

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์จนเวลาค่ำเศษเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ๆ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วทรงสัปนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้าสวัสดิในกรมขุนภูวไนย ๑ ศพครูมรกฎครูมโหรีในพระบรมมหาราชวัง ๑ ศพขุนราชกุมารหมอกุมาร ๑ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาวิเศษภาไชยเมืองฉะเชิงเทราว่าด้วยพร้อมกับเมืองนนทราชธานี ข้าหลวงหาตัวนายกองส่วยทองมาเร่งทองคำส่วยที่ค้างตั้งแต่จำนวนปีมะโรงสัมฤทธิศก ถึงปีมะแมเบญจศก ๑๖ ปี เป็นทองคำหนัก ๗ ๒๒ ๑ คิด ๑๔ หนักเงิน ๑ ๓๑๓ ๒ ชำระได้เงินแทนทองคำส่วยเงิน ๖ ๘๐ ๒ มอบให้เมืองนนทราชธานีคุมมาส่งครั้งหนึ่งก่อน ฉะบับ ๑ ใบบอกพระโบราณ

บุรานุรักษ์ พระพิทักษ์เทพธานี ปลัดกรุงเก่าว่า สืบสาวเอาตัวผู้ร้ายฆ่าจีนซงโก๋ที่วัดพะนันเชิง ได้ตัวผู้ร้ายชื่ออ้ายทรัพย์มาถามรับเปนสัตย์ส่งตัวมากรุงเทพ ฯ (โปรดให้ลูกขุนปรึกษาโทษ)

พระนรินทรอำแดงบอกพระขยันสงครามปลัดเมืองนครเขื่อนขันธ์ ๒ ฉะบับ ฉะบับ ๑ ว่าด้วยผู้ร้ายประมาณ ๓๐ คน ทาหน้าขาวหน้าดำขึ้นปล้นเรือนจีนเกียะ จีนจันอำแดงวัน บ้านปากคลองพระโขนงตีเจ้าของเรือนมีบาดแผลเก็บทรัพย์ไปได้รวม ๑๔ ๙ ๓ ๓ เจ้าของทรัพย์จำหน้าได้รู้จักชื่อว่าอ้ายกิ่ง อ้ายดี อ้ายกราน ได้แต่งกรมการสืบจับได้ตัวอ้ายกรานมาคนหนึ่ง บิดาอ้ายกิ่งเปนจำนำคนหนึ่ง นอกนั้นยังแต่งกรมการติดตามอยู่ แต่อ้ายกรานนั้นให้การไม่รับ ฉะบับ ๑ ว่าด้วยผู้ร้ายประมาณ ๓๐ คนขึ้นปล้นบ้านนายเหมิ่น นายศรี อำแดงมิ่ง บ้านคลองทุ่งหนองบอนปลายคลองพระโขนง ผู้ร้ายตีนายเหมิ่น ๆ นายศรีหนีไป ผู้ร้ายเข้าเรือนเอาศีรษะขวานตีอำแดงมิ่งและกดคอลงไว้ถามจะเอาเงินและของ อำแดงมิ่งต้องบอกให้ผู้ร้าย ๆ เก็บได้เงินและของรวมราคา ๔ ๓ แล้วพากันไป เจ้าของทรัพย์จำหน้าไม่ได้ ได้แต่งกรมการออกสืบสวนจับแล้วยังไม่ได้ความ

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์ครู่หนึ่งเสด็จไปประทับชิดติงรูม หลวงปฏิบัติเฝ้าถวายกระโถนเล็กที่สั่งมาใหม่ แล้วพระองค์ทองแถมเฝ้าถวาย

แผนที่พระตำหนักที่จะทำใหม่ณพระราชวังบางปะอิน ทอดพระเนตรและถวายแซงชั้นเงินที่จะทำด้วย แล้วพระอมรเผ้าถวายแผนที่โรงทหารปืนใหญ่ที่จะทำใหม่ แล้วเสด็จขึ้นข้างในเวลาทุ่มเศษ

วัน ๓ ๆ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ไม่มีราชการ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จพระราชดำเนินประพาสพระราชอุทยานสราญรมย์จนเวลาทุ่มเศษเสด็จกลับ

วัน ๔ ๆ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกดวอนิงรูม พระองค์ดิศวรกุมารนำหมอแมกฟาลันด์ครูสอนหนังสือโรงสกูลวังน่าเทอุทยานเผ้าทูลละอองธุลีพระบาท หมอแมกฟาลันด์นำบุตร ๓ คน คือ วิลเลียม แมกฟาลันด์ เฮนรี แมกฟาลันด์, ยอช แมกฟาลันด์ เข้าเผ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชปฏิสัณฐานโดยควรแล้วถวายบังคมลาไป

เสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระยาสุรินทรฦๅไชยข้าหลวงทำการโทรเลขว่า ทำการสายโทรเลขแต่ลำทรายทองบ้องตี้ถึงยอดเขาแดนรวมทาง ๑๐๓๙ เส้น ๙ วา ของใช้เหลือได้มอบไว้ที่พระศรีสวัสดิ์ได้ทำทางโทรเลขเสร็จบ้างแล้ว ได้ทำโรงสเตชั่นที่บ้องตี้หลัง ๑ หนองใหญ่หลัง ๑ หนองศรีมงคลหลัง ๑ วัน ๓ ๑ ๙ ค่ำ

ปีระกาได้ต่อสายโทรเลขกับฝ่ายอังกฤษที่ยอดเขาแดนแล้ว ได้ให้พระศรีสวัสดิจัดคนรักษาสเตชั่นๆ ละ ๒ คน แต่ทางช้างเดินนั้นไม่แล้วเสร็จ คนเจ็บป่วยมากขอทำปีหน้า เครื่องมือเหลืองานนั้นมอบพระยากาญจนบุรีไว้แล้ว ฉะบับ ๑ บอกพระยาภักดีนฤบดินทร พระยาอมรินทรฤๅไชยเมืองราชบุรีว่า พระณรงค์ภักดีตกน้ำตายจะเผาศพพระณรงค์ภักดี ขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิง

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์ครู่หนึ่งเสด็จขึ้น เสด็จไปประทับชิตดิงรูมทรงหนังสือราชการจนเวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้นข้างใน

เวลา ๔ ทุ่มพระองค์สวัสดิเข้าไปเฝ้าข้างในจน ๒ ยาม

วัน ๕ ๑๐ฯ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

บ่าย ๕ โมงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยามหาอมาตย์ ๒ ฉะบับๆ ที่ ๖ ว่าไปถึงเมืองศรีโสภณวัน ๕ ๓ฯ ๕ ค่ำพระยาพนมพินิจแต่งให้กรมการลงมาแจ้งความว่าพระยานุภาพมีหนังสือมาจับอ้ายโตกพวกนักองค์วัตถาได้แล้ว ถ้าพระยาพนมพินิจจะส่งอ้ายเสาญวนที่เข้ามาเกลี้ยกล่อมคนเมื่อใด พระยานุภาพไตรภพจะแต่งกรมการคุมอ้ายโตกเข้ามาส่งด้วย ในวันนั้นเวลา ๒ ยามหลวงยกระบัตรเมืองพนมศกผู้ว่าราชการเมืองศรีโสภณมาแจ้งความว่า ได้รับจดหมายหลวง

อภัยเมืองพนมศกว่า อ้ายสายผู้ร้ายปล้นเจ้าเมืองโตนกซึ่งหนีไปอยู่เมืองกำพงสวายนั้น กลับเข้ามาแจ้งความแก่ราษฎรว่ามีพวกประมาณ ๔๐๐–๕๐๐ คนมาอยู่ที่กันโจร พระยามหาอมาตย์ไม่ไว้ใจราชการได้ให้หลวงเสนีพิทักษ์ จมื่นมณเฑียรพิทักษ์คุมไพร่ ๔๐ คนเศษมีปืนกระสุนดินดำไปรักษาราชการก่อน แล้วพระยามหาอมาตย์จะยกตามไปภายหลัง อีกฉะบับ ๑ บอกที่ ๗ ว่าหลวงเสนีพิทักษ์ จมื่นมณเฑียรพิทักษ์มีจดหมายมาว่า พบกรมการเมืองพนมศกบ้านพะเนียจน้ำ ถามได้ความว่าอ้ายสายเข้ามาที่วัดจริงแต่หามีพวก ๔๐๐-๕๐๐ จริงดังถือไม่แล้วหายไป พระยาพนมพินิจได้ออกติดตามจับตัว แล้วพระยานุภาพไตรภพได้มาหาพระยามหาอมาตย์ที่เมืองศรีโสภณปรึกษาราชการที่จะตั้งด่านปลายแดนที่ติดต่อกับเขตต์แดนเมืองพนมเปญ และให้ทำแผนที่ส่งเข้ามาภายหลัง กับพระยานุภาพแจ้งความว่าเรื่องอ้ายสายที่ว่ามีพวกมากนั้นเห็นจะไม่จริง เพราะถ้าจริงดังนั้นเมืองนครเสียมราฐซึ่งอยู่ชั้นนอกจะต้องรู้ก่อน ด่านทางก็ระวังแข็งแรงอยู่ ซึ่งพระยามหาอมาตย์จะยกไปทางพนมศกนั้นเห็นอ้อมไปเปล่าๆ ขอให้ไปทางสวายจิก การเมืองพนมศกพระยานุภาพจะรับฉลองพระเดชพระคุณ พระยามหาอมาตย์จะกราบถวายบังคมลาไปทางสวายจิก จะได้พบกับเจ้าเคราจำปาศักดิ์ ได้มีหนังสือกำชับหลวงเสนีพิทักษ์ไปให้ระวังราชการให้แข็งแรงแล้ว

พระนรินทรอ่านบอกพระเพ็ชรพิสัยศรีสวัสดิ์ปลัด หลวง

พิพัฒพืชภูมยกระบัตรเมืองเพ็ชรบุรี ๒ ฉะบับ ๆ ๑ ว่าด้วยผู้ร้าย ๗ คนขึ้นปล้นเรือนอำแดงเหมือน อำแดงกลัด เก็บทรัพย์ไป ๒/๖||๓/| กับสิ่งของ ๒๒ สิ่งไป กรมการสืบจับได้อ้ายชา อ้ายพึ่ง อ้ายจิตร์ อ้ายหวาน อ้ายเข่ง อ้ายพงมาถามรับเป็นสัตย์ส่งของกลางได้ ส่งตัวผู้ร้ายกับคำให้การเข้ามา ฉะบับ ๑ ว่าด้วยมีตราพระคชสีห์ให้ห้ามขุนพัฒนายบ่อนเสมียนเขียนโพยหวยเบี้ยจับยี่กีในเมืองเพ็ชรบุรี ถ้าไม่ฟังให้จับนั้น จับได้เสมียนผู้เขียนโพย ๙ คนตัวจำนำ ๔ คน หลบหนีไปเสีย ๒๗ คน ๆ ที่จับได้นั้นจำไว้ตามท้องตราแล้ว

เสด็จประทับ อยู่ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

เวลา ๔ ทุ่มพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจน ๒ ยามเศษ

วัน ๖ ๑๑ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาวันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง เวลาค่ำเสด็จพระราชดำเนินวังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระบำราปปรบักษ์ในการทำบุญวันประสูติ

เวลายามเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกพระที่นั่งจักรีทรงพระราชยานไปประทับวังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบำราปปรบักษ์ เสด็จประทับบนท้องพระโรงรับสั่งกับสมเด็จกรมพระแล้วพระราชทานลายพระหัตถพระราชทานพรชัยมงคล และไม้ท้าวหวายเทศมี

นาฬิกาพกเรือนทองคำติดอยู่ที่ศีรษะและเงิน ๒๐ ชั่ง เสด็จประทับตรัสอยู่ประมาณชั่วทุ่ม ๑ เสด็จไปประทับห้องเสวย ๆ แล้วเสด็จลงมาประทับพลับพลาทอดพระเนตรละครท้าวราชกิจอยู่จนเวลา ๒ ยาม เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๗ ๑๒ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกประทับดรอนิงรูม กรมหมื่นเทววงศ์นำมิสเตอร ยอน ไกรสเกส ๑ มิสเตอร ยี เอส เมอร์เรย์ ๑ ซึ่งเป็นคนอินเยอเนียทำรถไฟเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชปฏิสัณฐานโดยสมควร แล้วถวายคำนับบังคมลากลับไป

เสด็จพระราชดำเนินมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระวิชิตชาญณรงค์เมืองปราจินบุรีว่าด้วยความผู้ร้าย ๑๘ คนขึ้นปล้นเรือนจีนบังอำแดงอิ่ม ยิงแทงตีพื้นเจ้าของทรัพย์มีบาดแผล แต่เมื่อหลวงทรงสุรเดชยังไปเป็นข้าหลวงนั้น ได้ช่วยกันสืบได้ตัวอ้ายไทยมาถามรับเป็นสัตย์ซัดเพื่อน ๑๐ คน และซัดหลวงชนะเทียงว่าเป็นเจ้าสำนักได้ส่วนแบ่งปันด้วย ได้ตัวมาถามรับเป็นสัตย์ส่งของกลางและได้มีสุตรนารายน์ไปเอาตัวคนต้นซัดที่เมืองประจวบคีรีขันธ์ยังไม่ได้ตัวมา จึงส่งตัวอ้ายไทยกับพวกที่จับได้เข้ามากรุงเทพ ฯ ก่อน

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

เวลา ๔ ทุ่มพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๕ ทุ่มเศษกลับออกมา

วันนี้เจ้าหมื่นไวยถวายหนังสือขอนายเสน่ห์หุ้มแพรไปเปนผู้ดูแลราชการเปนผู้ช่วยในกรมทหารหน้า มีพระราชหัตถ์พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ไปรับราชการตามที่ทูลขอ

เจ้าพระยาภาณุวงษ์ส่งหนังสือนิมิสเตอรเรสิเดนทูตอังกฤษว่าได้รับหนังสือมาจากไวซ์กงซุลอังกฤษที่เชียงใหม่ ว่าที่ปลายเขตต์แดนเมืองตากซึ่งจะไปเมืองพะม่าอังกฤษ และปลายแดนเมืองกำแพง เมืองเถิน มีผู้ร้ายชุกชุมมาก เปนที่เดือดร้อนแก่พ่อค้าพวกเดินทางมาก มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระเรื่องจะจัดการชำระปราบปราม จะโปรดให้พระพิเรนทรเปนข้าหลวงไปจัดการให้เรียบร้อย

วัน ๑ ๑๓ ๖ ค่ำ ปีระกายังเปนฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลากลางวันไม่ได้เสด็จออกขุนนาง

เจ้าพนักงานจัดการตั้งพระราชพิธีจรดพระนังคัล ในวันนี้เชิญพระคันธารราษฎร์แห่ออกไปท้องสนาม แห่เทวรูปออกไปทุ่งส้มป่อย พิธีสงฆ์ตั้ง ณ ท้องสนามหลวง พิธีพราหมณ์ตั้ง ณ ทุ่งส้มป่อยหลังบ้านญวน เวลา ๒ ทุ่มเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกไปประทับพลับพลาท้องสนามหลวง

หม่อมเจ้าพระพุทธบาทปิลันธน์เป็นประธานสงฆ์ เจ้าพนักงานนำพระวินัยมุนีซึ่งไปธุดงค์กับหม่อมเจ้าพระพุทธบาทกับพระสงฆ์รามัญวัดช่องลม ซึ่งไปเมืองรามัญมาเฝ้าในที่นั้นด้วย เจ้าพระพุทธบาทกับพระวินัยมุนีถวายพระแก้วผลึกองค์ละองค์ แต่พระรามัญนั้นถวายพระธาตุและพระบุราณต่าง ๆ หลายองค์ พระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปฏิสัณฐานโดยควรแล้วถวายพระพรลาไปทรงประเคนจีวรสะบงผ้ากราบพระแก่หม่อมเจ้าพระพุทธบาทและเปรียญรวม ๑๑ รูป พระสงฆ์ครองผ้าแล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาอภัยรณฤทธิ์ซึ่งจะเป็นผู้ไปแรกนาขึ้นไปนั่งฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ทรงจุดเทียนนมัสการ เจ้าพระพุทธบาทถวายศีลขุนสุวรรณอักษรอ่านประกาศจบแล้ว พระสงฆ์สวดทวาทัศปริตรครั้นพระสงฆ์สวดมนต์จบแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานน้ำพระมหาสังข์อุตราวัฏแก่พระยาอภัยรณฤทธิ์ และเถ้าแก่ซึ่งเป็นนางเทพีทั้ง ๔ คน แล้วโปรดให้สมเด็จกรมพระทรงรดน้ำท่านทั้ง ๕ นั้นด้วย แล้วพราหมณ์รดน้ำสังข์ท่านทั้ง ๕ เหมือนกัน เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จพระราชดำเนินมาประทับวังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ทอดพระเนตรละครเจ้าหมื่นสรรพ์เพ็ชญ์ภักดีเล่นสนุกนัก ทอดพระเนตรอยู่จนเวลา ๗ ทุ่มเศษเสด็จกลับ

วัน ๒ ๑๔ ฯ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๔ โมงกับ ๒๘ นาที เจ้าพนักงานแห่พระยาอภัย

รณฤทธิ์ไปยังโรงพิธีทุ่งส้มป่อยแล้ว เจ้าพนักงานนำผ้า ๔–๕ คืบ เข้ามาให้พระยาอภัยรณฤทธิ์ ๆ อธิษฐานจับผ้ากว้าง ๖ คืบนุ่งเสร็จแล้ว ครั้นเวลาเช้า ๔ โมง ๕๘ นาฑีเป็นศุภมหาวัปมงคลฤกษ์ พระยาอภัยรณฤทธิ์ออกจากที่พักไปยังที่แรกนาขวัญ แล้วเจิมพระโคไถแล้วจึงไถแรกนาขวัญ นางเทพีก็โปรยพืชธัญญาหารอันเข้าพิธีตามโบราณจารีตประเพณี ครั้นแรกนาแล้วพราหมณ์นำข้าวเปลือก ข้าวโภชน์ ถั่ว งา หญ้า น้ำ เหล้า รวม ๗ สิ่งให้พระโค ๆ กินหญ้า โหรพราหมณ์พยากรณ์ว่าธัญญาหารจะบริบูรณ์ พระยานุ่งผ้า ๖ คืบนั้นน้ำมากกว่าปีวอกฉอศกคืบเศษ เป็นเสร็จการพระราชพิธีแรกนาขวัญ ที่ทุ่งท้องสนามมีการเลี้ยงพระที่สวดมนต์เมื่อคืนนี้ด้วย แล้วเจ้าพนักงานแห่พระคันธารราษฎร์และเทวรูปกลับตามเคย

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงซ้อมกระบวนแห่โสกันต์พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดมเป็นกระบวนข้างใน

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านศุภอักษรเจ้ายุติธรรมธร เจ้านครจำปาศักดิ์ว่าด้วยพร้อมกับเจ้าอุปราชนำช้างพลายสำคัญลงมาถึงเมืองขุขันธ์แต่วัน ๑๕ ๔ ค่ำปีวอกฉอศก กรมการเมืองขุขันธ์ได้สมโภชช้างสำคัญแล้วเดินออกจากขุขันธ์วัน ๕ ๕ ค่ำปีระกายังเป็นฉอศกถึงเมือง

สังคะวัน ๆ ๕ ค่ำ ผู้รักษาเมืองกรมการได้สมโภชตามเคย กำหนดจะออกจากเมืองสังคะวัน ๕ ๆ ๕ ค่ำปีระกายังเป็นฉอศก กำหนดจะให้ถึงเมืองปราจินบุรีในเดือนหกนี้

พระนรินทรอ่านบอกพระยาพิพิธภักดี ศรีสุลต่านมหมัดรัตนานุชิต สิทธิสุนทร บวรวิวังษา พระยากลันตัน ขอบพระเดชพระคุณที่ได้โปรดเกล้า ฯ ให้หลวงดำรงสุรินทรฤทธิข้าหลวง พระภักดีดำรงฤทธิเมืองนครศรีธรรมราช ออกไปเยี่ยมอาการป่วยพระยาเดชานุชิตมหิศรรายานุกูลวิบุลยภักดีผู้กำกับดูแลราชการซึ่งป่วยให้ตัวแข็งไปข้างหนึ่งนั้น อาการค่อยคลายหายบ้างแล้วถ้ามีอาการมากมายไปจึงจะบอกมาครั้งหลัง พระนรินทรนำหลวงดำรงสุรินทรฤทธิ หลวงลักษมาลาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระสุนทรบุรีเมืองนครชัยศรี ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่าด้วยผู้ร้าย ๑๔–๑๕ คนขึ้นปล้นเรือนอำแดงทองและยิงนายสนบิดาอำแดงทองตายคาที่ เก็บทรัพย์ไปเป็นราคา ๘ | ๒ / | ๒ จำหน้าผู้ร้ายไม่ได้ ได้แต่งกรมการออกสืบจับแล้ว ฉะบับ ๑ ว่านายแก้วคุมกระบือ ๓ กระบือไปเลี้ยงที่ทุ่งบางพระเวลาบ่าย ๕ โมงเศษมีผู้ร้าย ๓ คนเข้าตีนายแก้วล้มลง อ้ายผู้ร้ายไล่กระบือไป พบนายกลั่น นายนุ่ม นายแดง บ้านบางพระ นายกลั่น นายนุ่ม นายแดง จำกระบือได้ว่าของนายแก้ว อ้ายผู้ร้ายทิ้งกระบือหนีไป นายแดง นายกลั่น นายนุ่ม เดินมาพบ

นายแก้วล้มลงนอนอยู่ จึงช่วยกันพะยุงมาได้หน่อยหนึ่ง นายแก้วขาดใจตาย ได้แต่งกรมการออกสืบจับแล้ว

แล้วพระราชทานตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๔ ชื่อภัทราภรณ์ แอรวิล มูลเลอ หลวงปฏิบัติราชประสงค์ ๑ แล้วรับสั่งให้พระยาอนุชิตชาญไชย ออกไปชำระความผู้ร้ายเมืองนครชัยศรีให้เรียบร้อย แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟีศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๓ ๑๕ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาวันนี้เริ่มการพระราชพิธีโสกันต์พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดม ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท แต่แห่รอบในเหมือนเมื่อโสกันต์พระองค์เจ้ากิติยากรณ์วรลักษณ์ ขะบวนแห่และทางที่เดินขะบวนนั้นตามเดิม แต่ตั้งเกยหน้าพระมหาปราสาทข้างในเกยหนึ่ง เกยหนึ่งนั้นตั้งทางพระที่นั่งนิพัทธพงษ์ฐาวรวิจิตร

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงประทับเกยทางพระที่นั่งนิพัทธพงษ์ โปรดให้เรียกขะบวนเข้าไปทรงส่งพระกรพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดม ทรงเสลี่ยงกงแล้วเดินขะบวนไปตามทางที่เคยแห่ แล้วเสด็จพระราชดำเนินมาทรงรับพระกรทางเกยหน้าประตูพระมหาปราสาทแล้ว เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมุขตะวันออก โปรดให้พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดม ออกมาทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรย่ามโหมดเทศแก่กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้า

พระราชาคณะ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยรวม ๓๐ องค์ แล้วพระเจ้าลูกเธอเสด็จกลับเข้าไปในพระฉาก พระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้วพระสงฆ์สวดสัตตปริต เสด็จมาประทับตรัสกับพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการ ครั้นพระสงฆ์สวดมนต์จบแล้วถวายอติเรก พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นข้างใน ส่งพระกรพระเจ้าลูกเธอลงทรงเสลี่ยงกงแห่กลับตามธรรมเนียม พระเจ้าลูกเธอทรงเกี้ยวยอดเหมือนทุกคราว

เจ้านายทรงฉลองราชตระกูลดำ ข้าราชการสรวมเสื้อยศดำประดับเครื่องราชอิศริยยศตามที่ได้รับพระราชทาน

อนึ่ง เมื่อขะบวนแห่มาถึงหน้าปราสาทข้างใน มีระเบงกระอั้วแทงควาย แทงวิไสย สิงโตรับขะบวนตามเคย

วัน ๔ ๗ ๑ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงส่งพระกรพระเจ้าลูกเธอแห่ไปโดยทางอย่างวันก่อน พระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปทรงรับพระกรที่เกยทางมหาปราสาท แล้วเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการ ทรงศีลแล้วพระสงฆ์ ๓๐ สวดธรรมจักกัปวัตนสูตร เติมมงคลสูตรอย่างอื่นตามเคย พระสงฆ์สวดมนต์จบแล้วเสด็จขึ้น แห่พระเจ้าลูกเธอกลับ

เวลายามเศษสมเด็จกรมพระเฝ้าที่ห้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรี ถวายใบบอกพระยาพิไชยแม่ทัพนายกอง และบอกหลวงเสนาภักดีนายทัพนายกอง ว่าด้วยพระยาราชวรานุกูลและพระยา

พิไชยและนายทัพกองพร้อมกันเข้าล้อมค่ายฮ่อทุ่งเชียงคำ ฮ่อเอาปืนยิงถูกขาพระยาราชวรานุกูลๆ เจ็บบาดแผลได้มอบการให้หลวงเสนาภักดี ขณะนั้นกรมหมื่นประจักษ์ กรมหมื่นเทววงศ์ พระองค์ดิศวรกุมารเฝ้าพร้อมกันที่นั่น ทรงพระราชดำริจะโปรดให้จัดกระสุนดินดำสาตราวุธขึ้นไปเพิ่มเติม และจะโปรดให้ทหารรักษาพระบรมมหาราชวัง คุมปืนฮอสกิดขึ้นไปด้วย เวลา ๒ ยามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๕ ๒ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงส่งพระกรพระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดมทรงพระราชยานกง แล้วแห่ไปตามทางอย่างวันก่อน แล้วเสด็จมาทรงรับพระกรที่เกยทางหน้าประตูพระมหาปราสาท พอแห่มาถึงมีระเบง แทงวิไสย กระอั้วแทงควาย สิงโตหกคะเมนรับขะบวน ทรงรับพระกรพระเจ้าลูกเธอแล้วเสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ประทับมุขตะวันออกทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้วพระสงฆ์สวดมหาสมัยสูตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาประทับมุขเหนือ รับสั่งกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอและเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน ในเรื่องการทัพฮ่อและการที่จะส่งเครื่องศาสตราวุธกระสุนดินดำขึ้นไป พระสงฆ์สวดมนต์จบแล้วเสด็จไปประทับมุขตะวันออก พระสงฆ์ถวายอติเรก เสด็จขึ้นส่งพระกรพระเจ้าลูกเธอแห่กลับ

เวลา ๔ ทุ่มเศษพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างใน ทรงหนังสือราชการจนเวลา ๒ ยามกลับออกมา

วัน ๖ ๆ๗ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๒ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศทหารมหาดเล็ก ทรงเครื่องราชอิศริยยศนพรัตนราชวราภรณ์เสด็จลงทรงส่งพระกร พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดมแล้วเดินขะบวนแห่ไปตามทาง พระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาทรงรับพระกรที่เกยหน้าพระมหาปราสาทแล้ว เสด็จออกพระที่นั่งดุสิต-มหาปราสาท พระเจ้าลูกเธอทรงเครื่องถอดแล้ว เสด็จออกมาประทับมุขเหนือพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระเจ้าลูกเธอทรงประทับหน้าอาศน์สรงออกมา พอใกล้พระฤกษ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล ทรงศีลแล้วพอได้พระฤกษ์เช้า ๓ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ทักขิณาวัฏพระราชทานพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดม แล้วทรงจรดพระกันบิดพระกรรไกรโสกันต์ ขณะนั้นพระสงฆ์ถวายชัยมงคล เจ้าพนักงานประโคมดุริยางค์ดนตรีตามประเพณี แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้กรมหลวงวร-ศักดา สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ์ทรงตัดพระเกษาต่อไป แล้วเสด็จลงไปสรงน้ำที่เขาไกรลาศและที่พระเบญจา พระเจ้าอยู่หัวพระราชทานน้ำพระพุทธมนต์แล้ว โปรดให้กรมพระราชวังบวรและต่างกรมทุกพระองค์ประทานน้ำพระพุทธมนต์แก่พระองค์เจ้า

ประวิชวัฒโนดมแล้ว เสด็จขึ้นมาบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงประเคนพระสงฆ์ ๓๐ รูปรับพระราชทานฉัน ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้ว พระเจ้าลูกเธอทรงฉลองพระองค์ครุยเฉียงพระอังษา ทรงภูษาเยียระบับจีบเสด็จมาเฝ้า พระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์พระราชทานแล้วโปรดให้ทรงประเคนไทยธรรมพระสงฆ์ ๆ ถวายอนุโมทนา อดิเรก ถวายพระพรลา เสด็จขึ้น แต่งพระองค์พระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดมทรงเครื่องต้นเสร็จ เสด็จลงประทับเกยส่งพระกรพระเจ้าลูกเธอลงทรงยานุมาศแห่กลับทางเดิมมาขึ้นเกยริมพระที่นั่งพัฒพงศ์ถาวรวิจิตร

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงทรงส่งพระกรพระเจ้าลูกเธอทรงเครื่องต้นลงทรงยานุมาศแห่แต่เกยหน้าพระมหาปราสาทไปตามเดิม เสด็จมาทรงรับพระกรขึ้นไปบนพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร สมโภชเป็นการข้างในเหมือนเมื่อคราวก่อนแล้วแห่กลับทางเดิม

เมื่อสมโภชแล้วพระราชทานเครื่องราชอิศริยยศทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ และพานหมากเสวยเครื่องในพร้อมทองคำ ๑ บ้วนพระโอษฐทองคำ ๑ หีบหมากเสวยลงยา ๑ เต้าน้ำทองคำพานรอง ๑ เงินพระคลังมหาสมบัติ ๕ พระคลังข้างที่ ๒๐

วัน ๗ ๆ ๔ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน

ออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาพิไชยว่า พระยาราชวรานุกูลมอบราชการให้หลวงเสนาภักดี ได้ปฤกษาพร้อมกันจัดให้ไพร่ทั้งฟื่นเชื้อเพลิงบังตัวเข้าไปเผาค่ายฮ่อ ทิ้งฟื่นเข้าไปใกล้ค่ายฮ่อ ๗ วา พวกฮ่อห่อดินจุดเพลิงทิ้งใส่กองฟื่น ๆ ไหม้ส่วน ๑ ส่วน กับได้ ๒ ส่วน พอเวลาค่ำเสีย จึงให้เจริญจัตุรงค์คุมไพร่ไทย ๓๐๐ พระยานาใต้ พระยาเมืองซ้ายคุมไพร่ลาว ๓๐๐ รักษากองฟื่น เวลาทุ่มเศษพวกฮ่อห่อดินจุดไฟทิ้งกองฟื่นอีก แต่ดับได้ไม่ไหม้ฟื่น วัน ๗ ๗ฯ ๔ ค่ำ ปีวอก ฉอศก เวลาเที่ยงได้พร้อมกันคุมไพร่ทำเชื้อเพลิงเผาค่ายฮ่อไหม้บ้าง ไหม้กอไผ่บ้าง เรือนฮ่อบ้าง ฮ่อช่วยกันเอากระบอกฉีดน้ำดับไฟได้บ้าง ฮ่อบังตัวลงในสนามเพลาะเอาปืนยิงหลวงปราบตายคน ๑ ไพร่ตาย ๒ คน ป่วยไพร่ ๓ คน เห็นว่าทำการไม่สำเร็จจึงคิดกันว่าจะตัดไม้ไบมามัด ๆ โต ๆ ยาว ๓ ศอก โต ๗-๘ กำทิ้งบังตัวคนเข้าไปตั้งค่ายประชิดทำหอรบสูง ๖ ๗ วา หาฟื่นเตรียมไว้ได้ที่จะตระคมเผาค่ายให้สำเร็จได้ปฤกษาพระยาราชเห็นด้วย ได้ลงมือทำการแล้วแต่ยังไม่สำเร็จ ครั้นวัน ๑ ๘ฯ ๔ ค่ำ พระยาราชให้มาหาตัวไปปฤกษาพร้อมด้วยพระวิภาค ให้พระยาวิไชยนำพระวิภาคไปทำแผนที่เมืองไลเมืองแถงและเมืองหัวพันทั้งหก ให้พระยาสุโขทัยเจ้าอุปราชนายทัพนายกองขุนหมื่นไพร่ ๓๒๑๐ คนอยู่ช่วยพระยาราชทำการรบฮ่อทุ่งเชียงคำ

ต่อไป ขอนายทัพนายกองไพร่ไทย ๓๐๐ คน เจ้าราชวงศ์และไพร่เมืองหลวงพระบาง ๓๐๐ คนไปทำราชการด้วย กำหนดจะพาพระวิภาคภูวดลไปเมืองแถงเมืองไล วัน ๓ ๑๐ ๔ ค่ำเป็นแน่ อีกฉะบับหนึ่งว่าวัน ๒ ๘ ๔ ค่ำ พระยาพิไชยจัดนายทัพนายกองที่ล้อมค่ายฮ่อไว้เรียบร้อยแล้ว ได้ยกจากค่ายทุ่งเชียงคำมาพักอยู่ค่ายสีสะทุ่งเชียงคำ เวลายามเศษได้ยินเสียงปืนผิดธรรมเนียม จึงได้ให้ขุนหมื่นไพร่ ๕๐ คนรีบไปสืบได้ความว่าฮ่อออกแหกค่ายที่พระยาสุโขทัยเจ้าอุปราชรักษา ได้รบกันฮ่อตาย ๖ คน จับได้คนหนึ่งเจ็บป่วยมากฮ่อหนีเข้าค่าย ได้ถามฮ่อที่จับได้ ได้ความว่าฮ่อในค่ายมีพวกฮ่อและข่าพวนทู้ฮ่อชายหญิง ๔๐๐ เศษ ตั้งแต่รบกันมาฮ่อตาย ๔๐ เศษ ฮ่อในค่ายคิดแต่จะหนีแล้วฮ่อขาดใจตายเสีย กับว่าเจ้านครหลวงพระบางส่งสะเบียงข้าว ๕๐๐ ถัง พริก ๕ หาบ กระสุนปืน ๒๕,๐๐๐ ดินดำ ๖๐ หาบ ไปถึงทุ่งเชียงคำเสร็จแล้ว

พระนรินทรอ่านบอกพระยาสมบัติภิรมย์เมืองสงขลา ๓ ฉะบับ ๆ หนึ่งส่งเงินรังนกเมืองสงขลา จำนวนปีวอกฉอศกเงิน ๒๒๙ ๑๑|๑ |๒ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉะบับหนึ่งส่งเงินส่วยสรรพเหตุจำนวนปีมะแมเบญจศกเลข ๓๕ คนเงิน ๙ ๒ —|— ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉะบับหนึ่งว่าได้เกณฑ์ขอแรงไพร่ตัดเสาตัดไม้ทำเมรุ

ปลงศพเจ้าพระยาวิเชียรคีรี กำหนดงานเดือน ๑๐ ปีระกาสัปตศก ขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิงพระราชทานเพลิง

แล้วพระราชทานสัญญาบัตรหลวงรามรักษา เป็นหลวงรักษ์ราชหิรัญกรมพระคลังมหาสมบัติ ๑ นายขุนทองมหาดเล็กเป็นพระยาเกียรติเจ้ากรมตั้งกองซ้าย ๑ นายปั้นครูสอนหนังสือเป็นขุนวิจิตรวรสาสนครูสอนหนังสือ ๑

สมเด็จกรมพระมาเฝ้าถวายหนังสือไปรเวตพระยาพิไชยเสด็จขึ้น เสด็จไปประทับชิตติงรูม รับสั่งกับสมเด็จกรมพระด้วยการจะปราบปรามฮ่อในฤดูฝนก็เห็นจะไม่ทัน การที่บนก็เกือบสำเร็จที่ทหารปืนใหญ่จะไป ก็จะไม่มีการทำเป็นอันงดเลิกเสียก่อนเมื่อได้ข่าวราชการหนักแน่นมาจึงจัดการไป

วัน ๑ ๕ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกหลวงวิจารณ์พยุหพลปลัดเมืองพยุหคีรี ว่าหม่อมเทวาธิราชให้นายเดชมาช่วยหลวงวิจารณ์พยุหพลกรมการพาดสายโทรเลขแต่พรมแดนเมืองนครสวรรค์ถึงพรมแดนเมืองมโนรม ๕ วันแล้วเสร็จ ฉะบับ ๑ บอกพระยารามณรงค์สงครามเมืองกำแพงเพ็ชร ว่าป่าไม้ขอนสักฝั่งตะวันออกแขวงเมืองกำแพงเพ็ชรต่อแดนเมืองพิษณุโลก สุโขทัย พิจิตร นครสวรรค์ว่าเปล่าอยู่ หลวงอินทรเกษรนายอากรป่าฝิ่งขอทำป่าไม้

ขอนสักหลักแพกำกวมไม้กระยาเลยเสีย เงินค่าตอไม้เป็นประโยชน์แผ่นดินต่อไป (โปรดให้งดไว้ก่อนกว่าจะได้ออกพระราชบัญญัติ)

พระนรินทรอ่านบอกพระยาประสิทธิสงครามเมืองกาญจนบุรี ฉะบับ ๑ ว่าหลวงพลสงครามเมืองทองผาภูมถือหนังสือพระสุวรรณคิรีมาว่า เมื่อเดือน ๓ ปีวอกฉอศก มะเนียงจัดเกรียงบ้านเขยิงในแขวงเมืองมรแมนมีใจศรัทธาชวนชาวบ้านมานมัสการพระเจดีย์ ๓ องค์ ที่แดนต่อแดนแขวงเมืองสังขละบุรี แล้วพากันก่อสร้างปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ ๓ องค์แล้วองค์หนึ่ง แล้วทำบุญฉลอง พระสุวรรณคิรีออกไปดูมะเนียงจัดว่าปีหน้าจะมาก่อสร้างอีกพระสุวรรณคิรีเกรงความผิดได้ห้ามปรามไว้แล้ว

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระแล้วทรงสัปนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพพระยาเกียรติเจ้ากรมตั้งทองซ้าย ๑ ศพราชวงศ์เมืองอุบลราชธานีซึ่งลงมาถึงแก่กรรมที่กรุงเทพ ฯ ๑ กับหีบศิลาหน้าเพลิงพระราชทานเพลิงศพราชวงศ์เมืองเขมราช ๑ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกหลวงวิเศสภักดียกระบัตร์กรมการเมืองศรีโสภณว่าได้ปลูกโรงรับช้างพลายสำคัญ วัน ๓ ๖ ค่ำ เจ้ายุติ

ธรรมธรนครจำปาศักดิ์นำช้างมาถึง ได้มีการฉลองตามธรรมเนียม ช้างพลายสำคัญสูง ๓ ศอก ๘ นิ้ว หูขวาขนาด ๒ นิ้วกึ่งจักษุสีผลหวายห่ามปลายหางคด ขนหางสีลวดทองแดง หลังโกงคันธนู งาใหญ่ ๒ นิ้วกึ่ง ยาวพ้นสนับ ๑๓ นิ้ว สีตัวสีกระเบื้องใหม่ ขนตัวขนศีร์ษะขาวล้วน วัน ๖ ๕ ๖ ค่ำ เดินจากเมืองศรีโสภณ ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยาอุทัยมนตรีเมืองปราจีนบุรี ว่าช้างพลายสำคัญมาถึงเมืองกระบินบุรีแล้ว เจ้าเมืองกรมการได้รับรองมีการสมโภชตามธรรมเนียม ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยานุภาพไตรภพ เมืองนครเสียมราฐ ว่าต้วยจีนตั้งเกลียกล่อมกันเป็นอั้งยี่ชุกชุม พากันข่มเหงราษฎรเป็นผู้ร้ายปล้มสดมภ์ในเมืองและในทะเลสาบ และเที่ยวพูดจาออกอำนาจ จะปราบปรามคนต่างประเทศต่าง ๆ ถ้าจะโปรดให้ชำระประการใดจะฉลองพระเดชพระคุณต่อไป

พระนรินทรอ่านบอกพระยาภักดีนฤบดินทรพระยาอมรินทรฦๅไชย ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งถวายพระราชกุศลปีกเขตต์วิสุงคามสีมาวัดหนองม่วง ฉะบับ ๑ ถวายพระราชกุศลปีกที่เขตต์พระอุโบสถวัดวิสุงคามสีมาวัดม่วงบ้านละครชุม

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระสุธรรมไมตรีข้าหลวงว่าได้พร้อมกับพระอินทราชาผู้ว่าราชการเมืองพนัศนิคมชำระความที่คั่งค้างแล้ว ๒๗ เรื่อง ความผู้ร้าย ๘ เรื่องผู้ร้ายรับเป็นสัตย์ ๑๑ คน แต่ผู้ร้ายที่ยิงจีนซิวเซียตายนั้นยังไม่ได้ตัว กับใบบอกพระยาวิชยาธิบดีเมืองจันทบุรี ว่าหลวงสรเสนีนายเรือสยามมกุฎไชย-

ชิดนำตราไปวางให้ระวังรักษาเขตต์แดน อย่าให้เขมรซึ่งวุ่นวายเมืองกำพงโสมเข้ามาซ่องสุมคนในพระราชอาณาเขตต์ ได้จัดการรักษาโดยแข็งแรงตามท้องตราแล้ว ฉะบับ ๑ หลวงสรเสนีนายเรือสยามมกุฎไชยชิตว่าไปถึงเมืองจันทบุรี เมืองตราด เมืองปัจจันตคีรีเขตร แล้วลงไปสืบราชการถึงเกาะเสม็ดแดนต่อแดนพบราษฎรเมืองกำพงโสม สืบถามได้ความว่าฝรั่งเศสกับเขมรหาได้รบกันไม่ มีแต่ข้าหลวงเมืองพนมเปญลงมาเกณฑ์กระสุนดินดำราษฎร . ถ้าไม่มีก็เก็บเงินแทนเรือนละ $\frac{|}{|\ ๒}$ กับว่าจีนคิมอั้งยี่เกณฑ์คนขึ้นไปช่วยเขมรเมืองพนมเปญ ๕๐๐ คน จะรบกันหรืออย่างไรไม่ทราบ กับว่าเจ้าเมืองกำปอดเกณฑ์ไพร่ยกไปไล่ฝรั่งเศสฆ่าโปลิศญวนตาย ๖ คน ฝรั่งเศสหนีไปเมืองพุทไธยมาศ เขมรพากันถมปากน้ำเมืองกำปอดเสีย แล้วฝรั่งเศสพาเรือกลไฟ ๒ ลำ เรือญวน ๒ ลำมายิงเขมรเจ็บป่วยมากแตกหนีไป ฝรั่งเศสเผาบ้านเมืองเสีย ฉะบับ ๑ ใบบอกพระพิไชยชลธีเมืองปัจจันตคีรีเขตร ว่าได้จัดการรักษาด่านทางโดยแข็งแรงตามท้องตราที่หลวงสรเสนีเชิญไปแล้ว

เวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๓ ๆ๗ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖ วันนี้ไม่มีราชการไม่ได้เสด็จออก

วัน ๔ ๆ๘ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖ ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๕ ๆ ๑๔ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๓๖

วันนี้สมโภชพระเจ้าลูกเธอที่จะทรงผนวชเณร ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

เวลาบ่ายพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ พระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดม พระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดช ทรงเครื่องที่ศาลาคดหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เวลาย่ำค่ำเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ตั้งพระที่นั่งโธรนที่หน้าพระที่นั่งพุดตาน พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์เสนาบดีข้าทูลละอองธุลีพระบาทเฝ้าอยู่ในที่นั้นพร้อมกัน โปรดให้พระเจ้าลูกเธอทั้ง ๔ พระองค์เสด็จขึ้นมาประทับที่หน้าพระที่นั่งทั้ง ๔ พระองค์ พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเทียนสมโภชพระเจ้าลูกเธอที่จะทรงผนวช และผ้าไตรบาตรสรรพบริกขารเอนกภัณฑ์ทั้งปวง โดยทักขิณาวัฏถ้วนเบญจวาร แล้วพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการให้หาเข้าไปหน้าพระที่นั่ง ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏและทรงเจิมพระราชทานพระเจ้าลูกเธอทั้ง ๔ พระองค์ แล้วพระครูพราหมณ์ถวายน้ำมะพร้าวขวัญและจุลเจิมตามไสยเวท เสร็จแล้วโปรดให้เสด็จกลับไปเปลื้องเครื่องเป็นเสร็จการสมโภชเท่านี้

อนึ่งวันนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ขัตติยตระกูลคำ

ทรงสร้อยมหาจักรีบรมราชวงศ์ พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการ สรวมเครื่องราชอิสสริยยศตามที่ได้รับพระราชทาน

วัน ๖ ๑๐ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาบำราบปรปักษ์ ได้เสด็จเข้ามาทรงแต่งองค์พระเจ้าลูกเธอที่จะทรงผนวชทั้ง ๔ พระองค์ ทรงเครื่องต้นอย่างเมื่อวันสมโภชโสกันต์ แต่งพระองค์ที่พระที่นั่งอมรินทร และได้ทรงจัดขะบวนแห่ทรงผนวชทางพระที่นั่งดุสิดาภิรมย์ ตั้งขะบวนไปออกประตูรัตนพิศาล

เวลาเช้า ๔ โมงพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งดุสิดาภิรมย์ ทรงส่งพระกรพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์ พระองค์เจ้าระพีพัฒนศักดิ์ พระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดม พระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดช ลงทรงพระยานุมาศ มีพระยา พระ หลวง เป็นคู่เคียง อินทร์พรหมถือบังแซกห้อมล้อมพร้อมด้วยพัดโบกบังสูรย์ตามธรรมเนียม เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรกลองชนะแล้วเดินขะบวน ๆ แห่มีม้านำริ้วคู่ ๑ ทหารม้าหน้าและม้าเกราะทอง และทหารหน้าเดินเท้า และกรมม้าแซง และพระยาม้าพระที่นั่งมีธงมังกรธงตะขาบหมู่อาสาต่าง ๆ ล้วนถือสาตราวุธนาเนามีพิณพาทย์กลองแขกเดินกลางขะบวน แล้วถึงเสลี่ยงลูกตรงทรงผ้าไตรและบาตร มีเทวดาคู่แห่เครื่องสูงกลองชนะสังข์แตรเป็นขนัดมาถึงพระยานุมาศเดินเป็นลำดับกัน ขะบวนหลังก็มีเทวดาคู่แห่และเครื่องสูง พลอาสาถือสาตราวุธเหมือนกัน

เดินกระบวนออกประตูรัตนพิศาลและประตู.... มาตามถนนข้างวัดพระเชตุพนมาลงถนนท้องสนามไชย พระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาประทับทอดพระเนตรบนพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท พอกระบวนเดินล่วงไปเข้าประตูสวัสดิโสภา จึงเสด็จพระราชดำเนินมาประทับพระที่นั่งไชยชุมพล พระยานุมาศพระเจ้าลูกเธอทั้ง ๔ พระองค์เข้าเทียบเกย พระเจ้าลูกเธอเสด็จขึ้นเกยที่ปลูกไว้หลังพระที่นั่งไชยชุมพลทั้ง ๔ พระองค์ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเงินสลึงให้ทรงทิ้งทานองค์ละ ๑๐|— ทิ้งทานแล้วพระเจ้าลูกเธอเสด็จเข้าไปเปลื้องเครื่องที่พลับพลาเปลื้องเครื่อง ทรงแต่งพระองค์ทรงฉลองพระองค์ครุยเฉียงพระอังษาทรงผ้าเยียระบับจีบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเข้าไปในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จประทับศาลารายทรงประเคนเครื่องเพลกรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ โปรดให้เจ้านายประเคนสำรับเพลหม่อมเจ้าพระ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยถานานุกรมเปรียญรับพระราชทานฉันแล้วเสด็จขึ้นพระอุโบสถ พระสงฆ์ฉันแล้วเข้าไปประชุมพร้อมกันในพระอุโบสถ พระเจ้าลูกเธอที่จะทรงผนวชเสด็จเข้าไปในพระอุโบสถไปจุดเทียนบูชาพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกต แล้วพระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์เสด็จเข้าไปขอบรรพชาแก่คณะสงฆ์เถรานุเถระ ๓๐ องค์ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์เป็นพระอุปัชฌายะ ขอบรรพชาแล้วเสด็จออกมาทรงผ้าแล้วกรมหมื่นวชิรญาณประทานศีล แล้วพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์

เข้าไปขอบรรพชาแล้วออกมาทรงผ้า กรมหมื่นวชิรญาณประทานศีลเหมือนกัน พระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดมเข้าไปขอบรรพชาแล้วออกมาทรงผ้า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีล พระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดชเข้าไปขอบรรพชาแล้วออกมาทรงผ้า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีลเหมือนกัน ครั้นเสร็จสามเณรบรรพชาแล้ว พระองค์เจ้าเณรทั้ง ๔ พระองค์เข้าไปขอนิสสัยทีละองค์ ครั้นขอนิสสัยเสร็จแล้วกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ทรงบอกอนุญญาสิโข ครั้นแล้วพระองค์เจ้าเณรทั้ง ๔ พระองค์ถวายไตรพระสงฆ์ ๓๐ องค์ แล้วเสด็จเข้าไปรับผ้าไตรแพรและบริกขารภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นอันมาก เสด็จเข้าไปรับทีละองค์เป็นลำดับกัน พระองค์ใดทรงรับของหลวงแล้วเข้าไปที่ฉาก ทรงรับของและผ้าของพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายในแล้ว กลับมาประทับรับผ้าและสิ่งของแก่กรมพระราชวังและพระบรมวงศานุวงศ์เสนาบดีข้าทูลละอองธุลีพระบาท พระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งพระเต้าษิโณทก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา เวลาบ่าย ๓ โมงเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เวลา ๒ ทุ่มเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเสด็จไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในการสวดมนต์สมโภชพระเจ้าลูกเธอที่ทรงผนวชเณร พระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับในพระอุโบสถทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้ว พระสงฆ์ ๓๐ องค์เจริญพระพุทธมนต์สัตตปริตร

พระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนนมัสการในที่ต่าง ๆ แล้วทรงพระราชหัตถ์ราชการต่าง ๆ เวลา ๒ ทุ่มเศษพระสงฆ์สวดมนต์จบเสด็จจากพระอุโบสถไปประทับบนพระพุทธปรางค์ปราสาท ทอดพระเนตรที่ซึ่งพระองค์เจ้าเณรทั้ง ๔ พระองค์ทรงพัก เสด็จพระราชดำเนินกลับพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท กรมหมื่นเทววงศ์และหมอกาวันนำหม่อมราชวงศ์ใหญ่ สุวพันธุ์ ในพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ซึ่งออกไปเรียนวิชาแพทย์ ณ เมืองอังกฤษหลายปีมาแล้วเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท กับพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์กลับมาจากราชการเมืองพระตะบองเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกันรับสั่งอยู่จนเวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๗ ๑๑ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จประทับในพระอุโบสถทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้ว กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระ พระราชาคณะพระครูถานานุกรม ๓๐ องค์ถวายพรพระ ๆ จบแล้วเสด็จทรงประเคนพระสงฆ์และพระองค์เจ้าเณรทั้ง ๔ องค์รับพระราชทานฉัน ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้ว ทรงประเคนบริกขารเป็นอันมากแด่พระสงฆ์ ๆ ถวายอนุโมทนาอดิเรกถวายพระพรลากลับไป เวลาเช้าเกือบ ๕ โมงเศษ เสด็จกลับจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับดรอนิงรูมที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท กรมหมื่นเทววงศ์กับราชเอดเดอแกมปนำ เรฟเวอร์เรนด์ เอน เอ แมกดอนัลด์ ดี ดี ไวซกงซุลอเมริกัน ผู้รักษาการ สำหรับราชทูตอเมริกันนาย ๑ กับอันเบิกสัตลีฟพ์ ผู้แทนหนังสือพิมพ์อเมริกันนาย ๑ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชปฏิสัณฐารโดยสมควรแล้ว กราบถวายบังคมลาไป พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

เวลาเกือบย่ำค่ำ เสด็จออกทรงรถพระที่นั่งจักรีไปประทับที่ถนนหน้าประตูพิมานไชยศรี ตรงถนนประตูหลังวัดพระศรีรัตน-ศาสดาราม โปรดให้เชิญเสด็จพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าเณรทั้ง ๔ พระองค์มาขึ้นรถพระที่นั่งที่เสด็จพระราชดำเนิน แต่โปรดให้พระเจ้าลูกเธอประทับข้างใน พระเจ้าอยู่หัวประทับหน้ารถเสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยขะบวนนำและตามเสด็จไปประทับประตูหน้าวัดบวรนิเวศ เสด็จประทับในพระอุโบสถ โปรดให้พระองค์เจ้าเณรทรงจุดเทียนนมัสการ แล้วพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนนมัสการแล้วทรงนำพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าเณรทั้ง ๔ พระองค์เสด็จขึ้นไปเฝ้ากรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ทูลฝากฝังที่ตำหนักครู่หนึ่ง เสด็จพระราชดำเนินไปคณะกุฎี เสด็จประทับทรงจุดเทียนที่หน้าพระเจดีย์ ทรงบูชาแล้วเสด็จไปทรงสักการะที่หน้าวิหารพระศาสดาแล้วเสด็จไปประทับที่คณะกุฎี เสด็จไปประทับหลังใหญ่ซึ่งกรมหมื่นวชิรญาณเสด็จมาอยู่ที่นั้น ประทับตรัสอยู่สักครู่หนึ่ง พระองค์

เจ้าเณรทั้ง ๔ พระองค์เสด็จลงมาจากตำหนักกรมพระปวเรศ แล้วกรมพระปวเรศก็เสด็จลงมาประทับเฝ้าอยู่ที่ตำหนักกรมหมื่นวชิรญาณด้วย แล้วทรงพาพระองค์เจ้าเณรทั้ง๔ พระองค์ไปส่งที่ตำหนักทุกพระองค์ พระองค์เจ้าเณรกิติยากรวรลักษณ์ประทับตำหนักที่ ๑ ด้านข้างวิหารพระศาสดา พระองค์เจ้าเณรระพีพัฒนศักดิ์ประทับตำหนักถัดเข้าไป พระองค์เจ้าเณรประวิชวัฒโนดม ตำหนักที่ ๑ ด้านริมคลอง พระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดชประทับตำหนักต่อเข้าไปอีก ครั้นพระเจ้าลูกเธอประทับตำหนักแล้ว เสด็จทรงรถพระที่นั่งกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๑ ๑๒ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระพรหมประสาทศิลปผู้ว่าราชการเมืองพรหมบุรีว่า ได้พร้อมกับเจ้าพนักงานอินยิเนียทำการติดอินสุเลดเตอพาดสายโทรเลขในแขวงเมืองพรหมเสร็จสิ้นแล้ว ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยากำแหงสงครามเมืองนครราชสีมาว่า ได้ชำระผู้ร้ายซึ่งทำโจรกรรมปล้นสดมภ์ฉกลักช้างม้าโคกระบือ ฆ่าฟันกันตายในแขวงเมืองนครราชสีมา เมืองขึ้น หลายราย ได้ตัวผู้ร้าย ๔๐ แต่งให้กรมการกับไพร่ ๑๐๐ คนคุมตัวลงมาส่ง ฉะบับ ๑ ใบบอกหลวงรามฤทธิรงค์ปลัดเมืองสิงหบุรี ถวายพระราชกุศลเผาศพพระพิศาลสงครามเจ้าเมือง กับใบบอกพระยาวิเศษฦๅไชย

๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งถวายพระราชกุศลเผาศพหลวงวิสูตรจีนชาติ อีกฉะบับ ๑ ขอพระราชทานขุนพิพาทจีนวิจารณ์ เป็นหลวงวิสูตรจีนชาติปลัดฝ่ายจีน ๑ ขุนจีนราชภิรมย์เป็นขุนพิพาทจีนวิจารณ์ที่ ๒ รองปลัดจีน แล้วพระยาศรีขุนพิพาทจีนวิจารณ์ ขุนจีนราชภิรมย์เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระพิไชยชลธีเมืองบัจจันตคีรีเขตร์ว่าขุนด่านนำตัวญวนหลัน ญวนแย่น มาที่ช่องกงซึ่งตั้งเป็นเมืองว่าหนีมาแต่เมืองกำปอด ถามให้การว่าเขมร ๓๐๐ คนไปทำร้ายฝรั่งเศสที่ขายฝิ่น ณ เมืองกำปอด ฝรั่งกับญวนพากันหนีไปเขมรจึงมาตั้งรักษาที่ปากน้ำ เกณฑ์คนทั้งหมดมาถมศิลาปากน้ำ ภายหลังฝรั่งเศสมารบอีก เขมรแตกหนีไปฝรั่งเศสเผาบ้านเมือง ญวน ๒ คนจึงหนีมา ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยาราชพงษานุรักษ์ เมืองสมุทรสงคราม ส่งเงินแทนฝางส่วยจำนวนปีขาลสัมฤทธิศก เถาะเอกศก มะโรงโทศก มะเส็งตรีศก มะเมียจัตวาศก มะแมเบญจศก เลข ๒ กองเป็นเงิน ๓|๘

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

เวลา ๔ ทุ่มเศษ พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๒ ยาม

วัน ๒ ฯ๑๓ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

วันนี้ไม่มีบอกข้อราชการ พระนรินทรนำหลวงทรงสุรเดช กราบถวายบังคมลาเป็นข้าหลวงออกไปราชการเมืองตรังกานูเมือง กลันตัน ครั้นสิ้นราชการแล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับ กรมหมื่นเทววงศ์ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๓ ๑๔ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

แล้วพระราชทานสัญญาบัตรนายเคลือบมหาดเล็ก เป็นขุน พรพิทักษ์ ปลัดกรมมหาดไทยตำรวจภูธรขวา ๑ กับทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตร ๒ ฉะบับ ให้สมเด็จพระ เจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบำราบปรปักษ์ มีตรา นำสัญญาบัตรขึ้นไปพระราชทานให้หลวงภักดีณรงค์ ซึ่งไปเป็น ข้าหลวงอยู่เมืองอุบลราชธานีนั้น เป็นพระยาราชเสนาปลัดทูล ฉลองกรมมหาดไทยฝ่ายเหนือ ๑ กับเลื่อนให้ขุนพรพิทักษ์เป็น หลวงภักดีณรงค์ ๑

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศประเดี๋ยวหนึ่งเสด็จขึ้น

วัน ๔ ๑๕ ๖ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๕ ๑ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง

ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนางครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๖ ๒ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร จมื่นราชนาคา เป็นพระประมวลประมาณพล มีตำแหน่งราชการในกรมพระสุรัศวดี แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๗ ๓ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ์ นำรูปอย่างช้างพลายสำคัญขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายทอดพระเนตร รับสั่งกับสมเด็จกรมพระจนเวลาย่ำค่ำ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศประเดี๋ยวหนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๑ ๔ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระยาภูเก็จฉะบับหนึ่ง ส่งเงินปีจีนจำนวนปีมะเมียจัตวาศก ซึ่งค้างอยู่ ได้จำนวนจีน ๘๔๕๐ คน ได้

เงินค่าแรง ๒๐๒๘๐ เหรียญเป็นเงินตรา ๔๒๒ ๑๐|— ครั้งนี้จัดได้ เงินค่าแรง ๑๐๐๐๐ เหรียญเปนเงินตรา ๒๐๘ ๖|๒ |๓ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง เงินยังค้างอยู่อีก ๒๑๔ ๓|๑ ๑|๑ จะส่งมาภายหลัง

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ๕ฯ ๗ ค่ำ ปีระกายังเปนฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระวิชิตภักดีศรีสุรสงคราม ปลัดเมืองตะกั่วป่า ๒ ฉะบับ ๆ ๑ ส่งเงินค่านาเมืองตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง คีรีรัฐนิคม จำนวนปีมะโรงโทศก เมืองตะกั่วป่า ๑๑ ๑|๓ ๑| เมืองตะกั่วทุ่ง ๗ ๗| |๓ เมืองคีรีรัฐนิคม ๕ ๑๑| ๑|๑ จำนวนปีมะเส็งตรีศก เมืองตะกั่วป่า ๑๑ ๒|๓ ๑|๒ เมืองคีรีรัฐนิยม ๕ ๑๑|๓ |๑ เมืองตะกั่วทุ่ง ๗ ๖|๒ |๓ จำนวนปีมะเมียจัตวาศก เมืองตะกั่วป่า ๑๒ ๑๖| |๒ เมืองคีรีรัฐนิคม ๕ ๑๓|๑ เมืองตะกั่วทุ่งเงิน ๗ ๑๐|๒ |๑ รวม ๓ เมือง ๓ จำนวนเงิน ๗๒ ๑๒|๑ |๓ คิดเปนเงินเหรียญ ๓๔๘ ๕/๔๐ เหรียญ ให้กรมการคุมมาส่ง ฉะบับ ๑ ส่งเงินปีจีนจำนวนปีมะเมียจัตวาศก

เมืองตะกั่วป่าจีนคงเมือง ๔๔๐๖ จีนจร ๑๒๒๖ เงินค่าแรง ๘๖ ๓|๒ เมืองตะกั่วทุ่งจีนคงเมือง ๑๙๒ คน จีนจร ๑๕๙ คน เงินค่าแรง ๑๗ ๑๓|๒ เมืองคีรีรัฐนิคมจีนคงเมือง ๑๐๓ คน จีนจร ๓๐ คน เงินค่าแรง ๖ ๑๗|๒ รวมเป็นเงิน ๑๑๐ ๑๔|๒ คิดเป็นเงินเหรียญ ๕๓๑๔ ๘๐ เหรียญเสร็จแล้ว พระวิชิตภักดีศรีสุรสงคราม พระบริสุทธิโลหภูมินทราธิบดี พระเสนานุวงศ์ภักดีศรีธรรมราช ได้มอบเงินค่าแรงจีนเมืองตะกั่วป่า ๔๑๓๖ ๕๐ เหรียญ เมืองตะกั่วทุ่ง ๘๕๘ ๕๐ เหรียญ เมืองคีรีรัฐนิคม ๓๓๐ เหรียญ ให้กรมการคุมเข้ามาส่งด้วยแล้ว

โปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร หลวงนาวานุรักษ์ เป็นจมื่นราชนาคา ปลัดกรมพระคลังในขวา ๑ หลวงพิพัฒจางวางส่วยเสากองนอก เป็นหลวงนาวานุรักษ์ เจ้ากรมโรงเรือพระคลังในขวา ๑ ขุนพิพาทจีนวิจารณ์ เป็นหลวงวิสูตรจีนชาติ ปลัดฝ่ายจีนเมืองฉะเชิงเทรา ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๓ ๖ฯ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระยาสุรบดินทร สุรินทรฦๅไชย

เมืองชัยนาทบอกอาการป่วย ว่าเป็นไข้จับ จะออกว่าราชการไม่ได้ ขอให้หลวงกำแหงพลล้าน ปลัด ว่าราชการบ้านเมืองแทนกว่าจะหาย

พระนรินทรอ่านบอกพระยาบริรักษ์ภูธร เมืองพังงา ๓ ฉะบับ ๆ ๑ ส่งเงินปี่จีนจำนวนปีมะเมียจัตวาศก ในเมืองพังงาได้จีนคงเมือง ๗๑๐๒ คน จีนจร ๖๘ รวม ๗๑๗๐ คน เงินค่าแรง ๔๙ ชั่ง ค่าฎีกา ๑๐ บาท ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉะบับ ๑ ส่งเงินค่านาจำนวนปีมะแมเบญจศก เงิน ๖|๓|๑|๓ คิดเป็นเหรียญ ๑๕๙/๔๕ เหรียญ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉะบับ ๑ ส่งเงินส่วยจำนวนปีมะเมียจัตวาศก เลข ๘ คน เงิน ๑๒|๑ ปีมะแมเบญจศก เลข ๑๑ คน เงิน ๑๖|๒|๒ รวม ๘|๑|๓ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระอินทรามาเมืองพนัศนิคม ส่งเงินแทนรงค์ส่วยจำนวนปีวอกฉอศก เลข ๑๑๐๗ คน เป็นเงิน ๕|๙ ให้นายกองคุมเข้ามาส่ง กับใบบอกพระยาสมุทรสาครานุรักษ์ เมืองสมุทรสาคร ว่าวัน ๑ ๗ ค่ำ เวลา ๒ ยามมีอ้ายผู้ร้าย ๒๐ คน เข้าปล้นโรงจีนเฮงจีนโต๊ะเอาปืนตีจีนโต๊ะหน้าผากแตกแผล ๑ จีนเฮงกลัวจึงเอาเงิน ๑ ใส่ถุงโยนลงไปเงินกระจายอ้ายผู้ร้ายแย่งกัน จีนเฮงเห็นแสงไฟสว่างรู้จักหน้าคนหนึ่งชื่ออ้ายปลั่งบ้านเสาโรงคลองศีรษะกระบือพรหมแดนกรุงเทพ ฯ อ้ายผู้ร้าย

คนหนึ่งหน้าเป็นปานแดงซีกหนึ่ง ครั้นชาวบ้านมาช่วยได้ยิงผู้ร้ายตายคนหนึ่ง พวกผู้ร้ายหนีไป ได้แต่งกรมการออกสืบสวนติดตามแล้ว รับสั่งให้ชำระสืบให้ได้ความ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศประเดี๋ยวหนึ่งเสด็จขึ้น

วัน ๔ ๆ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระพลสงครามผู้รักษาเมืองนครสวรรค์ ๒ ฉะบับ ๆ ๑ ว่าพร้อมกับเจ้าพนักงานอินยิเนียทำการยกเสาพาดสายโทรเลขแขวงเมืองนครสวรรค์เสร็จสิ้นแล้ว แต่โรงสเตชันยังไม่แล้วเสร็จ ฉะบับ ๑ ว่าวัน ๗ ๕ ค่ำ เวลายามเศษหมื่นพัฒนสมบัตินำมิสเตอร เย เอม ซาเยีย ชาติโปรตุเกตมาแจ้งความว่า จะขึ้นไปเมืองสวรรคโลกมาจอดอยู่ที่หน้าโรงบ่อน เวลาค่ำขึ้นไป มีผู้ร้ายตีศีร์ษะแตกแผลยาว ๓ นิ้วกึ่ง สืบพยานได้ความว่านายมอนตี ได้ตัวนายมอนมาถามรับสารภาพว่าตีด้วยไม้ฟืน แต่ว่าไม่รู้ว่ามิสเตอร เย เอม ซาเยีย เพราะนุ่งโสร่งใส่เสื้อลายผินหลังอยู่ หมายว่าญวนที่เป็นอริวิวาทกัน มิสเตอร เย เอม ซาเยีย จะเอาเงิน ๒ นายมอนไม่มีให้ ได้เอาตัวขังไว้

พระนรินทรอ่านบอกพระยาพิทักษ์ทวยหาญเมืองปทุมธานีถวายพระราชกุศลที่พระราชทานสิ่งของ และศิลาหน้าเพลิงไป

พระราชทานเพลิงศพพระครูปัญญารัตน์วัดสะแก เจ้าคณะเมืองปทุมธานี

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้น

วัน ๕ ฯ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๓ โมงเศษเสด็จออกพระทวารกลางที่นั่งจักรี ทรงราชยานไปประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เจ้านายข้าราชการมาคอยส่งเสด็จ พระนรินทรทูลนำหวันอาหวังกรมการเมืองไทรบุรีเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท การที่หวันอาหวังได้เฝ้านี้เจ้าพระยาสุรวงศ์เห็นว่าเป็นกรรมการผู้ใหญ่ พระยาไทรบุรีให้ถือใบบอกเข้ามา จึงได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เฝ้า ทรงพระราชปฏิสัณฐานตามสมควรแล้ว พระนรินทรนำหวันอาหวังกราบถวายบังคมลากลับไปเมืองไทรบุรีอีกครั้งหนึ่ง ดำรัสด้วยราชการต่าง ๆ กับกรมหมื่นภูธเรศ และเจ้าพระยาสุรวงศ์ แล้วเสด็จลงเรือพระที่นั่งเวสาตรี ออกจากท่าราชวรดิตถ์เวลาเช้า ๔ โมง พร้อมด้วยเรือกลไฟตามเสด็จเหมือนอย่างเคยมาทุกครั้ง เวลาบ่าย ๓ โมง ๔๕ มินิต ถึงบางไทรหยุดเรือพระที่นั่งเวสาตรีถ่ายลำพักอยู่ประมาณ ๒๐ มินิต เสด็จลงเรือพระที่นั่งสกรูขึ้นไปประทับท่าพระราชวังบางปะอิน ดำรัสกับผู้ที่มารับเสด็จ เจ้านายคือพระองค์ทองแถม ข้าราชการคือ เจ้าพระยาพลเทพ แล้วเสด็จขึ้นทางทวารพระที่นั่งวโรภาศพิมานชั้นล่าง ด้วยชั้นบนชำรุดโปรดให้รื้อเสียและให้เร่งทำใหม่ด้วย

วัน ๖ ๕ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้กำหนดจะเสด็จทอดพระเนตรพระยาช้างสำคัญที่บ่อโพง เวลาเช้า ๓ โมงเศษเสด็จออกทางประตูชั้นล่างพระที่นั่งวโรภาศพิมานเสด็จลงเรือพระที่นั่งจักรข้างออกจากพระราชวังบางปะอินเช้า ๓ โมง ๔๕ มินิต เวลาเช้า ๕ โมง ๑๐ มินิตถึงบ้อมเพ็ชร เลี้ยวขึ้นทางหน้าวัดพะนันเชิง เวลาเช้า ๕ โมงครึ่งถึงพระราชวังจันทรเกษมแล้วเข้าแควป่าสัก เวลาเที่ยงถึงบ่อโพงซึ่งเป็นที่ช้างสำคัญพัก ประทับเรือพระที่นั่งที่ท่าเสด็จลงทรงพระราชยานไปประทับโรงช้างสำคัญ เสด็จประทับทอดพระเนตรช้างสำคัญ ช้างนี้งามมาก สีตัวเกือบเหมือนกระบือเผือก ขน ตัว / ศีร์ษะ แดงเจือเหลืองมาก ขนหางข้างต้นแดงมากกว่าขนศีร์ษะแต่โปร่งตลอดไม่มีทึบ จักษุขาวมีวงแหวนน้ำเงิน งาขาวบริสุทธิ์ไม่มีไรงา หางยาวปลายขนถึงพื้นดิน มีตำหนิ ๒ อย่างคือ หูขวาฉีกเนื้อวิ่น หางคดหน่อยหนึ่ง สูง ๓ ศอก ๑๑ นิ้ว ประทับตรัสกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ แล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นประทับพลับพลา พระยาศรีสิงหเทพนำเจ้ายุติธรรมธรนครจำปาศักดิ์ เจ้าอุปราชเฝ้า รับสั่งถามด้วยราชการบ้านเมืองต่าง ๆ พอสมควร แล้วโปรดให้นำพระยาช้างออกมานอกโรงทอดพระเนตรกลางแจ้ง เวลาอยู่กลางแดดสีกายผุดผ่องงามกว่าอยู่ในร่มมาก แล้วมายืนหน้าพลับพลา สมเด็จกรมพระให้นำช้างพัง ๒ ช้าง ซึ่งพระยามหา

อมาตย์ถวายว่าเป็นช้างสีประหลาด มาถวายตัวที่หน้าพลับพลา ดูไม่ผิดกว่าช้างดำตามธรรมดาเลย โปรดให้เลี้ยงไว้ที่พะเนียด โปรดให้นำช้างสำคัญไปยืนแท่นรดน้ำ ทอดพระเนตรสิ้นเวลาเปียกน้ำแล้วกลับเข้าโรง แล้วเสด็จกลับเรือพระที่นั่งออกจากบ่อโพงบ่าย ๒ โมง ๓๕ มินิต กลับมาถึงพระราชวังบางปะอินบ่าย ๔ โมง ๕ มินิต เสด็จขึ้น

วัน ๗ ๑๐ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

ไม่มีราชการอะไร ประทับในพระราชวังไม่ได้เสด็จแห่งใด

วัน ๑ ๑๑ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาจวนย่ำค่ำเสด็จออกทรงเรือพระที่นั่งเก๋งเสด็จไปประทับท่าวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ เพื่อจะทรงเยี่ยมเยียนกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส และพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าเณร ๔ พระองค์ ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญเสด็จขึ้นมาพักอยู่วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ แต่ณวัน ๖ ๙ ๗ ค่ำ เสด็จพระราชดำเนินเข้าไปในพระอุโบสถก่อน ทรงนมัสการแล้วตรัสกับพระอมราภิรักขิตถานานุกรมปเรียญ ซึ่งมารับเสด็จอยู่ในพระอุโบสถแล้วเสด็จเฝ้ากรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ณที่ตำหนัก แล้วเสด็จไปตำหนักกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ซึ่งพักอยู่ที่กุฎีพระอมราภิรักขิตแล้วเสด็จมาเยี่ยมพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าเณร ๔ พระองค์ ซึ่งพักอยู่ศาลาการปเรียญ แล้วเสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่งกลับมาประทับพระราชวัง เสด็จขึ้นเวลาทุ่ม ๑

วัน ๒ ๑๒ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนินแห่งใด

วัน ๓ ๑๓ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกทางพระทวารชั้นล่างพระที่นั่งวโรภาศพิมาน ทรงเรือพระที่นั่งกรรเชียงไปหน่อยหนึ่งแล้วเรือกลไฟจูงลงไปประทับหมู่บ้านเกาะเกิด ทรงประพาสไร่พริกไร่แตงแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับมาประทับท่าพระราชวังบางปะอินเวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๔ ๑๔ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๒ โมงเสด็จออกแล้ว เสด็จลงเรือพระที่นั่งสกรูออกจากท่าพระราชวังบางปะอิน ล่องลงมาประทับเรือพระที่นั่งเวสาตรีซึ่งทอดอยู่บางไทร เสด็จขึ้นเรือพระที่นั่งเวสาตรีแล้วออกจากบางไทรล่องลงมาถึงกรุงเทพ ฯ ประทับท่าราชวรดิตถ์เวลาบ่ายโมงเศษ เสด็จขึ้นดำรัสกับพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการซึ่งมารับเสด็จตามสมควร แล้วเสด็จทรงพระราชยานมาประทับพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเสด็จขึ้น

ครั้นเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จออกทางประตูแถลงราชกิจ เสด็จพระราชดำเนินไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดารามจุดดอกไม้เพลิงแล้ว เสด็จเข้าในพระอุโบสถทรงจุดเทียนธูปนมัสการพระรัตนตรัยแล้ว เสด็จพระราชดำเนินลงมาหน้าพระอุโบสถ โปรดเกล้า ฯ ให้ข้าราชการเดินเทียนประทักษิณพระอุโบสถ ด้วยพระเจ้า

บรมวงศ์เธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ทูลว่า ท่านทรงคำนวณวิสาขบูชาตรงวันนี้เป็นวันพระจันทร์เสวยฤกษ์วิสาข จึงโปรดเกล้า ฯ ให้เดินเทียนในวันนี้แล้ว พระราชทานเทียนให้พระบรมวงศานุวงศ์จุดรายรอบพระอุโบสถตามธรรมเนียม แล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นบนพระอุโบสถทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการเครื่องทรงธรรม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีลและถวายปฐมสมโพธิชาดิกถาโดยสังเขปจบแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับทางหน้ามิวเซียม เสด็จขึ้นทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเวลา ๗ ทุ่มเศษ

อนึ่งในเวลาเช้าวันนี้เลี้ยงพระที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยพระราชาคณะ ๒๐ รูปรับพระราชทานฉันตามพระราชประเพณีซึ่งมีมาแต่ก่อน

วัน ๕ ๑๕ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าเลี้ยงพระที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยเหมือนเวลาวานนี้ แต่ไม่ได้เสด็จออก

เวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จออกทางประตูแถลงราชกิจ มาประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดดอกไม้ที่หน้าวัดแล้วเสด็จเข้าในพระอุโบสถทรงจุดเทียนธูปเครื่องนมัสการ นมัสการแล้วเสด็จลงมาที่หน้าพระอุโบสถ พระราชทานเทียนให้ข้าราชการเดินเทียนประทักษิณพระอุโบสถ และพระราชทานเทียนให้พระบรมวงศานุวงศ์ทรงจุดรายรอบพระอุโบสถ แล้วเสด็จ

พระราชดำเนินขึ้นพระอุโบสถทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการแล้ว พระเทพโมฬีถวายศีลถวายเทศนาปฐมสมโพธิอภิสัมพุทธกถาโดยสังเขปนัยยังมิทันจบ เสด็จพระราชดำเนินกลับเวลา ๒ ยามเศษ เสด็จขึ้นทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

วัน ๖ ๑ฯ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าวันนี้มีการเลี้ยงพระที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ๒๘ รูป สดับปกรณ์กาลานุการตามสมัยวิสาขนักขัตฤกษ์ เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฏฐิพระอัฏฐิออกมาตั้งตามเคย แต่ไม่ได้เสด็จออก โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศเสด็จไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศล

เวลาค่ำไม่ได้เสด็จพระราชดำเนินวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าราชวรวงศ์เธอกรมขุนเจริญผลพูนสวัสดิ์ทรงจุดเทียนนมัสการมีพระธรรมเทศนา พระศรีวิสุทธิวงศ์เทศนาปฐมสมโพธิมหาปรินิพพานสูตรโดยสังเขป ไม่ได้เดินเทียน มีแต่รายเทียน

เวลาวันนี้ ๔ ทุ่มเศษเป็นพระฤกษ์พระเจ้าลูกเธอ ๔ พระองค์ทรงลาผนวชจากสามเณร ที่วัดบวรนิเวศ

วัน ๗ ๒ฯ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาวันนี้ไม่เสด็จออก ไม่มีราชการอันใด

วัน ๑ ๓ฯ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้เป็นวันดิถีที่คล้ายกับวันสิ้นพระชนม์ในสมเด็จพระนาง

เจ้าสุนันทากุมารีรัตนพระบรมราชเทวี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ากรรณาภรณ์เพ็ชรรัตน์ เจ้าพนักงานจัดที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬารห้องเหลืองอย่างทุก ๆ ปีมา เวลาเช้า ๔ โมงเศษเสด็จออกทรงจุดเทียนนมัสการ หม่อมเจ้าประภากรกับพระสงฆ์วัดราชบพิธ ๔ รูป สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์กับพระสงฆ์วัดราชประดิษฐ ๔ รูปรวม ๑๐ รูปถวายพรพระแล้วทรงทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร สดับปกรณ์แล้วทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน แล้วสดับปกรณ์ ๑๐๐ มีเทศนาของสมเด็จพระนางเจ้ากัณฑ์หนึ่ง พระอมรโมฬีถวาย

เวลา ๒ ทุ่มเสด็จออกพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ธรรมจักกัปปวัตสูตร อนัตตลักขณสูตร และอื่น ๆ จบแล้วทรงทอดผ้าสดับปกรณ์ แล้วพระธรรมวโรดมถวายเทศนากัณฑ์หลวงกัณฑ์ ๑ จบแล้ว ทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ ทรงประเคนไทยธรรมเครื่องกัณฑ์ พระสงฆ์ถวายอติเรกถวายพระพรลาไป เสด็จขึ้น ๔ ทุ่มเศษ

วัน ๒ ๗ ๔ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วทรงสัปนากเพลิงพระราชทานเพลิงศพ พระธรรมุเทศาจาริย์วัดสระเกษ และพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิงส่งไปพระราชทานเพลิงศพหลวงสุริยามาตย์ ณเมืองหนองคาย ๑

ศพพระณรงค์ภักดีจางวางเมืองราชบุรี ๑ ศพพระนิโครธาภิโยค ผู้ว่าราชการเมืองไทรโยค ๑ แล้วเสด็จออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดา รายงานน้ำฝนต้นข้าวเมืองลพบุรี พระอาทิตย์อยู่ราษีเมษ ฝนตก ๒ ครั้งรองน้ำได้ ๒ นิ้ว ๕ หสางค์ ราษฎรลงมือทำนาบ้าง ราคาข้าวเปลือกเกวียนละ ๕ — อีกฉะบับ ๑ ว่าหม่อมเทวาธิราชให้ตั้งสเตชั่นโทรเลขที่วัดมณีชลขันธ์ บัดนี้ได้ลงมือทำโรงสเตชั่นและพาดสายลวดขึ้นไปต่อเมืองพรหมบุรี อีกฉะบับ ๑ ว่าด้วยได้ไปตรวจการที่วัดไล นายช่างได้ทำการอยู่ การยังไม่แล้ว กับใบบอกพระยาสุจริตรักษาผู้ว่าราชการเมืองตากฉะบับ ๑ ว่าพระยามนตรีสุริยวงศ์ขึ้นไปถึงเมืองตาก ได้จัดสะเบียงอาหารและเรือส่งพระยามนตรีไปเมืองเชียงใหม่แล้ว

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาสุรินทรฦๅไชยเมืองเพ็ชรบุรี ๒ ฉะบับๆ ๑ ว่าได้ทำพิธีจรดพระนังคัลที่หน้าเขาเทพนมขวดเสร็จแล้ว ขอถวายพระราชกุศล ฉะบับ ๑ ว่ามีผู้ร้ายลอบยิงอำแดงไสตาย สืบจับได้ตัวอ้ายจัน นายแก้ว นายสาน มาถามรับเป็นสัตย์ส่งตัวเข้ามา

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาวิชยาธิบดี ผู้ว่าราชการเมืองจันทบุรี ๒ ฉะบับ ๆ ๑ ส่งเงินแทนรงค์ส่วยพวนพัสเดาส่วยพริกไทยส่วย ฉะบับ ๑ ว่าพระขลุงบุรีมีหนังสือบอกมาว่า มีผู้ร้ายยิงอำแดงทิมตาย ได้แต่งกรมการออกสืบยังไม่ได้ความ

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วันนี้โปรดเกล้าฯ พระราชทานตราตั้งเลื่อนยศ ดี เก เมซัน พระยาสยามธุรพาห์ เป็น ออ นอรารี กงซุลเยเนอราลสยาม ณ กรุงลอนดอนนาย ๑ มิสเตอร์ เยมส์ ริเชส เป็นไวซกงซุลสยาม ณ กรุงลอนดอนนาย ๑ โปรดเกล้า ฯ ให้ส่งตราตั้งไปที่ราชทูตสยาม ณ กรุงลอนดอน

วัน ๓ ๗ ๕ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระยาวิเศษฦๅไชย ผู้ว่าราชการเมืองฉะเชิงเทราฉะบับ ๑ ว่า เมื่อวัน ๖ ๒ ๗ ๗ ค่ำ มีเรือโป๊ะใหญ่แล่นไปโดนสายโทรเลขซึ่งข้ามแม่น้ำขาดออกไป พระยาวิเศษฦๅไชยจะขอออกประกาศห้ามเรือใหญ่ถอดสายโทรเลขอีกต่อไป ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยาวิเศษไชยชาญผู้ว่าราชการเมืองอ่างทอง ฉะบับ ๑ บอกรายงานน้ำฝนต้นข้าว พระยาทิตย์อยู่ราปีเมศ ฝนตก ๓ ครั้งรองได้น้ำ ๔ นิ้วมากกว่าปีวอกฉอศก ๘ หสางค์ ๑๗ น้ำท่าขึ้น ๖ นิ้ว ๑ กระเบียด น้อยกว่าปีวอกฉอศก ๑๗ ๘ นิ้ว ๑ กระเบียด ราคาข้าวเปลือกเกวียนละ ―¦― ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยาคธาธรธรณินทร์ผู้ว่าราชการเมืองพระตะบอง ว่าได้จับผ้าม่วงต่างสี ๑๐ ผืน ผ้าราชวัตรต่างสี ๑๐ ผืน ศิลาอ่อนเมืองโพธิสัตว์

๑๐ ก้อน ไม้หอมเมืองโพธิสัตว์ยาว ๓ ศอก ๑๗ นิ้วหนัก ๑๐| ๖ ขึ้นท่อน ๑ มอบให้นายหรุ่นมหาดเล็ก บุตรพระยาณรงค์เรืองฤทธิปลัด กับหลวงสุนทรวินิจฉัย กรมการคุมเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย กับนำนายหรุ่นและหลวงสุนทรวินิจฉัยเฝ้าด้วย

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาเพ็ชรกำแหงสงคราม ผู้ว่าราชการเมืองชุมพรส่งเงินค่านาจำนวนปีมะแมเบญจศก เงิน ๙ ๓| ๒๒| ๔ เสร็จสิ้นจำนวนในแขวงเมืองชุมพรแล้ว

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาพิพิธพิสัยสุนทรการ ผู้ว่าราชการเมืองตราด ๒ ฉะบับ ๆ ๑ ขอผูกที่พัทธสีมาวัดสนามไชยมงคล ยาว ๑๐ วา กว้าง ๗ วา ฉะบับ ๑ ขอที่ผูกพัทธสีมาวัดธรรมยุตติกาที่บ้านท่าเลื่อน ยาว ๘ วา กว้าง ๖ วา กับใบบอกพระยาราชพงษานุรักษ์ผู้ว่าราชการเมืองสมุทรสงคราม ว่าวัน ๓ ๖ ๗ ค่ำ มีอ้ายผู้ร้าย ๘–๙ คนปล้นเรือนอำแดงไผ่นายกอนได้ตัวอ้ายจ่าง อ้ายยิ้ม อ้ายใย มาชำระยังไม่รับ ยังให้สืบพะยานรางวัดและชำระต่อไปอยู่

เสด็จขึ้นจากขุนนางแล้วประทับออฟฟิศ เสด็จขึ้นเวลา ย่ำค่ำเศษ

วัน ๔ ๖ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับที่ห้องออกขุนนาง ทรงสัปนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพพระยาเพ็ชรปาณีวัดสะเกษ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยามหาอมาตย์ฉะบับ ๑ ว่าได้ยกขึ้นไปถึงเมืองศรีสะเกษ ได้ทราบท้องตราพระราชสีห์ถึงเจ้าเมืองกรมการเมืองที่ใกล้เคียงเมืองนครจำปาศักดิ์ ให้ทำหางว่าวบาญชีสำมะโนครัวตัวเลขยื่น พระยามหาอมาตย์ได้บังคับเจ้าเมืองกรมการหัวเมืองต่าง ๆ ให้ทำหางว่าวเลขคงเมืองหางหนึ่ง เลขสมัครหางหนึ่งยื่น และเรื่องเลขสมัครนั้นเห็นควรจะตัดสินให้คงอยู่ในเมืองที่ตัวเลขได้ตั้งภูมิลำเนาอยู่แล้ว และกำหนดวันจะยกไปด้วย

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาภูเก็ตโลหเกยตรารักษ์ ฉะบับ ๑ ส่งเงินค่านาเมืองภูเก็ตจำนวนปีมะเมียจัตวาศก ๑๕ ๓ ๑๔ | ๓ / | ๑ ปีมะแม เบญจศก ๑๖ ๓ ๑๒ | / ๑ | ๑ รวม ๗ ๖ | ๒ / ๑ | ๒ เมืองถลางจำนวนปีมะเมีย จัตวาศก ๑๖ ๔ ๙ | ๑ / ๑ | ๓ ปีมะแม เบญจศก ๑๖ ๔ ๓ | / ๑ | ๑ รวม ๘ ๑๕ | ๒ / | ๑ รวม ๒ เมือง ๑๖ ๒ | ๑ / ๑ | ๓ เสร็จสิ้นจำนวนแล้ว

เสด็จขึ้นจากขุนนางแล้วประทับออฟฟิศ แล้วเสด็จไปประทับซิตติงรูม พระองค์เจ้าสนิทวงศ์เฝ้า เรื่องราชการหัวเมืองตะวันออกที่ไปจัด แล้วพระยาศรีสุนทรโวหารเฝ้าเรื่องชื่อช้างสำคัญ เวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

วัน ๕ ๆ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินออกทางประตู

แถลงราชกิจ ทรงพระราชดำเนินออกไปประทับโรงช้างสำคัญทอดพระเนตรการต่าง ๆ ทรงพระราชดำรัสด้วยสมเด็จกรมพระถึงเรื่องการรับช้าง แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับโรงโขนทอดพระเนตรการต่าง ๆ แล้วเสด็จสวนสราญรมย์ ทรงพระราชดำเนินประพาสจนเวลาย่ำค่ำ เสด็จกลับพระบรมมหาราชวังตามทางเดิม

วัน ๖ ๘ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้ามีการตั้งพระราชาคณะและพระครู ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เสด็จออกทรงประเคนปฏิบัติพระสงฆ์ ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ครั้นเวลาย่ำเที่ยงแล้ว เสด็จออกประทับท้องพระโรงกลาง ทรงจุดเทียนนมัสการแล้ว พระราชทานผ้าไตรและสัญญาบัตรเลื่อนพระญาณรักขิต เป็นพระธรรมราชานุวัตร์เจ้าคณะใหญ่ในกรุงเก่าคงอยู่เสนาสนาราม นิตยภัตร ๔ | ๒ ทรงประเคนบริกขารเครื่องยศพร้อม ๑ ขณะนั้นพระสงฆ์ ๑๖ รูปสวดไชยมงคลพร้อมกัน

แล้วทรงประเคนไตรแพรและสัญญาบัตร ให้พระครูปลัดสุวัฒนสมณาจารย์ เป็นพระญาณไตรโลกเจ้าคณะรองกรุงเก่าไปอยู่วัดศาลาปูน นิตยภัตร ๓ | พระราชทานตาลิปัตรแฉกเครื่องยศบริกขารอย่างพระราชาคณะพร้อม ๑

แล้วทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรและสัญญาบัตร ให้พระสมุห์แจ้งวัดสัมพันธวงศาราม เป็นพระครูธรรมาภินันท์ คง

อยู่วัดเดิม นิตยภัตร์ ๒ | — พระราชทานตาลิปัตรพุดตานบริกขารเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระสมุห์สิงห์ วัดประทุมวนาราม เป็นพระครูประทุมธรรมธาดา อยู่วัดเดิม นิตยภัตร ๑ | ๒ พระราชทานตาลิปัตรพุดตานบริกขารเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระปลัดเอี่ยม วัดปทุมคงคา เป็นพระครูธรรมจริยาภิรมย์ คงอยู่วัดปทุมคงคา นิตยภัตร ๑ | ๒ พระราชทานตาลิปัตรพุดตานบริกขารเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระปลัดโพ วัดอมรินทราราม เป็นพระครูธรรมวิจารณ์ ไปอยู่วัดศรีสุดาราม นิตยภัตร ๑ | ๒ พระราชทานตาลิปัตรพุดตานบริกขารเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระครูอมราธิบดี วัดตำหนัก เป็นพระครูอินทมุนี คงอยู่วัดตำหนัก เมืองนนทบุรี นิตยภัตร ๒ | — พระราชทานตาลิปัตรเปลวเพลิงหักทองขวางบริกขารเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระครูปิฎกธร วัดกลางนา เป็นพระครูวิสุทธิวงศ์ คงอยู่วัดกลางนาเมืองนครเขื่อนขันธ์ นิตยภัตร ๒ | — พระราชทานตาลิปัตรเปลวเพลิงหักทองขวางบริกขารเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระปลัดโสภิตะ วัดสะแก เป็นพระครูปัญญารัตน์ คงอยู่วัดสะแกเมืองปทุมธานี นิตยภัตร ๑ | ๒ พระราชทานบริกขารตาลิปัตรเปลวเพลิงพื้นสักหลาดริ้วทองแผ่ลวดเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระปลัดภัททิยะ วัดบ่อเป็นพระครูอมราธิบดี คงอยู่วัดบ่อเมืองนนทบุรี นิตยภัตร ๑|๒ พระราชทานบริกขารตาลิปัตรเปลวเพลิงสักหลาดริ้วทองแผ่ลวดเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระสมุห์ศีล เตชะ วัดทรงธรรม เป็นพระครูปิฎกธร คงอยู่วัดทรงธรรมเมืองนครเขื่อนขันธ์ นิตยภัตร ๑|๒ พระราชทานบริกขารตาลิปัตรเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระอาจารย์คง วัดมหาพฤฒาราม เป็นพระครูสาธุกิจการี ไปอยู่วัดโชตนาราม นิตยภัตร ๒|— พระราชทานตาลิปัตรพุตตานบริกขารเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระครูการาม วัดปทุมจินดา เป็นพระครูอริยสังวร เจ้าคณะใหญ่เมืองพัทลุง นิตยภัตร ๑|๒ หักเงินค่านา พระราชทานตาลิปัตรเปลวเพลิงแผ่ลวดบริกขารเครื่องยศพร้อม ๑

แล้วทรงประเคนผ้าไตรและสัญญาบัตรให้เจ้าอธิการอิ่ม วัดน้ำชำ เมืองอ่างทอง เป็นพระครูมงคลวิจารณ์ ตำแหน่งพระพุทธบาท ทรงประเคนเสร็จแล้ว พระสงฆ์ที่เลื่อนยศออกไปครองผ้าแล้วกลับเข้ามาถวายอนุโมทนา แล้วถวายอติเรกถวายพระพรลากลับ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

วันนี้เป็นวันพุทธสรีรฌาปนกิจ คือวันถวายพระเพลิงสรีระแห่งพระผู้มีพระภาค ที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามมีการเดินเทียนแล้วพระอริยมุนีถวายเทศนาธาตุวิภัชนกถาตามเช่นเคยมีมาทุกปี เวลา ๗ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วัน ๗ ฯ๔ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

บ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เสด็จประทับบนพระที่นั่งเศวตฉัตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานนำเจ้ายุติธรรมธรเจ้านครจำปาศักดิ์ เจ้าอุปราช เจ้านายบุตรหลาน เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกเจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร เจ้านายบุตรหลานเมืองนครจำปาศักดิ์ ว่าได้พร้อมกันจัดต้นไม้เงินทองเครื่องราชบรรณาการจำนวนปีมะเส็งตรีศก มะเมียจัตวาศก มะแมเบญจศก ต้นไม้ทอง ๓ เงิน ๓ รวม ๖ ต้น หนักต้นละ ๒|๑ กับเครื่องราชบรรณาการ นอระมาด ๖ ยอดหนัก |๑๒ ส่งเงินแทนงาช้างเงิน ๑๕| ส่งเงินแทนผลเร่ว ๓| กับเก็บได้เงินส่วยในเมืองนครจำปาศักดิ์ จำนวนปีมะเส็งตรีศก ปีมะเมียจัตวาศก ปีมะแมเบญจศก ปีวอกฉอศก เงิน ๔|๓๑๐|๑ เงินส่วยเมืองทองคำน้อย จำนวนปีมะเส็งตรีศก ปีมะเมียจัตวาศก ปีมะแมเบญจศก เงิน ๑๖|๑๐|๑ ให้เจ้านครจำปาศักดิ์ เจ้าอุปราชคุมเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวาย และผู้ซึ่งเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทนั้นนั้น คือ เจ้านครจำปาศักดิ์ ๑ เจ้าอุปราช ๑ เจ้าศิริวัฒน์บุตรเจ้านครจำปาศักดิ์ ๑ เจ้าจันบุตรเจ้าอุปราช (งู) ๑ เจ้าธรรมบุตรเจ้าบัว ๑ พระยาเมืองขวา ๑ รวม ๗ นาย จัดได้งาช้างคู่ ๑ ขี้ผึ้ง

หนักหาบ ๑ ทูลเกล้าฯ ถวาย ทรงพระราชปฏิสัณฐารถึงการทุกข์สุขและราชการบ้านเมืองแล้ว เสด็จขึ้นเวลายํ่าค่ำ

คนซึ่งลงมากับเจ้านครจำปาศักดิ์อยู่กรุงเทพฯ เจ้านายท้าวพระยานายไพร่ชายหญิง ๑๑๐ รักษาช้างเมืองปราจิน นายไพร่ ๙๓ รวม ๒๐๓ คน

วัน ๑ ๑๐ฯ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกเมืองชัยนาทฉะบับ ๑ ว่าได้ยกเสาโทรเลขและติดอินสุเลตเตอร์ในแขวงเมืองชัยนาท เสร็จแล้วแต่ยังไม่ได้พาดสายลวด ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยาพิไชยสุนทรผู้ว่าราชการเมืองอุทัยธานี ว่าเกิดเพลิงไหม้ขึ้นที่เรือนมะคลังเพลิงลุกลามไหม้เรือนพะม่าสัปเยกอังกฤษและผู้อื่นรวม ๖ หลังได้เอาตัวมะคลังมาจำตรวนขังตรางไว้ เรื่องนี้มีพระบรมราชโองการดำรัสว่า เจ้าเมืองกรมการเอาตัวมะคลังมาจำตรวนนั้นไม่ชอบด้วยราชการ ให้เจ้าเมืองกรมการทำขวัญให้แก่มะคลังตามสมควร เสด็จขึ้นจากขุนนางแล้ว เสด็จประทับออฟฟิศแล้วเสด็จไปประทับซิตติงรูม พระองค์ดิศวรกุมารนำมิสเตอรแรม เซ เฝ้าวัดฉลองพระองค์เวลายํ่าค่ำเศษเสด็จขึ้น

วัน ๒ ๑๑ฯ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกเมืองนครจำปาศักดิ์ ๓ ฉะบับ ฉะบับ ๑ ส่งเงินแทนทองคำ ส่วยจำนวนปีมะเส็งตรีศก มะเมียจัตวาศก มะแมเบญจศก รวมเงิน ๒ ๓ ๑ ให้พระยาลาวคุมลงมาส่ง ฉะบับ ๑ ส่งเครื่องยศกับเงินแทนเครื่องยศที่หาย ของพระณรงค์ภักดีเมืองเซลำเภาผู้ถึงแก่กรรม ฉะบับ ๑ ว่าพระณรงค์ภักดี เจ้าเมืองเซลำเภาป่วยถึงแก่กรรม ได้ให้หลวงแก้วมนตรียกกระบัตร หลวงภักดี หลวงนรา หลวงประเสริฐ รักษาราชการ กับว่าหลวงนราเก็บได้ขี้ผึ้งส่วย ๔ ๑ เงินแทน ๕ ๑ คิดแทนขี้ผึ้ง ๑ รวมเป็นขี้ผึ้งห้าหาบลงมาส่ง กับว่าเจ้ายุติธรรมธร เจ้าอุปราชขอพระราชทานหลวงนราบุตรเจ้าเมืองเก่าเป็นพระยาไชยภักดีศรีสงครามเจ้าเมืองเซลำเภา และขอยกเมืองมาตั้งที่บ้านเอินฝั่งแขวงเมืองเซลำเภา ขอเปลี่ยนนามใหม่ด้วย แล้วพระยาศรีนำหลวงนราเฝ้าถวายขี้ผึ้ง ๔๓ ด้วย

พระนรินทรอ่านบอกพระขยันสงครามปลัดกรมการเมืองนครเขื่อนขันธ์ ว่าด้วยถามอ้ายกิ่ง อ้ายดี ผู้ร้ายปล้นที่พระโขนง รับเป็นสัตย์ซัดเพื่อนอีกมากยังติดตามอยู่ ส่งของกลางได้บ้างแล้ว

วัน ๓ ๑๒ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง

ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง วันนี้ไม่มีใบบอกข้อราชการอะไร เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๔ ๑๓ ๗ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระพรหมบริรักษ์ข้าหลวง ฉะบับที่ ๓ ว่าด้วยจัดกรมการและตัวเลขหัวเมืองรายทางเดินหนังสือบอกและท้องตรา แต่แขวงเมืองนครราชสีมาถึงเมืองหนองคายเสร็จแล้ว เป็นคนหัวเมืองรายทางที่ต้องเป็นผู้เดินท้องตราและใบบอกนายไพร่ ๒๑๒ คน ระยะทางแต่เมืองนครราชสีมาถึงหนองคาย ๔๒๖๔ เส้น เดินหนังสือแต่หนองคายถึงกรุงเทพ ฯ ๒๑ วัน

พระนรินทรอ่านบอกจมื่นราชามาตย์หลวงวิจารณ์ธาวุธข้าหลวง ว่าด้วยโปรดให้ออกไปสืบพะยานความขุนภิบาลสมบัติโจทก์ พระยาศรีธรรมราชจำเลยณเมืองนครศรีธรรมราช โจทก์นำสืบจีนลีพะยานให้การแล้ว จำเลยอาญัติพะยาน จึงได้มอบตัวพะยานไว้กับพระศิริธรรมบริรักษ์แล้ว ได้พาโจทก์จำเลยกลับมาเมืองหลังสวน ได้พร้อมกันให้นายเกียดโจทก์ พระจรูญราชโภคากร หลวงสโมสรราชกิจ จำเลย นำสืบพะยาน โจทก์นำสืบได้จีนหวาน จีนเซียวกายเป็นพะยาน จำเลยนำสืบ หลวงฤทธิพลเดช ขุนอินทมธุรศ ขุนรองนาเป็นพะยาน โจทก์ติดใจขุนรองนา

พะยานร้องอาญัติได้มอบตัวขุนรองนาไว้กับหลวงพรหมภักดียก-ระบัตร แต่ความในแขกนั้นโจทก์จำเลยยอมเลิกแล้วแก่กัน จึงได้พาโจทก์จำเลยกลับเข้ามากรุงเทพ ฯ แล้วพระนรินทรนำจมื่นราชามาตย์หลวงวิจารณ์ธาวุธข้าหลวงเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เจ้าพนักงานนำพระโพธิวงศ์และพระครูธรรมจริยาภิรมย์กับอันดับ ๗ รูป ที่ไปอยู่วัดมหาพฤฒารามเข้ามานั่งณอาศนสงฆ์ จึงเสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรแด่พระครูธรรมจริยาภิรัต และทรงประเคนจีวรสะบงกรานพระแด่พระอันดับ ๗ รูป พระสงฆ์ออกไปครองผ้าแล้วเสด็จทรงประเคนบริกขารสมณบริกขารเครื่องกุฎี แด่พระครูธรรมจริยาภิรัตเปนอันมาก และทรงประเคนบริกขารเครื่องกุฎีพอควรแด่พระอันดับ ๗ รูป พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา พระโพธิวงศ์ถวายอติเรกถวายพระพรลากลับไป สมเด็จกรมพระเฝ้าทรงปฤกษาถึงราช-การกรมท่าที่เจ้าพระยาภาณุวงศ์กราบถวายบังคมลาออกจากผู้ว่าการต่างประเทศ ทรงปฤกษาตกลงเปนโปรดให้กรมหมื่นเทววงศ์-วโรปการบังคับบัญชาการกรมท่าสิทธิขาด ทั้งเปนผู้ว่าการต่างประเทศด้วย ตั้งที่ว่าการที่วังสราญรมย์

วัน ๕ ๑๔ ๗ ค่ำ ปีระกายังเปนฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วันนี้เวลาเที่ยงแล้ว ๓๐ นาฑี พระบวรวงศ์เธอชั้น ๓ พระ-

องค์เจ้าหญิงอรุณซึ่งทรงประชวรพระโรคชรา สิ้นพระชนม์ พระพรรษา ๘๑ พรรษา พระราชทานน้ำสรงพระศพและเครื่องทรงพระศพขึ้นไปสรงในพระราชวังบวร แล้วเชิญพระศพลงพระโกษฐ์เหลี่ยมหุ้มพระขาวยอดทอง เครื่องสูงกลองชะนะแห่ไปไว้วังพระองค์เจ้ากาญจโนภาศริมพระราชวังบวร

วัน ๖ ๆ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับชิตติงรูม เจ้าพระยาสุรวงษ์เฝ้าทรงปฤกษาราชการ เรื่องการกรมท่าอย่างเช่นเคย ทรงปฤกษากับสมเด็จกรมพระแล้ว เสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระยาประสิทธิสงครามเมืองกาญจนบุรีว่าด้วยจีนเหล็ก จีนเกาจุน หลงจู๊โรงสุรามาขอกรมการไปจับน้ำสุรา ได้จัดให้ขุนศรีเสนากรมการไปกำกับ ครั้นแล้วกรมการกับหลงจู๊จับจีนซง อำแดงอ้าย ปืนกระบอก ๑ เครื่องต้มสุราและสุราเถื่อนมาแจ้งความว่า หลงจู๊กรมการพากันไปถึงวัดดังเป็นที่ป่ารกได้ยินเสียงปืนนัด ๑ แล้วเห็นจีน ๒ คนวิ่งหนีถือปืนด้วย หลงจู๊กับพวกไล่จับได้ตัวจีนซง และเกิดวิวาทตีแทงยิงกันกับพวกจีนซงกระสุนปืนพวกจีนซง ถูกนายยงขาดใจตาย ถูกนายพ่วง นายเอี่ยมบาดเจ็บ พวกจีนซงหนีเข้าไปในโรงจีนเสี้ยมเกิดวิวาทกันกรมการห้ามหาฟังไม่ พระยากาญจนบุรีได้ถามจีนซงอำแดงอ้ายให้การรับว่ารับจ้างจีนซุยหงวน จีนซาเนี้ย ต้มน้ำสุราจริง จึงได้ให้

กรมการไปชันสูตรที่วิวาท ได้ความว่าจีนซำหยงถูกปืนตายในที่วิวาท จีนหลงจู๊และจีนเสียมต่างคนต่างฟ้องกันเปนความฉกรรจ์อยู่ เปนการขัดข้องที่จะพิจารณาจึงส่งความเข้ามากรุงเทพ ฯ

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร ขุนอาญาเสพเปนพระนรเนตรบัญชากิจ ตระลาการใหญ่ในกรมพระกระลาโหม ๑ นายเกดลุดเตอรแนนต กรมทหารหน้าเปนขุนโยธาพิทักษ์ปลัดกรมไพร่หลวงขึ้นกรมพระสุรัศวดี ๑ นายทัดมหาดเล็กเปนหลวงตรุพรรคบริบาล พนักงานต้นไม้กรมมหาดเล็ก ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๗ ๒ ๘ ค่ำ ปีระกายังเปนฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมง เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระยาคธาธรเมืองพระตะบองบอกส่งตัวผู้ร้ายปล้นเจ้าเมืองโตนด ปล้นกระบือฆ่าเจ้าของตาย ตัวผู้ร้าย ๑๕ คน เจ้าสำนักบุตรภรรยาผู้ร้าย ๔๒ คน เกวียนระแทะ ๖ เล่ม โค ๓๓ กระบือ ๒๒ ของอ้ายผู้ร้ายให้กรมการคุมเข้ามาส่ง กับใบบอกหลวงวิเศษภักดีเมืองศรีโสภณ ๒ ฉะบับ ๆ ๑ ว่าได้แต่งกรมการนายไพร่ ๑๒ คน ช่วยพระยาคธาธรคุมผู้ร้ายเข้ามาส่ง ฉะบับ ๑ ว่ามีตราโปรดให้หลวงวิเศษภักดีพร้อมด้วยกรมการเมืองพนม เมืองสุรินทร ชำระสืบจับตัวผู้ร้ายปล้นหลวงภักดีณรงค์เมืองสุรินทรให้จงได้นั้น ได้สืบได้ความว่าอ้ายมั่ง

อ้ายสอนอยู่ในแขวงเมืองวัฒนานครกับพวกเพื่อนเป็นผู้ร้ายปล้นหลวงภักดีณรงค์ หลวงวิเศษภักดีได้มีหนังสือมายังพระยาปราจีนบุรีขอตัวอ้ายผู้ร้าย ๒ คน พระยาปราจีนตอบไปว่าอ้ายมั่ง อ้ายสอน อ้ายดีเป็นผู้ร้ายปล้นพระสงฆ์สามเณร อพยพหลบหนีไปยังติดตามอยู่ ภายหลังพระบริบูรณ์สะเบียงเมืองวัฒนานครแจ้งความว่าอ้ายมั่ง อ้ายสอน เป็นผู้ร้ายปล้นชาวบ้าน ๆ ยิงอ้ายมั่งตายแต่อ้ายสอนอพยพหลบหนี ฉะบับ ๑ บอกพระยาอุทัยมนตรีเมืองปราจีนบุรี ว่าพระยาคธาธรมีหนังสือมาว่าได้แต่งกรมการคุมตัวผู้ร้ายเข้ามาส่งกรุงเทพ ฯ พระยาปราจีนได้แต่งเรือ ๒ ลำ ให้กรมการคุมตัวผู้ร้ายเข้ามาส่งกรุงเทพ ฯ แต่โคกระบือรันแทะเกวียนนั้นรักษาไว้แล้ว

พระนรินทรอ่านบอกหลวงทรงสุรเดชข้าหลวง ว่าด้วยออกจากกรุงเทพ ฯ วัน ๓ ๗ ค่ำ คลื่นลมจัด วัน ๕ ๙ ค่ำ เวลารุ่งแล้วถึงเมืองนครศรีธรรมราช พระศรีธรรมบริรักษ์ได้รับรองแล้วได้เชิญตราพระคชสีห์วางต่อพระศรีธรรมบริรักษ์ ๆ ได้จัดให้พระเสน่หามนตรี หลวงต่างใจ หลวงสุนทรมนตรี ไปฟังราชการเมืองกลันตัน เมืองตรังกานู ด้วยกำหนดจะไปวัน ๑๑ ๗ ค่ำ ปีระกาสัปตศก กับใบบอกพระอนุรักษ์โยธาข้าหลวง ว่าด้วยนายพุ่มมหาดเล็กเจ้าภาษีฝิ่นเมืองภูเก็ต ส่งเงินภาษีฝิ่นจำนวนเดือน ๕ ปีระกาสัปตศกเงิน ๘๒๓๑ เหรียญ หลวงทวีปสยามกิจได้นำเงินฝากแบงค์แล้ว

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๑ ๆ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระอินทรประสิทธิศร เมืองอินทรบุรี ว่ามีตราพระราชสีห์ให้แต่งกรมการเชิญตราพาตัวนายร้อยเปี่ยว นายร้อยกระจ่าง ไปให้พระยานครราชสีมาบังคับให้ชี้ตัวผู้ขายช้างให้นั้น ได้แต่งให้ขุนนครพาตัวนายร้อย ๒ คนคุมช้าง ๓ ช้างขึ้นไปเมืองนครราชสีมา แต่ ณ เดือน ๔ ปีวอกแล้ว กรมการและขุนหมื่นก็ยังไม่กลับมา ครั้นเดือน ๖ แรม ๒ ค่ำ เวลาเย็นขุนด่านมาบอกกับพระอินทรประสิทธิศร ว่าต้องสู้กับพวก ๓ คนนำช้าง ๓ ช้างเดินลัดทุ่งมา ขอดูหนังสือเดินทางหาให้ดูไม่ พระอินทรประสิทธิศรให้หลวงพิทักษ์สุนทรยกกระบัตร ขุนหมื่น ขุนด่านออกไปดูจำได้ว่า นายร้อยเปี่ยว นายร้อยกระจ่างจึงถามถึงขุนนคร และขอดูหนังสือเดินทาง หนังสือรูปพรรณ นายร้อยเปี่ยว นายร้อยกระจ่าง หาให้ดูไม่พาช้างไป หลวงยกกระบัตรกับขุนด่านจะยึดช้างไว้ นายร้อยกระจ่างบังอาจเอาปืนยิงถูกท้องเข่าข้างซ้ายหลวงพิทักษ์สุนทรยกกระบัตรแผลหนึ่ง จึงได้พากันตีจับนายร้อยเปี่ยว นายร้อยกระจ่างกับปืนไว้ กะบับ ๑ ใบบอกพระยากำแหงสงครามเมืองนครราชสีมาว่า เดือน ๕ ปีระกาสัปตศก ขุนนครกรมการเมืองอินทรบุรีกับนายร้อยเปี่ยว

นายร้อยกระจ่างเชิญตราขึ้นไปถึงเมืองนครราชสีมา พระยานครราชสีมาได้ให้หลวงวิเศษกรมการ พร้อมด้วยกรมการเมืองอินทรบุรีพาตัวนายร้อยเบี้ยว นายร้อยกระจ่างไปนำชี้ตัวผู้ขายช้างให้ทั้ง ๓ ช้างเป็นเงิน ๑๐|๑๒ พระยานครราชสีมาเห็นว่าเพราะถูกต้องกันจึงบังคับให้ทำตั๋วพิมพ์รูปพรรณให้นายร้อยเบี้ยว นายร้อยกระจ่างไปแต่เดือน ๖ ข้างขึ้นเสร็จแล้ว

พระนรินทรอ่านบอกพระศิริธรรมบริรักษ์ ปลัดเมืองนครศรีธรรมราช ว่าด้วยมิสเตอร ลุสตี้ นักปราชญ์อิตาลีออกไปถึงได้ไปเที่ยวดูวัดพระธาตุและบ่อแร่ดีบุก และเก็บเอาแร่ดีบุกที่ถลุงแล้วและยังไม่ได้ถลุง และศิลาที่เขาร่อน และข้าวใหม่ได้ถามว่าจะเอาไปทำไม มิสเตอร ลุสตี้ ว่าจะเอามาเป็นตัวอย่างแล้วลงเรือกลับเข้ามากรุงเทพ ฯ

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นเวลาเกือบทุ่ม

เวลา ๔ ทุ่มเศษ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๒ ยามเศษ

วัน ๒ ๕ฯ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดา เมืองลพบุรี ว่าด้วยพร้อมกับเจ้าพนักงานอินยิเนียร์พาดสายโทรเลข

ในแขวงเมืองลพบุรีเสร็จสิ้นแล้ว และว่าหม่อมเทวาธิราชได้ใช้สายโทรเลขมาถึงออฟฟิศวังจันทรเกษมได้สะดวกดี กับว่าเครื่องโทรเลขเสีย ๒ เครื่อง ได้แต่งกรมการคุมลงมาขอเปลี่ยนขึ้นไปใหม่ ฉะบับ ๑ ใบบอกพระพลสงครามผู้รักษาเมืองนครสวรรค์ ว่าได้เร่งรัดให้นายช่างขุนหมื่นไพร่ทำออฟฟิศโทรเลข จะให้แล้วเดือน ๗ ปีระกาสัปตศก ออฟฟิศนั้นฝากระดานมุงกระเบื้อง ยาว ๔ วา ขื่อ ๖ ศอกคืบ เฉลียงรอบ คิดค่าจ้าง ค่าไม้ ค่ากระเบื้อง รวมราคา ๘|๔ ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยาสุรบดินทรสุรินทฤาไชยเมืองชัยนาท ว่าด้วยพร้อมกับเจ้าพนักงานอินยิเนียร์พาดสายโทรเลขในแขวงเมืองชัยนาทเสร็จสิ้นแล้ว

พระนรินทรอ่านบอกพระยาภักดีนฤบดินทร พระยาอมรินทรฤๅไชยเมืองราชบุรี ๓ ฉะบับ ๆ หนึ่งส่งอ้ายพันผู้ร้ายเอาหลาวแทงอำแดงปุยภรรยาจีนจิ๋วตาย ฉะบับ ๑ ส่งอ้ายชื่น อ้ายชื่ม อ้ายเนตร อ้ายเปรม ผู้ร้ายพันอำแดงจันตาย ฉุดบุตรหญิงไปข่มขืนทำชำเรา ฉะบับ ๑ ส่งอ้ายไปล่ผู้ร้ายทิ้งไฟบ้านราษฎรตำบลวัดพระยาไม

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร นายรองสนิทเป็นหลวงราชบำเรอ ปลัดกรมสนมพลเรือน แล้วเสด็จขึ้นประทับตรัสกับกรมหมื่นเทววงศ์ในออฟฟิศหลวงครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

เวลา ๕ ทุ่มเศษพระองค์เจ้าสวัสดิเข้าไปเฝ้าข้างในจนเกือบ ๗ ทุ่ม

วันนี้เวลาเช้า ๓ โมง พระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ พระองค์เจ้าทัดทรงประชวรลมสิ้นพระชนม์ พระชนม์พรรษา ๗๐ พรรษา โปรดเกล้า ฯ พระราชทานน้ำสรงพระศพ ทรงเครื่องเชิญพระศพลงพระโกษฐ์เหลี่ยมหุ้มผ้าขาวยอดทอง มีเครื่องสูงกลองชะนะแตรสังข์ตามธรรมเนียม

วัน ๓ ๕ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้เริ่มการรับช้างพลายสำคัญ เจ้าพนักงานได้ล่องแพช้างสำคัญมาทอดอยู่ที่วัดละมุดตามซึ่งเคยนำมาแต่ก่อน พระยานนทบุรีได้มีการสมโภช คือ ละคร เพลง มอญรำ ตามธรรมเนียมแต่ก่อนมา

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ขัตติยตระกูลแพรสีน้ำเงินแก่ เสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานไปประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เสด็จลงท่าราชวรดิตถ์ ทรงเรือพระที่นั่งทวยเทพถวายกร เรือพระที่นั่งบุษบกพิศาลเป็นรอง พร้อมด้วยเรือนำเรือกลอง เรือดั้งคู่ชักเป็นกระบวนนำ เรือกัน เรือองครักษ์ตามเสด็จพระราชดำเนินโดยทางชลมารคขึ้นไปประทับที่แพช้างสำคัญเสด็จขึ้นประทับบนแพตรัสกับกรมพระปวเรศ และสมเด็จกรมพระ และพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์ซึ่งมาคอยรับเสด็จอยู่ที่นั้น และดำรัสกับพระธรรมราชานุวัตรวัดเสนาสน์ซึ่งลงมาด้วยกับแพช้าง แล้วทรงถวายตาลิปัตรแฉกหักทองขวางปัก

เลื่อมและผังพลอย แก่พระธรรมราชานุวัตร ด้วยเมื่อเวลารับตำแหน่งนั้นตาลิปัตรทำยังไม่แล้ว ครั้นแล้วโปรดให้เรือข้าราชการและเรือกลไฟเข้าผูกโยงแพช้างสำคัญล่องลงมา เวลาบ่ายเกือบ ๒ โมงแพช้างสำคัญถึงท่าพระ จึงเสด็จลงเรือพระที่นั่ง เสด็จไปประทับท่าราชวรดิตถ์ เสด็จขึ้นพระบรมมหาราชวัง

เจ้าพนักงานเทียบแพช้างเข้ากับท่าเรียบร้อย คอยเวลาที่จะแห่ช้างขึ้นจากแพ

ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมงเศษพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์เยียระบับ ทรงเครื่องราชอิสสริยยศมหาจักรีบรมราชวงศ์ เสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานพร้อมด้วยกระบวนและตามแต่งเต็มยศ เสด็จพระราชดำเนินไปประทับพลับพลายกที่ท่าพระ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานนำช้างพังซึ่งเป็นช้างนำช้างจูงลงไปรับช้างพลายสำคัญที่แพ เดินขึ้นมาตามสะพานฉนวนหยุดยืนอยู่หน้าพลับพลา พระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงทรงพระราชยาน เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยกระบวนนำและตามไปประทับพลับพลาหน้าพระที่นั่งสุทธัยสวรรย์ โปรดให้เรียกกระบวนแห่ขึ้นมา สมเด็จกรมพระให้เจ้าพนักงานนำช้างพลายสำคัญลอดโขลนทวาร มีราชบัณฑิตย์ประน้ำมนต์บนเกย ๒ ข้างประตูป่า เดินกระบวนแห่ขึ้นมาตามท้องถนนสนามชัย กระบวนนั้นมีธงสามชาย ธงตะขาบ ธงมังกร กลองชะนะ จ่าปี่ แล้วถึงพระวิมลรัตนกิริณี พระเศวตสกลวโรภาศ พระเศวตวรลักษณ์

พระเทพรัตนกิริณี พระศรีสวัสดิเศวตรวรรณ แล้วถึงกลองชะนะ แตรสังข์เครื่องสูง แล้วถึงช้างพลายสำคัญ ต่อไปก็มีเครื่องสูง และธงตะขาบ ธงมังกร กระบวนเดินตามรัถยา ราชวัฎิฉัตร เบญจรงค์รายทางมาถึงโรงสมโภช กระบวนทั้งปวงเดินเลยไป ช้างพลายสำคัญเข้าโรงสมโภช ๆ คราวนี้ปลูกเหนือพลับพลาลงมา ที่หน้าพลับพลานั้นปลูกโรงโขนรอก แต่เป็นโขนผู้หญิงของ เจ้าหมื่นสรรพ์เพชญ์ภักดี แต่โขนผู้ชายนั้นปลูกโรงใต้ลงไปอีก โรงช้างพลายสำคัญนั้นก็เหมือนกับทุกคราวมา มีฉัตรทอง เงิน นาค ราชวัฎิไม้จริงล้อมชั้นใน ฉัตรเบญจรงค์ราชวัฎิไม้ไผ่ ล้อมรอบเหมือนทุกคราวมา มีมณฑปอาบน้ำและโรงการมหรสพ ต่าง ๆ เหมือนกับกาลแต่ก่อน

ครั้นช้างพลายเข้าโรงสมโภชเรียบร้อยแล้ว พระเจ้าอยู่หัว เสด็จเข้าสู่โรงช้างพลายสำคัญ เสด็จทรงประเคนไตรแพร ย่าม แพรขาวแต่พระราชาคณะพระครูถานาปเรียญ ๓๖ รูป ครั้นพระ สงฆ์ครองผ้าแล้ว เสด็จทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระพิมล ธรรมถวายศีลแล้ว พระพิมลธรรมและพระสงฆ์ ๓๖ รูปสวดสัต ปริตเวลา ๒ ทุ่มสวดมนต์จบ วันนี้ข้าทูลละอองธุลีพระบาทมา เฝ้าน้อยไป มีพระราชโองการให้เกาะบรรดาผู้ที่ไม่มาเฝ้าทั้งสิ้น แล้วเสด็จพระราชดำเนิน ทรงพระราชยานออกมาประทับ พลับพลาทอดพระเนตรโขนระบำรอก มีการกลางคืนรำโคม มังกร สิงห์โต หนัง ตามธรรมเนียม

วัน ๔ ๆ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๔ โมง พระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงพระราชยานออกทางประตูเทวาพิทักษ์ประทับโรงช้างพลายสำคัญ ทรงจุดเทียนมัสการ พระพิมลธรรมถวายศีล แล้วพระสงฆ์ถวายพรพระ เสด็จมาประทับทรงบาตรที่ ๆ ประทับบาตรนั้นเป็นของหลวงถวายใหม่ โปรดให้เดินกระบวนแห่ฉลากภัตรออกประตูศักดิ์ไชยสิทธิ ผ่านหน้าโรงช้างไปอ้อมทางเหนือวกมาทางหลังโรงช้าง กระบวนแห่นั้นเป็นกระบวนผู้หญิงทั้งนั้น ฉลากภัตรวันนี้ของหลวง ๒ นอกนั้นเป็นของพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน ฉลากภัตรใช้ข้าวเหนียวสังขยาพึกทอง ครั้นพระสงฆ์ถวายพระพรจบแล้ว เสด็จทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้นฉันแล้วทรงประเคนไทยธรรมแล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา พระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับทางประตูศักดิ์ไชยสิทธิขึ้นทางพระที่นั่งอนันตสมาคมตามทางเดิม วันนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องจักรีบรมราชวงศ์ เจ้านายข้าราชการแต่งเหมือนวานนี้

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม เสด็จทรงพระราชยานไปประทับโรงช้างสำคัญทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรย่ามแพรขาว แก่พระธรรมวโรดมพระราชาคณะพระครูถานาปเรียญ ๓๖ รูป พระสงฆ์ครองผ้าแล้วทรงจุดเทียนนมัสการ พระธรรมวโรดมถวายศีล แล้วพระธรรมวโรดมพระสงฆ์ทั้ง ๓๖ รูป สวดทวาทัสปริตร วันนี้โปรดเกล้า ฯ

พระราชทานเสื้อเยียรบับเจ้ายุติธรรมธรนครจำปาศักดิ์ เจ้าอุปราช เจ้านายเมืองนครจำปาศักดิ์ และเจ้ากรม ปลัดกรม ขุนหมื่นกรมหมอผึกหัดที่ได้ไปรับช้างสำคัญ อนึ่งวันนี้ข้าราชการมาเฝ้ามาก เวลาเกือบ ๒ ทุ่ม สวดมนต์จบเสด็จไปประทับพลับพลาทอดพระเนตรโขนเจ้าหมื่นสรรพ์เพชญ์ภักดี เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น วันนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องราชอิศริยยศจุลจอมเกล้า

วัน ๕ ๆ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๕ โมง เสด็จออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม ประทับโรงช้างสำคัญทรงจุดเทียนนมัสการ พระธรรมวโรดมถวายศีลแล้วพระธรรมวโรดมและพระสงฆ์ทั้งปวงรวม ๓๖ รูปถวายพรพระ โปรดให้เดินกระบวนแห่ฉลากภัตรอย่างเช่นวันก่อนนี้ แต่ฉลากภัตรวันนี้ของหลวง ๒ นอกนั้นของท้าวนางเจ้าจอมมารดาเก่าๆ ทรงบาตรและถวายบาตรเหมือนวานนี้ ครั้นพระ-สงฆ์ถวายพรพระจบแล้วเสด็จทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้นฉันแล้วเสด็จทรงประเคนไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาแล้วเสด็จขึ้น วันนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องราชอิศริย-ยศมงกุฎสยาม

เวลาเกือบย่ำค่ำ เสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคมเสด็จประทับโรงช้างสำคัญ ทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรย่ามแพรขาว แด่กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณหม่อมเจ้าพระราชาคณะพระครูถานาปเรียญ ๓๖ องค์ เมื่อพระ

สงฆ์ครองผ้าแล้วทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล แล้วพระสงฆ์สวดธรรมจักกัปปวัตนสูตรมหาสมัยสูตร เวลา ๒ ทุ่มเศษสวดมนต์จบเสด็จพระราชดำเนิน ทรงพระราชยานมาประทับพับพลาทอดพระเนตร โขนเล่นเมืองจองถนนและหักฉัตร เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น กลางคืนมีตามธรรมเนียม วันนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องราชอิศริยยศเหมือนเมื่อเช้านี้

อนึ่งวันนี้ที่วังสราญรมย์มีการสวดมนต์ในการที่จะตั้งออฟฟิศกรมท่า ด้วยเจ้าพระยาภาณุวงศ์กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งราชการกรมท่า และผู้ว่าการต่างประเทศด้วยอาการป่วยไข้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มอบราชการตำแหน่งนี้ให้กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการฉลองพระเดชพระคุณสิทธิขาด โปรดให้ตั้งออฟฟิศว่าการต่างประเทศที่วังสราญรมย์ ไปกว่าจะได้ทำออฟฟิศต่างประเทศใหม่ จึงได้มีการสวดมนต์ในที่นั้น

อนึ่งการที่กรมหมื่นเทววงศ์ได้ทรงฉลองพระเดชพระคุณมาคือราชไปรเวตสิเกรตารีฝ่ายต่างประเทศ และปลัดบาญชีกลางพนักงานพระคลังมหาสมบัตินั้น ท่านถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งทั้งสอง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ ฉลองพระเดชพระคุณในตำแหน่งปลัดบาญชีกลางพนักงานกรมพระคลังมหาสมบัติ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ฉลองพระเดชพระคุณ ในตำแหน่งราชไปรเวตสิเกรตารีฝ่ายต่างประเทศ

วัน ๖ ฯ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๓ โมงพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงพระราชยานไปประทับโรงช้างสำคัญ ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีล พอได้พระฤกษ์ ๓ โมง ๑๔ มินิต เสด็จพระราชดำเนินขึ้นเกยทรงรดน้ำพระราชทานช้างพลายสำคัญ ด้วยพระเต้าศิลาและหม้อทอง พระมหาสังขทักขิณาวัฏ แล้วโปรดให้ สมเด็จกรมพระ กรมหลวงวรศักดา สมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิพงศ์ สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ กรมหมื่นเทววงศ์ เจ้าพระยาพลเทพ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ รดน้ำช้างพลายสำคัญ แล้วราชบัณฑิตถวายอ้อยแดงซึ่งจารึกชื่อที่จะขึ้นระวาง อ้อยที่จารึกนั้น เมื่อวันตั้งสวดนั้นอาลักษณ์นำอ้อย ๓ ท่อนยาวประมาณ ๖–๗ นิ้วมัดติดกัน ไม่ได้ปอกเปลือก กับกระดาษเขียนชื่อใส่พานไปตั้งไว้ พอเวลาเช้าวันนี้ปอกเปลือกเป็น ๔ เหลี่ยมเขียนชื่อในอ้อยแดง อาลักษณ์เขียนชื่อหนังสือไทย ๒ ด้าน พราหมณ์เขียนหนังสือพราหมณ์ ๒ ด้าน ทรงรับอ้อยแดงที่จารึกชื่อที่จะเขียนระวางว่า "พระเศวตรุจิราภาพรรณ สรรพวิบุลย์ คุณคชลักษณ์ อรรคอุดม ปฐมเศวต โลมเนตรนัขนฤมล ทันตโสภณศุภสรรพางค์ เหมสมางควโรภาศ พงษกมลาศรังสรรค์ อุโบสถพันธุพิสุทธิพงศ์ สารธำรงจักรพรรดิ พาหนรัตน์นฤบดินทร์ ปรมินทรบารมิตา สมันนาหารประสิทธิ์ เฉลิมวิชิตสยามภพ ขจรจบเกียรติคุณ อดุลย

ประเสริฐเลิศฟ้า" มาพระราชทานช้างพลายสำคัญขึ้นระวางมีนามตามจารึกข้างบนนี้ แล้วทรงเจิมพระราชทานด้วย แล้วเสด็จมาประทับพระที่นั่งโธรนทรงบาตรอย่างเวลาวานนี้ โปรดให้เดินขะบวนแห่สลากภัตร ๆ วันนี้ของเจ้าจอมมารดาในแผ่นดินปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ถวายพระพรจบเสด็จทรงประเคนพระสงฆ์ พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน แล้วพระราชทานรางวัลเจ้ายุตติธรรมธรนครจำปาศักดิ์ คือ หีบหมากทองคำสลัก ๑ เงิน ๓๐ ชั่ง แล้วพระราชทานโต๊ะถม กาถม หีบถม พระจินดาจักรรัตน์ พระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้วเสด็จทรงประเคนไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรก เจ้าพนักงานตั้งบายศรีแก้ว ทอง เงิน บายศรีตองคู่หนึ่ง ต้นไม้ทองเงินอย่างละ ๒ ต้น พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชรอบโรง ๓ รอบ เวลาเช้า ๕ โมงเศษเสด็จขึ้นทางพระที่นั่งอนันตสมาคม เวลาเช้าวันนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องราชอิศริยสนพรัตนราชวราภรณ์

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องราชอิศริยยศ-มงกุฎสยาม เสด็จออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม เสด็จไปประทับโรงพระเศวตรุจิราภาพรรณ พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนรอบโรง ๓ รอบ พราหมณ์เหฤษิบาสอ่านคุยฎีสังเวยใช้นั่งกับพื้นอ่าน ๔ ลาแล้ว แล้วมีขับไม้ แล้วเสด็จมาประทับพลับพลาทอดพระเนตรโขนเล่นไมยราพ วันนี้มีโขนโรง ๑ หุ่น

โรง ๑ งิ้วโรง ๑ เพลงโรง ๑ ไม้ลอยญวนหก งานกลางคืนมีหกคืน รำโคม สิงห์โต มังกร หนัง ๔ โรง เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๗ ๑๔ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้เริ่มการหล่อพระไชยวัฒนองค์เล็ก ๆ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดให้ขึ้นไปปั้นที่วัดไชโยทองคำ ที่หล่อหนักองค์ละ ๑ ตั้งโรงพิธีหล่อหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ๕ ห้อง เฉลียงรอบมีช่อฟ้าใบระกาหลังคาดาดผ้าแดงล้วนตั้งเตียงมณฑลเลก และเตียงพระสงฆ์สวดตู้เทียนไชย มีโรงพิธีพราหมณ์ตรงหน้าโรงพิธีไป

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองเยียระบับเครื่องราชอิศริยยศนพรัตนราชวราภรณ์ เสด็จออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม เสด็จมาประทับโรงพิธีหล่อพระไชยวัฒนทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้วทรงถวายเทียนชะนวนแก่กรมพระปวเรศ กรมพระปวเรศเสด็จทรงจุดเทียนไชยขณะนั้นกรมหมื่นวชิรญาณ พระราชาคณะ พระพิธีธรรม รวม ๓๒ สวดคาถาจุดเทียนไชย เจ้าพนักงานประโคมพิณพาทยฆ้องไชยแตรสังข์ ครั้นเสร็จแล้วพระสงฆ์ ๓๓ องค์สวดพระพุทธมนตร์ มีเครื่องนมัสการในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โปรดให้พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้ากิติยากรเสด็จไปจุด อนึ่งหุ่นพระที่จะหล่อ ๕๐ องค์ แต่ทำเพิ่มไว้อีก ๕ องค์ รวม ๕๕ เอามาเข้า

พิธีด้วย ผู้ที่จะหล่อต้องนุ่งขาวรักษาเบญจศีลมาฟังพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ด้วย

เวลาเกือบย่ำค่ำเสด็จพระราชดำเนิน ทรงพระราชยานไปประทับโรงพระเศวตรุจิราภาพรรณ พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียน ๓ รอบ เสด็จประทับประเดี๋ยวหนึ่งเสด็จมาประทับพลับพลาทอดพระเนตรโขนเล่นเมื่อพระลักษณ์ถูกโมขศักดิ์ เวลา ๔ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วัน ๑ ๑๑ ฯ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้เวลาเช้า ทรงพระกรุณาโปรดให้เลี้ยงพระสงฆ์ที่สวดมนต์ที่โรงพิธี แต่ไม่ได้เสด็จออก

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม เสด็จประทับโรงพิธีหล่อพระไชย ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้ว พระสงฆ์ ๓๓ รูปสวดพระพุทธมนต์ เสด็จพระราชดำเนิน ทรงพระราชยานไปประทับโรงพระเศวตรุจิราภาพรรณ พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียน ๓ รอบ เสด็จพระราชดำเนินทรงพระราชยานมาประทับพลับพลาทอดพระเนตรโขนรอกเล่นกุมภกรรฐ์ทดน้ำ และวิรุณจำบัง เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น วันนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องราชอิศริยยศจุลจอมเกล้า วันนี้เป็นสิ้นการสมโภชน์พระเศวตรุจิราภาพรรณ

วัน ๒ ๑๑ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้ามีการเลี้ยงพระสงฆ์ที่โรงพิธีหล่อพระชัยเหมือนวานนี้ แต่ไม่ได้เสด็จออก

เวลาย่ำค่ำแล้ว พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางประตูแถลงราชกิจ เสด็จมาประทับโรงพิธีหล่อพระชัยวัฒน์ ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้ว กรมพระปวเรศพระสงฆ์อื่น ๆ รวม ๓๓ องค์สวดพุทธมนต์ พอสวดถึงขันธปริตรเสด็จขึ้นทางเดิม

นอกนั้นไม่มีราชการอะไร

วัน ๓ ๑๒ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๓ โมง พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางประตูแถลงราชกิจ ทรงพระราชยานเสด็จไปประทับโรงพิธีหล่อพระชัย ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล ทรงศีลแล้วพอได้มหามงคลฤกษ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงมาประทับหน้าโรงพิธี ทรงเทพิมพ์ ๖ เบ้าหล่อพระชัยวัฒน์ทั้ง ๕๕ องค์ ขณะนั้นพระสงฆ์ ๓๓ องค์ถวายชัยมงคล เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์ฆ้องชัยพิณพาทย์พร้อมกัน โปรดให้ยิงปืนมหาฤกษ์ มหาชัย มหาจักร มหาปราบยุคตามเช่นเคยมาแต่ก่อน ครั้นทรงเททองเสร็จแล้วเสด็จขึ้นไปประทับบนโรงพิธี พระสงฆ์ถวายพรพระจบเสด็จทรงประเคน กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณพระราชาคณะพระพิธีธรรมรับพระราชทานฉัน

ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้ว สมเด็จพระวันรัตน์มาดับเทียนชัย พระสงฆ์สวดคาถาดับเทียนชัย เสด็จทรงประเคนบริกขารแด่พระสงฆ์ ๆ ถวายอนุโมทนา อติเรก ถวายพระพรลา พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นทางเดิม พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระชัยวัฒน์เป็นเสร็จการพระราชพิธีหล่อพระชัยวัฒน์

เวลาค่ำไม่ได้เสด็จออกไม่มีราชการอะไร

วัน ๔ ๑ฯ๓ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระยาสุรินทรฦาไชยเมืองเพ็ชรบุรีส่งตัวจีนเสมียนผู้เขียนโพยหวยเบี้ยและตั๋วจำนำนายประกันเข้ามาตามท้องตราพระคชสีห์ ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยากาญจนบุรีว่าได้ยืมเงินค่านาเมืองราชบุรีไปจ่ายสะเบียงเลี้ยงคนที่ไปทำการโทรเลขทางบ้องตี้เป็นเงิน ๒๐ ─┼─ ได้จ่ายสะเบียงแต่วัน ๔ ๑ฯ๕ ๒ ค่ำ ปีวอกฉอศก ถึงวัน ๓ ฯ๘ ๕ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศกรวม ๓ เดือนกับ ๘ วัน สิ้นข้าวสาร ๒๓๕๒/๖ ถัง เงิน ๑๘ ๑๓|๑ / ๑|๒ เยื่อเคย ๑๖/๑๕ ถัง เงิน ๑ ๓|๑ / ๑|๒ พริก ๒๖/๑๕ ถังเงิน ๑|๒ / ๑|๒ ๔๐๐ เกลือ ๒๗/๑๕ ถังเงิน ๑|๒ / ๑|๒ ๔๐๐

ปลาเคม ๑๐ ๑ รวมเงิน ๒๐ พระยาประสิทธิสงครามได้ทำบัญชีรายวันจ่ายเข้ามาด้วยแล้ว

เสด็จประทับรับสั่งด้วยราชการต่าง ๆ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

เวลา ๔ ทุ่มเศษพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๒ ยามเศษ

วัน ๕ ๑๔ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง วันนี้ไม่มีบอกข้อราชการ เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์จนเวลาย่ำค่ำ เสด็จพระราชดำเนินลงทางอัฒจรรย์ใหญ่พระที่นั่งจักรี เสด็จไปประทับพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงหล่อเทียนพรรษา แล้วโปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์หล่อต่อไปเวลาเกือบ ๒ ทุ่มเสด็จขึ้น

วัน ๖ ๑๕ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางประตูแถลงราชกิจ พร้อมด้วยกระบวนข้างในเสด็จพระราชดำเนินออกประตูเทวราชธำรงศร ประตูเทวาพิทักษ์ ประทับโรงพระเศวตรุจิราภาพรรณ ทอดพระเนตรแล้วเสด็จไปประพาสพระราชอุทยานสราญรมย์ ครั้น ๒ ทุ่มเศษเสด็จพระราชดำเนินกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๗ ๆ๑ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพ นำขุนแผลงสะท้านกราบถวายบังคมลา นำเงินตรา ๖๕ ชั่ง ๓ ตำลึงและเสื่อเยียระบับ ๓ เสื่อ เข้มขาบ ๖ เสื้อ อัตหลัก ๒๐ เสื้อ แพร ๑ ผ้าม่วงจีน ๔ ไปพระราชทานพระยาศรีสุริยราชวรานุวัตน์เมืองพิชัยนายทัพนายกองขึ้นไปส่งเพียงเมืองพิชัย กับนำขุนพรพิทักษ์กราบถวายบังคมลานำของไปพระราชทานพระยาราชเสนา ข้าหลวงเมืองอุบลราชธานี คือ โต๊ะทองคำ ๑ กาทองคำ ๑ เป็นเครื่องยศกับเงินตรา ๒┼ เสื้อผ้าในการไฟไหม้ หลวงภักดีณรงค์เงินตรา ๑┼ เสื้อผ้า ขุนพรพิทักษ์เงินตรา ๑┼ เสื้อผ้า นายรอดมหาดเล็กเงิน ๑๐┼ เสื้อผ้า ในการที่ไฟไหม้ในเมืองอุบลราชธานี แล้วนำแสนหลวงเมืองลอง หนานคันธิยะกราบถวายบังคมลากลับขึ้นไปเมืองลอง โปรดเกล้าฯ พระราชทานเงิน ๒┼ เสื้อผ้าแก่แสนหลวง หนานคันธิยะเงิน ๑┼ เสื้อเข้มขาบดอกสะเทินและผ้า แสนท้าว ๕ คน เสื้อเข้มขาบคนละเสื้อ กับนำหลวงคำนวนคัดณานเจ้าพนักงานทำการเซอรเวหัวเมืองลาวตะวันออก กลับลงมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

พระยาพิพัฒโกษานำหม่อมเจ้าเพิ่ม พระยาไชยสุรินทร ขุนวิจิตรวรสาสน ชายันนายเกด ชายันนายปึก ชายันนายเวด กรมทหารมหาดเล็ก นายนุ่มปเรียญ นายโต นายสร กราบถวายบังคมลาตามเสด็จพระเจ้าลูกเธอออกไปกรุงลอนดอนเวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

วัน ๑ ๒ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง วันนี้ไม่มีใบบอกข้อราชการ

พระยาพิพัฒโกษา นำนายโมราบุตรเจ้าพระยาพลเทพ กราบถวายบังคมลาตามเสด็จพระเจ้าลูกเธอออกไปกรุงลอนดอน

เสด็จประทับดำรัสด้วยราชกิจทั้งปวงจนเวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

เวลา ๕ ทุ่มพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๒ ยามเศษ

วันนี้พระราชทานเพลิงพระศพพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าทัดทรง มีการต่าง ๆ อย่างพระองค์เจ้าในพระราชวังบวรทุกคราวมา

วัน ๒ ๓ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมง พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทห้องดอรนิงรูม พระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทบงกชมาศโดยลำดับ กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการเสนาบดีผู้ว่าการต่างประเทศและเจ้าพนักงานกรมวัง กรมท่า นำมองซิเออร์ เลอ กอมเต เดอ เกอรคาราเดก ซึ่งได้เป็นชาเยดาแฟของฝรั่งเศส ๑ มองซิเออ อี ลอยู นาย ๑ มองซิเออ ชาล ฮารดวิน นาย ๑

เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทูลเกล้า ฯ ถวายอักษรสาสนตราตั้งให้มองซิเออ เลอ กอมเต เดอ เกอรคาราเดก เป็นชายาเยดาแฟริบับลิก มองซิเออ เลอ กอมเต เดอเกอรคาราเดก ทูลแอดเดรสแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำรัสตอบพอสมควร แล้วจึงถวายอักษรสาสน พระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปฏิสั่นฐารโดยควร แล้วกราบถวายบังคมลากลับไป เสด็จขึ้นข้างใน

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรี ทรงจัดการที่จะบำเพ็ญพระราชกุศลในการฉลองพระชัยเล็กที่ทรงหล่อ การนี้ตั้งพระชัยใหญ่ พระชัยเนาวโลห พระชัยเล็ก ๆ ทรงจัดแล้วเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงประเคนไตรแด่กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ พระราชาคณะถานานุกรม ๕๐ องค์ พระสงฆ์ทั้งปวงนี้ล้วนแต่ในพระอารามสำหรับแผ่นดินแท้ และพระเจ้าอยู่หัวทุก ๆ พระองค์ ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดละองค์รวม ๕๐ พระอารามพระสงฆ์ครองผ้าแล้วทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีล แล้วกรมพระปวเรศและพระสงฆ์ทั้งปวงเจริญพระพุทธมนต์ เวลายามเศษสวดมนต์จบ พระสงฆ์ถวายอติเรกถวายพระพรลา เสด็จออกทรงจุดดอกไม้ เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๓ ๆ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๒ โมง พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ประทับพระเก้าอี้แล้วมีพระบรมราชโองการให้หา พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์ ๑ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ ๑ พระองค์เจ้าประวิชชุมโนดม ๑ พระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดช ๑ ทั้ง ๔ พระองค์ซึ่งจะเสด็จไปเรียนศิลปศาสตร์ณประเทศยุโรป เข้าไปหน้าพระที่นั่ง ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ทักขิณาวัฏและทรงเจิมพระพักตร์ด้วย ขณะนั้นพระสงฆ์สวดถวายชัยมงคลพราหมณ์เป่าสังข์ แล้วพระราชทานพระชัยเล็กซึ่งประดิษฐานในตลับทองคำมีสร้อยร้อยพระสอองค์ละตลับ แล้วพระราชทานพระราชหัตถเลขาถึงกรมหมื่นนเรศและพระยาอัษฎางค์ แก่พระยาไชยสุรินทร แล้วเสด็จขึ้นลงทางบรรไดหน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เสด็จขึ้นทรงพระราชยาน เสด็จโดยกระบวนไปประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เสด็จลงไปประทับท่าราชวรดิษฐทรงจับพระหัตถพระเจ้าลูกเธอทีละองค์ส่งลงในเรือพระที่นั่งโสภณครั้นแล้วโปรดเกล้าฯ ให้ใช้จักรออกจากท่าล่องลงไปตามน้ำ ครั้นแล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นทรงพระราชยาน เสด็จมาประทับเกยเสด็จขึ้นพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้วทรงถวายไทยทานต่าง ๆ พระสงฆ์สวดอนุโมทนาแล้วถวายพระพรลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาประทับดอรนิงรูม ทอดพระเนตรกระบวนแห่พระบรมธาตุซึ่ง

พระสุภูติมหาเถระในเมืองลังกาส่งมาถวาย จึงโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญแห่มาแต่วัดบวรนิเวศ เดินกระบวนเข้ามาประทับยานุมาศซึ่งทรงพระบรมสารีริกธาตุที่หน้าบันไดพระที่นั่ง เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญพระเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุ และพระคัมภีร์ลังกาขึ้นตั้งบนพระแท่นทรงกราบในพระที่นั่งจักรี แล้วเสด็จมาประทับในที่นั้นทรงสรงน้ำพระบรมธาตุ แล้วทอดพระเนตรคัมภีร์หนังสือลังกา แล้วทรงพระราชดำรัสกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอบ้างเล็กน้อย ครั้นเวลาเช้า ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้วทรงศีล กรมพระปวเรศถวายศีลแล้วเจริญพระพุทธมนต์ในการฉลองพระบรมธาตุ แล้วสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอทูลเกล้า ฯ ถวายพระบรมธาตุ ๒ องค์ ทรงสรงน้ำพระบรมธาตุ แล้วเชิญขึ้นบรรจุไว้ด้วยกันในเจดีย์ซึ่งตั้งไว้บนพระที่นั่งเศวตฉัตร ครั้นพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบแล้วพระราชทานหนังสือสำคัญถวายที่วิสุงคามสีมาวัดเสนาสน์ ซึ่งขยายต่อออกไปอีกนั้น แด่พระธรรมราชานุวัตร พระราชทานหนังสือถวายเสนาสนะวัดสัตนาตปริวัตพระครูขันตยาคม แล้วพระสงฆ์ถวายอติเรกถวายพระพรลา โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอไปทรงจุดดอกไม้เพลิงที่หน้าพระที่นั่งจักรี เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๔ ฯ ๕ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการและทรงศีลแล้วทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้วทรงถวายวัตถุเป็นมูลค่าแก่จตุปัจจัยแก่พระธรรมราชานุวัตร วัดเสนาสน์ ๓ ┼ พระสุวรรณวิมลศีล วัดสุวรรณดาราราม ๓ ┼ พระปริยัติวงศาจารย์ วัดบรมวงศ์ ๓ ┼ พระอมราภิรักขิต วัดนิเวศธรรมประวัติ ๓ ┼ พระครูนายกวิบุลยกิจ วัดวรนายก ๓ ┼ พระครูธรรมทิวากร วัดชุมพล ๓ ┼ พระสมุห์สร วันพนัญเชิง ๓ ┼ พระครูปฐมเจดียานุรักษ์ วัดพระปฐมเจดีย์ ๓ ┼ พระพิศาลสมณกิจ วัดคงคา ๕ ┼ พระครูมหาสมณวงศ์ วัดมหาสมณาราม ๕ ┼ พระครูขันตยาคม วัดสัตนาต ๕ ┼ แล้วพระสงฆ์ทั้งหลายถวายอนุโมทนา ถวายอติเรก ถวายพระพรลากลับ สมเด็จกรมพระนำกล้องไมครอสโคปมาตั้งถวาย จึงโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญพระบรมสารีริกธาตุลงมาทอดพระเนตรแล้วเสด็จขึ้นเวลาเที่ยงเศษ

เวลาบ่ายเจ้าพนักงานตั้งบายศรีแก้ว ทอง เงิน พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภช พระบรมสารีริกธาตุและพระชัยวัฒน์ เวลาค่ำมีดอกไม้เพลิงด้วย

วัน ๕ ฯ ๖ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจ อ่านใบบอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดา เมืองลพบุรี ว่าด้วยเรื่องสืบพะยานรายความขุนรองแพ่ง นายคล้อย นายกราน วิวาทกับพวกรามัญในวันสงกรานต์

หลวงวิจารอาวุธ อ่อนบอกพระยาสมบัติผู้รักษาราชการเมืองสงขลาฉะบับ ๑ ส่งทองคำส่วยจำนวนปีวอกฉอศก ๓๑ ตำลึงแขก ใบบอกพระยาภักดีนฤบดินทร พระยาอมรินทรฤๅไชยเมืองราชบุรี ถวายพระราชกุศลในการซึ่งพระราชทานสิ่งของ และศิลาหน้าเพลิงไฟ พระราชเพลิงศพพระครูวิบุลยเกียรติราชมหามุนี วัดสะแกในฉะบับ ๑

พระยาพิพัฒนโกษาอ่านบอกทูลเกล้า ฯ ถวาย ๒ ฉะบับ ๆ ใบบอกพระยาราชพงษานุรักษ์ผู้ว่าราชการเมืองสมุทรสงคราม ว่าด้วยเรื่องผู้ร้ายปล้นบ้านนายโต๊ะตำบลคลองจางวาง ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยาสมุทรสาครานุรักษ์ผู้ว่าราชการเมืองสมุทรสาคร ว่าด้วยเรื่องผู้ร้ายปล้นเรือนอำแดงสร้อย จีนคก ฉะบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับในห้องออฟฟิศ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปตามทางห้องดรอนิงรูม นายพันทูลเกล้า ฯ ถวายกล่องนาคหลังโมรา ๓ กล่อง เวลาย่ำค่ำแล้วเสด็จขึ้น

วัน ๖ ๗ฯ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจ อ่านบอกพระยาพิไชยสุนทรเมืองอุทัยธานี ว่ามีผู้ร้ายจรมาเที่ยวซุ่มซ่อนพวกละ ๑๕–๒๐ คน เที่ยวตีชิงแย่งกระบือของราษฎรหลายราย ได้แต่งกรมการออกสอดแนมสืบจับได้ตัวอ้ายนน อ้ายชม อ้ายทอง อ้ายพลบ ๔ คนมาถามให้การรับเป็นสัตย์ซัดเพื่อนอีกหลายคน ครั้นจะชำระก็เกรงจะเป็นอาญาอุทธรณ์ขึ้น เพราะไม่มีโจทก์มาว่ากล่าว จึงมอบตัวผู้ร้าย ๔ คนให้หลวงจ่าเมืองคุมเข้ามาส่ง ทั้งเครื่องอาวุธของผู้ร้ายด้วย รับสั่งว่าผู้ร้ายที่ไม่มีโจทก์เช่นนี้อย่าทิ้งละเลยไว้ ให้ไต่สวนตัดสินเสีย ฉะบับ ๑ ใบบอกพระสุนทรราชวงษา ราชวงษ์ท้าวเพี้ยเมืองยโสธร ส่งเงินแทนผลเร่วส่วยเงิน ๘๑ ๖| คิดราคาหาบละ ๕| เป็นผลเร่วจำนวนปีมะเส็งตรีศก |๑๓๒ |๖๐ มะเมียจัตวาศก |๑๙๒ |๖๕ รวม |๓๒๕ |๒๐ ลงมาส่ง กับว่าท้าวเพี้ยตัวเลขเมืองยโสธรสมัครไปอยู่เมืองเสลภูมิ เงินส่วยคงค้าง ๕๐ ๑๗| ได้ให้ท้าวเพี้ยไปขอชำระ พระนิคมบริรักษ์ขัดเสีย

หลวงวิจารณ์อาวุธ อ่านหนังสือบอกพระยาเดชานุชิตผู้กำกับราชการเมืองกลันตัน ว่าด้วยโปรดให้หลวงทรงสุรเดชข้าหลวงออกไปเยี่ยมอาการป่วยนั้นมีความยินดีและพรรณนาทูลฝากผังพระยากลันตันผู้บุตร พระรัษฎาธิบดีผู้หลาน ว่าด้วยจัดได้ทองคำทราย

หนัก ๕/๑ แชก มอบให้หลวงทรงสุรเดชนำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยากลันตัน พระยาพิพิธภักดีเจ้าเมือง ว่าด้วยมีตราคชสีห์ออกไป ห้ามมิให้บรรทุก ปืน กระสุน ดินดำและเครื่องระเบิดต่าง ๆ เข้ามาในพระราชอาณาเขตต์นั้น ได้ประกาศเรือลูกค้าในบังคับตามท้องตราแล้ว ถ้าพระยาพิพิธภักดีศรีตะวันกรมการราษฎร จะต้องการปืนกระสุนดินดำและเครื่องสาตราวุธสำหรับยิงสัตว์และรักษาตัวมากน้อยเท่าใด จะบอกไปที่พระยาอัษฎงค์ถ้าถึงปีหนึ่งจะมากน้อยเท่าใด จะทำบัญชีส่งมาเมืองนครศรีธรรมราชฉะบับ ๑ ว่าด้วยรับรองหลวงทรงสุรเดช และบอกอาการป่วยพระยาเดชานุชิตว่ายังประทังอยู่ ราชการบ้านเมืองเรียบร้อยปกติอยู่ แล้วนำหลวงทรงสุรเดชข้าหลวงเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

พระยาพิพัฒนโกษาอ่านบอกพระสุธรรมไมตรีข้าหลวงชำระความเมืองพนมสารคาม ว่าด้วยชำระความเก่าใหม่แล้วแพ่งอาญา ๓๕ ผู้ร้าย ๑๐ เรื่องราว ๓๐ รวม ๗๕ เรื่อง ได้แต่งให้กรมการคุมผู้ร้าย ๑๖ คนกับถ้อยคำสำนวนเข้ามาส่ง แล้วนำพระสุธรรมไมตรีกลับเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วอ่านบอกพระยานนทบุรีว่าด้วยโปลิศลำน้ำจับตัวอ้ายเขียว อ้ายพุก ผู้ใช้เงินแดงมาส่งถามให้การรับเป็นสัตย์ว่าเป็นผู้รับเงินแดงจากอ้ายพุด อ้ายคล้าย อ้ายอ่วม บ้านช่างแขวงกรุงเก่ามาจำหน่าย ได้ให้นำไปจับผู้ทำหลบหนี ได้แต่อ้ายคล้ายให้การปฏิเสธ ได้ชำระได้เงินแดงในแขวงเมืองนนทบุรีเงิน ๒|๑|๓ / ๕|

แล้วพระราชทานสัญญาบัตรพระองค์เจ้าดิศวรกุมาร เป็นเลฟเตอแนนต์เคอแนนตกรมทหารมหาดเล็ก ๑ ขุนวิสุทธากรเป็นหลวงผดุงศุลกฤตย์เจ้ากรมศุลกากร ๑ นายน่วมกับตันทหารหน้าเป็นขุนพินิจวิเทศภัณฑ์ปลัดขวา ๑ ขุนสาราณิยกรกรมสุรัศวดีเป็นขุนพาหิรบัณย์บริรักษ์ปลัดซ้าย ๑ มิสเตอร์ดาคอสต้าเป็นหลวงราชายะสาธกในกรมศุลกากร ๑ หม่อมราชวงศ์เฉลิม บุตร์ขุนวิสุทธากรเป็นขุนวิสุทธากรปลัดขวากรมพระคลังสวน ๑ เสด็จขึ้นประ-ทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๗ ๘ฯ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๑ฯ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจ อ่านบอกพระยาพิไชยสุนทรเมืองอุทัยธานีรายงานน้ำฝนต้นข้าว พระอาทิตย์สถิตย์ราษีพฤศภ ฝนตก ๕ ครั้งรองได้ ๑ นิ้ว ๓ ทสางค์ น้อยกว่าปีวอกฉอศก ๒ ทสางค์ น้ำท่า ๑๐ นิ้วน้อยกว่าปีวอก ๘ นิ้ว ราษฎรไถหว่านแล้วบ้างยังบ้าง ข้าวเปลือกเกวียนละ ๕|๒ ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยาสุรบดินทรเมืองชัยนาท ว่าพระอาทิตย์สถิตย์ราษีพฤศภ ฝนตก ๔ ครั้งรองได้ ๑๕ นิ้ว มากกว่าปีวอกฉอศก ๑๐ นิ้ว ๗ ทสางค์ น้ำท่า ๑ ศอก มากกว่าปีวอกคืบ ๓ นิ้ว ราษฎรไถหว่านปักดำบ้างแล้ว

ข้าวเปลือกเกวียนละ ๕ | ๒ หลวงวิจารณ์อาวุธอ่านบอกพระศิริธรรมบริรักษ์ปลัด พระภักดีดำรงฤทธิ์ผู้ช่วยเมืองนครศรี-ธรรมราชว่าเมืองกลันตันแต่งให้ศรีตวันกรมการคุมต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการมาขอให้เมืองนครศรีธรรมราชมีใบบอกนำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย ได้ให้กรมการล่ามลงไปตรวจเห็นถูกต้องตามธรรมเนียมแล้ว จึงมีใบบอกแต่งกรมการนำศรีตวันกรมการคุมต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการเข้ามากรุงเทพ ฯ ฉะบับ ๑ ว่ามีตราพระคชสีห์ ว่าด้วยแขกไชเยศพ่อค้าเมืองเกาะหมากร้องต่อกงซุลอังกฤษกล่าวโทษพระยานครศรีธรรมราชว่าเก็บเงินเรียกภาษี โค กระบือ และค่าหนังสือเดินทางเหลือเกินให้สอบสวนนั้น ได้ถามนายเถื่อนพนักงานแจ้งความว่าแขกไชเยศพาโคออกไปจากเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อปีมะโรงโทศก มะเส็งตรีศก มะเมียจัตวาศก ๓ ปี นายเถื่อนได้เรียกภาษีกับแขกไชเยศตัวละบาท โค ๔๔๐ หนังสือเดินทาง ๘ ฉะบับได้ค่าหนังสือฉะบับละ ๓ เหรียญได้ความเท่านี้ ฉะบับ ๑ ใบบอกพระอนุรักษ์โยธา ว่าด้วยโปรดเกล้า ฯ ให้ส่งจีนตันสมบกเข้ามาว่าความกับพระยาภูเก็ตนั้น ได้เรียกประกันจีนตันสมบกแล้ว ให้กรมการคุมตัวและถ้อยคำสำนวนและบัญชีภาษีพื้นเข้ามาส่งแล้ว

แล้วพระราชทานเสัญญาบัตร ขุนวิเศษเบิ่นพันเงินปลัดกรมราชยาน ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จไปประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรี เจ้าพนักงานนิมนต์พระสาธุศีลสังวร

ผู้นำพระครูธรรมวิจารณ์ ๑ อันดับ ๖ ซึ่งไปอยู่วัดศรีสุดารามแต่วัน ๗ ๙ ๘ ค่ำ เข้าไปนั่งที่ แล้วทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรแด่พระครูธรรมวิจารณ์ ทรงประเคนจีวร สะบง กราบพระแด่พระสงฆ์อันดับ๖ องค์ พระสงฆ์ครองผ้าแล้วทรงประเคนบริกขารเครื่องกุฎีเป็นอันมากแก่พระครูธรรมวิจารณ์ ทรงประเคนบริกขารพอควรแก่อันดับ ๖ รูป พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาถวายอดิเรก ถวายพระพรลา เวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๒ ๑๐ ๙ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย๕ โมงเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วทรงสัปนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพพระเทพาธิบดี ๑ ศพนายฉันหุ้มแพรมหาดเล็ก ๑ วัดสระเกษ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจ อ่านบอกพระพิทักษ์เทพธานีปลัดกรุงเก่า รายงานน้ำฝนต้นข้าวพระอาทิตย์สถิตย์ราษีพฤศภฝนตก ๔ ครั้งได้น้ำฝน ๑๔๕ เซ็นต์ รวมกับครั้งก่อนได้ ๑๖๐ เซ็นต์ น้อยกว่าปีวอกฉอศก ๕๘๘ เซ็นต์ ราษีเมถุนฝนตก ๓ ครั้งได้น้ำฝน ๕๙ เซ็นต์ น้อยกว่าปีวอกฉอศก ๒๒๓ เซ็นต์ น้ำท่าน้อยกว่าปีวอกคืบ ๙ นิ้ว ราษฎรทำนาแล้ว ๒ ส่วน ยังส่วน ๑ ราคาข้าวเกวียนละ ๖ | ๒ / |

หลวงวิจารณ์อาวุธ อ่านบอกพระศิริธรรมบริรักษ์ปลัดพระภักดีดำรงฤทธิ์ผู้ช่วยราชการเมืองนครศรีธรรมราช ว่าเมื่อวัน

๖ ๆ ๘ ค่ำ กรมพระราชวังบวรเสด็จด้วยเรือพระที่นั่งวรารตนพิไชย ถึงเมืองนครศรีธรรมราช พระศรีธรรมบริรักษ์ พระภักดีดำรงฤทธิ์ ลงไปเฝ้ารับเสด็จที่เรือพระที่นั่ง รับสั่งว่าระยะทางไกลและน้ำแห้ง จึงไม่เสด็จขึ้น ได้จัดน้ำพื้นส่งเรือพระที่นั่งและเรือตามเสด็จแล้ว เวลา ๓ ยามเสด็จจากเมืองนครศรีธรรมราช อีกฉะบับ ๑ ว่าวัน ๕ ๆ ๗ ค่ำ หลวงทรงสุรเดชเป็นข้าหลวงเชิญท้องตราไปถึงเมือง นครศรีธรรมราช ว่าด้วยโปรดให้หลวงทรงสุรเดชไปเยี่ยมพระยา กลันตัน พระยาตรังกานูนั้น ได้จัดให้พระเสน่หามนตรีและล่าม ไปด้วยข้าหลวง ครั้นวัน ๗ ๆ ๘ ค่ำ ข้าหลวงได้มาถึงได้จัดน้ำ และพื้นส่ง กลับเข้ามากรุงเทพ ฯ แล้ว อีกฉะบับ ๑ ใบบอกพระ อนุรักษ์โยธาว่าด้วยมีตราไปว่า ในเมืองถลางกระบือราษฎรป่วยไข้ ล้มตาย ราษฎรทำนาเป็นความขัดสนโปรดให้ยกค่านาแต่ปีระกา สัปตศกถึงปีกุญนพศก แต่ให้ประเมินนำทำบัญชีมีใบบอกเข้ามา ให้ทราบจำนวนไร่นั้น ได้พร้อมด้วยพระยศภักดีประกาศให้ราษฎร ทราบแล้ว ฉะบับ ๑ ใบบอกพระขยันสงครามปลัดเมืองนคร เขื่อนขันธ์ ว่าสมิงกาจกำแหงนายกองทุนมาแจ้งความ ว่าวัน ๑ ๑๐ ๗ ค่ำ ปีระกาสัปตศก เกิดลมพายุฝนตกคลังเชือกที่ป้อม ปู่เจ้าสมิงพรายฝั่งตะวันตกพังลง ได้ไปตรวจแล้วของที่พังนั้นได้ มอบให้สมิงกาจกำแหงรักษาไว้

เสด็จประทับครู่หนึ่ง แล้วพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ มงกุฎสยามชั้นที่ ๔ ภัทราภรณ์ ภ. ม. แก่พระเทพผลู แล้ว เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศประเดี๋ยวหนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๓ ๑๑ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับดรอ-นิงรูม พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เจ้าพนักงานกรมวัง กรมท่า นำมิสเตอร์ เย เย ริชแมน กงซุลออสเตรีย ๑ มิสซิสริชแมน ภรรยากงซุล ๑ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายบังคมลาไปยุโรป ทรงพระราชดำรัสปราสัยโดยสมควรแล้วกราบถวายบังคมลากลับ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เข้าไปเฝ้าสมเด็จพระนางเจ้าบรมราชเทวีด้วย

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เจ้าพนักงานกรมวัง กรมท่า นำมิสเตอร์ เออเนส เมซัน สะเตา มินิสเตอเรสิเดน เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชดำรัสปราสัยโดยสมควรแล้วถวายบังคมลากลับไป

พระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจ อ่านบอกพระยาสุนทรสงครามเมืองสุพรรณบุรี ว่าหลวงแก้วคีรีมาร้องว่ามีผู้ร้าย ๗ คนถืออาวุธครบมือกัน ไล่ยิงพวกหลวงแก้วที่บ้านหนองเสือ กับว่ามีผู้ร้ายคุมพวกละ ๘ คน ๑๐ คน ตีชิงโคกระบือทรัพย์สิ่งของราษฎร พระยาสุพรรณแต่งให้กรมการอำเภอสอดแนมสืบจับ ผู้สอดแนมได้นำโจทก์ที่ถูกผู้ร้ายตีชิงทรัพย์สิ่งของโคกระบือมาฟ้อง ๖ ราย จับได้ผู้ร้ายต้องหา ๔ คนกับตัวจำนำเจ้าสำนักผู้ร้ายมาชำระอยู่ แต่อ้ายผู้ร้ายอื่นนั้น

คุมพรรคพวกหนีไปทางเมืองกาญจนบุรี สาครบุรี อ่างทอง ยัง สืบเสาะคิดตามอยู่

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศประเดียวหนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

อนึ่งวันนี้เช้า ๒ โมง ๒๐ นาฑีพระเจ้าลูกเธอประสูตรเปนพระองค์หญิง เจ้าจอมมารดาอ่อน

วัน ๔ ๑๒ ๘ ค่ำ ปีระกายังเปนฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาพิพัฒโกษา อ่านบอกพระยาวิชยาธิบดีศรีรณรงค์ฤาไชยเมืองจันทบุรี ว่าด้วยต้องซู่ลาวพาโคกระบือไม่มีตั๋วรูปพรรณเข้ามาจำหน่ายในเมืองจันทบุรี ได้ให้เอาตัวมาถาม ๔ คน ให้การว่าได้ซื้อโคกระบือที่เมืองศรีสะเกษ ได้ขอตั๋วพิมพ์รูปพรรณกรมการเมืองศรีสะเกษว่าไม่มี จึงทำแต่หนังสือเดินทางให้ ต้องซู่ลาวได้จำหน่ายโคกระบือในแขวงเมืองจันทบุรีให้ผู้มีชื่อไปบ้าง กรมการได้ทำตั๋วพิมพ์ให้ผู้มีชื่อไป โคกระบือที่เหลืออยู่ก็จะขอจำหน่ายต่อไป ได้เรียกหนังสือเดินทางเมืองศรีสะเกษออกดู แต่หนังสือเดินทางอีกฉะบับ ๑ เปนหนังสือพะม่า ให้แปลได้ความเปนหนังสือเมืองมรแมนแต่ไม่มีชื่อต้องซู่ ๔ คน เห็นว่าผิดพระราชกำหนดกฎหมายอยู่จึงได้อายัดตัวต้องซู่ไว้กับเจ้ากาษีซึ่งกงซุล

อังกฤษให้มากำกับต้องซู่อยู่ที่เมืองจันทบุรี เจ้าภาษีได้ส่งตัวต้องซู่มาที่กงซุลอังกฤษแล้ว

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นประทับออฟฟิสประเดี๋ยวหนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๕ ๑๓ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทร อ่านหนังสือพระยาพิพิธภักดี พระยากลันตันรายามุดา พระรัษฎาธิบดีบุตร พระนัคเรศนรารักษ์ ผู้ช่วยเมืองกลันตัน ว่าด้วยแต่งให้ศรีตวันกรมการนายไพร่คุมต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย อีกฉะบับ ๑ เป็นหนังสือเรียน ฯ พณ ฯ สมุหพระกลาโหม ว่าด้วยจัดได้ทองคำทรายหนัก ๕ ชั่ง แขก ผ้าขาว ๑๐ พับฝากเข้ามาให้ ขอให้ช่วยทำนุบำรุงผู้ที่คุมเครื่องราชบรรณาการเข้ามา ถ้าเสร็จราชการขอให้ได้กลับไปโดยเร็ว อีกฉะบับ ๑ หนังสือรายามุดาเรียน ฯ พณ ฯ สมุหกลาโหม ว่าด้วยจัดให้ผ้าการะกา ๒ ผืนฝากเข้ามาให้ อีกฉะบับ ๑ หนังสือพระยาเดชานุชิตผู้กำกับราชการเมืองกลันตันว่าด้วยให้พระยากลันตันจัดต้นไม้ทองเงินส่งเข้ามา กับว่าจัดได้ทองคำทรายหนัก ๘ ชั่ง แขกฝากเข้ามาขอให้นำขึ้นทูกเกล้า ฯ ถวาย ฉะบับ ๑ จัดได้ทองคำทรายหนัก ๓ ชั่ง ฝากเข้ามาให้ ฯ พณ ฯ สมุหกลาโหม

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นประทับออฟฟิสประเดี๋ยวหนึ่งเสด็จขึ้น

วัน ๖ ๑๔ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับเหนือพระที่นั่งพุดตานทองคำภายใต้พระมหาเศวตฉัตร พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถ้วนทุกตำแหน่งโดยลำดับ เจ้าพนักงานประโคมแตรฝรั่งมโหรทึกพร้อมกัน ครั้นสุดเสียงประโคมแล้ว เจ้าพนักงานกรมวังกรมพระกลาโหม นำหวั่นดาหวัง หวั่นกะเด หวั่นอิซอหวั่นมะหมุด ศรีตวันกรมการ ๔ นาย เมืองกลันตันเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระยาเทพประชุนทูลเบิกว่าพระยาพิพิธภักดีศรีสุลต่านมะหมัด รัตนานุชิต สิทธิสุนทร บวรวิวังษา พระยากลันตันรายามุดา พระรัษฎาธิบดีบุตรปุรุษยพิเศษพระนัคเรศนรารักษ์ผู้ช่วยราชการเมืองกลันตัน แต่งให้หวั่นนาหวัง หวั่นกะเดหวั่นอิซอ หวั่นมะหมุด ๔ นายคุมต้นไม้ทองเงิน เครื่องราชบรรณาการเมืองกลันตัน จำนวนปีระกาสัปตศกเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย ต้นไม้ทองต้นหนึ่งสูง ๖ ศอก ๕ นิ้ว ต้นไม้เงินต้นหนึ่งสูงต่ำหนักเท่าต้นไม้ทอง เครื่องราชบรรณาการแหวนดอกมะพร้าว ๒๐ วง หอกปลอกทองคำ ๑๐ คู่ ผ้าขาว ๕๐ ศอก ๕๐ พับ กับทองคำทรายหนัก ๘ ⊥ แชก ของพระเดชานุชิตขอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวาย ทรงพระราชปฏิสันฐารพอสมควรแล้วเสด็จขึ้น

เสด็จลงสมโภชสามวันพระเจ้าลูกเธอ ซึ่งประสูตรวัน ๓ ๑๑ ๑๘ ๘ ค่ำ ปีระกาสัปตศก

วัน ๗ ๑๕ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖ เวลาบ่าย ๕ โมงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทางประตูแถลงราชกิจ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าและข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายใน เสด็จประพาสพระราชอุทยานสราญรมย์ แล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๑ ๆ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจ อ่านบอกพระพิทักษ์เทพธานี ปลัดกรมการกรุงเก่า บอกว่าด้วยณวัน ๑ ๆ๐ ๘ ค่ำ นายยาเดินไปหาผู้มีชื่อ นายตาดลูกจ้างมิสเตอรแกรซี เอาหอกเหล็กมีคมแทงนายยาที่ชายโครงข้างซ้าย รุ่งขึ้นนายยาขาดใจตาย ได้เอาตัวนายตาดมาถามให้การสารภาพรับเป็นสัตย์ ได้เอาตัวอ้ายตาดจำไว้ ถ้าภรรยานายยาผู้ตายจะร้องฟ้องประการใด จะบอกลงมาครั้งหลัง

พระนรินทร อ่านบอกพระยาพิไชยภูเบนทรเมืองตรังกานู ๔ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่ามีตราโปรดเกล้า ฯ ให้หลวงทรงสุรเดชเชิญไปด้วยการระงับโจรผู้ร้ายสลัดสัตรูแล้ว ให้หลวงทรงสุรเดชไปเยี่ยมเยียนเมืองตรังกานูฟังราชการบ้านเมืองนั้น วัน ๖ ๗ ๗ ค่ำ

หลวงทรงสุรเดชไปถึงเมืองตรังกานูได้รับรองโดยสมควรแล้ว พระยาพิไชยภูเบนทรญาติพี่น้องอยู่เย็นเป็นสุขหามีเป็นอันตรายไม่ แต่ไพร่บ้านพลเมืองได้ความขัดสน เพราะปีนี้โคกระบือล้มตายถึง ๒ ครั้ง ฉะบับ ๑ ว่ามีตราโปรดออกไปให้สืบจับเจะยีในแขวงเมืองตรังกานูนั้น ได้แต่งศรีตะวันกรมการสืบจับแต่ยังหาได้ตัวไม่ ฉะบับ ๑ ว่าด้วยโปรดมีตราส่งสำเนาคำประกาศห้ามมิให้ลูกค้าวานิชบรรทุกเครื่องสาตราวุธกระสุนดินดำเครื่องระเบิดต่าง ๆ เข้ามาในพระราชอาณาเขตต์สยามนั้น ได้ออกประกาศห้ามให้ราษฎรลูกค้าทราบทั่วกันแล้ว ฉะบับ ๑ ว่าด้วยมีท้องตราออกไปว่าห้ามมิให้ไพร่บ้านพลเมืองขายปืนกระสุนดินดำ ถ้าอยากได้ไว้ยิงสัตว์รักษาตัวให้มารับหนังสือพระยาตรังกานูและหนังสือพระยาอัษฎางค์นั้น ได้ประพฤติตามทุกข้อแล้ว

พระยาศรีสิงหเทพนำหลวงอนุชิตพิทักษ์ ข้าหลวงผู้รักษาเมืองนครนายกเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ด้วยขอเข้ามาบวชบุตร

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศกรู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ๒ ฯ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เจ้าพนักงานกรมวังกรมท่านำกัปตัน ราดาเมเกอนายเรือเมล์ชื่อสุริยวงศ์ ซึ่งได้ไปส่งพระเจ้าลูกเธอ ซึ่งได้เสด็จไปเรียนศิลปศาสตร์ประเทศยุโรป เรือนี้ได้ไปส่งเพียงสิงคโปร์ จึงโปรดให้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเป็นไปรเวต

พระราชปฏิสัณฐารโดยควรแล้วถวายบังคมลากลับไป เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระยารัตนเศรษฐีเมืองระนองว่ามีตราโปรดออกไปว่า ซึ่งมิสเตอร เบอนดิปุตีกอมมิสชั่นเนอ เมืองมฤท ว่าเกาะช้างเกาะพยามเป็นของอังกฤษ จะเก็บค่าน้ำมันดินแก่คนไทยอย่าให้ยอมและให้ทำริโปดมีใบบอกเข้ามานั้น ได้แต่งกรมการตรวจทำริโปดเรื่องเกาะนั้นเสร็จแล้ว ได้เอาแผนที่ต่างเจ้าของ ๔ แผ่นให้หลวงทวีปสยามกิจ กับเดวิสแนสตเมนตอินเยอเนียร์ตรวจดูถูกต้องแล้ว ได้เซ็นชื่อไว้ในแผนที่ ๒ แผ่น แต่ผิดกันไปบ้างเป็นที่เคลือบแคลงอยู่ เห็นว่าถ้าให้อินเยอเนียร์หรือกัปตันเรือรบออกไปตรวจดูจะได้ความชัด ได้ให้กรมการนำแผนที่ริโปตเข้ามากรุงเทพ ฯ

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๓ ๗ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระยารัตนเศรษฐีส่งเงินค่านาเมืองตรังจำนวนปีมะแมเบญจศก เงิน ๑๖ ๑๓| ๙๑ ๑ | ๒ ๒๐๐ พระยารัตนเศรษฐีให้กรมการคุมเข้ามาส่ง

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาอนุชิตชาญไชยข้าหลวง พระยานครชัยศรี ว่าด้วยชำระผู้ร้ายเมืองนครชัยศรี ครั้งก่อนรับเป็นสัตย์ ๖ คน ยังไม่รับ ๑๙ คนแจ้งอยู่ในบอกครั้งก่อนแล้ว ชำระครั้งหลังนี้ผู้ร้ายปล้นเรือย่องเบาตีชิงโคกระบือราษฎร ๙ เรื่อง ครั้งก่อน ๔ รวม ๑๓ เรื่อง ได้ของกลางบ้างแล้ว รวมได้ผู้ร้ายเก่าใหม่ ๔๗ คน อ้ายผู้ร้ายสงบ ราษฎรปล่อยโคกระบือออกเลี้ยงตามภูมิลำเนา แต่ผู้ร้ายที่หนีไปเมืองราชบุรียังให้ตำรวจและกรมการไปเอาตัวอยู่

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้น

วัน ๔ ๆ ๕ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาวิเศษภาไชยเมืองฉะเชิงเทรา ว่าด้วยมีตราโปรดให้หลวงปฏิบัติราชประสงค์กับมิสเตอรมาราเบิลอินยิเนียร์คุมเรือไฟบรรทุกสายเคเบอลล์ออกไปให้ จัดขุนหมื่นช่วยทำการโดยเร็ว ครั้นวัน ๖ ๆ ๗ ๘ ค่ำ ปีระกาสัปตศก ได้พร้อมกันทำการฝังสายเคเบอลล์ในลำน้ำแล้ว หลวงปฏิบัติราชประสงค์กับมิสเตอรมาราเบิลไปตั้งสายเคเบอลล์ที่เกาะสีชังมาถึงศรีมหาราชา พระยาวิเศษภาไชยได้ตั้งเครื่องสายเคเบอลล์ขึ้นตามหลวงปฏิบัติชี้แจงไว้ และตั้งเสาพาดสายลวดแต่โคกพนมดี

แดนเมืองพนัศนิคมถึงหนองจอกแดนกรุงเทพ ฯ ทาง ๘๒ เส้น สิ้นเสา ๔๙๑ ต้น อินสุเลคเตอร์ ๔๕๗ ลวด ๘๖ ขด และขอพระราชทานจีนหลีเป็นขุนพิทักษ์โทรเลข สำหรับรักษาสายเคเบอลล์ ดูแลเครื่องและบอกเรือไปมาเวลากลางคืนให้ชักโคม และขอเงินเดือนให้ขุนพิทักษ์โทรเลข และค่าน้ำมันตามโคม เดือนละ ๑ | ๒ / |

พระนรินทรอ่านบอกพระยาประสิทธิสงครามเมืองกาญจนบุรีถวายพระราชกุศลที่พระราชทานสิ่งของและศิลาหน้าเพลิง ไปพระราชทานเพลิงศพพระนิโครธาภิโยคเมืองไทรโยค กับส่งเครื่องยศพระนิโครธาภิโยคคืนเข้ามาส่ง

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๕ ๕ฯ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วทรงสัปนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพ ประแดงจันทร์อักษรเสมียนตรากรมพระนครบาล แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาพิชัยสุนทรเมืองอุทัยธานี ๓ ฉะบับ ฉะบับที่ ๑ ว่าวัน ๖ฯ ๘ ค่ำปีระกาสัปตศกพระพลสงครามนายด่านหนองหลวงมีหนังสือมาว่าวัน ๒ ๑ฯ๔ ๖ ค่ำเวลา ๒ ยามมีอ้ายผู้ร้ายหลายคนขึ้นบนเรือนบองโคขุนภาษาเขตต์สยามเสมียนด่านพระพล

อ้ายผู้ร้ายเอาดาบฟันขุนภาษาเขตต์สยามตาย เก็บเอาเงิน ๑๐๐๐ รูเปี่ยปิ้น ๑๓ บอก ช้างพัง ๑ ช้างไป นายด่านไพร่ได้ติดตามไป ไม่ทันอ้ายผู้ร้าย พระยาอุทัยธานีมีหนังสือไปให้พระพล หลวงอินทกำนน หลวงสรวิชิต นายด่านแต่งขุนหมื่นไพร่ออกติดตามสืบสวนจับตัวให้จงได้ ฉะบับ ๑ ว่าพระพลสงครามนายด่านส่งตัวนายศุก อำแดงจัน อำแดงไหม อำแดงศรี อำแดงพัน ส่งมาว่าพากันไปทางหน้าด่านไม่มีหนังสือเดินทาง พระยาอุทัยธานีได้ให้ถามให้การว่าเปนคนมีทุกข์ยากหนี้สินอยู่ในเมืองอุทัยธานี เมืองชัยนาท พากันหนีนายเงินไปจึงได้ขังไว้ ภายหลังนายทิมนายเงินเอาสารกรมธรรม์มาขอรับตัวอีไหมไปแล้ว แต่นอกนั้นยังขังไว้

ฉะบับ ๑ ว่าในปีมะเมียจัตวาศก[๑๕] มะแมเบญจศก[๑๖] วอกฉอศก[๑๗] ระกาสัปตศก[๑๘] ลาวเขมรเมืองสุพรรณบุรียกครอบครัวไปอาศัยทำมาหากิน พระยาอุทัยธานีได้ยกที่ชายป่าริมคลองบางโพธิ์แขวงเมืองอุทัยธานีทางไปป่าแม่วงศ์ แม่กระศรี แม่เปิ่น ให้ทำไร่นาหากินเปนจำนวนคน ลาวไพร่หลวงจ่ายเดือนขึ้นเมืองนนทราชธานี ๑๓๐ ครัว คน ๕๓๔ เขมรส่วยดีบุก ๒๕ ครัว คน ๑๑๒ รวม ๖๔๖ คน ได้แต่งนายพรมเขมรเปนหมื่นศรีสงครามกำนันดูแลว่ากล่าวคนพวกนั้น กับใบบอกพระยาศรีสุริยราชวรานุวัตรข้าหลวงกำกับเมืองหลวงพระบางว่าขึ้นไปราชการครั้งนี้ ๓ ปีแล้ว จัดได้กำยาน ๓ ถุง ชมดเชียง ๒ ช่อ ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวาย

กับจัดได้กำยาน ๒ ถุง ชมดเชียง ๑ ช่อ ทูลเกล้า ฯ ถวายใน สมเด็จพระนางเจ้า

พระยาพิพัฒโกษา อ่านบอกพระยาชลบุรานุรักษ์เมืองชลบุรี ว่าได้พร้อมกับกรมการคุมไพร่ลาวทำทางตั้งเสาติดสุเลดเตอร์แต่บ้าน ศรีมหาราชาไปถึงอ่าวกระบือ ตรงกับที่ทอดสายเคเบอลล์มาจาก เกาะสีชังเสร็จแล้วทาง ๑๔๘ เส้น ยังแต่จะพาดสายโทรเลขเท่านั้น

พระยาศรีสิงหเทพ นำพระวิภาคภูวดลกับคนที่ไปราชการ ด้วยกันซึ่งกลับมาจากราชการเซอเวทำแผนที่ทาง เมืองลาวตะวัน ออกเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ดำรัสปราไสยโดยสมควรแล้ว เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศโปรดเกล้า ฯ ให้พระวิภาคภูวดลเฝ้าไปร- เวตครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๖ ๖ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกห้องออกขุนนางทรงปิดทอง พระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยารามรณรงค์สงครามผู้ว่าราชการ กรมการเมืองกำแพงเพ็ชรส่งเงินค่านาจำนวนปีมะแมเบญจศกเงิน ๓|๔๖|๑|๑ ให้กรมการเสนาคุมลงมาส่งเป็นเสร็จสิ้นจำนวนนาแล้ว

พระนรินทรอ่านบอกพระมหาสิงคิคุณเมืองกำเนิดนพคุณส่ง เงินค่านาจำนวนปีมะแมเบญจศก เงิน ๑๖|๗|๑ ให้กรมการ เสนาคุมเข้ามาส่งเป็นเสร็จสิ้นจำนวนนาแล้ว ฉบับ ๑ ใบบอก

หลวงพรหมภักดียกระบัตรผู้รักษาราชการเมืองหลังสวน ส่งเงินค่านาเมืองหลังสวน เมืองสวี จำนวนปีมะแมเบญจศก เมืองหลังสวน เงิน ๓๐ ๑๘|๓ / เมืองสวี เงิน ๑๙ ๑๔|๒ |๒ รวมเงิน ๕๐ ๑๓|๑ |๒ ให้กรมการคุมเข้ามาส่งเสร็จสิ้นจำนวนนาแล้ว

แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตร หมื่นวิชิตชัยศักดาวุธเปนพระวรเดชศักดาวุธ มิตราราชการเปนเมเยอในกรมทหารมหาดเล็ก ๑ หลวงอมราภักดีเปนพระเทพาธิบดีเจ้ากรมพระสุรัสวดีซ้าย ๑ นายกมลมหาดเล็กบุตรพระยาศรีสุนทรโวหาร (พึก) เปนนายจำนงราชกิจ หุ้มแพรวิเศษในกรมพระอาลักษณ์ ๑ ขุนอินทรเสนาเปนหลวงอมราภักดี ปลัดกรมพระสุรัสวดีซ้าย ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ซึ่งกลับมาจากราชการเมืองจันทบุรีเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ดำรัสถามด้วยราชการจนเวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๗ ๆ ๘ ค่ำ ปีระกายังเปนฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทร อ่านบอกหลวงพิพัฒเพ็ชรพุมยกระบัตรเมืองเพ็ชรบุรี ว่าด้วยอ้ายผู้ร้าย ๓ คนขึ้นปล้นบ้านนายวิง นายนุ่ม อำแดงจัน อำแดงยิ้ม ผู้ร้ายแทงฟันเจ้าของเรือนมีบาดแผลถึงสาหัส เก็บทรัพย์สมบัติไปหลายสิ่ง เจ้าของทรัพย์จำหน้าได้ว่าอ้ายแฉ่งคนหนึ่ง อ้ายแฉ่งหลบหนีไป

ขณะนั้นพระยาสุรินทรฦๅชัยเมืองเพ็ชบุรีเฝ้าอยู่ในที่นั้นด้วย ทรงพระกรุณาโปรดให้รีบออกไปชำระให้ได้ตัว แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิ่ศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๑ ๙ฯ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการ พระเทพมุนีถวายศีล ครั้นทรงศีลแล้ว เสด็จทรงประเคนไตรแพรและสัญญาบัตรให้พระมหาแก้วเปรียญ ๔ ประโยควัดพระยาทำเป็นพระรัตนมุนี ไปอยู่วัดไชยพฤกษมาลา พระราชทานนิตยภัตรเดือนละ ๔|| แล้วทรงประเคนตาลิปัตรแฉก พัดรอง บาตรถุงเข้มขาบ ย่ามเข้มขาบ ย่ามหักทอง และเครื่องยศต่าง ๆ อย่างพระราชาคณะเป็นอันมาก ขณะนั้นพระสงฆ์ ๒๙ รูปสวดชัยมงคล เจ้าพนักงานประโคมพิณพาทย์ตามธรรมเนียม ครั้นพระรัตนมุนีครองผ้าแล้วเข้ามานั่งที่ จึงทรงประเคนอาหารบิณฑบาตรแด่พระสงฆ์ ๆ รับพระราชทานฉัน ครั้นฉันแล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนาถวายอติเรก ถวายพระพรลา พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นข้างใน

เวลาค่ำไม่มีราชการอะไร

วัน ๒ ๙ฯ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระพิทักษ์เทพธานีกรมการกรุงเก่ารายงานน้ำฝนต้นข้าว เมื่อพระอาทิตย์สถิตย์ราษีเมถุนฝนตก ๙ ครั้งรองได้น้ำ ๓๑๓ เซ็นต์น้อยกว่าปีวอกฉอศก ๒๐๓ เซ็นต์ น้ำท่าปีนี้น้อยกว่าปีวอกฉอศกคืบ ๓ นิ้วกึ่ง ราษฎรทำนาแล้ว ๓ ส่วน ยัง ๒ ส่วน กับใบบอกพระยาศรีสุริยเดชวิเศษฤทธิปลัดเมืองนครราชสีมา ว่าด้วยเมื่อปีวอกฉอศกราษฎรในแขวงเมืองนครราชสีมาและเมืองขึ้น ทำนาได้ผลข้าวส่วน ๑ ไม่ได้ผล ๑๐ ส่วน ข้าวเปลือกราคาเกวียนละ ๑๐|— ครั้นถึงปีระกาสัปตศกนี้ฝนแล้ง ราษฎรที่นาลุ่มได้ไถหว่านตกกล้าส่วน ๑ ไม่ได้ทำ ๑๐ ส่วน นาดอนไม่ได้ทำเลย ข้าวเปลือกเกวียนละ ๑— บ้างชั่งเศษบ้าง ราษฎรที่ขัดสนไม่มีข้าวจะเลี้ยงบุตรภรรยา พากันอพยพครอบครัวและภูมิลำเนาไปอาศัยอยู่แขวงเมืองลาว เมืองเขมร ลงมาอยู่แขวงเมืองสระบุรีบ้าง ที่ยังจะอพยพไปอีกก็มาก ครั้นจะห้ามปรามไว้ราษฎรก็ไม่มีข้าวจะซื้อขายเจือจานเลี้ยงกันและกัน พระยาปลัดให้กรมการออกตรวจทำบัญชีครอบครัวที่อพยพ ถ้าได้ความจึงจะมีใบบอกมาครั้งหลัง

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาอนุชิตชาญชัยข้าหลวง พระสยามพลภักดีปลัด ว่าด้วยพระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงครามเมืองนครชัยศรีป่วยให้ร้อนในอกเหื่อตกโซมไม่ได้สติแล้วกลับส่างแล้ว อาการโรคกลับมากขึ้น พระยานครชัยศรีขอพระราชทานเข้ามารักษาตัวในกรุงเทพ ฯ

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่งเสด็จประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้น

วัน ๓ ๑๐ ๙ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง โปรดให้จัดการสมโภชพระองค์เจ้าไชยันตมงคลซึ่งจะทรงผนวชเป็นภิกษุ จัดการสมโภชที่ท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

เวลาบ่ายพระองค์เจ้าไชยันตมงคลซึ่งจะทรงผนวชเป็นภิกษุ หม่อมเจ้าอนุชาติศุขสวัสดิในกรมหมื่นอดิศรอุดมเดช หม่อมเจ้าปฏิพัทธเกษมศรีในพระองค์เจ้าเกษมศรีศุภโยคซึ่งจะผนวชเป็นสามเณร ได้ทรงเครื่องและแต่งพระองค์ที่คดหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท แล้วขึ้นมาคอยเวลาเสด็จออกอยู่ณท้องพระโรงกลาง เวลายามเศษ พระเจ้า อยู่หัว เสด็จออกท้องพระโรงกลาง พระ ที่นั่งจักรีพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทเฝ้าโดยลำดับ พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระองค์เจ้าหม่อมเจ้าที่จะทรงผนวชโดยทักขิณาวัฏถ้วนเบญจวาร แล้วพระครูพราหมณ์ถวายจุลเจิมพระหัตถ์ และถวายน้ำมะพร้าวขวัญตามจารีตพราหมณวิธี แล้วพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชโองการดำรัสให้พระองค์เจ้าไชยันตมงคลและหม่อมเจ้าอนุชาติศุขสวัสดิหม่อมเจ้าปฏิพัทธเกษมศรี เข้าไปเฝ้าทูลละอองทุลีพระบาทที่หน้าพระที่นั่งเป็นลำดับกัน ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ทักขิณาวัฏและทรงเจิมทีละองค์แล้วเสด็จขึ้นข้างใน

วันนี้พระเจ้าอยู่หัวฉลองพระองค์เครื่องยศดำทรงสร้อยจักรี บรมราชวงศ์ เจ้านายฉลององค์ขาวบ้างดำบ้าง ทรงเครื่องราชอิศริยยศบ้างไม่ได้ทรงบ้าง

วัน ๔ ๑๑ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเที่ยงแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศเสด็จไปประทับที่พลับพลาเปลื้องเครื่องหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เจ้าพนักงานเชิญเสด็จพระองค์เจ้าไชยันตมงคล หม่อมเจ้าอนุชาติสุขสวัสดิ หม่อมเจ้าปฏิพัทธเกษมศรี ทรงเฉลียงไปขึ้นเกยหน้าพลับพลาหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติถวายเงินสลึงของหลวงพระราชทานให้ทรงโปรย พระองค์เจ้าไชยันตมงคล ๑๐|— หม่อมเจ้า ๒ องค์องค์ละ ๕|— ครั้นโปรยทานแล้ว พระองค์เจ้าหม่อมเจ้าที่จะทรงผนวชเสด็จเข้าในวัดพระศรีรัตนศาสดารามเสด็จไปในพระอุโบสถจุดเทียนบูชาพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกต แล้วพระองค์เจ้าไชยันตมงคลเสด็จเข้าไปขอบรรพชาแก่กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ซึ่งจะเป็นพระอุปัชฌายะและคณะสงฆ์ ๓๐ องค์แล้วกลับออกมาทรงผ้า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีลพระองค์เจ้าไชยันตมงคลแล้ว หม่อมเจ้าอนุชาติสุขสวัสดิเข้าไปขอบรรพชาแล้วออกมาครองผ้า กรมหมื่นวชิรญาณประทานศีล แล้วหม่อมเจ้าปฏิพัทธเกษมศรีเข้าไปขอบรรพชา เข้าไปขอบรรพชาแล้วออกมาครองผ้าแล้วสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ให้ศีล แล้วพระองค์

เจ้าไชยันตมงคลเข้าไปขอนิสสัย แล้วตั้งญัตติจตุตถกรรมวาจาอุปสมบทกรรม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เป็นกรรมวาจา ครั้นเสร็จอุปสมบทกรรมแล้ว กรมพระปวเรศทรงบอกอนุสาวนาแล้วพระองค์เจ้าพระไชยันตมงคลถวายไตรแด่พระสงฆ์ทั้ง ๓๐ องค์

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานเสด็จไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จเข้าไปประทับในพระอุโบสถทรงจุดเทียนนมัสการในที่ต่าง ๆ แล้วทรงประเคนไตรแพรบริกขารภัณฑ์เครื่องตำหนักต่าง ๆ เป็นอันมาก แก่พระองค์เจ้าพระไชยันตมงคล แล้วทรงประเคนไตรแพรบริกขารภัณฑ์พอสมควรแก่หม่อมเจ้าเณรอนุชาติสุขสวัสดิ หม่อมเจ้าเณรปฏิพัทธเกษมศรี แล้วทรงพระกรุณาโปรดให้เข้าไปรับผ้าข้างในแล้ว กลับออกมารับผ้าพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการฝ่ายหน้า พระสงฆ์ถวายยถาอนุโมทนาอติเรกถวายพระพรลา พระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์เสด็จไปส่งพระองค์เจ้าพระไชยันตมงคลณวัดบวรนิเวศวิหาร พระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เวลายาม พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระกรุณาโปรดให้พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชหม่อมเจ้าอมรอำนวย ในกรมหมื่นอุดมรัตนราษี ซึ่งจะทรงผนวชเป็นภิกษุ หม่อมเจ้าอัมพรหม่อมเจ้า

ปราณี ในกรมหมื่นสถิตย์ธำรงสวัสดิ จะผนวชสามเณร ครั้นเวียนเทียนสมโภชแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานน้ำพระมหาสังข์ทุกองค์แล้วเสด็จขึ้น

วัน ๕ ๑๒ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเที่ยงแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานเชิญหม่อมเจ้าที่จะทรงผนวชไปขึ้นเกยทิ้งทานที่หน้ามิวเซียมแล้วเข้าไปผนวชในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สมเด็จพระวันรัตน์เป็นพระอุปัชฌายะ

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับครอนิงรูมพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้หม่อมเจ้าพระอมรอำนวย ๑ หม่อมเจ้าเณรอัมพร ๑ หม่อมเจ้าเณรปราณี ๑ ขึ้นมารับบริกขารมีพระราชาคณะ ๕ รูป แล้วพระเจ้าอยู่หัวเสด็จทรงประเคนบริกขารแด่หม่อมเจ้าพระหม่อมเจ้าเณร แล้วพระสงฆ์ถวายยถาอนุโมทนาอติเรกถวายพระพรลากลับไป พระเจ้าอยู่หัวทรงหนังสือราชการต่าง ๆ อยู่จนเวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น

อนึ่งวันนี้เป็นวันดิถีนับตามทางจันทรคติคล้ายกับวันประสูติกรมสมเด็จพระเทพศิรินทรามาตย์ โปรดให้เชิญพระอัฐิไปประดิษฐานพระที่นั่งพุทธมณเฑียร ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเหมือนอย่างเช่นมีมา แต่ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนิน

วัน ๖ ๑๓ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาวันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง เจ้าพนักงานส่งนาคเข้าไปถวายทรงสับพระราชทานเพลิงศพพระยาอมรสาตร์ประสิทธิศิลป วัดคฤหบดี ๑

เวลาค่ำวันนี้มีการสวดมนต์ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยในการฉลองเทียนพรรษา พระราชาคณะ ๒๐ รูปสวดพระพุทธมนต์

วัน ๗ ๑๔ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงทรงบาตรแล้วเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรทรงจุดเทียนนมัสการ พระเทพมุนีถวายศีลแล้วพระเจ้าอยู่หัวเสด็จทรงประเคนไตรแพรแด่พระอมรเมธาจารย์ซึ่งไปอยู่วัดราชสิทธาราม ๑ พระรัตนมุนีซึ่งไปอยู่วัดไชยพฤกษ์มาลา ๑ ทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรแด่พระครูสาธุกิจการีซึ่งไปอยู่วัดโชตนาราม ๑ แล้วทรงประเคนผ้าไตรแด่พระปลัด๑จีวรสบงกราบพระแด่พระอันดับ ๑๑ ซึ่งไปอยู่วัดไชยพฤกษ์พร้อมกับพระรัตนมุนี ทรงประเคนผ้าไตรแด่พระสมุห์ ๑ จีวรสบงกราบพระแด่พระอันดับ ๕ ซึ่งไปอยู่วัดราชสิทธารามพร้อมกับพระอมรเมธาจารณ์ ทรงประเคนจีวรสบงกราบพระแด่พระอันดับ ๓ รูปซึ่งไปอยู่วัดโชตนาราม แล้วทรงประเคนสำรับพระสงฆ์ ทรงประเคนแล้วเสด็จขึ้นด้วยไม่ทรงพระสบาย โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระองค์ใหญ่เสด็จอยู่คอยทรงประเคนบริกขารเครื่องกุฎิ ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงประเคนบริกขารเครื่องกุฎิ แด่พระอมรเมธาจารย์ ๑

พระรัตนมุนี ๑ พระครูสาธุกิจการี ๑ ทรงประเคนบริกขารพอควร แต่พระปลัดพระรัตนมุนี พระสมุห์พระอมรเมธาจารย์ แล้วพระสงฆ์อันดับที่ไปอยู่วัดราชสิทธาราม วัดไชยพฤกษ์มาลา วัดโชตนาราม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรกถวายพระพรลาไปเป็นเสร็จการฉลองเทียนพรรษาและถวายของขึ้นกุฎี

เวลาค่ำไม่มีราชการอะไรไม่ได้เสด็จออก

วัน ๑ ๑๕ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงทรงบาตรข้างใน

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางประตูแถลงราชกิจ เสด็จทรงพระราชยานมาประทับประตูหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดารามเสด็จพระราชดำเนินไปประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล แล้วกรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยรวม ๒๙ พระปาฏิโมกข์ ๑ รวม ๓๐ รูป รับพระราชทานฉันพระเจ้าอยู่หัวถวายพุ่มที่พระพุทธปฏิมากรแก้วมรกตและพระอื่นๆในพระอุโบสถ ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้วจึงเสด็จทรงประเคนพุ่มและเทียนร้อยแด่กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณหม่อมเจ้าพระพระราชาคณะที่รับพระราชทานฉัน พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรกถวายพระพรลา เจ้าพนักงานนำพระองค์เจ้าพระหม่อมเจ้าพระ หม่อมเจ้าเณรและพระราชาคณะที่ไม่ได้รับพระราชทานฉันและพระครูเจ้าวัดหัวเมืองใกล้ ๆ มีนครเขื่อนขันธ์

มนทรามัญ ประทุมธานี นครชัยศรี พระปฐมเจดีย์เป็นต้นขึ้นมา เสด็จทรงประเคนพุ่มและเทียนร้อยเหมือนกัน แต่พระครูเจ้าวัดถานานุกรมในกรุงนี้รับรอบพระระเบียง ทรงพระกรุณาโปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จไปถวาย และพระราชทานเทียนชะนวนให้พระบรมวงศานุวงศ์ไปจุดเทียนพรรษาทุกพระอารามหลวง แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เวลาค่ำไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๒ ๑ ฯ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงทรงบาตรแล้วเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร ทรงจุดเทียนนมัสการทรงศีลแล้วพระสงฆ์ราชาคณะพระครูถานานุกรม ๒๘ รูป ถวายพระพรจบเสด็จทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน เจ้าพนักงานเชิญพระอัษฐิ พระอัษฐิออกมาแต่ในพระบรมมหาราชวัง เชิญขึ้นประดิษฐานบนพระที่นั่งเศวตฉัตรและโต๊ะจีนตามเคย ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้วพระเจ้าอยู่หัวทรงทอดผ้าฉลากผ้าสบงสดับปกรณ์แล้ว ทรงประเคนพุ่มและเครื่องสักการะต่าง ๆ แต่พระสงฆ์ที่สดับปกรณ์ ๒๔ รูป แต่อีก ๔ รูปนั้นขึ้นไปสดับปกรณ์ในพระราชวังบวร แล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรกถวายพระพรลา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สดับปกรณ์อีก ๕๐๐ รูปแล้วเสด็จขึ้น

อนึ่งวันนี้เป็นวันถึงวัสสานฤดูเป็นปฐมวาระ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมขุนเจริญผลภูลสวัสดิ์ไปเปลื้องเครื่องอลังกาภรณ์พระพุทธปฏิมากรแก้วมรกตซึ่งทรงในคิมหันตฤดูนั้น แล้วสรงน้ำหอมตามธรรมเนียม แล้วประดับสุวรรณาภรณ์อย่างวัสสานฤดู แล้วพระครูพราหมณ์จะได้เวียนเทียนสมโภชตามโบราณวิสัยซึ่งเคยมีมาทุกปี

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับออฟฟิศ พระยาศรีสุนทรเฝ้า รับสั่งเรื่องพระนามพระเจ้าลูกเธอจนเวลาเกือบย่ำค่ำเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเสด็จออกประทับออฟฟิศหลวง รับสั่งกับพระองค์สวัสดิ์จนเวลาเกือบยามเสด็จขึ้น

วัน ๓ ๒ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระยาประสิทธิสงครามเมืองกาญจนบุรี ๔ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่ามีตราออกไปให้ชำระสืบจับผู้ร้าย ๔ คนลักช้างที่บ้านมิของลองเมืองทะวายยิงเจ้าของตายหนีข้ามแดนมาชื่อ งาพยินทาบอ งาตุยินบอ งาดาริบอ งาลิดยุบอ นั้นได้ขึ้นไปเมืองทองผาภูมสืบจับได้ตัวงาพยินทาบอ กะเหรี่ยงเรียกขะโมยบ้านภองาตุยินบอคือทองมิเบิ่ง งาการิบอคือ พังเอซา งาลิดยุบอ คือแปลซวยภอ มาถามให้การรับสารภาพโดยชั้นตา จึงได้ส่งตัว

ผู้ร้าย ๔ คนเข้ามา ฉะบับ ๑ มองแมนายโปลิศบ้านอำยามองชวยป นายโปลิศเมืองทะวายถือหนังสือเจ้าเมืองทะวายมาว่ามีผู้ร้ายลัก ช้างของมติแกระข้ามแดนมา ผู้ร้าย ๔ คนชื่อเจละรอ โปยกา ปุยสะเกม ปุยฉะเนียง รายหนึ่ง ลักช้างมองมะยุภอผู้ร้ายชื่อ มะโกซวย มะอะเนียภอ มะเอยิเสีย ๓ คนเปนคนเมืองสังขละบุรี ไทรโยค ทองผาภูม พระยาประสิทธิสงครามจับได้ตัว มะโกซวย มะอะเนียภอ มาถามให้การว่าได้พร้อมกับติเลีย คุมเงินไปว่าจะ ไปซื้อเสื้อผ้าเมืองทะวาย ไปถึงคลองคะแมนพบมะจุ มะจอที มะเทยิกอเบือ ชาวเมืองทะวายคุมช้างมาได้ถามได้ความว่าช้าง เอามาแต่โปยยุภอบ้านโคงเปาะเมืองทะวายจะเอาไปขาย จึงได้ซื้อ ช้างพลายสูง ๕ ศอกเปนเงิน ๙๕๐ รูเปีย จึงพาช้างมาขายได้แล้ว แบ่งกัน มะโกซวย มะอะเนียภอ ได้คนละ ๑๕๐ รูเปีย มาติเลีย ๖๐๐ รูเปีย จึงได้เอาตัวมะโกซวย มะอะเนียภอไว้ แต่มะติเลีย นั้นพระศรีสวัสดิยังไปตามอยู่ แต่ข้อที่ให้การถึงผู้ขายเปนคน เมืองทะวายนั้นควรประการใดแล้วแต่จะโปรด ฉะบับ ๑ ว่ามีท้อง ตราให้สืบจับผู้ร้าย ๔ คนลักช้างบ้านกะมนแขวงเมืองทะวายผู้ร้าย ชื่อ บักแตกี ปุยฉะเนียง ปุยสะเกม เอระภอหนีข้ามเขตต์แดน มานั้นสืบได้ตัวอ้ายปุยฉะเนียง ปุยสะเกม เอระภอ มาถามรับ เปนสัตย์โดยชื่นตา ซัดเพื่อนและซัดที่ขายยังให้ขึ้นไปเอาช้าง กลางอยู่ ฉะบับ ๑ ว่ามีกะเหรี่ยงมาร้องทุกข์หลายรายว่านายร้อย ชาญไปจับเอาตัวมาจำไว้เรียกค่าเกาะค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ว่าเปน

ผู้ร้ายแต่ก็ไม่มีโจทก์ ได้ความเดือดร้อนจึงให้หาตัวนายร้อยชาญ มาถามได้ความจริงหลายราย ได้บังคับให้คืนเงินให้แล้วเอาตัวร้อยชาญมาขังให้เข็ดหลาบ พระนรินทรนำจมื่นไชยาภรณ์กราบถวายบังคมลาไปผูกปี้เมืองเพ็ชรบุรี หลวงทรงสุรเดชไปผูกปี้เมืองราชบุรี กาญจนบุรี

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร เจ้าศรีวัฒนบุตรเจ้านครจำปาศักดิ์เป็นเจ้าราชสัมพันธ์ เมืองนครจำปาศักดิ์ ๑ เจ้าเกษเป็นเจ้าศรีสุรราชผู้ช่วยราชการเมืองนครจำปาศักดิ์ ๑ หลวงนราผู้ช่วยราชการเมืองเซลำเภาเป็นพระยาภักดีศรีสิทธิผู้ว่าราชการเมืองธาราปริวัต ซึ่งเดิมเรียกว่าบ้านเวินฆ้องแขวงเมืองนครจำปาศักดิ์ โปรดให้ยกเป็นเมืองขึ้นเมืองนครจำปาศักดิ์ ๑ นายหรุ่นมหาดเล็กบุตรพระยาณรงค์เรืองฤทธิเป็นพระบริรักษ์นรากรผู้ช่วยราชการเมืองพระตะบอง ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๔ ๓ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องยอกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาพิพัฒน์อ่านบอกพระพิชัยชลธีเมืองปัจจันตคีรีเขตต์ว่ามีผู้ร้ายลอบยิงนักเกียเขมรบ้านคลองญวนตาย สืบสวนยังไม่ได้ความ ได้ทูลพระองค์สายๆ เห็นว่าเพราะลูกค้ารับซื้อดินปืนแต่

เรือลูกค้าต่าง ๆ เมืองไว้ขายซุกซุ่นนักให้ประกาศห้ามเสีย ได้ตรวจเก็บดินปืนดินดำและออกประกาศห้ามไว้แล้ว ความผู้ร้ายรายยิงกันนั้นก็ยังสืบอยู่ ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยานนทบุรีรายงานน้ำฝนต้นข้าวเมื่อพระอาทิตย์สถิตราษีเมษฝนตก ๒ ครั้งรองน้ำได้ ๗ นิ้ว ๒ ทสางค์ น้อยกว่าปีวอกฉอศก ๑ นิ้ว ๒ ทสางค์ ราษีพฤศภฝนตก ๔ ครั้งรองได้ ๑๑ นิ้ว ๑ ทสางค์ น้อยกว่าปีวอก ๕ นิ้ว ๑ ทสางค์ ราษีเมถุนฝนตก ๘ ครั้งรองได้ ๑๖ นิ้ว ๔ ทสางค์ น้อยกว่าปีวอก ๒ นิ้ว ๔ ทสางค์ น้ำท่าในเดือน ๖ ปีระกา น้อยกว่าปีวอกฉอศก ๓๖ นิ้ว เดือน ๗ ปีระกาสัปตศก น้อยกว่าปีวอก ๓๘ นิ้ว เดือน ๘ ปีระกา น้อยกว่าปีวอกฉอศก ๓๙ นิ้ว ราษฎรทำนาได้ส่วน ๑ ยัง ๑๐ ส่วนข้าวไม่สู้งาม ข้าวเปลือกเกวียนละ ๗ | – ๗ | ๑ บ้าง ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยาสมุทรสา-ครานุรักษ์เมืองสมุทสาคร ว่าคล้ายในสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ได้สร้างพระอารามที่บ้านสนามชัยอาราม ๑ ขอพระราชทานที่กว้าง ๑๕ วา ยาว ๒๐ วา ผูกพัทธสีมาตามธรรมเนียม

แล้วพระยาพิพัฒน์นำเจ้าหมื่นเสมอใจราชกราบถวายบังคมลาไปผูกปี้แล้วเสด็จขึ้น ประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๕ ฯ ๔ ๘๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วทรงสัปนากเพลิงศพ พระกุศลธรรมธาดาวัดไชย

พฤกษมาลา ๑ ศพหลวงแม่จ่าแสง วัดสระเกษ ๑ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาวิเศษฤาไชยเมืองฉะเชิงเทรา รายงานน้ำฝนต้นข้าว ราษีพระอาทิตย์สถิตราษีพฤศภ ฝนตก ๓ ครั้ง รองน้ำได้ ๘ ทสางค์ น้อยกว่าปีวอกฉอศก ๒ นิ้ว ๖ ทสางค์ ราษีเมถุนฝนตก ๔ ครั้งรองน้ำได้ ๓ นิ้ว ๕ ทสางค์ น้อยกว่าปีก่อน ๕ นิ้ว ๔ ทสางค์ น้ำท่าราษีเมถุนน้อยไปกว่าปีกลาย ๑๔ นิ้ว ข้าวในนาแห้งเหี่ยวไปหมด ราคาข้าวเปลือกเกวียนละ ๗| ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยาพิชัยณรงค์สงครามเมืองสระบุรีรายงานน้ำฝนต้นข้าว พระอาทิตย์สถิตราษีเมถุน ฝนตก ๑๐ ครั้งรองน้ำได้ ๑๐ นิ้ว ๖ ทสางค์ มากกว่าปีวอกฉอศก ๒ นิ้ว ๖ ทสางค์ น้ำอาบโคหลากมาน้ำท่าขึ้นศอก ๕ นิ้ว มากกว่าปีก่อน ๒๒ นิ้ว ราษฎรทำนาลงกล้าได้คนละ ๒ - ๓ ไร่ ราคาข้าวเกวียนละ ๕| บ้าง ๖| บ้าง กับใบบอกพระอินทรประสิทธิศร เมืองอินทรบุรี ๒ ฉะบับ ๆ ๑ รายงานน้ำฝนต้นข้าว อีกฉะบับ ๑ ว่าได้แต่งกรมการขุนหมื่น ออกล้มไม้ถางทางขุดหลุมยกเสาพาดสายโทรเลข ในแขวงเมืองอินทรบุรีเสร็จแล้ว จำนวนคนทำการ ๑๑๘ คน กับว่าได้ซื้อเสาโทรเลข ๓๐๔ ต้นราคาเงิน ๘| ๑๑

พระนรินทรอ่านบอกพระยาอัศฎงค์ว่าได้รับท้องตราพระคชสีห์ บังคับไปให้มอบราชการบ้านเมือง ๆ ตระบุรีให้พระยารัตนเศรษฐี พระบริรักษ์โลหวิสัยผู้จะเป็นเจ้าเมืองนั้น ตัวติดราชการ

กงซุลที่สิงคโปร์ จึงได้มอบการให้หลวงอาญา หลวงรองเมือง หลวงแพ่งเป็นผู้ส่งราชการ ได้มีหนังสือไปถึงพระยารัตนเศรษฐี พระบริรักษ์โลหวิสัยแล้ว

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาสาครสงครามเมืองบางละมุงว่า ได้เร่งเงินนายกองส่วยน้ำมันยางได้ จำนวนปีมะเมียโทศกเงิน ๗|— ปีมะเมียตรีศก ๑๔|— ปีวอกจัตวาศก ๑๖|๒|๒ ระกาเบญจศก ๑๘|๑|๒ จอฉอศก ๑๖|๒|๒ ชวดอัฐศก ๑๖|๒|๒ ฉลูนพศก ๑๔|๓|๒ ขาลสัมฤทธิศก ๑๔|๓|๒ เถาะเอกศก ๕|๒|๒ มะโรงโทศก ๕|๒|๒ รวม ๑๑ จำนวน เงิน ๑๘๖|— ๑ ให้หลวงวิชิตนายกองคุมเข้ามาส่ง

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๖ ๕ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระสถลบุรินทร์เมืองเถินว่าได้แต่งให้พระบุรี พระอินทราชา ท้าวหนานคุมไพร่ ๒๕๐ นำหม่อมเทวาธิราชทำการปักกรุยทางโทรเลข แล้วพระสถลบุรินทรได้ให้พาดสายลวดอินสุเลตเตอร์เสร็จแล้วแต่ณวัน ๗ ๑๐ ๖ ค่ำปีวอกฉอศกแล้ว ฉะบับ ๑ ใบบอกพระพิทักษ์เทพธานีปลัดกรมการกรุงเก่าว่าได้ส่งตัวอ้ายตาด ผู้ร้ายฆ่านายยากับถ้อยคำชันณสูตร์แผลลงมาแล้ว ฉะบับ ๑ ใบบอกหลวงวิจารณ์พยุหพลปลัดเมืองพยุหคีรีถวายพระ

ราชกุศลพระราชทานเพลิงศพพระพยุหภิบาลเจ้าเมือง และส่งเครื่องยศพระพยุหภิบาลด้วย แล้วนำหลวงวิจารณ์พยุหพลปลัดเฝ้าถวายขี้ผึ้งหาบหนึ่ง

พระนรินทรอ่านบอกพระยาภักดีนฤบดินทร พระยาอมรินทรฦๅไชยเมืองราชบุรี ส่งตัวอ้ายจีนอ้ายแจ้นผู้ร้ายแทงนายจ้อยขาดใจตายเข้ามากรุงเทพ ฯ ความผู้ร้ายทั้งมหาดไทยและกลาโหม โปรดให้ลูกขุนปรึกษา

พระยาศรีสิงหเทพนำพระบริรักษ์นรากร เมืองพระตะบองกราบถวายบังคมลาไปรับราชการบ้านเมือง แล้วกราบทูลพระกรุณาว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ขอรับพระราชทานหลวงวิจารณ์พยุหพลเป็นพระพยุหาภิบาลผู้ว่าราชการเมืองพยุหคีรี ทรงพระกรุณาโปรดให้สั่งสัญญาบัตร

โปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร พระพิพากษาเป็นพระยาจ่าแสนบดีศรีบริบาลมหาดไทยฝ่ายพลำพัง ๑ พระสิทธิสารเป็นพระยาอมรศาตรประสิทธิศิลป ธารวางหมอศาลา ๑ ขุนจินดาภิรมย์เป็นพระพิพากษานานาประเทศกิจ ตระลาการใหญ่ในศาลต่างประเทศ ๑ หลวงสุจริตวินิจฉัยเป็นพระสุจริตวินิจฉัย ในศาลต่างประเทศ ๑ แล้วเสด็จขึ้นออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

เวลาวันนี้ ๑๑ ทุ่มกับ ๔๙ นาที พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าหญิงประสูตร เป็นพระขนิษฐาที่ ๒ ของพระเจ้าลูกเธอ พระองค์ บุคลทิฆัมพร

วัน ๗ ฯ ๖ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่ายโมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับพระที่นั่งพุดตานทองคำใต้พระมหาเศวตในห้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตามตำแหน่งถ้วนทุกกระทรวง เจ้าพนักงานประโคมมโหรทึกแตรสังข์ตามขัตติยราชประเพณี

ครั้นสุดเสียงประโคมแล้ว เจ้าพนักงานกรมวังกรมมหาดไทยนำเจ้ายุติธรรมธรนครจำปาศักดิ์ เจ้าอุปราช เจ้าราชสัมพันธวงศ์ เจ้าศรีสุรราช ท้าวพระยาที่คุมช้างสำคัญและต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการลงมานั้น เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระยาศรีสิงหเทพทูลเบิกนำเจ้าเมืองนครจำปาศักดิ์ กราบถวายบังคมลากลับไปรักษาราชการบ้านเมือง พระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปฏิสันฐาร ๓ นัดแล้วโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานพระราชทานเงินเบี้ยเลี้ยงและผ้าเสื้อแก่เจ้ายุติธรรมธร และแจกเสื้อผ้าเจ้านายท้าวพระยาแล้วเสด็จขึ้นข้างใน

เวลาค่ำไม่มีราชการอะไร

วันนี้กรมหมื่นพิชิตปรีชากรซึ่งเสด็จไปจัดราชการเมืองนครเชียงใหม่นั้นเสด็จกลับถึงกรุงเทพ ฯ ในวันนี้

วัน ๑ ฯ ๗ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาไตรเพ็ชรรัตนราชสงครามเมืองนครสวรรค์ ๔ ฉะบับ ๆ หนึ่งรายงานน้ำฝนต้นข้าว พระอาทิตย์สถิตราษีเมษ ฝนตกรองน้ำได้มากกว่าปีวอกฉอศก แต่น้ำท่าน้อยกว่าปีก่อน ราษีพฤศภก็เหมือนกัน ราษฎรหว่านข้าวบ้างแล้ว ราคาข้าวเกวียนละ ๖|๒ ฉะบับ ๑ ว่าแต่ะให้พระยอดเมืองขวางปลัด พระพลสงครามคุมไพร่นำหม่อมเทวาธิราชตรวจสายโทรเลขแต่พรหมแดนเมืองพยุหคีรีจนถึงพรหมแดนเมืองบรรพตพิสัย ได้ยกเสาพาดสายแล้ว แต่ทางสายโทรเลขเมืองบรรพตนั้นยังไม่แล้ว ได้ตักเตือนพระบรรพตก็เพิกเฉยเสีย กลัวจะเสียราชการจึงให้พระพลหลวงภูมคุมเลขไปช่วยทำการให้แล้วโดยเร็ว ฉะบับ ๑ ว่าจีนจันจีนทิมนายอากรค่าน้ำปีวอกฉอศกมาร้องต่อพระพลว่าราษฎรบ้านหนองกระโถนมีเครื่องมือทำปาณาติบาตไม่เสียค่าน้ำ ได้หาตัวมาชำระ ราษฎรว่าหาได้ขัดไม่ ได้เสียค่าเครื่องมือให้แล้วแต่นายอากรค่าน้ำเรียกค่าหนองอีกคนละ |๒ เห็นว่าผิดท้องตราจึงปล่อยราษฎรไป ฉะบับ ๑ ส่งตัวนายมอนผู้ร้ายตีมิสเตอร์เยเอมซาเยียโปรตุเกศลงมา

พระนรินทรอ่านบอกพระยาอมรินทรฦๅชัย พระสัจจาภิรมย์เมืองราชบุรี ส่งอ้ายบางผู้ร้ายฆ่านายเขียวตายด้วยสาเหตุวิวาท

พระยาพิพัฒ อ่านบอกพระยาสุนทรบุรีเมืองนครชัยศรี ส่งเงินค่านาจำนวนปีมะแมเบญจศก ครั้งนี้เงิน ๑๐๐| ให้เสนา

กรมการคุมเข้ามาส่ง กับว่าส่งมาก่อนแล้วเป็นเงิน ๑๕๖ รวมเก่าใหม่เงิน ๒๕๖ ยังไม่เสร็จสิ้น ฉะบับ ๑ ว่ามีตราโปรดให้ขุนทิพเสนาออกไปเดินประเมินนาในจำนวนปีวอกฉอศกนั้น ได้แต่งกรมการกำกับเสนาเดินประเมินเก็บเงินค่านาได้ครั้งนี้ เงิน ๑๐๐ ให้กรมการเสนาคุมเข้ามาส่ง ยังไม่เสร็จสิ้น

วันนี้กรมหมื่นพิชิตปรีชากรซึ่งเสด็จกลับจากเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองนครลำพูน เมืองแพร่ เมืองน่าน เมืองตากนั้น เข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ดำรัสถามถึงราชการบ้านเมืองทั้งปวงที่จัดไป

พระยาศรีสิงหเทพนำหลวง ขุนข้า ราชการ ในพระ บรม มหาราชวังในพระราชวังบวร ซึ่งตามเสด็จกรมหมื่นพิชิตปรีชากรขึ้นไปราชการกลับลงมานั้น เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วเสด็จขึ้น เสด็จประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นพิชิตปรีชากรจนเวลายามค่ำเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ฯ๘ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ไม่เสด็จออกขุนนาง และโปรดเกล้า ฯ ให้หมายทูลพระบรมวงศานุวงศ์และบอกข้าราชการ ให้งดการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ด้วยไม่ทรงพระสบาย จะไม่เสด็จพระราชดำเนินออกว่าราชการ ๗ วันนับแต่พรุ่งนี้ไป

วัน ๓ ๙ฯ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จพระราชดำเนินลงสมโภชพระเจ้าลูกเธอซึ่งประสูติวัน ๖ ๕ฯ ๘ ค่ำ ปีระกาสัปตศก แล้วเสด็จพระราชดำเนินพาสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าน้องยาเธอเสด็จไปทอดพระเนตรตำหนักใหม่ซึ่งสร้างพระราชทานพระองค์เจ้าจันทราสรัทวาร พระองค์เยาวมาลย์นฤมล พระองค์เจ้ายุคลฑิฆัมพร และหม่อมเจ้าอุบล หม่อมเจ้าเสาวภาค หม่อมเจ้าสาย เสด็จมาอยู่เวลาทุ่มเศษจึงได้เสด็จกลับ

อนึ่งเมื่อคืนนี้ ๘ ทุ่มกรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์ทรงสุบินนิมิตรวิปลาศทรงลุกดำเนินไปตกพระแกลลงไป ประชวรบาดแผลมาก และเมื่อตกลงไปนั้นทรงสลบไป แก้กันจนเวลาเช้าโมงหนึ่งจึงตรัสได้แต่ยังกระดิกพระองค์ไม่ได้ เดิมกำหนดว่าจะเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยม แต่ท่านทูลขออย่าให้เสด็จพระราชดำเนิน จึงได้งดการที่จะเสด็จเสีย

อนึ่งวันนี้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานตราตั้ง มิสเตอร์กิลลวม ฮาตลอป เป็นกงซุลสยามที่เมือง รอดเตอแดม ในเมืองฮอลันดา โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานกรมท่าส่งไปพระราชทาน

วัน ๔ ๑๐ฯ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๕ ๑๑ฯ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนางเหมือนกัน

อนึ่งวันนี้เป็นดิถีคล้ายกับวันเสด็จสวรรคตในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญพระบรมอัฐิในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระอัฐิในกรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์ไปเชิญขึ้นประดิษฐานในบุศบกทองคำในพระที่นั่งพุทธนิเวศ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลตามเช่นเคยมาทุกปี แต่มิได้เสด็จพระราชดำเนินไปบำเพ็ญพระราชกุศล

วัน ๖ ๑๒ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

ไม่มีราชการอะไรไม่ได้เสด็จออก

วัน ๗ ๑๓ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง

ทรงพระเครื่องใหญ่ที่พระเฉลียง พระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร หม่อมเจ้าเสพยบัณฑิตย์ในกรมขุนวรจักร์ เข้าไปถวายเรื่องราวขอพระราชทานเงินใช้หนี้ ทรงพระราชดำริว่าละลาบละล้วง เข้าไปในที่ใช่กาล ให้จำตรวนไว้กว่าจะมีผู้รับรอง

วัน ๑ ๑๔ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๗

ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๒ ๑๕ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๗

ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๓ ๑ ๙ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระพิทักษ์เทพธานี ปลัดกรมการกรุงเก่า ว่าด้วยมีตราโปรดเกล้า ฯ ให้ปักเขตต์ขยายที่วิสุงคามสีมาวัดเสนาสนารามออกไปอีก โดยกว้าง ๑๒ วา ยาว ๓ เส้นกับวาหนึ่งนั้น ได้พร้อมกับพระธรรมราชานุวัตรปักเขตต์ที่วิสุงคามสีมาตามท้องตราแล้ว ขอถวายพระราชกุศล ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระพรหมประสาทศิลปเมืองพรหมบุรี ว่านายจันมาแจ้งความว่าพระภิกษุสงฆ์ไปบิณฑบาตร เห็นเรือสัมปั้นจอดอยู่ท่ากระบือ ได้ยินเด็กร้องจึงเข้าไปดูพร้อมด้วยนายจันเห็นผู้หญิงนอนตายอยู่ พระพรหมประสาทศิลปได้ให้กรมการไปถอยเรือมาตรวจดูเห็นเด็กชายอายุประมาณ ๗-๘ เดือนตกอยู่ในท้องเรือมีหญิงนอนตายมีรอยอ้ายผู้ร้ายฟัน ได้ชัณสูตรบาดแผลและทำบาญชีของที่เหลือไว้ ภายหลังอำแดงเหมือนมารดาอำแดงจีบมาแจ้งความว่า นายอาจผัวอำแดงจีบกับบุตรชายอายุ ๑๑ ปีคนหนึ่ง อายุ ๘ ปีคนหนึ่ง อายุ ๗-๘ เดือนคนหนึ่ง ลงเรือสัมปั้นว่าจะไปค้าขายเมืองสระบุรี พระพรหมได้ให้กรมการออกสืบเสาะติดตามอ้ายผู้ร้ายยังไม่ได้ความ กับกรมการตามได้ศพนายอาจผัวกับบุตรมีบาดแผลหลายแห่ง แล้วอำแดงเหมือนได้รับเอาบุตรและทรัพย์สิ่งของไป ถ้าสืบได้ความจะบอกมาครั้งหลัง

พระนรินทรอ่านบอกพระยาสมบัติภิรมย์กรมการเมืองสงขลา

บอกนำ อุรังกายอเดหวาอินดารา อุรังกายอสกุนนา มกัดยุสุบ เจะอาลี ศรีตะวันกรมการนายไพร่เมืองตรัง ๖๔ คน ซึ่งพระยาตรังกานูแต่งให้คุมต้นไม้ทองเงิน เครื่องราชบรรณาการจำนวนปีระกาสัปตศกเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวายพร้อมด้วยกรมการเมืองสงขลา ฉะบับ ๑ กับหนังสือบอกพระยาพิไชยภูเบนทรนเรนทรภักดีเมืองตรังกานู ว่าด้วยแต่งให้ อุรังกายอเดหวาอินดารา อุรัง-กายอสกุนนา มะกัดยุสุบ เจะอาลี ศรีตะวันกรมการ คุมต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการจำนวนปีระกาสัปตศก เข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวายต้นไม้ทองต้น ๑ สูง ๑-๓-๗ ศอก ต้นไม้เงินต้นหนึ่งสูงต่ำเท่ากัน เครื่องราชบรรณาการผ้ายกทองคู่ ๑ พิมเสนหนัก ๔ ชั่งจีน ผ้าดอก ๔ พับ ผ้าขาวยาวห้าสิบศอก ๑๒ พับ ผ้าเจะเปาะ ๔ พับ หวายตะฆ้าแทนสาคู ๒๐๐ กำ หวายหิน ๔๐๐ ขด หวายตะฆ้าตามธรรมเนียม ๒๐๐ กำ กระแชงเตยใหญ่ ๑๐๐ ผืน ไม้พลอง ๔๐๐ ท่อน หอยมุกด์ ๔๐๐ ตัว ฉะบับ ๑ เป็นหนังสือพระยาตรังกานู เรียน ฯ พณ ฯ สมุหพระกลาโหม ว่าด้วยแต่งต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการ จำนวนปีระกาสัปตศกเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวายขอให้นำศรีตะวันกรมการเฝ้า กับว่าจัดได้พิมเสนชั่งหนึ่ง ผ้าขาว ๕๐ ศอก ๖ พับ ผ้าเจะเปาะ ๒ พับ หวายตะฆ้า ๑๐๐ กำ ให้ ฯ พณ ฯ สมุหพระกลาโหม

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาสมุทรสาครานุรักษ์เมืองสมุทร-สาคร ว่าหลวงเรืองศักดิ์สาครเขตต์ปลัด เป็นคนชราโรคภัย

เบียดเบียนมาก ขอกราบถวายบังคมลาออกนอกราชการ พระยาสมุทรสาครขอพระราชทานนายถมผู้เป็นที่ขุนวิชิตชลหาร ปลัดกรมอาษาวิเศษ บุตรหลวงเรืองศักดิ์สาครเขตต์ปลัด ไปรับราชการแทน

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน อนึ่งวันนี้เริ่มการสวดมนต์ที่โรงช้างในริมโรงทหารมหาดเล็ก ในการที่จะแห่พระเศวตรุจิราภาพรรณเข้าโรงใน โปรดให้มีการสวดมนต์ พระสงฆ์ราชาคณะและเปรียญรวม ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนิน โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงจุดเทียน

วัน ๔ ๒ฯ ๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกหลวงอนุชิตพิทักษ์ ข้าหลวงผู้รักษาเมืองนครนายกรายงานน้ำฝนต้นข้าว พระอาทิตย์ยกขึ้นอยู่ราษีเมษเมถุน ฝนตก ๑๒ ครั้งรองน้ำได้ ๑๔ นิ้ว ๓ ทสางค์ มากกว่าปีวอกฉอศก ๓ นิ้ว น้ำท่า ๓ ศอกคืบ ราษฎรทำนาบ้างแล้ว ราคาข้าวเกวียนละ ๗ ┼ กะบัง ๑ ว่ากรมการราษฎรหลายคนไว้ความให้หลวงจ่าเมืองฟ้องกล่าวโทษหายาซิน แขกในบังคับฮอลันดากับพรรคพวก ว่าตั้งโรงรับซื้อโคกระบือผู้ร้าย ซ่องสุมโจรผู้ร้ายแย่งชิงโคกระบือ เจ้าของตามพบต้องไถ่ ถ้าไม่ไถ่ก็

ชำและกระบือเสีย ได้มีหมายไปเกาะได้ตัวคนต้องหามาบ้าง แต่มายาซินว่ามีหมายกงซุลมาจึงจะยอมให้พิจารณา ฉะบับ ๑ ว่าได้ชำระความเก่าใหม่แล้วไปครั้งก่อน ๖๕ ครั้งนี้ ๙๒ รวมเก่าใหม่ ๑๕๗ เรื่อง

พระนรินทรอ่านบอกพระจรูญราชโภคากรเมืองหลังสวน ว่าเก็บได้เงินภาษีผลประโยชน์เมืองหลังสวน จำนวนปีวอกฉอศก เงิน ๑๕๕ ─┼─ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระวิชิตภักดีสุรสงครามปลัดเมืองตะกั่วป่า พระอินทรศักดิ์พระสุนทรวรนารถผู้ช่วยเมืองตะกั่วป่า พระพลพยุหสงครามเมืองกระบี่ พระบริสุทธิโลหภูมินทราธิบดีเมืองตะกั่วทุ่ง พระเสนานุวงศ์ภักดีศรีธรรมราชเมืองคิรีรัฐนิคม รวมชื่อกันบอกมา ๒ ฉะบับๆ ๑ ว่าได้รับตราพระคชสีห์ พระราชทานศิลาหน้าเพลิงกับสิ่งของไปพระราชทานในการศพพระยาเสนานุชิตนั้นแล้ว จึงได้พร้อมด้วยญาติพี่น้องและนายพสพ่ายหุ้มแพร ทำการศพพระยาเสนานุชิต ได้นิมนต์พระสงฆ์บังสุกุลของหลวงซึ่งโปรดพระราชทานไป คือ ผ้าไตร ๗ ผ้าขาว ๑๐ พับ ไทยธรรม ๓๐๐ และทำบุญให้ทานแล้ว ได้เชิญหีบศิลาหน้าเพลิงพระราชทานเพลิงศพพระยาเสนานุชิตแล้ว และเงินเฟื้อง ๑๐|๑ ซึ่งพระราชทานนั้นได้ทิ้งทาน ขอพระราชทานถวายพระราชกุศล กับว่าพระวิชิตภักดีจัดได้ไม้ควักหูทองคำ ๒๐ พวง ให้นายพลพ่ายมหาดเล็กนำมาทูลเกล้า ฯ ถวาย ฉะบับ ๑ ว่ามีตราโปรดพระราชทานศิลา

หน้าเพลิงและสิ่งของในการศพพระสมบัตยานุรักษ์ ผ้าขาว ๕ พับ ร่ม รองเท้า ๕๐ เงินเฟื้อง ๒๐๐ นั้น ในการศพพระเรืองฤทธิรักษาราษฎร์ หีบศิลาหน้าเพลิงสำรับ ๑ ผ้าขาว ๕ พับ ร่มรองเท้า ๕๐ เงินเฟื้อง ๒๐๐ นั้นได้ทราบแล้ว ได้พร้อมด้วยญาติพี่น้องทำการศพพระสมบัตยานุรักษ์ และจุดเพลิงศพเสร็จแล้ว ได้พร้อมกันทำศพพระเรืองฤทธิรักษาราษฎร์ แล้วขอพระราชทานถวายพระราชกุศล กับว่า นายจัน นายพันมหาดเล็ก น้องพระเรืองฤทธิจัดได้ทองคำตะเภาหนัก ๖ ┼ นายนุ้ยมหาดเล็ก น้องพระสมบัตยานุรักษ์จัดได้ทองคำตะเภาหนัก ๖ ┼ ขอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวาย

พระยาพิพัฒโกษา อ่านบอกพระยาวิชยาธิบดีเมืองจันทบุรี รายงานน้ำฝนต้นข้าว น้ำฝนปีนี้มากกว่าปีวอกฉอศก ข้าวในนาบริบูรณ์ดี ข้าวเปลือกเกวียนละ ๕ ┼ ๒ บ้าง ๖ ┼ บ้าง

พระยาสิงหเทพนำพระยามหาเทพ จมื่นทิพเสนา หลวงคเชนทรามาตย์ กราบถวายบังคมลาเป็นข้าหลวงไปราชการชำระอั้งยี่ ณ เมืองพระตะบอง เมืองนครเสียมราฐ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นพิชิต กรมหมื่นเทววงศ์จนเวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

เวลาวันนี้มีการสวดมนต์ที่โรงช้างใน ซึ่งพระเศวตรุจิราภาพรรณจะมาอยู่นั้นเหมือนวันก่อน โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปจุดเทียนเหมือนกัน

วัน ๕ ๆ ๙ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระโบราณบุรานุรักษ์ พระพิทักษ์-เทพธานีปลัดกรมการกรุงเก่ารายงานน้ำฝนต้นข้าว พระอาทิตย์ยกมาราษีกรกฎกึ่งราษี ฝนตก ๙ ครั้งรองได้ ๒๘๖ เซ็นต์มากกว่าน้ำฝนกึ่งองษาราษีกรกฎปีวอกฉอศก ๑๖๐ เซ็นต์ น้ำท่าน้อย ๔ นิ้ว ๓ กระเบียด ที่ท่าสิบเบี้ยน้ำลงเรือพายม้ายาว ๓ วา ๒ ศอกไปมาได้ นาหว่านแล้ว ๔ ส่วน ยัง ๑ ส่วน ราคาข้าวเปลือกเกวียนละ ๖|๓ ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระยาสุรบดินทรฦๅไชยเมืองชัยนาทรายงานน้ำฝนต้นข้าวราษีเมถุนฝนตก ๖ ครั้งรองน้ำได้ ๕ นิ้ว น้อยกว่าปีวอกฉอศก ๑ ทสางค์ น้ำท่าคับ ๔ นิ้ว ๑ กระเบียดมากกว่าปีวอกฉอศก ๓ นิ้ว ๑ กระเบียด ราษฎรไถหว่านบ้างแล้ว ราคาข้าวเปลือกเกวียนละ ๕|๒ บ้าง ๖| บ้าง ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยาไตร-เพ็ชร์รัตนราชสงครามเมืองนครสวรรค์ ว่านายอ่ำ ลุตเตอแนนเชิญตราพระราชสีห์ขึ้นไปว่านายน้อย นายบุญ นายชม นายยิ้ม ๔ คนสักเป็นเลขล้อมพระบรมมหาราชวัง เจ้าหมู่จะเอามารับราชการ พระพลสงครามขัดเสีย ให้พระยานครสวรรค์ถามให้ได้ความนั้น ได้หาตัวพระพลและเลข ๔ คนมาถามได้ความว่าเป็นเลขกองด่านมา ๕-๖ ปี และเป็นบุตรหมู่เลขกองด่านด้วยได้เก็บเงินค่าราชการเสนอมา ครั้นเมื่อปีมะโรงโทศก ขุนอภัยนายกองส่วย

ล้อมพระบรมมหาราชวังเกลี้ยกล่อมเลข ๔ คนมาสักไว้ในล้อมวัง พระพลสงครามคนใหม่ได้ร้องต่อแม่กองสัก ๆ ส่งมากรุงเทพ ฯ สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์ได้ทรงตัดสินว่าเป็นคนกองด่านให้ไปตามเดิม พระพลสงครามหาได้ขัดเลขไม่ ได้ส่งตัวเลขกับถ้อยคำลงมา รับสั่งว่าถ้าเป็นล้อมวังจริงแล้วให้ส่งมาตามที่เป็นแล้ว

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาอมรินทรฦาไชย พระสัจจาภิรมย์ เมืองราชบุรี ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งส่งนายแหโจทก์กับนายปา อำแดงบาง จำเลยซึ่งต้องหาว่าฆ่านายแกตายเข้ามากรุงเทพ ฯ ฉะบับ ๑ ส่งอำแดงพุ่ม อำแดงทิมโจทก์กับอ้ายจีนครืนผู้ร้ายยิงจีนเปลี่ยนตายเข้ามากรุงเทพ ฯ โปรดเกล้า ฯ ให้ลูกขุนปรึกษา

พระยาพิพัฒน์อ่านบอกพระยาสมุทรบุรานุรักษ์เมืองสมุทรปราการว่า ด้วยมีตราเร่งให้ส่งเงินปีจีน จำนวนปีมะเมียจัตวาศกนั้น ได้กำกับข้าหลวงพระคลังสินค้าผูกปี้เรียกเงินค่าแรงได้จำนวนจีนคงเมือง ๑๐๖๘ คน จีนจร ๙๖๐ คน รวม ๒๐๒๘ คนเรียกค่าแรงได้เงิน ๑๐๑ ๑๐| เสร็จแล้ว แต่นายรองสนองได้มอบเงินไว้ ๕๓ ได้ส่งมาแล้ว เงินยังค้างนายรองสนอง ๔๘ ๑๕| ๑ ๑๙๒ เร่งรัดตักเตือนหลายครั้งแล้วไม่ไปชำระ ได้ส่งฎีกาเหลือกลับเข้ามา โปรดให้เจ้าพนักงานกรมท่าส่งไปให้เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ชำระเร่งให้จงได้

เสด็จขึ้นประทับในออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน วันนี้มีสวดมนต์โรงช้างด้วย

วันนี้เจ้าจอมมารดาพร้อมประสูตรพระเจ้าลูกเธอเป็น ๒ พระองค์ พระองค์หนึ่งประสูตรเวลาทุ่ม ๑ กับ ๑๑ นาฑี พระองค์หนึ่งประสูตรเวลายาม ๔๘ นาฑีเป็นบุตรีทั้ง ๒ พระองค์ แต่ก่อนจะประสูตรนั้นเจ็บอยู่นาน เจ็บแต่วัน ๆ ๘ ค่ำ เวลาเช้า ๔ โมงแต่พักผ่อนบ้าง ในเวลาวันนี้สมเด็จกรมพระประกอบยาถวายจึงประสูตรง่าย

วัน ๖ ๆ ๙ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินประทับโรงช้างในโรงที่ ๑ ริมทหารมหาดเล็กโปรดให้เดินกระบวนแห่พระเศวตรุจิราภาพรรณแต่โรงนอกมาในเวลาฤกษ์เช้า ๓ โมง ๓๘ นาฑีกระบวนเดินมาเข้าประตูวิเศษไชยศรี กระบวนมีธงมังกรคู่แห่กลองชะนะแตรสังข์เครื่องสูงพระกันภิรม และมีพระยาช้างเผือกเดินนำกระบวนด้วย คือ พระวิมลรัตนกิริณี พระเศวตสกลวโรภาส พระเศวตวรลักษณะ ครั้นมาถึงหน้าโรงทหารโรงช้างใน กระบวนทั้งปวงและพระยาช้างทั้งปวงก็เดินเลยไป ถึงช้างนำและพระเศวตรุจิราพรรณก็เดินเข้าโรงใน ขณะนั้นพระสงฆ์ในโรงช้าง๑๐รูปมีพระเทพโมฬีเป็นประธานสวดชัยมงคลพร้อมกัน ครั้นพระเศวตรุจิราภาพรรณขึ้นยืนแท่นแล้ว ทรงจุดเทียนนมัสการ พระเทพโมฬีถวายศีล แล้วเจ้าพนักงานเปลื้อง

เครื่องพระคชาธาร แล้วพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นพระทับบนเกยริมแท่นทรงหลั่งน้ำพระเต้าต่าง ๆ พระราชทานพระเศวตรุจิราภาพรรณ ขณะนั้นพระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดชัยมงคล เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์พิณพาทพร้อมกัน ขณะนั้นมีการสมโภชไม้ต่ำสูง สิงห์โตญวนหก เล่นพร้อม โปรดเกล้าฯให้สมเด็จกรมพระทรงรดน้ำด้วย เจ้าพนักงานผูกเครื่องพระคชาธาร พระสงฆ์ถวายพระพรจบเสด็จทรงประเคนแล้วเสด็จกลับเข้าประตูพิมานไชยศรีเสด็จขึ้นพระที่-นั่งจักรีโปรดเกล้าฯให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงประเคนไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรกถวายพระพรลา เจ้าพนักงานตั้งบายศรีแก้วเงินทองบายศรีตองคู่ ๑ พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียน๓รอบสมโภชมีละครท้าวราชกิจโรง๑เพลงโรง๑สมโภชด้วย

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จลงสมโภชพระเจ้าลูกเธอซึ่งประสูตรวัน ๓ ๑ ๑ ๘ ค่ำ เป็นบรรจบเดือนหนึ่ง ได้พระราชทานพระนามว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงอรประพันธ์รำไพ

แล้วโปรดให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าน้องยาเธอที่เสด็จไปสมโภชพระเจ้าลูกเธอนั้น เสด็จไปเยี่ยมพระเจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์ที่ประสูตรเวลาวานนี้

ค่ำวันนี้ไม่เสด็จออกโรงพระเศวตรุจิราภาพรรณ โปรดให้เวียนเทียนสมโภชเสีย

วัน ๗ ๕ ๙ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่ง

จักรี ทรงพระราชยานเสด็จไปประทับโรงพระเศวตรุจิราภาพรรณ เสด็จประทับพระที่นั่ง พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียน สมโภชโดยทักขิณาวัฏถ้วนตติยวาร ขณะนั้นมีไม้ลอย ญวนหก สมโภชด้วย ครั้นเวียนเทียนแล้วเสด็จไปประทับพลับพลาหน้าโรงละคร ทอดพระเนตรละครท้าวราชกิจเล่นเรื่องอิเหนา แล้วพระราชทานสัญญาบัตรพระเทพสงคราม เลื่อนเป็นพระยาเทพสงคราม ปลัดเมืองจันทบุรี ๑ หลวงวิจารณ์พยุหพลปลัดเป็นพระพยุหาภิบาล ผู้ว่าราชการเมืองพยุหคีรี ๑ แล้วสมเด็จกรมพระ สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ กรมหมื่นเทววงศ์ กรมหมื่นประจักษ์เฝ้า ทรงปรึกษาเรื่องจะจัดการทหารขึ้นไปปราบฮ่อทุ่งเชียงคำ เวลา ๒ ทุ่มเสด็จกลับจากพลับพลาโรงละคร

วัน ๑ ๖ฯ ๔ ค่ำปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างใน ทรงหนังสือจนเวลาย่ำค่ำ

วันนี้ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนินโรงพระเศวตรุจิราภาพรรณ โปรดให้เจ้าพนักงานเวียนเทียนสมโภชมีการสมโภชต่าง ๆ ตามเคย เป็นเสร็จการสมโภชในวันนี้

วัน ๒ ๗ฯ ๔ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศทหารมหาดเล็ก ทรงเครื่องราชอิศริยยศสร้อยจักรีบรมราชวงศ์และ

จักรีดารา เสด็จพระราชดำเนินออกประทับพระที่นั่งพุดตานทองคำ ภายใต้พระมหาเศวตฉัตรณท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตามตำแหน่งถ้วนทุกกระทรวง ชาวประโคมแตรฝรั่งมโหรทึกตามขัตติยราชประเพณี ทหารล้อมพระบรมมหาราชวังซึ่งอยู่หน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทถวายคำนับประโคมแตรสรรเสริญบารมี ครั้นสุดเสียงประโคมแล้วเจ้าพนักงานกรมวัง กรมพระกลาโหมนำศรีตะวันกรมการเมืองตรังกานู ๔ คนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระยาเทพประชุนทูลเบิกว่าพระยาพิไชยภูเบนทรนเรนทรภักดี พระยาตรังกานู แต่งให้อุรังกายอเดหวาอินดาหรา อุรังกายอสกุนนา มะกัดยุซุบ เจะอาลีศรีตะวันกรมการ ๔ นายคุมต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการมาทูลเกล้า ฯ ถวาย ดำรัสราชปฏิสันฐาร ๓ นัดแล้วเสด็จขึ้นข้างใน

เสด็จลงสมโภช ๓ วันพระเจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์ซึ่งประสูตรณวัง ๕ ๆ ๔ ค่ำ ปีระกาสัปตศก

วัน ๓ ๆ ๔ ค่ำ ปีระกาสัปตศก ๑๒๔๗

วันนี้ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก แต่กรมหมื่นภูธเรศถวายคำลูกขุน ปรึกษาวางบทโทษ พระยาเจริญราชไมตรีซึ่งเฆี่ยนตีตบนายเล็กอายุ ๒๐ ปีอยู่ได้ ๑๒ วันทนบาดแผลไม่ได้ขาดใจตาย ลูกขุนผู้รับปรึกษาวางบทว่าพระยาเจริญราชไมตรีเป็นข้าราชการรู้ขนบธรรมเนียมราชการ กลับทำการฮึกเหิมหาญ

หักไม่เกรงกลัวพระราชอาญาอาณาจักร และทุกขโทษภัยในอนาคตปัจจุบัน พร้อมใจกันกับอ้ายบ่าวทาษทำโทษนายเล็กถึงสาหัส โทษพระยาเจริญราชไมตรีเป็นมหันตโทษ อ้ายเตี้ย อ้ายทอง อ้ายนาค อ้ายเปลี่ยนผู้เฆี่ยนตีตบนายเล็กเป็นมัธยมโทษ เพราะอยู่ในบังคับพระยาเจริญ นายรองพิจารณ์ซึ่งอยู่ในที่วิวาทไม่ห้ามปรามเป็นลหุโทษ ต้องบทพระอัยยการให้ริบราชบาทว์สวิญญาณกทรัพย์ อวิญญาณกทรัพย์ ของพระยาเจริญเป็นหลวง แล้วเฆี่ยนพระยาเจริญ ๓ ยก ๙๐ ที เอาตัวไปประหารชีวิตเสียให้ตายตกไปตามกัน แต่เห็นว่าพระยาเจริญราชไมตรีเป็นผู้มีความชอบความดีในราชการแผ่นดินอยู่ ถ้าโปรดเกล้าฯ มิให้ตายก็ให้เอาบรรดาศักดิ์พระยาเจริญราชไมตรีเป็นเคาน์ซิลลอศักดินา ๔๐๐๐ ไร่ ตั้งปรับไหม ๒๘ ค่าเงิน ๒๕ ๔ | เป็นสินไหมกึ่งพินัยกึ่ง สินไหมให้แก่นายผู้บิดานายเล็กผู้ตาย แต่พินัยนั้นพระยาเจริญได้รับเครื่องราชอิสริยยศพระราชบัญญัติโปรดยกพระราชทาน แต่ให้ตั้งเบี้ยปลุกตัวนายเล็กผู้ตาย เงิน ๑๒ | ให้นายผู้บิดานายเล็กไปทำบุญ แล้วเอาตัวพระยาเจริญราชไมตรีเฆี่ยน ๒ ยก ๖๐ ที ส่งตัวไปจำไว้ณคุก แต่อ้ายเตี้ย อ้ายทอง อ้ายนาค อ้ายเปลี่ยนผู้เฆี่ยนตีตบนายเล็กโดยพระยาเจริญบังคับนั้นให้เฆี่ยนคนละ ๕๐ ที ให้มูลนายรับตัวไป นายรองพิจารณ์ซึ่งไม่ร่ำเรียนทัดทานเป็นความผิดให้ปรับไหมลาหนึ่ง เงิน ๙ | ๑ เป็นพินัยหลวง

ทรงเห็นว่าซึ่งลูกขุนปรึกษาวางบทมาถูกต้องสมควรแล้วแต่ยังทรงพระกรุณาที่ได้มีความชอบความดีอยู่บ้าง ครั้นจะไม่ทำโทษก็จะทำให้ข้าราชการมีใจกำเริบลงอาญาแก่ไพร่เหลือเกินไป ให้กรมพระตำรวจเอาตัวพระยาเจริญมาจำไว้ในวังให้เข็ดหลาบ ให้ยกโทษเฆี่ยน ๖๐ ทีจำคุกเสีย

อนึ่งวันนี้โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าหมื่นสรรพ์เพ็ชญ์ภักดีเชิญพระราชหัตถเลขาลงไปทรงถามข่าวกรมพระราชวังบวรซึ่งทรงพระประชวร เสด็จไปรักษาพระองค์อยู่ณเมืองสมุทปราการ และให้ฟังพระอาการด้วย เจ้าหมื่นสรรพ์เพ็ชญ์กลับขึ้นมาว่าพระอาการมากอยู่ แต่เสวยโอสถของด๊อกเตอ วิลเลียม วิลลิศ ค่อยทรงสบายขึ้น

วัน ๔ ๑๒ ๙ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระและพระไตรปิฎก แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดา เมืองลพบุรีส่งอ้ายอ่าง อ้ายตัน ผู้ร้ายฆ่านายวันตายลงมากรุงเทพ ฯ ฉบับ ๑ กับใบบอกพระยาวิเศษฤาไชยเมืองฉะเชิงเทรา ว่าด้วยหลวงแพ่งเอาตัวจีนฮงซึ่งยิงจีนมีบิดาตายมาส่ง ได้ถามจีนฮงให้การว่าอำแดงเพงมารดาจะไปขายของน้ำยังไม่ขึ้นจึงให้จีนมีบิดาลงไปเฝ้าเรืออยู่ ครั้นเวลาค่ำจีนฮงเอาปืนไปยิงค้างคาวที่กินผลไม้ เห็นค้างคาวบินมาจับต้นลำภูห่างที่เรือจอดประมาณ ๔ วา จึงยิงปืนไปแล้วได้ยินเสียงจีนมีร้องว่าทำไมยิงเอา จีนมีขึ้นนั่งคอยดูผู้ร้ายจะลักเรืออยู่

จึงได้พร้อมกันมารดาและน้องพยุงจีนมีมาเรือน ได้หาหมอรักษาพยาบาลจีนมีอยู่ได้ ๒ วันขาดใจตาย จึงส่งตัวจีนฮงเข้ามา

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาอมรินทรฦๅไชย รายงานน้ำฝนต้นข้าวพระอาทิตย์สถิตย์ราษีเมษฝนตก ๒ ครั้ง รองน้ำได้ ๓ ทสางค์ มากกว่าปีวอกฉอศกทสางค์ ๑ ราษีพฤศภฝนตก ๒ ครั้ง รองได้ ๗ ทสางค์ น้อยไป ๒ นิ้ว ๗ ทสางค์ ราษีเมถุนฝนตก ๘ ครั้ง รองน้ำได้นิ้ว ๑ กับ ๘ ทสางค์ น้อยไป ๑ นิ้ว ๕ ทสางค์ น้ำท่ายังไม่เข้าทุ่งนา ราษฎรทำนาแล้วประมาณ ๑๒๐๐ ไร่ ราคาข้าวเกวียนละ ๘┼ ฉะบับ ๑

พระยาพิพัฒโกษา อ่านบอกพระยาสมุทรบุรานุรักษ์รายงานน้ำฝนต้นข้าว พระอาทิตย์สถิตย์ราษีเมษฝนตก ๓ ครั้ง รองได้น้ำ ๑ นิ้ว ๕ ทสางค์ มากกว่าปีวอกฉอศก ๖ ทสางค์ ราษีพฤศภฝนตก ๖ ครั้ง รองได้น้ำ ๑ นิ้ว ๓ ทสางค์ เท่าปีวอกฉอศก ราษีเมถุนฝนตก ๓ ครั้ง รองได้ ๕ ทสางค์ น้อยกว่าปีวอก ๑ ทสางค์ ราษฎรทำนาบ้างแล้ว ข้างามดี ราคาเกวียนละ ๑๐┼ บ้าง ๘┼ บ้าง

พระยาเทพประชุนนำพระยาอาหารบริรักษ์ หลวงภูเบนทรสิงหนาทกราบถวายบังคมลาไปเป็นข้าหลวงไปชำระความนายเนตรกล่าวโทษเจ้าเมืองกรมการเสนาเมืองนครศรีธรรมราช เมืองไชยาเมืองชุมพร เมืองหลังสวน เมืองกำเนิดนพคุณ เมืองประจวบ

คีรีขันธ์ เมืองปราณบุรี แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศตรัสกับกรมหมื่นเทววงศ์ เวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๕ ๑๐ฯ ๘ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง วันนี้ไม่มีบอกราชการ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศพระวิสูตรสาครดิฐเฝ้า แล้วกรมหมื่นเทววงศ์เฝ้า เวลายามค่ำเสด็จขึ้น

อนึ่งวันนี้มีสวดมนต์ที่พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ ด้วยพรุ่งนี้จะหล่อพระประจำพระชนม์พรรษา หม่อมเจ้าพระอรุณคับถานานุกรมวัดราชบพิธ ๕ รูป สวดพระพุทธมนต์ที่พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงจุดเทียน โรงหล่อนั้นตั้งข้างพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทตามเช่นเคยมาทุกปี

วัน ๖ ๑๑ฯ ๘ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางประตูพรหมโสภาเสด็จประทับพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการ หม่อมเจ้าพระอรุณถวายศีล ครั้นทรงศีลแล้วเสด็จลงไปประทับที่โรงหล่อ ทรงเทเงินหล่อพระประจำพระชนม์พรรษา ขณะนั้นพระสงฆ์ถวายชัยมงคล เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตร พิณพาทย์ฆ้องชัยพร้อมกัน ครั้นทรงเททองแล้วเสด็จขึ้นประทับบนพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ พระสงฆ์ถวายพระพรจบแล้ว เสด็จทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้ว

ทรงประเคนไทยทานพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา อติเรก ถวายพระพรลา เสด็จขึ้นข้างใน

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศทหาร ทรงเครื่องราชอิศริยยศจักรีดารา และดวงดาราปฐมจุลจอมเกล้า เสด็จออกประทับเหนือพระที่นั่งพุตตานทองคำภายใต้พระมหาเศวตฉัตร พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตามตำแหน่งถ้วนทุกกระทรวง เจ้าพนักงานประโคมแตรฝรั่งมโหรทึก ทหารรักษาพระบรมมหาราชวังเป่าแตรสรรเสริญบารมี ครั้นสุดเสียงประโคมแล้วเจ้าพนักงานทางกรมวังกรมพระกลาโหมนำหวันอาหวัง หวันกะเด หวันอีซอ หวันมหมุด ศรีตะวันกรมการเมืองกลันตัน ๔ นาย กับกรมการเมืองนครศรีธรรมราช ๒ นาย เสืออัตลัดคนละเสือดำรัสพระราชปฏิสัณฐาร และพระราชทานพรพระยาเดชานุชิตจางวาง พระยาพิพิธภักดีเจ้าเมืองกลันตันและศรีตะวันกรมการแล้วเสด็จขึ้น เจ้าพนักงานประโคมตามขัตติยราชประเพณี

เสด็จขึ้นจากออกแขกเมืองแล้ว เสด็จออกประทับห้องออฟฟีศหลวงรับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์เฝ้าครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๗ ๑๒ ๕ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับซิตติงรูม กรมหมื่นประจักษ์ กรมหมื่นเทววงศ์ เฝ้าอยู่จนเกือบเวลาย่ำค่ำแล้วเสด็จประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จออกพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระโบราณบุรานุรักษ์ พระยาพิทักษ์เทพธานีปลัดกรมการกรุงเก่ารายงานน้ำฝนต้นข้าว พระอาทิตย์สถิตย์ราษีกรกฎถึงราษีตอนท้ายฝนตก ๘ ครั้งรองน้ำได้ ๖๒๔ เซ็นต์ รวมครั้งก่อนเป็น ๙๑๐ เซ็นต์ มากกว่าปีวอกฉอศก ๖๔๓ เซ็นต์ น้ำท่ามากกว่าปีวอกฉอศก ๓ นิ้ว ราษฎรไถหว่านเกือบเสร็จแล้วราคาข้าวเปลือกเกวียนละ ๖ | ๒ ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดาเมืองลพบุรีรายงานน้ำฝนต้นข้าว พระอาทิตย์สถิตย์ราษีกรกฎฝนตก ๑๒ ครั้ง รองน้ำได้ ๘ นิ้ว ๔ ทสางค์ น้อยกว่าปีวอกฉอศก ๗ ทสางค์ น้ำท่าน้อยกว่าปีวอกฉอศก ๑ ศอก ๑๑ นิ้ว ราคาข้าวเปลือกเกวียนละ ๕ | พระยาพิพัฒโกษานำพระยาเทพสงครามปลัดเมืองจันทบุรีกราบถวายบังคมลาไปรักษาราชการบ้านเมือง แล้วพระราชทานสัญญาบัตรหม่อมราชวงศ์วิล เป็นหลวงราชพงศ์ภักดี มีตำแหน่งราชการกรมมหาดเล็ก ๑ เลื่อนพระสัมพาหบดีเป็นพระยาสัมพาหบดีจางวางกรมหมอนวด ๑ ขุนภักดีองค์เป็นหลวงราชรักษาเจ้ากรมหมอนวดขวา ๑ นายนุ้ยเป็นขุนภักดีองค์ปลัดกรมหมอนวดขวา ๑ นายชมสัปลุตเตอแนนทหารหน้าเป็นขุนสุนทรศาทิศลักษณช่างถ่ายรูปกรมเซอร์เว ๑ ขุนวิชิตชลหาญปลัดกรมอาษาวิเศษเป็นหลวงเรืองศักดิ์สาคร ปลัดเมืองสมุทรสาคร ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ กับต้นลอฟตัสเฝ้าถวายแผนที่เกาะสีชัง เวลาเกือบทุ่มเสด็จขึ้น

วัน ๑ ๑๓ ฯ ๙ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระขยันสงครามปลัดกรมการเมืองนครเขื่อนขันธ์ ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งส่งตัวอ้ายอำผู้เมาสุราวิวาทกับอำแดงหุ่นภรรยา ฆ่าอำแดงหุ่นตาย ขึ้นมา ฉะบับ ๑ ว่าด้วยมีใบบอกมาครั้งก่อนว่าจับตัวอ้ายผู้ร้ายปล้นเรือนจีนสิ้ว จีนเกีย มาถามรับเป็นสัตย์แล้วนั้น ได้เร่งของกลางอ้ายผู้ร้ายเอาไปนั้นช้านานแล้วยังหาได้ไม่ อ้ายผู้ร้ายปรารถนาจะปกปิดของกลางเสียภายหลังจะได้กลับคำโดยง่าย ครั้นจะชำระไปก็เหลือสติกำลังขอพระราชทานข้าหลวงไปชำระ

เสด็จประทับออฟฟิศ กรมหมื่นเทววงศ์เฝ้ารับสั่งอยู่จนเวลาเกือบทุ่มเสด็จขึ้น

วัน ๒ ๑๔ ฯ ๙ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศทหารมหาดเล็กทรงเครื่องราชอิศริยยศจักรีดาราและดวงดาราปฐมจุลจอมเกล้าเสด็จพระราชดำเนินออกประทับพระที่นั่งพุดตานทองคำภายใต้พระมหาเศวตฉัตร ณท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตามตำแหน่งถ้วนทุกกระทรวง เจ้าพนักงานประโคมแตรฝรั่งมโหรทึก และทหารล้อมพระบรมมหา -

ราชวังเป่าแตรสรรเสริญพระบารมี ครั้นสุดเสียงประโคมแล้วเจ้าพนักงานกรมวัง กรมพระกลาโหม นำ อุรังกายอเดหวาอินดาหรา อุรังกายอสกุนนา มกัดยุซุบ เจะอาลี ศรีตะวันกรมการเมืองตรังกานู ๔ นาย เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วพระยาเทพประชุนทูลเบิกนำศรีตะวันกรมการเมืองตรังกานูกราบถวายบังคมลากลับไปบ้านเมือง พระเจ้าอยู่หัวดำรัสพระราชปฏิสัณฐารและพระราชทานพรพระยาตรังกานูศรีตะวันกรมการแล้วเสด็จขึ้นข้างในแต่เสื้อผ้าและเงินเบี้ยเลี้ยงนั้นเจ้าพนักงานนำมาตั้งไม่ทันโปรดให้ส่งไปพระราชทาน

วัน ๓ ๆ๕ ๔ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๒ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาททรงพระราชยานไปประทับตำหนักแพ ตรัสกับข้าราชการที่มาส่งเสด็จ แล้วเสด็จลงเรือพระที่นั่งลงเรือเวสาตรีออกจากท่าราชวรดิตถ์เวลา ๓ โมง แล่นขึ้นไปถึงบางไทรเวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เรือสกรูพิการ ทรงเรือสติมลันช์เสด็จจากบางไทรไปถึงเกาะบางปอินเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เรือพระที่นั่งประทับท่าพระราชวังเสด็จขึ้นพระองค์ทองแถมและเจ้าพระยาพลเทพมาคอยเฝ้าอยู่ที่นั้นด้วยรับสั่งกับพระองค์เจ้าทองแถมเรื่องการพระที่นั่งวโรภาศพิมานซึ่งรื้อแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปตามสะพานไม้ซึ่งทำใหม่ ข้ามมาแต่ท้องพระโรงซึ่งทำใหม่ที่หน้าประตูเทวราชดำรงศร เสด็จขึ้นข้างใน

ทางประตูเทวราชดำรงศร ท้องพระโรงที่ปลูกใหม่นั้น ๗ ห้อง เฉลียงรอบ

อนึ่งเมื่อก่อนเสด็จลงเรือพระที่นั่งเวสาตรีนั้น พระนรินทร นำจมื่นประทานมณเฑียรกราบถวายบังคมลาไปผูกปี้เมืองเพ็ชรบุรี ปราณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เปลี่ยนจมื่นไชยาภรณ์ด้วย จะโปรดให้จมื่นไชยาภรณ์ไปราชการปราบปรามฮ่อ

วัน ๔ ๑ฯ ๙ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ ทรงเรือเก๋งเสด็จจากท่าพระราชวังบางปอินเสด็จไปประทับท่าวัดนิเวศธรรมประวัติ เสด็จประทับในพระอุโบสถทรงถวายเครื่องสักการะแด่พระพุทธปฏิมากร แล้วทรงพระราชปฏิสัณฐารพระอมราภิรักขิตถานานุกรม ซึ่งมารับเสด็จอยู่ในพระอุโบสถ แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถเสด็จทรงสักการะบูชาในเจดียสถานต่างๆ คือ ที่พระคันธารราษฎร์ พระศรีมหาโพธิ พระนาคปรก แล้วเสด็จไปประทับศาลาโรงเรียนทรงแจกเงินเด็กที่เรียนหนังสือ แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกหลังวัด ทอดพระเนตรที่ซึ่งจะขยายเขตต์พระอารามออกไปอีก เวลาย่ำค่ำเสด็จกลับพระราชวังเสด็จขึ้น

วัน ๕ ๒ฯ ๙ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลากลางวันนี้สมเด็จกรมพระกับกรมหมื่นสถิตย์ธำรงสวัสดิ์ขึ้นมาจากกรุงเทพ ฯ จะนำพระอาการกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญซึ่งทรงประชวรพระโรคเรื้อรังมาช้านาน เสด็จไปประทับอยู่ที่เมือง

สมุทรปราการ บัดนี้พระอาการมากลงจะให้เสด็จกลับขึ้นมา พระราชวังบวรก็ไม่เสด็จ พระอาการมากลงทุกเวลา หมอแพทย์ในพระราชวังบวรถวายพระโอสถก็ไม่ถอยว่าเป็นพระโรคกระสายทัน กรมหมื่นสถิตย์ได้มาทูลสมเด็จกรมพระแล้ว สมเด็จกรมพระและกรมหมื่นสถิตย์จึงได้ตามเสด็จขึ้นไปณพระราชวังบางปอิน ได้โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จกรมพระเสด็จเข้าไปเฝ้าในพระที่นั่งอุทยานภูมสเถียร แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นสถิตย์เข้าไปเฝ้าที่ข้างในด้วย รับสั่งด้วยพระอาการที่วังหน้าประชวร แล้วโปรดให้จัดการเชิญเสด็จกลับเสียให้ได้ แล้วกรมสถิตย์กราบถวายบังคมกลับลงไปกรุงเทพ ฯ สมเด็จกรมพระก็กราบถวายบังคมลากลับออกมาพร้อมกัน

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับท้องพระโรงที่ทำใหม่หน้าประตูเทวราชดำรงศร เจ้านายข้าราชการเฝ้าเวลา ๒ ทุ่มเสด็จขึ้น

วัน ๖ ฯ๗ ๘ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้าโมงเศษเสด็จออกประตูเทวราชครรไลย ทรงพระราชดำเนินมาทรงพระราชยานที่สุดสะพานข้ามสระ เสด็จพระราชดำเนินไปที่เก๋งศาลเจ้า ทรงสักการะบูชาแล้วเสด็จมาลงเรือพระที่นั่งเก๋งทองทั้งแท่ง ออกจากพระราชวังบางปอินเวลาเช้า ๒ โมงล่องน้ำไปประทับประพาสไร่ที่ฝั่งตะวันตกตรงเกาะเกิด เรือพระที่นั่งเวสาตรีซึ่งทอดอยู่ท้ายเกาะบางปอินล่องตามเรือพระที่นั่งลง

มาด้วย เสด็จขึ้นประพาสไร่ไม่ช้านานนัก เสด็จกลับลงเรือพระที่นั่งเวสาตรี ออกจากที่ทอดท้ายเกาะเกิด ล่องกลับลงมากรุงเทพ ฯ ถึงหน้าตำหนักแพเวลาบ่าย ๒ โมงกลับเรือพระที่นั่งประทับท่าราชวรดิตถ์ เสด็จขึ้นประทับที่พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ตรัสกับข้าราชการที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ในที่นั้นตามสมควรแล้ว เสด็จขึ้นทรงพระราชยานมาประทับที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เสด็จขึ้นทางพระทวารกลาง

เวลาวันนี้กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ซึ่งเสด็จไปประชวรอยู่ที่พลับพลา ณ เมืองสมุทรปราการนั้น พระอาการซุดหนักลง คือพระอาการเดิมนั้นให้เสวยพระอาหารไม่ได้ ทรงพระอาเจียนเป็นพระวาโย พระเขพะเหนียว พระเสมหะไปวันละหลาย ๆ ครั้ง พระบังคลหนักตึงผูก ๒–๓ เวลา ไปครั้งหนึ่งบางทีต้องสูบจึงออกบ้าง พระกายซูบ พระฉวีเผือดผิดปกติ พระกำลังถอยน้อยไป พระอาการทรงอยู่บ้างซุดไปบ้าง พระยาประเสริฐศาสตรธำรงถวายพระโอสถมาช้านาน พระอาการทรงอยู่และมากไปไม่คลายถอย จึงโปรดให้หมอวิลิศถวายยามาหลายเวลา พระอาการก็ไม่คลายและให้สะบัดร้อนสะท้านหนาว ครั้นวัน ๑๕ ๙ ค่ำพระอาการซุดมาก ไปพระบังคลหนักทั้งกลางวันกลางคืนวันละหลาย ๆ ครั้ง ๆ ละน้อย ๆ มีพระเสมหะเจือระคนเป็นอุจจาระธาตุพิการ พระอาการตกถึงระหว่างอติสาร เจ้าหมื่นสรรพ์เพ็ชญ์ได้ลงไปเชิญพระอาการทุกวันมา ได้ถามพระยา

ประเสริฐศาสตรธำรง พระประสิทธิวิทยาคม ว่าพระอาการเห็นจะไม่ตลอดถึงวัน ๖ ๙ ค่ำ กรมหมื่นสถิตย์ธำรงค์สวัสดิ์และข้าราชการในพระราชวังบวรทูลเชิญเสด็จให้กลับขึ้นมากรุงเทพฯ ทรงเรือพระที่นั่งปิกนิก เรือกลไฟสีนวนน้อยจูงขึ้นมาจากเมืองสมุทรปราการเวลา ๒ ทุ่มเศษ พร้อมด้วยพระองค์สายสินิทวงศ์และเจ้าหมื่นสรรพ์เพ็ชญ์ภักดีซึ่งโปรดเกล้าฯให้ลงไปเฝ้าฟังพระอาการนั้น ขึ้นมาถึงกรุงเทพ ฯ เวลา ๔ ทุ่มเศษ ทรงพระเก้าอี้สอดคานหามเข้าในพระราชวังบวร ประทับอยู่ที่พระที่นั่งบวรปริวัตรได้ประมาณครึ่งชั่วโมงพระโรคกำเริบหนัก ทิวงคตเวลา ๕ ทุ่ม ๓๐ นาที กรมพระราชวังบวรสถานมงคลประสูติณวัน ๕ ๒ ๑๐ ค่ำ ปีจอสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๐๐ เป็นพระโอรสที่ ๓ ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทิวงคตพระชนมายุคำนวณตามโหราศาสตร์ได้ ๔๗ พรรษา ดำรงอยู่ในตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคลได้ ๑๖ ปี ๙ เดือนกับ ๘ วัน มีพระโอรส ๑๑ องค์ พระธิดา ๑๒ องค์ รวม ๒๓ พระองค์

ครั้นกรมพระราชวังบวรสถานมงคลทิวงคตแล้ว เจ้าพนักงานได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทในเวลานั้น จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระบำราบปรปักษ์ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์วรเดช กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ เสด็จขึ้นไปที่พระราชวัง

บวร จัดการวางเจ้าพนักงานรักษาราชการตามหน้าที่ต่าง ๆ ตามราชประเพณี และจัดการที่สรงน้ำพระศพในวันรุ่งพรุ่งนี้พร้อมเสร็จ

วัน ๗ ๆ ๔ ๘ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้าวันนี้สมเด็จกรมพระและเจ้าพนักงานภูษามาลาและเจ้าพนักงานกรมต่าง ๆ ได้ขึ้นไปจัดการที่จะสรงน้ำพระศพกรมพระราชวังบวรสถานมงคลซึ่งทิวงคต และเตรียมการที่จะเชิญพระศพออกมาไว้ที่พระที่นั่งอิศราวินิจฉัยในพระราชวังบวร

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องดำ เสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เสด็จทรงพระราชยานพร้อมด้วยกระบวนนำและตาม เสด็จพระราชดำเนินไปในพระราชวังบวร เสด็จเข้าไปประทับในพระที่นั่งอิศราวินิจฉัยดำรัสกับกรมพระ ฯ ครูหนึ่งแล้ว เสด็จพระราชดำเนินเข้าทางทวารเฉลียงพระที่นั่งอิศราวินิจฉัยพร้อมด้วยตำรวจและทหารมหาดเล็กเสด็จไปประทับพระที่นั่งใหม่ในพระราชวังบวรชั้นใน ซึ่งเชิญพระศพกรมพระราชวังบวรขึ้นไปไว้ เพราะกรมพระราชวังบวรได้ทิวงคตที่พระที่นั่งบวรปริวัตร แต่เป็นที่คับแคบจึงได้เชิญขึ้นไปไว้พระที่นั่งใหม่ ครั้นพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นไปประทับบนพระที่นั่งใหม่ พระบรมวงศานุวงศ์ก็ตามเสด็จขึ้นไปอยู่บนนั้นพร้อมกัน พระเจ้าอยู่หัวพระราชทานน้ำสรงพระศพกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ เจ้าพนักงานประโคมสังข์ แตร กลองชนะตาม

ธรรมเนียม แล้วพระบรมวงศานุวงศ์และเสนาบดีสรงน้ำพระศพทั่วกัน เจ้าพนักงานกรมภูษามาลาทรงเครื่องพระศพตามโบราณขัตติยราชประเพณี แล้วเชิญพระศพลงบรรจุพระโกษฐ์ลองในพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระชฎาทรงพระศพ แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกมาประทับพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย สมเด็จกรมพระให้กรมพระตำรวจในพระราชวังบวร เชิญพระศพลงจากพระที่นั่งขึ้นเสลี่ยงหิ้วมาออกประตูสถานมณเฑียร เชิญพระโกษฐ์ลองในขึ้นตั้งบนพระยานุมาศสามคาน พระราชทานพระโกษฐ์ทองน้อยประกับนอก พระองค์เจ้าวิไลยวรวิลาศ พระองค์เจ้ากาญจโนภาศ-รัศมี ทรงผ้าขาวฉลองพระองค์ครุยขึ้นประคองพระศพ เจ้าพนักงานเดินกระบวนแห่จากประตูสถานมณเฑียร กระบวนแห่นั้นมีตำรวจหวายและตำรวจคู่แห่สรวมเสื้อครุยลอมพอก และเจ้ากรม ปลัดกรม จ่าตำรวจ ในวังหน้าสรวมเสื้อครุยนุ่งผ้าเกี้ยวเดินแซงเป็นริ้วนอก กลองชนะแตรสังข์เป็นริ้วใน พระราชทานเครื่องสูงทองแผ่ลวดสำหรับแห่หน้า ๑ สำรับ ยานุมาศสามลำคานทรงพระโกษฐ์ มีบังแซกล้อมด้วย ข้างหลังมีเครื่องสูงจามร หักทองขวาง สำหรับพระราชวังบวรสำรับ ๑ แล้วมหาดเล็กเชิญเครื่องตามมาพร้อมด้วยหัวหมื่นมหาดเล็กนายเวร จ่าหุ้มแพรมหาดเล็กเลวตามพระโกษฐ์มาเป็นอันมาก แล้วมีข้าราชการข้างในของกรมพระราชวังบวรตามพระศพมาด้วย ครั้นกระบวนแห่มาถึงข้างพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ กระบวนหน้าก็เดินเข้ามาประตู

กำแพงแก้วพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย เจ้าพนักงานเชิญพระโกษฐ์ลงจากยานุมาศสามคานขึ้นเสลี่ยงหัวเข้ามาในพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย เชิญพระโกษฐ์ขึ้นตั้งบนแว่นฟ้า ๓ ชั้น แล้วห้อยผ้าภูษาโยงลงมา พระเจ้าอยู่หัวทรงทอดผ้าไตร ๕๐ หม่อมเจ้าพระธรรมมุณหิศ พระราชาคณะถานานุกรมเปรียญ ๕๐ รูปสดับปกรณ์แล้ว ถวายอนุโมทนาอติเรก พระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับ ขึ้นทรงพระราชยาน เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เจ้าพนักงานได้เชิญพระโกษฐ์ทองน้อยประกับนอก ตั้งเครื่องสูงหักทองขวางห้าชั้น ๔ คัน สามชั้น ๘ คัน จามรแขกตามระยะเครื่องสูง ทั้งนี้เป็นของในพระราชวังบวรทั้งนั้น พระราชทานพระสงฆ์สวดอภิธรรมเตียงหนึ่งทั้งกลางวันกลางคืน กลองชนะ ๓๐ สังข์ แตร จ่าปี่ กลองประโคมทั้งกลางวันกลางคืนตามประเพณี

พระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ทรงเครื่องดำแสดงความโศกเศร้าตามควร เรือรบหลวง และเรือพ่อค้าวาณิช และเสาธงทั้งปวงจะได้ลดลงครึ่งเสา ๗ วันตามธรรมเนียม

วัน ๑ ๔ฯ ๕ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระยาสมบัติภิรมย์ กรมการเมืองสงขลา ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่าได้แต่งกรมการลงไปเร่งต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการจำนวนปีระกาสัปตศก แก่เจ้าเมืองแขก

ประเทศราช ๗ เมือง พระยาภูผาภักดีเมืองระแงะแต่งให้แม่กองสาหลัม ๑ ปังอะลู ๑ หมัดดาริสาแล ๑ ไพร่ ๓๘ รวม ๔๐ คน คุมเรือปีนีอย่างมะลายูบรรทุกต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการจำนวนปีระกาสัปตศกมาถึงเมืองสงขลา แต่ต้นไม้ทองเงินเมืองตานี เมืองยิริง เมืองยะลา เมืองรามัญ เมืองสายบุรี เมืองหนองจิก ยังไม่มาถึง ครั้นจะรอไว้ให้พร้อมกัน พระยาระแงะก็ส่งมาแล้ว ได้ตรวจดูต้นไม้ทองต้นหนึ่งสูง ๑ ๒/๖ ศอก มีกิ่งก้านกาบดอกใบพร้อม ต้นไม้เงินต้นหนึ่งสูงต่ำกิ่งก้านเท่ากัน เครื่องราชบรรณาการทองคำทรายหนัก ๓ | ไทย ผ้าขาว ๘๐ ศอกแทนพรม ๑๐ พับ ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก ๒๐ พับ ผ้าขาว ๒๔ ศอก ๒๐ พับ หอกคอทองเถลิงทอง ๒ คู่ หอกคอเงินเถลิง ๑ คู่ หอกคอทองเลว ๑ คู่ หอกคอเงินเลว ๑ คู่ หวายตะฆ้า ๒๐๐ กำ หวายหิน ๒๐๐ ขด ได้จ่ายสะเบียงอาหารให้แล้วแต่ขุนอินทเสนากรมการนำเข้ามากรุงเทพฯ ฉะบับ ๑ ว่ามีตราโปรดให้แต่งกรมการกำกับ ขุนทิพเสนาเดินประเมินเก็บเงินค่านาในเมืองสงขลาจำนวนปีมะแมเบญจศก เก็บเงินค่านาได้มาขึ้นวัดเงิน ๑๓ | ๓ / ๑ | ๓ ๗๕ นาราษฎรเงิน ๘ | ๓ / | ๓ หักพระราชทานเสนากรมการร้อยละ ๑๒ แล้วคงเหลือเงินส่ง ๖๕ ๑๘ | ๑ / ๓๘๔ เป็นเสร็จสิ้นจำนวนนาแล้ว ได้มอบเงิน ๖๕ ๑๘ | ๑ / ๓๘๔ ให้เสนากรมการคุมเข้ามาส่ง

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์เรื่องวังหน้าทิวงคตต่าง ๆ จนเวลาเกือบ ๒ ทุ่มเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ๖ ๔ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง วันนี้ไม่มีใบบอกข้อราชการ

พระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียร นำพระยากลาโหมราชเสนา พระยามณเฑียรบาล พระยาไพบูลสมบัติ พระยาโยธาเขื่อนขันธ์ พระยาทิพมณเฑียร พระยาสุนทรนุรักษ์ พระยาบริรักษ์ราชา พระยาอัษฎาเรืองเดช พระยา พระ หลวง จมื่น จ่า ขุน ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนในพระราชวังบวรเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ดำรัสถามถึงการในพระราชวังบวรแก่พระยากลาโหมราชเสนา ๆ กราบบังคมทูลตำแหน่งราชการกรมมหาดไทย พระยาราชโยธาป่วย พระยาสุนทรนุรักษ์ พระอินทรารักษ์ดูแลราชการแทน กรมท่า พระยาวิสูตรว่าการแทน พระยาไตรโกษาไม่มีตัว กรมนาไม่มีตัว พระยาสาตราฤทธิรงค์ดูการแทนพระยาเกษตรารักษ์ กรมล้อมวัง พระยาโยธาเขื่อนขันธ์รับราชการแทนพระยาเพ็ชรรัตน์ไม่มีตัว คลังมหาสมบัติ พระยาอัษฎาเรืองเดชรับราชการแทนพระยาศิริไอสวรรย์ไม่มีตัว สุรัสวดีไม่มีตัว พระยานรานุกิจมนตรี พระยาภักดีภูบาลรับราชการแทน รับสั่งถามถึงส่วนในกรมมหาดไทย กรมกลาโหม และการกรมสุรัสวดี

และการในคลังมหาสมบัติ แก่ผู้ที่ว่าการตำแหน่งนั้น ๆ แล้ว เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับชิตติงรูม เจ้าพระยาสุรวงศ์เฝ้ารับสั่งเรื่องวังหน้าอยู่จนเวลาเกือบทุ่มเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเสด็จออกประทับออฟฟิศ หลวงพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทอดพระเนตรหนังสือต่าง ๆ ของกรมพระราชวังบวร ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติขึ้นไปรวบรวมมาแต่พระราชวังบวร รับสั่งอยู่กับกรมหมื่นเทววงศ์จนเวลาเกือบ ๕ ทุ่ม เสด็จขึ้น

อนึ่งวันนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าภาณุมาศ พระองค์เจ้าเฉิดโฉม ซึ่งต้องรับพระราชอาญาจำขังอยู่ในพระราชวังบวรนั้นให้พ้นโทษไป

วัน ๓ ๗ ๙ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบีดทองพระและพระคัมภีร์แล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพ อ่านบอกพระยาพิไชยรณรงค์สงคราม เมืองสระบุรี ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่าได้แต่งให้หลวงแพ่งแทนตัวเสนานายหนึ่ง ขุนนากรมการกำกับนายหนึ่ง ออกเดินประเมินเก็บเงินค่านาแก่ราษฎรจำนวนปีวอกฉอศก ได้เงิน ๓๐๐ ยังหาสิ้นจำนวนไม่ ได้ให้กรมการคุมลงมาส่งครั้งหนึ่งก่อน ฉะบับ ๑

รายงานน้ำฝนต้นข้าว พระอาทิตย์อยู่ราษีกรกฎฝนตก ๑๐ ครั้ง รองน้ำฝนได้ ๒๑ นิ้ว ๘ ทสางค์ มากกว่าปีวอกฉอศก ๑๔ นิ้ว ๔ ทสางค์ น้ำท่า ๑๐ ศอก ๗ นิ้ว มากกว่าปีวอก ๘ ศอกคืบ มากกว่าฤดูแล้ง ๑๐ ศอก ๕ นิ้ว ราคาข้าวเกวียนละ ๖ | ๓

พระสุรินทรามาตย์ อ่านบอกพระยาประสิทธิสงครามเมือง กาญจนบุรี ว่าพระเสลภูมาธิกรณ์ผู้ว่าราชการเมืองทองผาภูมิ เข้ามาราชการกรุงเทพ ฯ กลับออกไปถึงบ้านนครชุมป่วยเป็น อหิวาตกโรคถึงแก่กรรม หลวงปลัด บุตร ภรรยาญาติ ได้ ยกศพบรรจุหีบไว้ ขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิงไปเผาศพ ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระยาอมรินทรฦๅไชยเมืองราชบุรี ว่าจีนโต ชาวบ้านหนองปลาเล็กมาให้การต่างฟ้องว่าวัน ๕ฯ ๘ ค่ำ เวลาค่ำ เข้าใต้เพลิง จีนอิ่มผู้เดียวเอาเงิน ๓ | | ๑ เดินไปเล่นโป ถึง หน้าสวนจีนหอมบิดาจีนช้อย ๆ เอาปืนยิงจีนอิ่มอายุ ๒๘ ปี ถูก กะสุนปืน ๑๗ แห่งขาดใจตาย จีนช้อย จีนหอม จีนแดง จีนโต๊ะ อำแดงพวงกลุ้มรุมยกศพเข้าไว้ในสวนพริก จีนโตบิดาได้หา กำนันมาชัณสูตร์พลิกศพไว้ ได้เอาตัวอ้ายจีนช้อยมาถามให้การ ว่า ประมาณยามเศษว่าตัวผู้เดียวถือปืนออกไปเฝ้าสวนพริกของ จีนหอมบิดา เห็นผู้ร้ายเข้ามาลักเก็บพริกจึงร้องให้ชาวบ้านช่วย จับ อ้ายผู้ร้ายกลับหน้ามาสู้ จึงเอาปืนยิงล้มลง วิ่งเข้าไปดูจึงรู้ว่า จีนอิ่ม ๆ ตาย จีนช้อยกลัวญาติพี่น้องจีนอิ่มจะมาลักศพไปเสีย จึงได้ยกศพเข้าไปไว้กลางร่องสวนแต่ผู้เดียว ภายหลังจีนหอม

จีนแดง จีนโต๊ะ อำแดงพวงได้พากันมาดูแล ได้ไปหากำนันมาทำคำตราสินชัณสูตรพลิกไว้ แต่จีนหอม จีนแดง จีนโต๊ะ อำแดงพวงให้การว่าหาได้ช่วยยกศพไม่ เป็นแต่ได้ไปดูเมื่อจีนอิ่มตายแล้ว ได้ให้โจทก์จำเลยนำสืบพะยานได้แต่คำชัณสูตรทั้ง ๒ ฝ่ายแล้ว ได้ส่งตัวโจทก์จำเลยกับพรรคพวกที่ต้องหาและคำให้การ คำพะยานชัณสูตร ตราสินของโจทก์จำเลยเข้ามาด้วยแล้ว

เสด็จขึ้นประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๔ ๚ ๘ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

วันนี้ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๕ ๚ ๘ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านบอกพระเจริญราชเดชเมืองมหาสารคาม ๔ ฉะบับ ๆ หนึ่งส่งเงินแทนผลเร่วส่วยจำนวนปีมะแมเบญจศก เงิน ๖๐ ┼ คิดราคาหาบละ ๕ ┼ เป็นเร่วหนัก ┼ ๒๔๐ ให้พระศรีวรราชคุมมาส่ง กับว่าราษฎรทำนาได้ผลเมล็ดข้าว ๔ ส่วน เสียส่วนหนึ่ง ได้เก็บขึ้นฉางไว้ ข้าวเปลือก ๒๐๐๐ ถัง ข้าวสาร ๕๐๐ ถัง ฉะบับ ๑ ว่าพระยานครราชสีมาจับผู้ร้ายรายปล้นผู้คุม

เงินส่วย ได้ตัวมาชำระเร่งเงินส่งให้พระเจริญราชเดช เงิน ๓๑ ๑๘ ─┼─ แทนเร่วหนัก ─┼ ๑๒๗/๖๐ ได้ให้พระศรีวรราชคุมมาส่ง ฉะบับ ๑ ว่าได้หาตัวพระพิทักษ์นรากรเจ้าเมืองวาปีประทุ่มเมืองขึ้น มาชำระ ได้เงินแทนเร่วส่วยจำนวนปีมะแมเบญจศก เงิน ─┼─ ๓ แทนเร่วหนัก ─┼ ๑๒ ให้พระศรีวรราชคุมมาส่ง ฉะบับ ๑ ว่าได้รับหนังสือพระยาราชวรานุกูลมีมาแต่เมืองหนองคาย ให้จัดช้าง ๕ ช้าง ม้า ๑๐ ม้า โคต่าง ๑๐๐ โค ข้าวเปลือก ๒๐๐๐ ถัง ส่งไปเข้ากองทัพ ได้จัดช้าง ๕ ม้า ๑๐ โคต่าง ๑๐๐ ข้าวเปลือก ๒๐๐๐ ถังให้ท้าวเพี้ยนายไพร่ ๓๘ คนคุมไปส่งแล้ว

พระสุรินทรามาตย์ อ่านบอกพระยาพิทักษ์ทวยหารเมืองประทุมธานี ว่าขุนวิเศษบรรจงข้าหลวงกรมพระกลาโหม ขุนอุดมสมบัติข้าหลวงกรมพระคลังสินค้า เชิญตราพระคชสีห์ไปวางให้พระยาประทุมบ่าวร้องจีนมาผูกปี้นั้น ได้แต่งให้หลวงประสิทธิสงครามยกกระบัตรไล่จีนมาผูกปี้ ได้จีนคงเมือง ๓๐ จีนจร ๗๗๐ คน เรียกเงินค่าแรง ๔๐┼─ ค่าฎีกา ๒┼─ ให้หลวงปลัดคุมมาส่งครั้งหนึ่งก่อน ถ้าผูกปี้ได้อีกมากน้อยเท่าใดจะบอกมาครั้งหลัง ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยาอนุรักษ์โยธาข้าหลวงรักษาราชการเมืองตะวันตก ส่งคำหาคำให้การเรื่องแขกนิโจทก์ฟ้องว่าอ้ายกันทายภรรยาพระยาวิชิตภักดีที่ถึงแก่กรรมแทงแขกนุยตายที่เกาะสิเร่เมืองภูเก็ต เรื่อง ๑ นายกือโจทก์ฟ้องว่าอ้ายทอง

แทงนายนุ้ยตายที่บ้านฉลองเมืองภูเก็ต เรื่อง ๑ เข้ามาขอให้ลูกขุนปรึกษาวางบทออกไปทำโทษผู้ร้ายอย่าให้ใครเอาเยี่ยงอย่างต่อไป โปรดให้สั่งให้ลูกขุนปรึกษาวางบทไปโดยเร็ว

วันนี้พระยากลาโหมราชเสนาเข้ามาเฝ้า รับสั่งว่าการสิ่งไรในพระราชวังบวรเคยทำอย่างไรว่ากันอย่างไรก็ให้คงว่าไปตามเดิมอย่าให้เลิกถอนละทิ้งเสีย ให้คงอยู่ตามตำแหน่งไม่ย้ายถอนทั้งสิ้น แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จไปประทับชิดติ้งรูม สมเด็จกรมพระเฝ้ารับสั่งเรื่องการที่จะทำเมรุพระราชทานเพลิงศพกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ประทับอยู่จนเวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๖ ๑๐ ๙ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง วันนี้ไม่มีใบบอกข้อราชการ มีพระบรมราชโองการกระแสพระราชดำริเรื่องตำแหน่งกรมพระราชวังบวร ทรงปรึกษาแด่พระบรมวงศานุวงศ์เสนาบดีข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ ว่าตำแหน่งกรมพระราชวังบวรนี้แต่กาลก่อนมาไม่เป็นธรรมเนียมที่จำเป็นจะต้องตั้งเลยเหมือนครั้งพระนครศรีอยุธยาโบราณคือกรุงเทพทวาราวดีแต่ก่อนมาก็ไม่เคยมีตำแหน่งกรมพระราชวังบวร ครั้นมาถึงตอนกลางจึงมีชุกชุมแทบทุกแผ่นดิน ที่ไม่มีเลยก็มี เหมือนแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราสาททองและสมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็ไม่ทรง

ตั้งกรมพระราชวังบวร ครั้นภายหลังมาเมื่อตั้งกรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทรนี้ พระเจ้าแผ่นดินได้ทรงตั้งพระมหาอุปราชมาทุกรัชกาล แต่มิได้ดำรงอยู่ตลอดรัชกาลทั้งนั้น ถ้าไม่ได้ทรงตั้งใหม่ ตำแหน่งก็ว่างเปล่าไปหลาย ๆ ปี เพราะไม่เป็นการจำเป็นที่จะตั้ง การครั้งนี้ก็เปลี่ยนแปลงธรรมเนียมมาต่าง ๆ จนผูกพันธ์ทางพระราชไมตรีกับนานาประเทศซึ่งธรรมเนียมบ้านเมืองผิดกับกรุงสยามมากทำให้เป็นที่เข้าใจและเห็นไปต่าง ๆ เพราะเป็นตำแหน่งลอยอยู่มิได้เป็นคุณแก่บ้านเมืองแต่ต้องใช้เงินแผ่นดินมากควรจะยกเลิกตำแหน่งมหาอุปราชไม่ตั้งต่อไป บรรดาข้าราชการในพระราชวังบวรก็ให้ควบคุมบังคับบัญชาการงานตามตำแหน่งเดิมอย่าให้แตกหมู่แตกพรรคเหมือนมีกรมพระราชวังบวรอยู่ตามเดิมทุกประการ บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์เสนาบดีก็เห็นโดยพระราชโองการสิ้นทั้งนั้น จึงมีพระบรมราชโองการให้พระยาศรีสุนทรโวหารร่างประกาศให้ทราบทั่วกัน แล้วรับสั่งว่าธรรมเนียมแต่ก่อนมา กรมพระราชวังทิวงคตล่วงไปแล้วก็เคยทรงสถาปนาตำแหน่งยศพระบรมวงศานุวงศ์ที่มีความชอบความดีขึ้นทุก ๆ คราว ครั้งนี้ทรงพระราชดำริว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบำราบปรปักษ์ได้ทรงมีความชอบความดีเป็นหลักฐานที่ทรงปรึกษาในราชการและเป็นที่พึ่งที่นับถือของพระบรมวงศานุวงศ์ควรสถาปนาเลื่อนพระยศขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมสมเด็จพระบำราบปรปักษ์ กับสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวง

จักรพรรดิพงศ์ กรมหลวงภาณุพันธุวงศ์วรเดช เป็นพระราชอนุชาร่วมพระราชโสทราอันสนิทและทรงอุตสาหรับราชการฉลองพระเดชพระคุณโดยสวามิภักดิ์เป็นอันมาก ควรเลื่อนพระยศขึ้นเป็นสมเด็จกรมพระทั้ง ๒ พระองค์ และโปรดเกล้าฯ เลื่อนตำแหน่งยศพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่น ๆ ที่มีความชอบความดีขึ้นเป็นกรมหลวงกรมขุนสมควรแล้ว พระราชทานสัญญาบัตรจมื่นสุรฤทธิพฤฒิไกรเป็นพระราชวรินทร์เจ้ากรมพระตำรวจนอกขวา ๑ นายเสน่ห์ หุ้มแพรเป็นหลวงฤทธินายเวรมหาดเล็ก ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

เสด็จถงสมโภชเดือนพระองค์เจ้าหญิงซึ่งประสูตรวัน ๖ ๙ ๕ ๘ ค่ำ ปีระกาสัปตศก พระราชทานพระนามว่าพระเจ้าลูกเธอพระองค์มาลินีนพดารา

อนึ่งวันนี้ พระราชทานหม่อมราชวงศ์ปลื้มในพระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์ ไปเป็นบาทบริจาริกในพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าจิตรเจริญ

วัน ๗ ๙ ๑๑ ๔ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านบอกหลวงภักดีณรงค์ ขุนพรพิทักษ์ข้าหลวงเมืองอุบลราชธานีฉะบับ ๑ ถวายพระราชกุศลที่โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องศิลาหน้าเพลิงสำรับ ๑ ผ้าขาว ๓ พับ

ร่มรองเท้า ๓๐ สำรับ ไปทำการเผาศพพระศรีเกษตราธิสัยนั้น ได้ทำการเผาศพพระศรีเกษตราธิสัยเจ้าเมืองศรีเกษตรวิสัยเสร็จแล้ว ได้ก่อพระเจดีย์ฐานกว้าง ๗ ศอก สูง ๑๑ ศอก กับบวชพระภิกษุสามเณร ๑๔ รูปขอถวายพระราชกุศล กับใบบอกพระยาสุรบดินสุรินทรฤๅชัยเมืองชัยนาทว่านายสอนทหารกำกับโรงฝิ่นเมืองชัยนาทจับอ้ายแดง อ้ายรักญวนกับพระพุทธรูปเงิน ๘๗ องค์ ผ้าห่มพระ ๒๖ ผืนมาอายัติ ได้ถามให้การว่าสักเป็นทหารปืนใหญ่ขึ้นพระบันลือในพระราชวังบวร ได้ไปเที่ยวลักพระพุทธรูปตามวัด ๕ วัด มาถึงภาษีฝิ่นเมืองชัยนาททหารลงไปตรวจฝิ่นจึงจับเอาตัวได้ ส่งตัวอ้ายแดง อ้ายรักญวนลงมาแล้ว

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาอมรินทรฤๅชัยเมืองราชบุรี ว่าด้วยอำเภอบ้านบางกล้วยแขวงเมืองราชบุรีมาแจ้งความว่าณวัน ๗ ๘ ค่ำเวลา ๗ ทุ่มมีอ้ายผู้ร้าย ๕ – ๑๐ คนขึ้นปล้นเรือนนายนิลอำแดงหนูเก็บทรัพย์สมบัติไปเงิน ๕ ผ้านุ่งห่มบ้าง ตีฟันแทงเจ้าของทรัพย์มีบาดแผลแล้วหนีไปยังติดตามสืบสวนอยู่

พระยาพิพัฒน์โกษาอ่านบอกพระยาวิชยาธิบดีเมืองจันทบุรี ว่าด้วยมีตราโปรดให้แต่งกรมการกำกับเสนาออกเดินประเมินเก็บเงินค่านาแก่ราษฎรจำนวนปีมะแมเบญจศกนั้นได้แต่งให้หลวงชัยเทพนเรกรมการกำกับขุนเทพเสนาออกเดินเก็บเงินค่านาได้เงินค่านาขึ้นวัด ๑๗|๑ ๑ นาราษฎร ๓๑๙ ๑๐|๓ ๑ ๓ หักสิบลดพระราชทานเสนา

กรมการเงิน (๓๘ ชั่ง ๖ | ๓ ๑ | ๒ ๒๕๖) คงส่งเงินหลวง (๒๘๑ ชั่ง ๔ | ๑ | ๕๔๔) แต่ได้ส่งมาครั้งก่อนเงิน (๒๕๐ ชั่ง) ครั้งนี้ได้มอบเงิน (๓๑ ชั่ง ๔ | ๑ | ๕๔๔) ให้เสนากรมการคุมเข้ามาส่งเป็นเสร็จสิ้นจำนวนนาแล้ว เงินค่านาขึ้นวัดนั้นได้ถวายพระสงฆ์แล้ว อีกฉะบับ ๑ ว่าพระยากำพุชพนมนิคมภักดีกับเขมรชาวบ้านได้สร้างพระอุโบสถวัดบ้านโป่งน้ำร้อน ขอพระราชทานที่กว้าง ๑๐ วา ยาว ๑๓ วา ผูกพัทสีมาตามธรรมเนียม

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศหลวง รับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์จนเวลาเกือบทุ่มเสด็จขึ้น

วัน ๑ ฯ ๑๒ ๕ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านบอกพระพิทักษ์เทพธานีปลัดกรมการกรุงเก่า ๒ ฉะบับๆ ๑ รายงานน้ำฝนต้นข้าว พระอาทิตย์ยกมาอยู่ราษีสิงห์ ๑๖ วัน กึ่งราษีฝนตก ๑๐ ครั้ง รองน้ำได้ ๔๒๔ เซ็นต์ น้อยกว่ากึ่งราษีปีวอกฉอศก ๓๘๙ เซ็นต์ น้ำท่วมมากกว่าปีวอก ๒ นิ้วกึ่ง ต้นข้าวงามดี ราคาข้าวเปลือกเกวียนละ (๖ |) บ้าง (๖ | ๑) บ้าง ฉะบับ ๑ ว่าจีนรว หมื่นพัฒน์สมบัติจับเอาตัวนายอ่ำ กับเงิน

แดง ๗ ๑ ๒ ผ้าขาวม้าผืน ๑ มาอายัติว่านายอ่ำเป็นขะโมยลักเงิน ๕ | — กับผ้าขาวม้าผืน ๑ ได้ติดตามทันจับได้นายอ่ำกับเงินแดงในกระเป๋าคาดเอว ๗ ๑ ๒ แต่เงินตรา ๕ | — นั้นไม่ได้ อำเภอผู้รับอายัตินำตัวมาส่งได้ถามนายอ่ำๆให้การว่าตัวเอาเงิน ๕ | ๒ มาเล่นโปได้ ๕ | ๒ รวมเป็นเงิน ๑๕ | — เวลาบ่ายเดินกลับไปถึงทุ่งนาพวกหมื่นพัฒน์ตามไปทุบตีจับเอาตัวมา แล้วเอาเงินในกระเป๋าเสีย แล้วเอาตัวนายอ่ำกับเงินแดงมาส่งให้อำเภอหาใช่เงินของนายอ่ำไม่ ฝ่ายหมื่นพัฒน์ก็ไม่ร้องฟ้องประการใด จะควรชำระตามจารีตนครบาลหรือประการใดแล้วแต่จะโปรด โปรดให้สืบสวนก่อน

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์จนเวลาเกือบทุ่มเสด็จขึ้น

วัน ๒ ๑๓ ๙ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศทหาร ทรงประดับดวงดาราปฐมจุลจอมเกล้า เสด็จออกประทับพระที่นั่งพุดตานทองคำ ภายใต้พระมหาเศวตฉัตรณท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตามตำแหน่งถ้วนทุกกระทรวง เจ้าพนักงานประโคมแตรฝรั่งมโหรทึกตามขัตติยราชประเพณี ทหารรักษาพระราชวังเป่าแตรเพลงสรร-

เสริญบารมีเหมือนทุกคราวมา ครั้นสุดเสียงประโคมแล้ว เจ้าพนักงานกรม วังกรมพระกลาโหมนำ แม่กองสาหลัม ปังอะสูหมัดคาริสาแล รวมศรีตะวันกรมการเมืองระแงะ ๒ นายเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระนรินทรราชเสนีทูลเบิกนำศรีตะวันกรมการเมืองระแงะเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ถวายต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการจำนวนปีระกาสัปตศก ซึ่งพระยาภูผาภักดีศรีสุวรรณประเทศวิเศษวังษา พระยาระแงะแต่งเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย พระเจ้าอยู่หัวดำรัสพระราชปฏิสัณฐารโดยควรแล้วเสด็จขึ้น

วัน ๓ ๑๔ ๙ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

วันนี้ทรงพระกรุณาโปรดให้จัดการบำเพ็ญพระราชกุศลที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ด้วยทรงพระราชดำริว่ามีพระชนม์พรรษาทรงพระราชเจริญมาได้ ๓๒ พรรษา ถ้าจะนับคำนวณเป็นวัน ๑๑๖๗๙ วัน เสมอกับพระชนม์พรรษาของสมเด็จพระบรมชนกนารถพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า ฯ เจ้าอยู่หัว ทรงพระราชคำนึงถึงพระเดชพระคุณแห่งสมเด็จพระบรมชนกนารถ ซึ่งทรงมีแด่พระองค์เป็นอันมาก จึงโปรดเกล้าฯ ให้เชิญพระบรมอัษฐิพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า ฯ เจ้าอยู่หัวขึ้นประดิษฐานบนบุศบกทองคำรองชั้นแว่นฟ้าทองคำสามชั้น ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณด้านตะวันตก มีเครื่องสูงและต้นไม้ทองเงินล้อมบุศบกด้วย เบื้องขวาตั้ง

เครื่องราชูปโภค เบื้องซ้ายตั้งอาศนุ์มีม้าหมู่ แล้วเชิญพระชัยในรัชกาลที่ ๔ ตั้ง มีเครื่องนมัสการตั้งด้วย

เวลาทุ่มเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับพระที่นั่งไพศาลทักษิณ เจ้าพนักงานนำสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถานานุกรมเปรียญอันดับวัดราชประดิษฐ ๓๓ รูป เพราะพระชนม์พรรษา ๓๒ แต่ให้เกินไว้องค์ ๑ ครั้นพระสงฆ์นั่งที่แล้วเสด็จประทับตรัสกับสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถานานุกรมครู่หนึ่ง ทรงจุดเทียนนมัสการ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีลแล้ว สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถานานุกรมอันดับ ๓๒ รูป สวดธรรมจักกัปปวัตนสูตร มงคลสูตร รัตนสูตร เมตตสูตร เวลา ๔ ทุ่มเศษสวดมนต์จบ พระเจ้าอยู่หัวทรงทอดผ้าไตรอย่างดี ๓๓ ไตร พระสงฆ์ที่สวดมนต์สดับปกรณ์แล้วถวายอติเรกถวายพระพรลากลับไป พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

วัน ๔ ๆ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๔ โมงเศษเสด็จลงพระที่นั่งไพศาลทักษิณ โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ที่สวดมนต์เมื่อคืนนี้เข้าไปนั่งที่สวดมนต์ ทรงจุดเทียนนมัสการ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีลแล้ว พระสงฆ์ถวายพรพระ ครั้นถวายพรพระแล้วทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้นฉันแล้วเสด็จทรงประเคนสิ่งของไทยธรรม พระสงฆ์ถวายพระพรลากลับไป แล้วทรงทอดผ้าขาวพับ ๑๐๐ พับ พระราชาคณะถานานุกรมเปรียญอันดับคณะธรรมยุติก

นิกาย ๑๐๐ รูปสดับปกรณ์ แล้วกรมหมื่นวชิรญาณถวายเทศนากัณฑ์ ๑ จบ เสด็จทรงทอดผ้าไตร และผ้าสะบงกรมหมื่นวชิรญาณกับถานานุกรมที่รับสัพพี ๔ รูปสดับปกรณ์ แล้วทรงประเคนบริกขารเครื่องกัณฑ์ต่าง ๆ เป็นอันมากแล้ว ทรงประเคนบริกขารพอควรแก่สงฆ์รับสัพพี กรมหมื่นวชิรญาณถวายอดิเรกถวายพระพรลา เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จขึ้น เป็นเสร็จการบำเพ็ญพระราชกุศลถวายในพระบรมอัฐิเท่านี้

วัน ๕ ๒ฯ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่ายวันนี้ สมเด็จกรมพระเสด็จเข้ามาจัดการในการที่จะบำเพ็ญพระราชกุศล ณพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร ด้วยทรงพระราชดำริว่าพระองค์ทรงเจริญพระชนม์พรรษามาโดยความศิริสวัสดิ์สมบูรณ์มาได้ ๓๒ พรรษา ถ้าคำนวณโดยวันได้ ๑๑๖๘๙ วัน เสมอด้วยถึงพระชนม์พรรษาของสมเด็จพระบรมชนกนารถพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงจะทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นการสมโภชพระชนม์พรรษา เพื่อทรงเจริญพระราชศิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล สมเด็จกรมพระได้เข้ามาทรงจัดตั้งพระแท่นมณฑลในพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬารห้องเหลือง ตั้งข้างพระที่นั่งอัฐทิศเบื้องซ้าย ในพระแท่นมณฑลนั้นตั้งพระชัยในแผ่นดินปัจจุบันและพระพุทธรูปประจำพระชนม์พรรษาประจำวารประสูติมงคล และตั้งพระเต้าต่าง ๆ ซึ่งจะได้สรงมุรธาภิเษกในเวลาพรุ่งนี้ และผูงพระกันภิรม ๓ องค์ ถุงปิกเครื่องมหามงคลต่าง ๆ

ที่พระที่นั่งอัฐทิศตั้งพระครอบพระเกี้ยวและรายพุ่มดอกไม้สดและเทียนพระมหามงคล มีตู้เทียนค่าพระองค์ตั้งเคียงพระแท่นมณฑลด้วย ที่พระที่นั่งภัทรบิฐนั้นตั้งลุ้งพระมหาพิชัยมงกุฎกับเครื่องวิวิธราชกกุธภัณฑ์สรรพราชูปโภค ที่ม้ากระจกใหญ่หลังพระที่นั่งภัทรบิฐนั้นเชิญพระสยามเทวาธิราชตั้ง นอกนั้นก็จัดการตามธรรมเนียม

เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องเหลืองพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ที่จะสวดมนต์เข้าไปนั่งที่ เสด็จทรงประเคนผ้าไตรอย่างดีย่ามโหมดเทศแด่พระอมราภิรักขิต พระอริยมุนี ถานานุกรมเปรียญอันดับวัดนิเวศธรรมประวัติ วัดเทพศิรินทราวาศรวม ๓๓ รูป พระสงฆ์ออกไปครองผ้าแล้วกลับเข้ามานั่งที่ ทรงจุดเทียนนมัสการทรงศีลแล้วพระสงฆ์สวดสัตตปริตร เวลายามเศษสวดมนต์จบเสด็จขึ้น

วัน ๖ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๓ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องเหลืองพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ที่สวดมนต์เมื่อคืนนี้เข้ามาที่นั้น ทรงจุดเทียนนมัสการ พระอมราถวายศีลทรงศีลแล้วเสด็จลงไปประทับชาลาข้างพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร ทรงผลัดพระภูษาทรงพระสพักโขมพัตรเสด็จเข้าสู่พระแท่นสรงมุรธาภิเษกสนาน เจ้าพนักงานประโคมพิณพาทย์ฆ้องชัยสังข์แตรตามโบราณขัตติยราชประเพณี พระสงฆ์บนพระที่นั่งถวาย

ชัยมงคลพร้อมกัน ชาวที่ถวายพระเต้าน้ำพระพุทธมนต์ ๕ กระษัตร พราหมณ์ ถวาย น้ำพระมหาสังข์ ทักขิณาวัฏและสังข์ต่าง ๆ นานา กรมพระภูษามาลาถวายพระเต้าน้ำพระพุทธมนต์ เบ็นเอนกอนันต์ ครั้นสรงเสร็จแล้วทรงเครื่องทรงพระภูษาตามศรีวันตามโลกยประเพณี เสด็จขึ้นมาประทับบนพระที่นั่งทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้วทรงประเคนเทยธรรมต่างๆ เป็นอันมาก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรกถวายพระพรลากลับไป แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ พระราชทานพระชัยวัฒน์องค์เล็กแต่สมเด็จกรมพระบำราบและพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์ เมื่อจะพระราชทานนั้น พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ผู้ที่ได้รับพระราชทาน ๓ ข้อ ๆ หนึ่งว่าให้ตั้งพระทัยคิดที่จะทำนุบำรุงพระพุทธสาศนาให้ถาวรเป็นนิจกาลและให้ยิ่งขึ้นไป ข้อหนึ่งว่าให้ตั้งพระทัยซื่อสัตย์สุจริตต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทพระเจ้าอยู่หัวโดยความสวามิภักดิ์ ข้อหนึ่งให้ตั้งพระทัยทำนุบำรุงรักษาพระราชอาณาจักรและราษฎรในบ้านเมืองของตนให้เจริญยิ่งขึ้นไป อย่าให้ละข้อความ ๓ ประการนี้เป็นอันขาด แล้วจึงได้พระราชทานพระชัยนั้นแต่สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ์ ๑ กรมขุนเจริญ ๑ กรมหมื่นอดิศร ๑ กรมหมื่นศรีธัช ๑ กรมหมื่นเทววงศ์ ๑ พระองค์เจ้าชุมพล ๑ พระองค์สวัสดิประวัติ ๑ แล้วเสด็จขึ้นข้างใน

เวลาบ่ายเสด็จลงสมโภชเดือนพระเจ้าลูกเธอสองพระองค์ซึ่งประสูตร์ณวัน ๔ ฯ ๘ ค่ำ ปีระกาสัปตศก ๑๒๔๗ และได้พระ

ราชทานพระนามว่า พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าหญิงประภาพรรณพิไลย พระองค์หนึ่งพระราชทานว่าพระองค์เจ้าหญิงประไพพรรณพิลาศแล้วเสด็จขึ้น

วัน ๗ ๕ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาสุนทรสงครามเมืองสุพรรณบุรีว่าพระครูวิมลเมธาจารย์ วัดตะไกรกับเจ้าอธิการคล้ายวัดช้างจับตัวเณรบุนมาส่งว่าขะโมยบาตร์พระสงฆ์วัดยาง ได้ตรวจดูเห็นหลังลายจึงให้สึกจากสามเณร ได้ถามให้การว่าเป็นตองสู่เมืองมรแมนมาอยู่เมืองตากไปลักช้างกรมการเอาตัวมาชำระเฆี่ยนถามแล้วจำไว้ได้เสียเงิน ๕ ๑ จึงออกได้แล้วมาบวชเป็นเณรกับสมีมีวัดมอญกรุงเก่าแล้วเที่ยวมาถึงวัดยางจึงลักบาตร์พระสงฆ์ กับแต่ก่อนก็เคยทำโจรกรรมฉกลักมาหลายครั้งแล้ว จึงให้กรมการคุมตัวอ้ายบุนเข้ามาส่งด้วยแล้ว

พระสุรินทรามาตย์ อ่านบอกพระยาอภัยบริรักษ์เมืองพัทลุง ๔ ฉะบับ ๆ หนึ่งส่งเงินแทนทองคำส่วยบุตรจีนเมืองพัทลุงจำนวนปีมะแมเบญจศก สม ๑๕ บุตร์หมั้น ๑ ทาย ๗ รวม ๒๓ คน สมเรียกคนละ ๑ ๑ บุตร์หมั้นทายคนละ ๑ ๒ รวมเป็นทองคำ ๑ ๒ ๑ คิด ๑๘ หนักเงิน ๑๒ ๑ ๒ ให้กรมการคุมเข้า

มาส่ง ฉะบับ ๑ ว่าได้เรียกนายกองส่วยดินประสิวมาเร่งดินประสิว ส่วยจำนวนปีมะแมเบญจศกนายกองร้องว่าหามูลค้างคาวไม่ได้ขอส่งเงินแทนคิดหาบละ ๓ ┼ ๒๕๐ หาบเงิน ๓๗ ๑๐ ┼ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉะบับ ๑ ว่ามีตราโปรดให้เสนาออกไปเดินประเมินเก็บเงินค่านาเมืองพัทลุงจำนวนปีมะแมเบญจศกนั้น ได้แต่งกรมการกำกับเก็บเงินค่านาได้ครั้งนี้ ๗๓ ๑๗ ┼ ๒ ให้กรมการคุมเข้ามาส่งครั้งหนึ่งก่อนยังไม่สิ้นจำนวนนา ฉะบับ ๑ ว่าเมื่อปีวอกฉอศกได้แต่งกรมการคุมต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวายนั้นขาดไม้มริด ๑๕ เหลี่ยม เสื่อลวด ๑๕ ลวด บัดนี้ได้จัดไม้มริด ๑๕ เหลี่ยม เสื่อลวด ๑๕ ลวดซึ่งยังค้างอยู่เข้ามาส่งด้วยแล้ว

พระยาศรีสิงหเทพนำพระพยุหาภิบาลผู้ว่าราชการเมืองพยุหคีรีกราบถวายบังคมลาไปรักษาราชการบ้านเมือง

พระยาพิพัฒโกษานำหลวงเรืองศักดิ์สาครเขตร์ ปลัดเมืองสมุทรสงครามกราบถวายบังคมลาไปรับราชการบ้านเมือง

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๑ ๕ฯ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องยอกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาภักดีนฤบดินทร พระยาอมรินทรฤาไชย เมืองราชบุรี ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่ามีตราโปรดออกไปว่าโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาอนุชิตชาญไชยออกไปชำระผู้ร้ายณเมืองนครไชยศรี ถ้าพระยาอนุชิตจะมีสูตรนารายออกไปเอาตัวผู้ร้ายเมื่อใดให้จับส่งให้นั้น พระยาอนุชิตได้มีสูตรนารายไปให้ส่งตัวผู้ร้าย ได้แต่งกรมการกำกับข้าหลวงกรมการเมืองนครชัยศรีแล้วให้โจทก์ชี้ตัวผู้ร้ายจับได้ตัวผู้ร้ายและตัวจำนำได้ ๒๙ คนส่งไปให้พระยาอนุชิตแล้ว ผู้ร้ายที่ต้องหายังหลบหนีอยู่นั้นก็ให้กรมการสืบจับอยู่ ฉะบับ ๑ ว่าครั้งก่อนได้มีใบบอกว่าด้วยผู้ร้ายปล้นเรือนจีนเข้ม อำแดงคำบ้านวัดแก้วยังสืบเสาะอยู่นั้น ภายหลังนายฉิมเอาของทองรูปพรรณต่าง ๆ มาลุแก่โทษว่าอำแดงธูปน้องอ้ายครื้นเอามาให้ยุบ จึงให้หาเจ้าของทรัพย์มาดูจำได้ว่าของอำแดงมอญตัวจึงเกาะอำแดงธูป อำแดงมอญมาชำระต่อสู้โจทก์ถึงสืบพะยานแล้วนายฉิมเอาของทองคำรูปพรรณต่าง ๆ มาลุแก่โทษว่าอำแดงธูปอำแดงมอญน้องอ้ายครื้นเอามาให้ยุบ จึงให้หาเจ้าของทรัพย์มาดูจำได้ว่าของตัว จึงเกาะอำแดงธูป อำแดงมอญมาชำระต่อสู้โจทก์ถึงสืบพยานแล้วโจทก์ฟ้องเพิ่มเติมให้เรียกอ้ายครื้นมาชำระ รับสารภาพเป็นสัตย์ซัดเพื่อนอีก ๑๒ คนจึงได้เกาะตัวผู้ร้ายที่อ้ายครื้นซัดมาได้ ๔ คนถามรับเป็นสัตย์ยังเร่งของกลางอยู่อีก ๗ คนนั้นหลบหนียังติดตามอยู่

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระอินทรามาเมืองพนัศนิคม ฉะบับ๑ ว่าด้วยผู้ร้ายปล้นนายแจ้งอำแดงคงจับอำแดงคงมัดเอาพริกชุบน้ำตบตาแล้วถามที่ไว้เงินแล้วเก็บเงิน ๗|๕|๒ กับของทองรูปพรรณสารกรมธรรม ๑๑ ฉะบับไป แต่งกรมการสืบสวนติดตามแล้วไม่ได้ความกับใบบอกพระยาสมุทรสาครานุรักษ์เมืองสมุทรสาครฉะบับ ๑ ว่าขุนพิบุลยสมบัติเสมียนตรากรมเกษตราธิการกับรามัญมีสรัทธาสร้างพระอุโบสถวัดบ้านสวนจากแห่งหนึ่ง ขอพระราชทานที่ยาว ๑๓ วา กว้าง ๑๑ วาเป็นที่วิสุงคามสีมาต่อไป

พระยาศรีนำข้าราชการในพระบรมมหาราชวัง พระราชวังบวร กราบถวายบังคมลาไปช่วยพระยามหาอมาตยข้าหลวงณเมืองลาวฝ่ายตะวันออก ผู้ที่ไปราชการนั้นในพระบรมมหาราชวัง กรมมหาดไทย หลวงเทเพนทร ๑ ไพร่ ๑๘ กรมเกณฑ์หัดอย่างฝรั่ง หลวงทรงวิไชย ๑ ไพร่ ๑๑ รวม ๓๑ ในพระราชวังบวร กรมนา ขุนพิภาคอักษร ๑ ไพร่ ๑๒ กรมทวนทอง หลวงโจมพินาศ ไพร่ ๑๐ รวม ๒๔ รวมในพระบรมมหาราชวัง พระราชวังบวร ๕๕ คน

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร์ นายจ่างบุตร์หลวงพิพิธณรงค์ เป็นขุนคะบันไฟปลัดกรมเกณฑ์หัดหย่างฝรั่งซ้าย ๑ หมื่นนราพลสิทธิสมุหบัญชีเป็นขุนไล่พลรบปลัดกรมเกณฑ์หัดอย่างฝรั่งขวา ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ๖ฯ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาวิชิตภักดีเมืองสวรรคโลก ๔ ฉะบับ ฉะบับหนึ่งรายงานน้ำฝนต้นข้าวเมื่อพระอาทิตย์อยู่ราษีเมษ ฝนตก ๑ ครั้ง ๓ ทสางค์น้อยกว่าปีวอกฉอศก ๒ นิ้ว ๖ ทสางค์ ราษีพฤศภตก ๗ ครั้ง ๘ นิ้ว ๕ ทสางค์ มากกว่าปีก่อน ๖ นิ้ว ๒ ทสางค์ น้ำท่าศอก ๓ นิ้วราษฎรทำนาแล้วส่วน ๑ ยัง ๔ ส่วน ข้าวแห้งม้านไป ราคาข้าวเปลือกเกวียนละ ๘|— บ้าง ๕|— บ้าง ฉะบับ ๑ ว่าข้าวสะเบียงอาหารในเมืองสวรรคโลกขัดขวางนัก มีพวกลาวเมืองนครลำปางพาครอบครัวลงมาหาข้าวเลี้ยงกันเป็นอันมากแต่ที่เมืองสวรรคโลกก็ขัดขวางจึงพากันไปต่อไป ฉะบับ ๑ ส่งขี้ผึ้งส่วยจำนวนปีมะเมียจัตวาศก หนัก ๑/๖๗ แต่งให้กรมการคุมมาส่ง ฉะบับ ๑ ว่าได้รับตราพระราชสีห์ว่าต้องพระราชประสงค์ชามถ้วยโถสังคโลกนั้นได้จัดหาซื้อได้ ชาม ๕ จาน ๓ ขวด ๔ ถ้วย ๑ ให้กรมการคุมลงมาทูลเกล้า ฯ ถวายครั้งหนึ่งก่อน

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกหลวงจตุรงค์วิชัย พันเทพศักดิข้าหลวงบอกมาแต่เมืองพังงา ว่าได้เชิญตราไปวางต่อพระยาบริรักษ์ภูธร แล้วพร้อมด้วยกรมการทำบัญชีสำมะโนครัวรายชื่อคนตำบลบ้านในแขวงเมืองพังงาเสร็จแล้ว ได้แจกตั๋วพิมพ์คุ้ม

ศักดิได้จำนวนคนชรา ๗๕ พิการ ๑๖ บุตรเกณฑ์ ๑๘ ขุนหมื่น ๑๖๑ กองด่านขุนหมื่น ๒๘ ไพร่กองด่าน ๕๘ กำนันใช้สอย ๓๐ เลขลับราชการบ้านเมือง ๒๕๐ เลขส่วย ๔๕๘ ทาษ ๖๐ รวม ๑๑๕๔ คน แล้วจะกราบถวายบังคมลาไปทำการเมืองตะกั่วทุ่งต่อไป ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระยาบริรักษ์ภูธรเมืองพังงาว่าด้วยโปรดให้หลวงจตุรงค์วิชัย พันเทพศักดิ ออกไปแจกตั๋วพิมพ์ทำบัญชีสำมะโนครัวนั้นได้พร้อมกันจัดการไปแล้วและมีจำนวนคนเหมือนใบบอกข้าหลวงด้วยฉะบับ ๑

แล้วพระราชทานเหรียญดุษดีมาลามีผ้าสีแดงกับขาว และเข็มเงินศิลปวิทยาแก่หลวงวาทิตยประเทศหม่อมราชวงศ์ชิด, ใน หม่อมเจ้าวารินทร ในการซึ่งได้เป็นคนชำนิชำนาญการวิทยาแตรฝรั่งเป่าได้เสมอคนยุโรปคนหนึ่งและรับราชการมาในกรมทหารแตรช้านานแล้วด้วยและได้เป็นครูฝึกหัดทหารแตรหลายกรมด้วย

ครั้นพระราชทานแล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทวงศ์ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๓ ๗ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านศุภอักษรเจ้าดาราดิเรกรัตนไพโรจน์เจ้านายพระยาลาวท้าวแสนเมืองนครลำพูนว่าด้วยแต่งพระยาลาวท้าวแสนคุมไพร่ปักกรุยถางทางแขวงเมืองนครลำพูนแล้ว ๑๘๐๔ เส้นเสร็จ

แล้ว ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระพิทักษ์เทพธานีกรมการกรุงเก่าว่าจีนเขนมาให้การต่างคำตราสินว่าตัวกับจีนโคกมาแต่เมือง ฉะเชิงเทรามาขายหมากได้เงิน ๑๐|๑|๓ นอนหลับไป อ้ายผู้ร้ายตัดเรือลอยไปถึงหน้าวัดกะโล่ได้ ยินเสียงผู้ร้ายขึ้นไปบนเรือจึงโดดน้ำไปประมาณ ๕–๖ เส้นแล้วกลับมาดูหาเห็นเรือไม่ เวลาเช้าได้ตามพบเรือในคลองมหาราชเห็นจีนโคกถูกตีฟันตายอยู่สิ่งของเงินหายไป ได้แต่งกรมการสืบจับก็ยังไม่ได้ตัวผู้ร้าย

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาวิชิตภักดีศรีพิชัยสงครามเมืองไชยา ๔ ฉะบับ ฉะบับ ๑ ว่าได้เร่งทองคำส่วยแก่นายกองผู้คุมพวกบุตรจีน ๆ ขอส่งเงินแทนจำนวนปีวอกฉอศก ๓ กองเงิน ๑|๑| ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉะบับ ๑ ส่งเงินแทนส่วยดีบุกจำนวนปีวอกฉอศก ๔ กอง เงิน ๔|๒|๒ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉะบับ ๑ ว่าได้หาตัวนายกองส่วยสรรพาเหตุมาเร่งเงินส่วยจำนวนปีวอกฉอศก ๕ กองได้เงิน ๑๕|๑|๒ ให้กรมการคุมมาส่ง ฉะบับ ๑ ส่งเงินส่วยลิเลดจำนวนปีวอกฉอศกเงิน ๕||๑

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นประทับออฟพิศจีน ย่ำค่ำเสด็จขึ้น

วัน ๔ ๙ฯ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

ไม่มีราชการอันใดไม่ได้เสด็จออก เสด็จลงจัดตำหนักใหม่ ด้วยพรุ่งนี้จะสวดมนต์ขึ้นตำหนัก

วัน ๕ ๕ฯ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง มีการสวดมนต์ขึ้นตำหนักใหม่ ในพระบรมมหาราชวังเป็นการใหญ่โปรดให้นิมนต์ สมเด็จพระวันรัต ๑ หม่อมเจ้าพระภุชฌงค์ ๑ พระเทพกวี ๑ พระศรีวิสุทธิวงศ์ ๑ พระวินัยรักขิต ๑ สวดที่ตำหนักพระองค์เจ้าเยาวมาลยล หม่อมเจ้าอุบลรัตนนารีนาค สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ๑ หม่อมราชวงศ์พระล้นเปรียญ ๑ พระเทพโมฬี ๑ พระอริยมุนี ๑ พระอริยกวี ๑ สวดที่ตำหนักพระองค์เจ้าจันทรา หม่อมเจ้าเสาวภาคนารีรัตน กรมหมื่นวชิรญาณ ๑ หม่อมเจ้าพระอรุณ ๑ หม่อมเจ้าพระประภากร ๑ พระพรหมมุนี ๑ พระมหาเขมาภิรโต ๑ สวดที่ตำหนักหม่อมเจ้าสายพระอริยธัชชะ ๑ พระครูราชสังวร ๑ พระครูสุนทรวิลาศ ๑ พระครูราชปริต ๑ พระครูสิทธิเดชะ ๑ สวด ที่ตำหนักพระองค์เจ้ายุคลทิฆัมพร ที่ตำหนักหม่อมเจ้าอุบลตั้งพระชัยแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า ตำหนักหม่อมเจ้าเสาวภาคตั้งพระชัยแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า ฯ ตำหนักหม่อมเจ้าสายตั้งพระชัยแผ่นดินปัจจุบัน ตำหนักพระองค์ยุคลตั้งพระชัยเนาวโลห เวลาสวดมนต์นั้นเจ้านายเข้าไปพร้อมกัน เวลา ๔ ทุ่มเศษกลับออกมา

วัน ๖ ๆ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง เพราะไม่ได้เสด็จขึ้นจากตำหนักใหม่แต่เวลาเช้า

อนึ่งเมื่อเวลาเช้าพระองค์เจ้าจันทราสรัทวาร พระองค์เยาวมาลย์นฤมล พระองค์เจ้ายุคลทิฆัมพร หม่อมเจ้าอุบลรัตนนารีนาค หม่อมเจ้าเสาวภาคนารีรัตน หม่อมเจ้าสาย เสด็จสู่เตียงสรงเป็นศิริมงคลในการขึ้นตำหนักใหม่แล้วเลี้ยงพระสงฆ์ด้วยเวลาค่ำมีเลี้ยงโต๊ะ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระเจ้าลูกเธอด้วย

วัน ๗ ๆ๑ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

วันนี้เป็นวันเริ่มการเฉลิมพระชนม์พรรษาเจ้าพนักงานได้ตั้งซุ้มแต่งโคมผูกพวง ดอก/ใบ ไม้ตามที่ต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวังตามซึ่งถูกแต่งดังปีก่อน ๆ มา

สมเด็จกรมพระได้จัดการในพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬารเบื้องซ้ายพระที่นั่งอัฐทิศนั้น ตั้งพระแท่นมณฑล ในพระแท่นนั้นตั้งบุศบกงา ทรงพระพุทธบุศยรัตนน้อยและตั้งพระชัยรัชกาลปัตยุบันพระพุทธรูปประจำประจำปีพระชนม์พรรษา พานหีบพระสุพรรณบัตรและพระเต้าต่าง ๆ เป็นอันมาก และผูกธงชัยพระกันภิรมย์เครื่องมงคลต่าง ๆ ตามธรรมเนียม และตั้งเครื่องนมัสการเครื่อง ๕ และขวดประดับดอกไม้เป็นอันมาก เบื้องขวาพระที่นั่งอัฐทิศตั้งพระแท่นไม้ลายทอง มีม่านแพรขาวประดับดอกไม้สด

โดยวิจิตรสะอาดในพระแท่นตั้งพระชัยรัชชกาลที่ ๔ พระชัยเนาวโลหและพระพุทธรูปนาคปรก และรูปพระเสาร์เทวบุตรซึ่งสมมุติว่าประจำรักษาพระชนม์พรรษาตามคัมภีร์มหาทักษา และพระพุทธรูปยืนห้ามสมุทรและรูปพระจันทรเทวบุตร์ ซึ่งนิยมนับว่าแทรกรักษาพระชนม์พรรษาตามวิธีโหราศาสตร์ และมีเทียนธูปฉัตรธงรายในพระแท่นหน้าพระแท่นเท่ากำลังเทวดาทั้งสององค์ และมีระเบียบมาลาล้วนวิเศษสะอาดประดับขอบพระแท่น ชั้นรองขอบแท่นและพระแท่นทรงกราบก็ล้วนแต่ขาวสิ้น พระที่นั่งอัฐทิศนั้นตั้งพานพระแสงพานพระกรและพระครอบพระเกี้ยวทรงเดิม ชั้นล่างรายด้วยพุ่มดอกไม้และเทียน พระมหามงคลเท่าพระชนม์พรรษา หลังพระที่นั่งอัฐทิศมีตู้เทียนข้างพระองค์ ๔ ตู้ อาศน์สงฆ์ตั้งตามเคย หน้าอาศน์สงฆ์ตรงกลางตั้งแท่นบัตร์เทวดา พระที่นั่งภัทรบิฐตั้งลุ้งพระมหาพิชัยมงกุฎเครื่องวิวิธราชกกุธภัณฑ์สรรพราชูประโภคทั้งปวง โต๊ะ ๒ ข้างพระที่นั่งภัทรบิฐตั้งพานพระแสงต่าง ๆ เป็นอันมาก โต๊ะหลังพระที่นั่งภัทรบิฐเชิญพระสยามเทวราชขึ้นตั้งตามเช่นเคยด้วย

เวลาเกือบยาม เสด็จออกประทับพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬารเจ้าพนักงานนิมนต์พระอริยมุนี ๑ ถานานุกรมเปรียญวัดราชประดิษฐ ๔ รวม ๕ รูปเข้าไป เสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรย่ามโหมดเทศ พระสงฆ์ออกไปครองผ้าแล้วกลับมานั่งที่ เสด็จทรงจุดเทียนนมัสการ พระอริยมุนีถวายศีล ทรงศีลแล้ว

เสด็จทรงจุดเทียนพระมหามงคล เทียนข้างพระองค์เทียนสัก-การะเทวดาและที่ต่าง ๆ หลวงโลกทีปบูชาฤกษ์บูชานพเคราะห์ แล้วพระสงฆ์สวดมงคลสูตร์รัตนสูตร์ แล้วโหรบูชาพระอาทิตย์เทวบุตร์ พระสงฆ์สวดนวัคคหายุศมสูตร์เสดาะในพระอาทิตย์ คือสวดอนุตตริยธรรม ๖ แล้วโหรบูชาพระจันทร์เทวบุตร พระสงฆ์สวดจรณ ๑๕ โหรบูชาพระอังคารเทวบุตร พระสงฆ์สวดอัฏฐังคิคมัค ๘ โหรบูชาพระพุทธเทวา พระสงฆ์สวดธรรมอินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ โหรบูชาพระเสาร์เทวบุตร พระสงฆ์สวดทศพลญาณ ๑๐ โหรบูชาพระพฤหัสเทวา พระสงฆ์สวดคาถาสัญญา ๑๐ อนุพพวิหาร ๙ โหรบูชาพระราหูเทพเจ้า พระสงฆ์สวดคาถาสติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ โหรบูชา พระศุกร์เทว-บุตร พระสงฆ์สวดคาถาอริยทรัพย์ ๗ สัปปุริสธรรม ๗ สัมมาสมาธิสสบริขาร ๗ โหรบูชาเกตุเทวราช พระสงฆ์สวดอาฆาฏวัตถุ ๙ แล้วพระสงฆ์สวดเมตตสูตรและคาถาอื่น ๆ เป็นอันมาก เวลา ๘ ทุ่มสวดมนต์จบ พระสงฆ์ถวายอติเรกถวายพระพรลากลับไป วันนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ขาว พระบรมวงศานุวงศ์ทรงฉลองพระองค์ดำ

วัน ๑ ๑๒ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องเหลืองที่พระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร ทรงพระกรุณาโปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ที่เสดาะขึ้นไปนั่งที่ เสด็จทรงจุดเทียนนมัสการ พระอริย-

มุนีถวายศีลแล้ว พระสงฆ์ถวายพระพรจบ เสด็จทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน เสด็จทรงจุดเทียนสักการะเทวดาและเทียนบูชา พระสยามเทวาธิราชเครื่องหมายมหาเบญจราชกกุธภัณฑ์และเทียนที่เครื่องสังเวย พระยาศรีสุนทรอ่านดุษฎีสังเวยจบประโคมแตรสังขพิณพาทย์บูชาด้วย ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว ทรงประเคนบริกขารภัณฑ์เป็นอันมากมีราคาถึงองค์ละ ๑๕|— พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรกถวายพระพรลากลับไป พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น วันนี้พระบรมวงศานุวงศ์แต่งพระองค์เหมือนเมื่อคืนนี้ วันนี้เวลากลางวันโปรดให้เจ้านายแจกเงินคนอนาถาชราพิการ คนละ —|๑ ถึง ๓๔๘๖ คน จะได้โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงแจกข้างหน้าอีก ๒๐๐ ข้างใน ๒๐๐ รวมเสร็จแจกวันนี้ ๓๘๘๖ คน

เวลาย่ำค่ำแล้วพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศทหารมหาดเล็ก ทรงสร้อยจักรีบรมราชวงศ์เสด็จออกทางพระทวารกลางพระที่นั่งจักรีเสด็จประทับชิดติงรูม พระยาโชฎึกนำ พระครูบริหารอนัมพรต องสุตบทบวร องสรพจนสุนทร องพจนกรโกศล องอนนทสารภัณฑ์ สมณฝ่ายญวนเข้าถวายเทียนและกิมฮวยอั้งติ๋วตามธรรมเนียมญวน แล้วนำพระยาพระหลวงเจ้าภาษีผู้เทูลละอองธุลีพระบาทถวายเทียนและกิมฮวย แล้วถวายคำนับอย่างจีน ๔ ครั้ง แล้วเสด็จออกไปประทับที่ซุ้มอัฒจันทรพระยาอนุรักษ์นำนายปลัดกองญวนบ้านใหญ่ ญวนแจวเฝ้าถวาย

ดอกไม้ธูปเทียนตามเช่นเคยมาทุกปี แล้วเสด็จทรงพระราชยาน ไปประทับวัดพระศรีรัตนสาสดาราม เสด็จไปประทับในพระอุ-โบสถ ทรงประเคนผ้าไตรย่ามสักหลาดแด่พระราชาคณะ ๑ ปเรียญ ๔ รวม ๕ รูป พระสงฆ์ออกไปครองผ้าแล้วกลับเข้ามา สวดพระพุทธมนต์และคาถาเสดาะอย่างเก่า ทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธปฏิมากร และทรงจุดเทียนที่เชิงเทียนกิ่งซึ่งปักรูปเทวดานพเคราะห์มีเทียนและฉัตรธงเท่ากำลังเทวดานั้น ๆ แล้วเสด็จกลับทรงพระราชยานที่ประตูวัด โหรบูชานพเคาะห์ตามแบบโบราณเสด็จกลับจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จประ-ทับเวตติงรูมเจ้าพระยา พระยา พระ หลวงข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วเสด็จเข้าไปประทับในพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร พระบรมวงสานุวงศ์เข้าไปเฝ้าในนั้นพร้อมกัน โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์จะสวดมนต์เข้าไปนั่งที่ พระสงฆ์นั้น คือ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย พระครูถานานุกรมปเรียญคณะธรรมยุติกานิกาย ๖๐ รูป เสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรย่ามไหมเทศแก่พระสงฆ์ ๖๐ องค์ พระสงฆ์ออกไปครองผ้าแล้วกลับเข้ามาเสด็จทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้ว กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณพระสงฆ์ทั้งปวงสวดมนต์มหาสมัยสูตรสัตตปริต เวลายามเสษสวดมนต์จบพระสงฆ์ถวายอติเรกถวายพระพรลา พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นข้างใน

เวลาวันนี้ในพระบรมมหาราชวัง และตามทางชลมารคสถลมารควังพระบรมวงศานุวงศ์ บ้านข้าราชการราษฎรพ่อค้าแต่งประทีปโคมไฟทั่วกัน

อนึ่งวันนี้เวลา ๗ ทุ่ม ๓๓ นาที ๓๖ วินาที เป็นเวลาบรรจบครบดิถีพระบรมมหาปสูติมงคลสมัยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตามสุริยคติกาลรอบ ๓๒ เต็มบริบูรณ์

อนึ่ง วันนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนยศเจ้าจอมมารดาเปี่ยม ซึ่งเป็นเจ้าจอมมารดาแห่งสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีเป็นเจ้าคุณจอมมารดาเปี่ยม

วัน ๓ ๑๓ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องเหลืองพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ที่สวดมนต์เมื่อคืนนี้เข้าไปนั่งที่ ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล ทรงศีลแล้วเสด็จลงไปประทับที่ชาลา หน้าพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร พอได้พระฤกษ์เช้า ๓ โมง ๓๓ นาที พระเจ้าอยู่หัวทรงเปลื้องเครื่องผลัดพระภูษา และทรงพระสพักรเศวตพัตรเสด็จเข้าสู่ที่สรงมุรธาภิเศกสนานวิสุทธิวารี ในพระแท่นสรงอันรายด้วยราชวัตรเครื่องสูงเศวตวิจิตร์สะอาด เจ้าพนักงานประโคมสังขแตรพิณพาทย์ฆ้องชัยกลองแขกมโหรีตามขัตติยราชประเพณี พระสงฆ์ ๖๐ องค์บนพระที่นั่งถวายชัยมงคล เจ้าพนักงานถวายพระเต้าน้ำพระพุทธมนต์ต่าง ๆ เป็นอันมาก กรมพระปวเรศถวายน้ำ

พระครอบพระกริ่ง พระมหาราชครูและพราหมณ์ทั้งหลายถวายน้ำพระมหาสังข์ทักขิณาวัฏ และพระมหาสังข์ต่าง ๆ เป็นเอนกอนันต์ ครั้งสรงเสร็จแล้วเสด็จขึ้นทรงเครื่อง ข้างในทรงเครื่องราชาภรณ์อย่างเครื่องราชอิศริยยศอันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองจักรีบรมราชวงศ์ แต่งพระภูษานั้นทรงเหลืองตามศรีวันเสด็จออกประทับห้องเหลือง พระสงฆ์ ๖๐ องค์ถวายพระพรจบเสด็จทรงประเคน กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ พระสงฆ์ทั้งปวงรับพระราชทานฉัน เสด็จทรงจุดเทียนเครื่องสักการะ พระสยามเทวาธิราชและเทียนบูชา เครื่องวิวิธราชกุกุธภัณฑ์และเทียนที่โต๊ะเครื่องสังเวย พระยาศรีสุนทรอ่านประกาศดุษดีสังเวย ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว ทรงประเคนบริกขารพระสงฆ์ถวายอนุโมทนาถวายอติเรกถวายพระพรลาไป โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินโหรบูชาเสดาะพระเคราะห์ หลวงโลกทีป ๑๐|— ขุนโชตพรหมมา ๗|— ขุนเทพยากรณ ๗|— ขุนหมื่น ๒ คน ๆ ละ ๓|— แล้วเสด็จขึ้น

เวลาเที่ยงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องราชอลังการณ์สำหรับจักรีบรมราชวงศ์ เสด็จออกประทับพระที่นั่งพุดตานทองคำภายใต้มหามงคลเศวตฉัตร พร้อมด้วยพระบรมราชวงศานุวงศ์เสนาบดีมุขมนตรีข้าทูลละอองธุลีพระบาท เสวกามาตย์ผู้ใหญ่ผู้น้อย ทหาร พลเรือนเฝ้าเบื้องพระบาทบงกฎมาศโดยลำดับถ้วนทุกกระทรวง เจ้าพนักงานประโคมมโหรทึกแตรฝรั่งตาม

ขัติยราชประเพณี ทหารแตรก็เป่าสรรเสริญพระบารมีนฤนาท แล้วเจ้าพนักงานกรมวัง กรมท่า นำราชทูตคงซุลซึ่งเป็นผู้แทนคอเวอนแมนต่างประเทศ อันมีทางพระราชไมตรีเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อนกัน ครั้นสุดเสียงประโคมแล้วกรมหลวงวรศักดิ์พิศาล ซึ่งทรงมีพระชนม์มายุกาลกว่าพระบรมวงศานุวงศ์ทูลถวายชัยมงคลแทนพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งปวง แล้วเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ ซึ่งมีอายุแก่กว่าท่านเสนาบดีทั้งหลายทูลถวายชัยมงคลแทนข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งมวล และมิสเตอร์เมซันสเตาราชทูตกรุงเกรตบริเตนซึ่งเป็น มียศกว่าผู้แทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศทั้งปวงทูลถวายชัยมงคล แทนคนต่างประเทศทั้งหลาย แล้วพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบแสดงพระราชหฤทัย ทรงยินดีโดยพิศดารจบเสร็จเสด็จขึ้น ชาวประโคมก็ประโคมพร้อมกัน และพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองฝ่ายใน จะได้เฝ้าถวายชัยมงคลอย่างเช่นมีมาทุกปี

แล้วเสด็จออกประทับพระที่นั่งจักรีองค์ตะวันออก ซึ่งเรียกว่าซิตติงรูม ราชเอดเดอร์แคมปนำ พระวิสูตรสาครดิษฐ พระวิภาคภูวดล พระชลยุทธโยธินทร กัปตันลอฟตัส มิสเตอร์เรมเซ มิสเตอร์แบดแมนต์ หมอแมกฟาลันด์ เฝ้าถวายพระพร และถวายสิ่งของในการเฉลิมพระชนม์พรรษา ทรงพระราชปฏิสันฐารโดยควรแล้วถวายบังคมลาไป เจ้าพระยาภาณุวงศ์เฝ้าถวายสิ่งของในการเฉลิมพระชนม์พรรษา แล้วเสด็จออกมาประทับดรออิงรูม

พระยาศรีสุนทรนำ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ พระยาแพทย์ธรรมธาดา พระยาสุขุมาลบริหาร พระยาวิชิตณรงค์ พระยารามกำแหง หม่อมราชวงศ์แจ้ง พระโหราธิบดี พระวรรณการโกศล พระราชโกษา พระสามภพพ่าย หลวงโลกทีป หลวงเทพสมบัติ หลวงพลกายกรีธา หลวงสำแดงฤทธิรงค์ หลวงญาณภิรมย์ ขุนเทวพรหมมา ขุนสุนทรลิขิต รวมข้าราชการที่มีอายุมากฝ่ายหน้า ๑๗ คนเข้าไปรับพระราชทานผ้า ๒ สำรับเงิน ๑๐ ชั่ง และทูลถวายชัยมงคลด้วย พระราชทานแล้วเสด็จขึ้นพระราชทานผ้าเงินแก่ข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายในที่มีอายุมาก ๑๖ คน รวมทั้งข้างหน้าข้างใน ๓๓ คนเสมอด้วยพระชนม์พรรษาตามวัสสคณนา

อนึ่งเมื่อเวลาเช้า ๒ โมง เวลาเที่ยง เวลาบ่าย ๔ โมง ทั้ง ๓ เวลาเจ้าพนักงานทหารบกทหารเรือ ยิงสลุต คือ ทหารปืนใหญ่ญวนยิง ๓ เวลา ๑๐๑ นัด ทหารรักษาพระบรมมหาราชวังยิงบนป้อมสัญจรใจวิ่งเวลาละ ๒๑ นัด ๓ เวลา ทหารรักษาพระบรมมหาราชวังยิงปืนฮอสกิดที่ท้องสนาม ๓ เวลา ๑๐๑ นัด ทหารมรีนยิงสลุตที่เรือสยามมูปีสสดัมภ์ เรือสยามมงกุฎไชยชิต สลุตลำละ ๑๐๑ นัด รวมทั้ง ๓ เวลา

อนึ่งวันนี้โปรดเกล้า ฯ ให้มีการเลี้ยงพระบรมวงศานุวงศ์ตามเช่นเคยมาทุกปี เวลายํ่าค่ำเสด็จออกประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีซึ่งเป็นที่ตั้งโต๊ะเลี้ยงนั้น กรมหมื่นอดิศร กรมหมื่นประจักษ์ พระองค์ทองแถม พระองค์สวัสดิประวัติ พระองค์

จันทรทัต พระองค์วรวรรณ พระองค์ดิศวรกุมาร พระองค์ศรี เสาวภางค์ เฝ้าถวายของในการเฉลิมพระชนม์พรรษา แล้วสมเด็จกรมพระ และสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์เฝ้าถวายของเหมือนกัน แล้วสมเด็จกรมพระถวายของ ในการเฉลิมพระชนมพรรษาด้วยเหมือนกัน

เวลาทุ่มเศษ เสด็จประทับโต๊ะเสวยพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ณท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ท่านที่เสด็จเข้ามาประชุมเสวยในวันนี้นั้น มีพระนามและที่ประทับแจ้งอยู่ในแผนที่ข้างล่างนี้

„ „ ประวิช

หม่อมเจ้าส่วน
พระองค์เจ้าจรูญ
„ „ วัฒนานุวงศ์
„ „ จิตรเจริญ
„ „ ไชยานุชิต
กรมหมื่นเทววงศ์
„ „ ประจักษ์
กรมขุนเจริญผล
สมเด็จกรมพระ
กรมขุนบดินทร์
กรมหมื่นภูธเรศร์
พระองค์เจ้าชุมพล
„ „ สวัสดิ์ประวัติ
„ „ ศรีเสาวภางค์
„ „ ขจรจรัสวงศ์
หม่อมเจ้านิลวรรณ
„ „ ถนอม

หม่อมเจ้าชลงการ

หม่อมเจ้าอัจฉรินทร

หม่อมเจ้าขาว
พระองค์เจ้านันทวัน
กรมหมื่นสถิตย์
พระองค์เจ้าจันทรทัต
„ „ ทองแถม
กรมหมื่นพรหม ไม่มา
„ „ พิชิตปรีชากร
สมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิไม่มา
พระราชอาศน
สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ
กรมหมื่นอดิศร
พระองค์เจ้าเกษมศรี
„ „ วรวรรณ
„ „ โศภิณี
„ „ ปรีดา
หม่อมเจ้าบงกช
„ „ ปาน ไม่มา

พระองค์เจ้าสุวรรณกุมาร

เวลา ๒ ทุ่มเสวยเสร็จแล้ว สมเด็จกรมพระถวายพระพรชัยมงคลแล้วพระราชดำรัสตอบพระบรมวงศานุวงศ์แล้วเสด็จขึ้นข้างใน

เวลาเกือบยาม เสด็จออกทางพระทะวารกลางพระที่นั่งจักรีเสด็จทรงพระราชยาน เสด็จไปประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัยเสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งสัตรูแล่นขึ้นไปเหนือน้ำ ทอดพระเนตรโคมไฟซึ่งพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการ และผู้แทนคอเวอนเมนตต่างประเทศพ่อค้าวานิชตกแต่งฉลองพระเดชพระคุณ เสด็จขึ้นไปถึงโรงสุราแล้วเสด็จกลับล่องลงไปเกือบถึงบางคอแหลมแล้วเสด็จกลับมาประทับท่าราชวรดิษฐ เสด็จทรงพระราชยานเสด็จขึ้นพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเวลา ๔ ทุ่มเศษ

เวลาเกือบ ๕ ทุ่ม เสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าบรมราชเทวี ทรงรถพระที่นั่งและมีรถข้างในตามเสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยกระบวนนำและตามเสด็จไปประทับหน้าโรงทหารหน้าโปรดให้ข้างใน ขึ้นที่หน้าโรงทหารหน้าเดินไปในโรงแถวข้างถนนบำรุงเมือง แล้วไปข้ามสะพานซึ่งข้ามจากโรงทหารเดินไปลงหลังหอบิลเลียด ขึ้นวังสราญรมย์ไปพักห้องซึ่งต่อกับห้องพระโรงแต่ปิดไม่เปิดเผย พระเจ้าอยู่หัวเสด็จส่งข้างในแล้วจึงเสด็จไปประทับหน้าวังสราญรมย์เสด็จขึ้นวังสราญรมย์ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี มีตำรวจและมหาดเล็กนำตามเสด็จด้วย บนวังสราญรมย์นั้นมีการ

บอลปาตีมาแต่ทหารมหาดหัวค่ำแล้วมีพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชสยามการฝ่ายและจีนเจ้าภาษีพ่อค้าและผู้แทนคอเวอนเมนต์ต่างประเทศ นายห้างพ่อค้าต่าง ๆ ประชุมพร้อมกันเปนอันมาก พระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า เสด็จไปประทับห้องหลังท้องพระโรงซึ่งออกเฉลียงรอบใน แล้วโปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นเทววงศ์ ผู้ว่าการต่างประเทศนำผู้แทนคอเวอนเมนต์ต่างประเทศ คือมิสเตอร์เออเนสเมซั่น สเตา มินิสเตอร์เรสิเดน กงซุลเยเนอราลอังกฤษ ๑ มองซิเออ เลอ การะคาราเด็ก ชาเยเดอแฟกงซุลคอมมิสแซรฝรั่งเศส ๑ มิสเตอร์บีเอส ฮาเมล์ กงซุลเยเนอราล ฮอลันดา ๑ ผู้ว่าการกงซุลเยอรมัน ๑ กงซุลอิตาลี ๑ กงซุลเดนมาร์ค ๑ ผู้ว่าการกงซุลออสเตรีย ๑ ผู้ว่าการกงซุลอเมริกัน ๑ ผู้ว่าการกงซุลสวิเดนนอร์เว ๑ ผู้ว่าการกงซุลโปรตุเกต ๑ กงซุลเบลเยียม ๑ แล้วถึงเลดีทั้งปวงเปนอันมาก มีสามีและคนอื่นบ้างจูงเดินตามกันเข้าไปถวายคำนับ ที่เปนผู้แทนคอเวอนเมนต์และคนอื่นที่ทรงคุ้นเคยนั้นพระราชทานพระหัตถ์ให้จับทั้งนั้น แล้วถึงเยนะเลตแมนเดินเปนลำดับกันเข้าไปถวายคำนับ ครั้นเสร็จแล้วมีการแดนซิงเต้นรำไปตามเดิม เสด็จทอดพระเนตรครู่หนึ่งเสด็จกลับทรงรถพระที่นั่งมาประทับโรงทหารหน้า เสด็จขึ้นพระราชดำเนินไปตามสะพานไปประทับวังสราญรมย์ห้องข้างใน พักจนเวลา ๓ ยามเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เสด็จประทับในวัดพระศรีรัตนศาสดารามทรงประเคน

ผ้าไตรย่ามสักหลาด แด่พระสงฆ์ ๕ รูปสวดอย่างวานนี้ เสด็จกลับมาประทับทอดพระเนตรซุ้มดอกไม้ไฟที่หน้ามิวเซียมครู่หนึ่ง เสด็จขึ้น

วัน ๓ ๑๔ฯ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้าไม่มีการอะไรไม่ได้เสด็จออก โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้านายแจกทานคนชราพิการวันนี้ ๓๔๘๖ คน จะได้ทรงแจกข้างหน้า ๒๐๐ ข้างใน ๒๐๐ รวม ๓๘๘๖ คน และวันนี้มีการสวดมนต์ที่พระที่นั่งจักรี เจ้าพนักงานจัดการตามเช่นเคยมาทุกปี

เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศทรงดวงดารานพรัตน์ราชวราภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้า ฯ เสด็จออกทางพระทวารกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จประทับในพระอุโบสถทรงประเคนผ้าไตร ย่ามสักหลาดแด่พระราชาคณะ ๑ ปเรียญ ๔ รวม ๕ รูป แล้วทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกตและเทียนเทวดาแล้ว เสด็จกลับทรงพระราชยานมาประทับเกยหน้าพระที่นั่งจักรีเสด็จประทับท้องพระโรงกลาง โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ที่จะสวดมนต์เข้าไป เสด็จทรงประเคนผ้าไตรย่ามสักหลาดแด่หม่อมเจ้าพระพุทธบาท พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๓๐ รูป พระสงฆ์ครองผ้าแล้วทรงจุดเทียนนมัสการหม่อมเจ้าพระพุทธบาทถวายศีลแล้ว พระสงฆ์ ๓๐ รูปสวดธรรมจักรกัปปวัตนสูตรสัตตปริตร เวลา ๔ ทุ่มเศษสวดมนต์จบเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๔ ๑๕ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรี ทรงจุดเทียนนมัสการ หม่อมเจ้าพระพุทธบาทปิลันธถวายศีลแล้ว เสด็จทรงประเคนหม่อมเจ้าพระพุทธบาทพระราชาคณะ ๓๐ รูปรับพระราชทานฉัน ทรงจุดเทียนธูปที่โต๊ะเครื่องสังเวย ขุนนิมิตรอักษรอ่านคุมคำสังเวยเทวดา ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้ว ทรงประเคนบริกขาร พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรกถวายพระพรลา เวลาย่ำเที่ยงเสด็จขึ้น

เวลาบ่ายโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จออกทรงแจกทานคนชราพิการข้างหน้า ๒๐๐ ข้างใน ๒๐๐ เจ้านายแจกที่วังเชียม ๓๔๙๖ คน รวม ๓ วันเป็นคนชราพิการอนาถาที่ได้รับพระราชทานเงินเป็นจำนวน ๑๑๒๘๘ คน เสมอด้วยพระชนม์พรรษาลำดับวันนับมาแต่วันพระมหาประสูติมงคลสมัยมา เจ้าพนักงานตั้งบายศรีแก้วทองเงิน พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระราชมณเฑียรสถาน ๓ รอบตามโบราณประเพณีเป็นเสร็จการเฉลิมพระชนม์พรรษา แต่การเทศนานั้นโปรดให้มีต่อเวลาพรุ่งนี้

วัน ๕ ๑ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องเหลืองพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร โปรดให้นิมนต์พระพิมลธรรมถานานุกรมอีก ๔ รูปรวม ๕ รูปเข้าไป ทรงจุดเทียนนมัสการในสถานที่ซึ่ง

ตั้งพระพุทธรูป เทวรูป เครื่องเบญจมหาราชูปโภคราชกกุธภัณฑ์ และเทียนทรงบูชาธรรมเทศนา พระพิมลธรรมถวายเทศนามงคลสูตรกัณฑ์ ๑ จบลง เสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรสมณบริกขารนานาภัณฑ์ กับทั้งวัตถุจตุปัจจัยราคา ๑๐|— บูชากัณฑ์ แล้วพระธรรมวโรดมถวายเทศนารัตนสูตรกัณฑ์ ๑ จบ เสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรและสรรพบริกขารต่าง ๆ เป็นอันมากทั้งวัตถุจตุปัจจัยที่ทรงบริจาคเท่ากับกัณฑ์ต้น โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงประเคนของ พระสงฆ์รับสัพพีพระธรรมวโรดมถวายอดิเรกถวายพระพรลาไป พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

เวลา ๔ ทุ่มเสด็จออกห้องเหลืองนั้น ทรงจุดเทียนนมัสการในสถานนั้น โปรดให้นิมนต์หม่อมเจ้าพระอรุณที่จะถวายเทศน์กับถานานุกรมเข้าไป ทรงจุดเทียนบูชาธรรมเทศนาหม่อมเจ้าพระอรุณถวายเทศนาเมตตสูตรกัณฑ์ ๑ จบลง เสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรเครื่องบริกขารอุปโภคนานา ทั้งกัปปิยนัยวัตถุค่า ๑๐|— แล้วกรมหมื่นวชิรญาณถวายเทศนาเทวตาอุทิศกัณฑ์ ๑ จบลง เสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรสมณภัณฑ์บริกขารนานา ทั้งจตุปัจจัยมูลค่า ๑๐|— เสด็จประทับตรัสอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จกลับมาประทับพระราชอาสน์ กรมหมื่นวชิรญาณถวายอดิเรกถวายพระพรลา เวลา ๒ ยามเสด็จขึ้น

วัน ๖ ๒ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง ไม่มีราชการอะไร

วัน ๗ ๓ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาวันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง เป็นอันเริ่มการฉลองพระพุทธรูปประจำพระชนม์พรรษา เจ้าพนักงานจัดการในพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร ตั้งบุษบกดอกไม้สดข้างเบื้องซ้ายพระที่นั่งอัฐทิศเชิญพระชัยในรัชชกาลปรัตยุบันนี้ และพระพุทธรูปประจำวันพระชนม์พรรษา และประจำลำดับปีพระชนม์พรรษาของเก่า ๓๒ รูป ตั้งในนั้นมีพระเต้าต่าง ๆ ตั้งด้วย และตั้งม้าหมู่หน้าพระที่นั่งอัฐทิศ เชิญพระพุทธรูปประจำพระชนม์พรรษาปีนี้ซึ่งหล่อใหม่ตั้งบนนั้นมีเครื่องตั้งแต่งตามธรรมเนียม

เวลาเกือบยามเสด็จออกที่นั้น โปรดให้นิมนต์พระที่จะสวดมนต์เข้าไป เสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรย่ามโหมดเทศแก่หม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณากร หม่อมเจ้าพระและถานานุกรมเปรียญอันดับวัดราชบพิธ ๓๓ รูป พระสงฆ์ออกไปครองผ้าแล้วกลับเข้ามานั่งที่ ทรงจุดเทียนนมัสการหม่อมเจ้าพระอรุณถวายศีลแล้ว หม่อมเจ้าพระอรุณพระสงฆ์ทั้งปวงสวดธรรมจักกัป-วัตนสูตรสัตตปริตร เวลา ๔ ทุ่มเศษสวดมนต์จบ พระสงฆ์ถวายอติเรกถวายพระพรลา โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงดอกไม้เพลิงแล้วเสด็จขึ้น

วัน ๑ ๔ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๔ โมงเสด็จออกประทับห้องเหลือง พระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์เข้าไป เสด็จทรงจุดเทียนนมัสการเหม่อมเจ้าพระอรุณถวายศีลแล้ว พระสงฆ์ถวายพระพรจบ เสด็จทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้ว เสด็จทรงประเคนบริขารต่างๆเป็นอันมาก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรกถวายพระพรลา แล้วพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

เวลาวันนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานจัดซื้อสัตว์ซึ่งจะต้องฆ่าเป็นอาหารพระราชทานปล่อยชีวิตให้พ้นภัย คือ โค ๒ สุกร ๒ เป็ด ๒ ไก่ ๒ นกพิลาบ ๓๓ ปลาต่างๆเป็นอันมาก ตามเช่นเคยทรงบำเพ็ญพระราชกุศลมาทุกปี

อนึ่งวันนี้เวลาย่ำค่ำ ๕๑ นาที เป็นเวลาพระบรมมหาราชสมภพมงคลสมัยคำนวณตามจันทรคติกาล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้เสด็จสรงพระมุรธาภิเษกสนาน เพื่อทรงเจริญพระราชศุขศิริสวัสดิพิพัฒนมงคลสกระศักรูกบับ ตามเช่นเคยมีมาทุกปี เวลาบ่ายเจ้าพนักงานตั้งบายศรีแก้วทองเงิน พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระพุทธรูปประจำพระชนม์พรรษาด้วย

เวลายามเศษเสด็จออกประทับห้องเหลือง พระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร โปรดให้นิมนต์พระเทศน์เข้าไป แล้วเสด็จทรงจุดเทียนธูปนมัสการในสถานซึ่งตั้งพระพุทธรูป และเทวรูป

และเครื่องวิวิธมหาราชูปโภคเบญราชกกุธภัณฑ์ แล้วทรงจุดเทียนสักการะบูชาธรรมเทศนา สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายเทสนามงคลวิเศษกัณฑ์หนึ่งจบลง เสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรและสมณบริกขารนานา กับทั้งจตุปัจจัยค่าราคา ๑๐ ชั่ง สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายอดิเรก ถวายพระพรลากลับไป ทรงพระกรุณาโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงจุดดอกไม้เพลิง แล้วเสด็จขึ้น

วัน ๒ ฯ ๕ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนา อ่านบอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดาเมืองลพบุรี ว่ามีตราให้ขุนโกชนเสนาไปเดินประเมินเก็บเงินค่านาแก่ราษฎรในแขวงเมืองลพบุรีจำนวนปีวอกฉอศก ได้แต่งกรมการกำกับเก็บเงินค่านาได้ ๒๘๐ ชั่ง ให้เสนากรมการคุมมาส่งครั้งหนึ่งก่อน ยังไม่เสร็จสิ้นจำนวนนา ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระยาพิษณุโลกาธิบดีเมืองพิษณุโลก ว่าได้ให้หาตัวนายกองคุมเลขส่วยน้ำรักมาเร่งได้น้ำรัก ๓๐๐ ทะนาน เงินแทน ๖ ชั่ง คิดแทนรัก ๙๖๐ ทะนาน รวมเป็น ๑๒๖๐ ทะนานให้นายกองคุมมาส่ง ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระยาพิชัยสุนทรเมืองอุทัยธานี ว่ามีตราโปรดให้หาตัวลาวเขมรซึ่งอพยพไปอยู่มาถามว่า เดิมอยู่ที่ใด

เจ้าเมืองกรมการกดขี่อย่างไรจึงอพยพมานั้น ได้หาเจ้าหมู่ลาวเขมรมาถามให้การว่า เดิมอยู่เมืองสุพรรณบ้าง เมืองสรรคบ้าง เจ้าเมืองหาได้กดขี่อย่างไร เห็นว่าเมืองอุทัยมีที่ว่างเปล่ามากพอจะทำมาหาเลี้ยงบุตรภรรยาได้จึงพากันไปตั้งอยู่ เป็นจำนวนลาว ๑๒๘ ครัว คนชายหญิง ๕๓๗ คน สังกัดเป็นไพร่หลวงในเมืองนนทราชธานีกรมมหาดไทย เขมร ๒๒ ครัว คน ๑๐๙ คน เป็นส่วยเงินในขุนละแวกอาษา ขึ้นเมืองนนทราชธานีกรมมหาดไทย รวม ๑๕๔ คน คน ๖๔๖ คน ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระพิทักษ์เทพธานีปลัดกรมการกรุงเก่า ๒ ฉะบับ ๆ ๑ รายงานน้ำฝนต้นข้าวกึ่งราษีสิงห์ ฉะบับ ๑ ขอที่เขตต์พระอุโบสถวัดโพธิ์ทองกรุงเก่า กว้าง ๕ วา ๒ ศอก ยาว ๑๐ วา เป็นที่วิสุงคามสีมา แล้วพระยาศรีนำพระเพ็ชรพิชภูมิปลัดเมืองเพ็ชรบูรณ์เฝ้าถวายเขียงผาตัว ๑ ยาเพ็ชรบูรณ์ ๒๐ ห่อ

พระนรินทรอ่านบอกพระยาภักดีนฤบดินทร พระยาอมรินทรฦๅชัย เมืองราชบุรี ๔ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่ามีตราโปรดให้ขุนเทพราช ขุนเทพบุตรเสนาออกไปเดินประเมินเก็บเงินค่านาแก่ราษฎรแขวงเมืองราชบุรี จำนวนปีมะแมเบญจศกนั้นได้แต่งกรมการกำกับเก็บเงินค่านาได้ครั้งนี้ ๓๐ ให้เสนากรมการคุมเข้ามาส่งแต่ได้ส่งมาแต่ก่อนแล้ว ๒ ครั้งเงิน ๑๗๐ รวมเก่าใหม่ ๒ ครั้งเงิน ๒๐๐ ยังไม่เสร็จสิ้น อีกฉะบับ ๑ ว่าได้แต่งกรมการกำกับเสนาเดินประเมินเก็บเงินค่านาแก่ราษฎรในแขวงเมืองราชบุรีจำนวนปีวอก

ฉอฉุกได้เงิน ๗๐ ให้เสนากรมการคุมเข้ามาส่งก่อน อีกฉะบับ ๑ ว่ามีตราโปรดให้ขุนภักดีภิรมย์ ข้าหลวงกรมพระกลาโหม หลวงทรงสุรเดช ข้าหลวงกรมพระคลังสินค้าออกไปผูกปี้ข้อมือจีนนั้นได้พร้อม ข้าหลวงผูกปี้ได้จำนวนจีนคงเมือง ๘๐๐ จีนจร ๒๐๐ รวม ๑๐๐๐ คน เรียกค่าแรงคนละ ๑ | ได้เงิน ๒ | ๒ ค่าฎีกา ๒ | ๒ รวมเงิน ๕๐ ๒ | ๒ ให้พระพรหมภักดียกระบัตร์คุมมาส่งอีกครั้ง ๑ ก่อน อีกฉะบับ ๑ ว่าตำแหน่งที่พระณรงค์ภักดี จางวางลาวพุงดำว่างอยู่ ขอพระราชทาน พระวิชิตพลภักดี ปลัดจางวางเป็น พระณรงค์ภักดี ขุนชุมพลภักดี เป็น พระวิชิตพลภักดี ปลัดจางวางทำราชการต่อไป พระนรินทรนำหลวงสรเสนีนายเรือสยามมกุฎไชยชิตที่ไปทอดรักษาการเกาะเสม็ดต่อแดน ๑ พระวิชิตพลภักดี ๑ ขุนชุมพลภักดี ๑ เฝ้าทูลละลองธุลีพระบาท แล้วพระนรินทรนำพระยากลาโหมราชเสนา หลวงชาติสรสิทธิกรมกลาโหม พระณรงค์เจ้ากรมอาสารองซ้าย หลวงสำแดงสรผลาญกองบ้อมพระสุเมรุ รวมข้าราชการในพระราชวังบวร ๔ นาย กราบถวายบังคมลาออกไปเมืองราชบุรี เพ็ชรบุรี กาญจนบุรีเกณฑ์แบ่งเฉลี่ยเลขส่วยกองนอกในพระราชวังบวรตัดเสาไม้เครื่อง พระเมรุกรมพระราชวังบวร

พระยาพิพัฒโกษา อ่านบอกพระยาวิชยาธิบดีเมืองจันทบุรีฉะบับ ๑ ว่าได้หาตัวนายกองคุมเลขส่วยลงมาเร่งไพร่ขอส่งเงิน

แทนจำนวนปีกุนสัปตศกไพร่ ๑๒ คนๆ ละ ๑|๓ รวม ๑ ๑|

ปีชวดอัฐศกไพร่ ๑๒ คนเงิน ๑ ๑| ทายคนหนึ่ง |๓ |๒ รวม

๑ ๑|๓ |๒ ปีฉลูนพศกไพร่ ๑๑ เงิน ๑๕|๑ ทายคน ๑ |๓ |๒

รวม ๑ |๒ ปีขาลสัมฤทธิศกไพร่ ๑๐ คน ๑๗|๒ ทายคน ๑

|๓ |๒ รวม ๑๘|๑ |๒ ปีเถาะเอกศกไพร่ ๑๐ คนทายคน ๑ รวม

๑๘|๑ |๒ รวม ๕ จำนวนเป็นเงิน ๔ ๑๕|๓ ให้กรมการคุมเข้ามา ส่งแล้ว

พระยาศรีนำพระยานครราชสีมากราบถวายบังคมลากลับไปรับราชการบ้านเมือง

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์จนเวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๓ ๆ ๖ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาไกรเพ็ชรรัตนราชสงคราม เมืองนครสวรรค์ ๒ ฉะบับ ๆ ๑ ว่าพระพรหมภักดีไว้ความให้นายสรพ้องมองคำ มองพึก กับพวกว่าเป็นผู้ร้ายลักช้าง ๓ ช้างของพระยาศรีวงศาเจ้าเมืองหล่มศักดิ์ ๆ ให้ขุนพรหมภักดีมาตามสืบได้ความ

ว่ามองคำ มองพึกกับพวกลักมาขาย ได้หาตัวมาชำระมองคำและมองพึก ให้การต่อสู้ว่าซื้อมาจากเมืองพระตะบอง ๒ ช้าง ๒๒ ─┼─ ๓ มี ๒ ช้างและว่ามีตัวฎีกาเดิมสำหรับตัวช้างมาจะชำระต่อไป มองคำว่าเป็นคนในบังคับอังกฤษ เรียกดูหนังสือสำหรับตัวก็ไม่มีจะโปรดประการใดขัดข้องอยู่ อีกฉะบับ ๑ ว่าจีนเจ้าภาษีฝิ่นมาร้องว่ามีผู้มารับสินบนว่าต้องสู่ลักเอาฝิ่นเถื่อนมาขายจึงให้กรมการไปจับพร้อมด้วยทหารได้ฝิ่นดิบที่มองคำยา ๓ ก้อนหนัก ๑ ─┼─ ๑ (๑) มองคันท์หนัก ๙ ─┼─ ๒ ขันต้มฝิ่นเครื่องมือครบเจ้าภาษีฝิ่นได้อายัดไว้ ได้ถามมองคำ มองคันท์ให้การว่าซื้อมาจากตองสู่เมืองกำแพงเพ็ชรแล้ว มาถึงเมืองนครสวรรค์ยังหาได้จำหน่ายขายไม่ ครั้นจะปรับไหมก็ว่าเป็นคนในบังคับอังกฤษเรียกดูหนังสือสำหรับตัวก็ไม่มี รับสั่งว่าถ้าไม่มีหนังสือเดินทางสำหรับตัวแล้วให้ปรับไหมตามกฎหมายกับใบบอก พระภิรมย์ราชานายพลพัน ข้าหลวงพระยาพิสุทธิธรรมธาดากรมการเมืองลพบุรีว่าได้พร้อมกันผูกปี้ข้อมือจีนจำนวนปีระกาสัปตศกได้จำนวนจีนรับฎีกา ๑ ผูกปี้ ๔๕๐ คน เงินค่าแรง ๒๒ / ๑๑ ─┼─ ๒ ค่าฎีกา ๑ ─┼─ ๒ รวม ๒๒ / ๑๒ ─┼─ ๒ มอบให้หลวงรามสิทธิสรยกกระบัตร์คุมลงมาส่งครั้ง ๑ ก่อน

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระขยันสงครามปลัดเมืองนครเขื่อนขันธ์ ทำการเฉลิมพระชนม์พรรษา นิมนต์พระสงฆ์ราชา

คณะพระครูฐานาเจ้าอธิการ ๓๓ รูปสวดพระพุทธมนต์และเลี้ยงพระและตามประทีปโคมไฟ ๓ คืน ขอถวายพระราชกุศล

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาราชพงษานุรักษ์เมืองสมุทสงครามว่าด้วยมีตราโปรดเกล้าฯ ให้หลวงทรงสุรเดชข้าหลวงคลังสินค้า หมื่นชำนาญชลธีกรมท่าออกไปพร้อมด้วยกรมการผูกปี้ข้อมือจีนจำนวนปีระกาสัปตศกนั้นได้พร้อมกันผูกปี้ได้จำนวนจีนคงเมือง ๒๘๖ คน จีนจร ๓๖๑ คน รวม ๖๔๗ คน เงินค่าแรง ๗|๓๒ จีนรับฎีกาเปล่า ๒ คนเงิน ๓| รวม ๖๔๙ คนเงิน ๑๐|๓๒ ให้กรมการคุมเงินเข้ามาส่งครั้ง ๑ ก่อน ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระยานนทบุรี ว่าได้นิมนต์พระสงฆ์สวด พระพุทธมนต์และถวายบิณฑบาตไทยทาน และจุดประทีปโคมไฟในการเฉลิมพระชนม์พรรษา ๓ วัน ขอพระราชทานถวายพระราชกุศล

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร์หม่อมหลวงถมเปนมาศเตอครูแตรทหารรักษาพระบรมมหาราชวังเป็น ขุนบรรเลงบรรฦาศัพท์ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศจนเวลาทุ่ม ๑ เสด็จขึ้น

วัน ๔ ๗ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระโบราณบุรานุรักษ์ พระพิทักเทพธานี ว่าได้นิมนต์พระราชาคณะพระครูฐานา ๘ รูปสวดมนต์และ

ถวายอาหารบิณฑบาตไทยทานที่พระที่นั่งอุทธยานภูมเสถียร และเบิกแว่นเวียนเทียนพระบรมรูปจุดประทีปโคมไฟผูกซุ้มในการเฉลิมพระชนม์พรรษาขอถวายพระราชกุศล

พระยาศรีนำพระโยธาธิราช หลวงชาติสรสิทธิ กรมมหาดไทยในพระราชวังบวร กับข้าราชการผู้น้อยอีก ๒ นาย รวมข้าราชการในพระราชวังบวร ๔ คนกราบถวายบังคมลาไปเร่งไม้ทำพระเมรุกรมพระราชวังบวร

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่ ๑ เสด็จขึ้น

วัน ๕ ๘ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาวันนี้พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ซึ่งเสด็จออกไปเรียนวิชาในเมืองอังกฤษพร้อมกันกับ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์เสด็จออกไปเป็นราชทูตณกรุงลอนดอน เมื่อปีมะเมียจัตวาศกนั้นกลับมาถึงกรุงเทพ ฯ ตามพระบรมราชโองการที่โปรดเกล้า ฯ ให้เข้ามารับราชการตำแหน่งไปรเวตสีเกรตรีฝ่ายต่างประเทศ

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับออฟฟิซ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์เฝ้า เวลายำค่ำแล้วเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๖ ๘ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาวันนี้ทรงพระกรุณาโปรดให้มีการตั้งพระสงฆ์ณท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เวลาเช้า ๔ โมงเศษเสด็จออกประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการพระพิมลธรรมถวายศีลแล้ว พระราชาคณะถานานุกรม

ปเรียญ ๒๔ รูป ถวายพระพรจบเสด็จทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว เสด็จมาประทับน่าอาศน์สงฆ์ออกมา พระวุฒิการบดีนำพระสงฆ์ที่จะเลื่อนตำแหน่งเข้ามาตรงหน้าพระที่นั่ง

ทรงประเคนถุงแพรสวมสัญญาบัตร์ไตรแพร ให้หม่อมราชวงศ์พระลั้นปเรียญ ๕ ประโยค เป็นพระราชพงษ์ปฏิพัทธพระราชาคณะนิตยภัตรเดือนละ ๔ | ― พระราชทานตาลิปัตแฉกพื้นแพรสลับสีปักเลื่อมพัดรองตราแผ่นดินย่ามหักทองขวางย่ามเข้มขาบบาตรเข้มขาบและสมณบริกขารเครื่องยศเป็นอันมาก คงอยู่วัดโสมนัสวิหาร ๑

ทรงประเคนถุงแพรสรวมสัญญาบัตรไตรแพรย่ามเข้มขาบริ้วเลื่อนพระเทพมุนีเป็นพระธรรมเจดีย์ถวิวงศ์นายก ตรีปิฎกบัณฑิตยมหาคณิศรบวรสังฆารามความวาสี สถิตยณวัดโมฬีโลกยารามวรวิหารพระอารามหลวง มีนิตยภัตร์เดือนละ ๔ | ๓ มีถานานุศักดิ์ตั้งถานานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด พระครูวินัยธร พระครูวินัยธรรม พระสมุห์ พระใบฎีกา พระราชทานตาลิปัตแฉกพื้นแพรเหลืองปักเลื่อม พัดรองเป็นเครื่องยศสมณศักดิ์ ๑

ทรงประเคนถุงแพรสรวมสัญญาบัตร์ไตรแพรย่ามเข้มขาบริ้วเลื่อนพระโพธิวงศ์เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ญาณวิสาระทะนายกตรีปิฎกธรรมมหาคณิศรบวรสังฆารามคามวาสีสถิตย์วัดราชบุรณาวาศวรวิหารพระอารามหลวง มีนิตยภัตรเดือนละ ๔ | ๓ มีถา

นานุศักดิ์ตั้งถานานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด พระครูวินัยธร พระครูวินัยธรรม พระสมุห์ พระใบฎีกา พระราชทานตาลิปัตรแฉกพื้นแพรแดงปักเลื่อม พัดรองเป็นเครื่องยศสมณศักดิ์ ๑

ทรงประเคนถุงแพรสรวมสัญญาบัตรไตรแพรย่ามเข้มขาบริ้ว เลื่อนพระอมรโมฬีเป็นพระโพธิวงษาจารย์ญาณนายกตรีปิฎกธาราม มหาคณิสรบวรสังฆารามคามวาสีสถิตยณวัดบพิตรภิมุขวรวิหารพระอารามหลวง มีนิตยภัตรเดือนละ ๔|๒ มีถานานุศักดิ์ตั้งถานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด พระครูสังฆวินิตพระสมุห พระใบฎีกา พระราชทานตาลิปัตรแฉกหักทองขวางผังพลอยพัดรองเป็นเครื่องยศ ๑

ทรงประเคนแผ่นสัญญาบัตรไตรแพร ให้พระมหาเขมาภิรโต (ยัง) เปรียญ ๘ ประโยคเป็นพระอมรโมฬีพระราชาคณะ นิตยภัตร์ ๔|| พระราชทานตาลิปัตรแฉกหักทองขวางพัดรองตราแผ่นดิน ย่ามหักทองขวางย่ามเข้มขาบบาตร์เข้มขาบสมณบริกขารเครื่องยศเป็นอันมากคงอยู่วัดโสมนัศวิหาร ๑

พระราชทานแผ่นสัญญาบัตรผ้าไตรสลับแพร ให้หม่อมราชวงศ์พระส่านเป็นพระครูวิเสศศีลคุณ นิตยภัตร์เดือนละ ๑|๒ พระราชทานตาลิปัตรพุดตานหักทองขวาง พัดรอง ย่าม อัตลัตบาตรอัตลัตสมณบริกขารพอควรเป็นเครื่องยศ คงอยู่วัดอมรินทร ๑

พระราชทานแผ่นสัญญาบัตรผ้าไตรสลับแพร ให้พระพุฒปลัดนอกราชการ เป็นพระครูสาราณิยคุณ นิตยภัตร์เดือนละ ๑|๒

พระราชทานตาลิปัตรพุดตานหักทองขวาง พัดรอง ย่าม อัดลัด บาตรอัตลัดสมณบริกขารพอควรเป็นเครื่องยศ ครองอยู่วัดประยุรวงษาวาศ ๑

พระราชทานแผ่นสัญญาบัตรผ้าไตรสลับแพร ให้พระกลิ่น พระครูญาณกิจนอกราชการเป็นพระครูประกาศสมณกิจ นิตยภัตร์เดือนละ ๑ | ๒ พระราชทานตาลิปัตรพุดตานหักทองขวาง พัดรองย่ามอัตลัดบาตรอัตลัดสมณบริกขารพอควรเป็นเครื่องยศ ครองอยู่วัดกัลยาณมิตร ๑

พระราชทานแผ่นสัญญาบัตรผ้าไตร ให้อาจารย์วอนวัดต้นมะขามเป็นพระครูสว่างคมุนีเจ้าคณะใหญ่เมืองผ่างไปอยู่วัดวังตะม่อ พระราชทานตาลิปัตรแฉกทองแผ่ลวด พัดรอง ย่ามสักหลาด บาตรสักหลาดกับสมณบริกขารเล็กน้อยพอควรเป็นเครื่องยศ ๑

และโปรดพระราชทานผ้าขาวพับใหญ่หมากพลูธูปเทียนของข้างในแด่พระสงฆ์ที่เลื่อนตำแหน่งใหม่ทั้ง ๘ รูป ขณะเมื่อทรงตั้งพระสงฆ์นั้นพระพิมลธรรม พระธรรมวโรดมถานานุกรมทั้ง ๑๖ รูปสวดชัยมงคลพร้อมกัน พระสงฆ์ที่รับตำแหน่งออกไปครองผ้าแล้วกลับเข้ามานั่งที่ พระพิมลธรรมถวายยถาอติเรก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาพระธรรมวโรดมถวายพระพรลากลับไป พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๔ โมง เสด็จออกประทับพระที่นั่งจักรีรองค์ตะวันออกเจ้าพนักงานกรมวังกรมท่านำมองซิเออเลอ เคาน์ เดอ คารา

เด็กชาเยเดอแฟ (หรือทูต) กงซุล คอมมิสเซแรฝรั่งเศส เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ดำรัสพระราชปฏิสันฐารโดยสมควร เคานเตอเกอร์ คาราเด็ก ทูลเกล้า ฯ ถวายพระบรมรูปลงยาราชาวดีเปนของตนมีใจยินดีสั่งให้ช่างทำแต่ยุโรปเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย และแสดงพระราชหฤทัยยินดีและขอบใจเคาน์เดอ เกอร์คาราเด็ก แล้วกราบถวายบังคมลากลับไป ไม่เสด็จขึ้นเพราะทูตอังกฤษจะเฝ้าอีก

เวลาบ่าย ๕ โมงเจ้าพนักงานกรมวังกรมท่านำ มิสเตอร์ แอตสเมซัน ซาเตา มิสเตอร์เรซินเดิน (ราชทูต) กงซุลเยเนอราลอังกฤษเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเปนการระลึกถึงฝ่าละอองธุลีพระบาทเท่านั้นดำรัสพระราชปฏิสัณฐารโดยพิศดารเฝ้าอยู่จนเวลาย่ำค่ำกราบถวายบังคมลากลับไป

ราชทูตอังกฤษกลับไปแล้ว เสด็จมาประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนา อ่านบอกหลวงนุชิตพิทักษ์ข้าหลวงผู้รักษาเมืองนครนายกว่าได้นิมนต์พระสงฆ์สวดมนต์เลี้ยงพระถวายไทยทาน ตามประทีปโคมไฟในการเฉลิมพระชนม์พรรษา ขอถวายพระราชกุศล

พระนรินทรอ่านบอก พระยารัตนราชภักดินทร สุรินทรวิวังษา เจ้าเมืองรามัญว่าด้วยการเรื่องที่เขตต์แดนที่เกี่ยวข้องกับเมืองปรัก (แต่บอกนั้นโปรดให้ส่งไปให้กรมท่าเรียงหนังสือถึงราชทูตสยามเสียเรียงลงใดอรีไม่ทันจะเรียงต่อภายหลัง)

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม เมืองนครชัยศรี ว่าด้วยนิมนต์พระสงฆ์สวดมนต์เลี้ยงพระมีการเล่นจุดประทีปโคมไฟในการเฉลิมพระชนม์พรรษา ขอพระราชทานถวายพระราชกุศล

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร์ นายทิมเปชายันต์ กรมทหารมหาดเล็กเป็นขุนวรการโกศลอยู่ในกรมมหาดเล็กแต่รับราชการกรมโรงเรียน ๑ นายบุตรออเดอรีรูมเคล์ดกรมทหารมหาดเล็กเป็นขุนวิทยานุกูลกระวีครูสอนหนังสือ ๑ หลวงสาธรราชายุทธเป็นพระทวีประชาชนปลัดจีนเมืองนครชัยศรี ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๗ ๑๐ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกขุนนางทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดาเมืองลพบุรีว่ามีตราโปรดไปให้ทำศาลากลางเป็นฝากระดานมีที่เก็บใบบอกท้องตรานั้นได้ให้ช่างคิดกะราคาที่จะทำศาลาเครื่องสับหลังคามุงกระเบื้องพื้นพ้นดิน ๓ ศอกมีเฉลียงรอบ รวมทั้งตัวและเฉลียงกว้าง ๔ วา ๒ ศอก ยาว ๖ วา ๒ ศอก ค่าสิ่งของใช้สรอยเบ็จเสร็จ ๗—|—๘ ค่าจ้างค่าแรงไม่รับพระราชทาน

พระนรินทรอ่านบอกพระวิชิตชาญณรงค์เมืองปราณบุรีว่าด้วยมีตราโปรดให้หมื่นนราเรืองฤทธิข้างหลวงกรมพระกลาโหม

จหมื่นไชยาภรณ์ข้าหลวงคลังสินค้าออกไปผูกปี้ข้อมือจีนจำนวนปีระกาสัปตศกนั้น ได้พร้อมกันผูกปี้ได้จำนวนจีน ๑๗๕ คน ค่าแรงเงิน ๑๕|๘|— ค่าฎีกาพิมพ์ —|—|๑|๓ รวมเสร็จ ๑๕|๘|๑|๓ เสร็จสิ้นจำนวนแล้ว ในปีนี้ได้จำนวนจีนมากกว่าเมื่อปีมะเมียจัตวาศก ๔๒ คนเงิน ๒|๒|— ข้าหลวงกรมการได้รับพระราชทาน ๑๐ ลดไว้เงิน ๔|— คงส่งหลวง ๑๑|๘|๑|๓ มอบให้ข้าหลวงกรมการคุมมาส่ง ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระบริสุทธิโลหภูมินทราธิบดีเมืองตะกั่วทุ่งว่าพระพลพยุหสงครามผู้ว่าราชการเมืองกระบี่ป่วยเป็นไข้จับถึงแก่กรรมได้จัดการยกศพลงหีบไว้ ได้จัดการรักษาบ้านเมืองภาษีผลประโยชน์เป็นการเรียบร้อยอยู่ขอให้หลวงวิเศษสมบัติกรมการเมืองกระบี่ผู้น้า หลวงเพ็ชรคีรีปลัดเมืองตะกั่วทุ่งผู้น้องพระพลพยุหสงคราม ดูแลราชการไปกว่าจะพระราชทานเพลิงศพพระพลผู้ว่าราชการเมืองกระบี่ด้วย แล้วพระนรินทรนำขุนเสนีสุรเดชกับตัน ขุนพลนิจสุรกาล นายปาน เลบะดอร์แนนต กรมทหารหน้ากราบถวายบังคมลาไปรักษาราชการเมืองภูเก็ตด้วยพระอนุรักโยธา

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาวิชยาธิบดีศรีรณณรงค์ฤๅชัยเมืองจันทบุรี ถวายพระราชกุศลทำบุญให้ทานและว่ามีการเล่นจุดประทีปโคมไฟตั้งซุ้มในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยยศแด่ผู้ที่ตามเสด็จกรมหมื่นพิชิตปรีชากร ขึ้นไปจัดการเมืองนครเชียงใหม่ เพราะผู้ที่จะออกชื่อต่อไปนี้เป็นผู้ที่ได้เหน็ดเหนื่อยมากในราชการ คือ หลวงวิเศษสาลี (ผู้) กรมนา ได้พระราชทานช้างเผือกชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์ ๑ หลวงอภิบาลประเพณี (เหลือ) กรมแพ่งเกษม ได้พระราชทานช้างเผือกชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์ ๑ ขุนประชาคดีกิจ (แช่ม) กรมมหาดไทย ได้พระราชทานมงกุฎสยามชั้นที่ ๔ ภัทธราภรณ์ ๑ ขุนสัณหการโกศล (สมบุญ) กรมทหารมหาดเล็ก ได้พระราชทานช้างเผือกสยามชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์ ๑ นายแย้มมหาดเล็ก ได้รับพระราชทานมงกุฎสยามชั้นที่ ๔ ภัทธราภรณ์ ๑ นายหาดกับตันกรมทหารหน้าได้พระราชทานช้างเผือกสยามชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์ ๑ นายอิ่มเลบเตอแนนต์กรมทหารหน้า ได้พระราชทานช้างเผือกสยามชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์ ๑ พระชัยสงคราม (บิน) นายด่านเมืองตาก ได้พระราชทานช้างเผือกสยามชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์ ๑ หลวงศรีสรสิทธิ (คุ้ม) ปลัดกรมอาสาใหญ่ในพระราชวังบวร ได้พระราชทานมงกุฎสยามชั้นที่ ๕ วิจิตราภรณ์ ๑

แล้วพระราชทานสัญญาบัตรพระวิชิตพลภักดี เป็นพระณรงค์ภักดีจางวางลาวพุงดำเมืองราชบุรี ๑ ขุนชุมพลภักดีเป็นพระวิชิตพลภักดีปลัดจางวางลาวพุงดำเมืองราชบุรี ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๑ ๑๑ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยามนตรีสุริยวงษ์ ข้าหลวงเมืองลาวเฉียงว่า มีตราโปรดเกล้า ฯ ขึ้นไปว่าเจ้าคุณเป้ามารดาพระยามนตรีป่วยให้พระศรีธรรมสาสน์กลับลงมาพยาบาลนั้น พระเดชเป็นล้นเกล้า ฯ ได้ให้กลับลงมาแต่ณวัน ๖ ๓ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศกแล้ว ถ้าเจ้าคุณหายป่วยเป็นปกติแล้วขอพระศรีธรรมสาสน์กลับขึ้นไปรับราชการต่อไป ราชการบ้านเมืองหมู่นี้เป็นปกติเรียบร้อยอยู่ แล้วพระศรีเสนานำพระศรีธรรมสาสน์เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท รับสั่งถามถึงการเมืองเชียงใหม่

พระนรินทรอ่านบอกพระยากาญจนดิฐบดีเมืองกาญจนดิฐ ๓ ฉะบับ ๆ ๑ ว่าได้เก็บเงินภาษีผลประโยชน์ในเมืองกาญจนดิฐเป็นภาษีคอเวอนเมนต์ ๖ เดือน คือแต่เดือน ๕ มาจนถึงเดือน ๙ ปีระกาสัปตศก ได้จำนวนเงินอากรบ่อนเบี้ย ๑๗ ๖|๒ |๓ อากรเตาสุรา ๑๑ ๑๔| ๑|๓ ภาษีต่อไม้ ๕ | ไต้จุด ๔ ๒| ภาษีสุกร เขาหนัง ๕ ๑๖|๒ |๓ ผึ้ง ๓๔ ๑๖|๒ ๑|๓ ร้อยชักสาม ๗ ๓|๒ |๓ รวมเสร็จเงิน ๙๐ | ให้กรมการคุมเข้ามาส่งครั้งหนึ่งก่อน อีกฉะบับ ๑ ว่ามีตราโปรดให้ขุนราชสาลีเสนาออกไปเดินประเมิน เก็บเงินค่านา

ในแขวงเมืองกาญจนดิฐจำนวนปีมะแมเบญจศกนั้น ได้แต่งกรมการกำกับเสนาเดินประเมินเก็บเงินค่านาได้ ๔๐ ┼ ได้มอบให้เสนากรมการการคุมเข้ามาส่งครั้งหนึ่งก่อน ถ้าเก็บได้อีกเท่าใดจะส่งมาภายหลัง อีกฉะบับ ๑ ว่ามีผู้ร้ายปล้นเรือนจีนยกเสงอำแดงพวง เก็บทรัพย์สมบัติไป เจ้าของทรัพย์จำหน้าได้ชื่ออ้ายกลิ่นคนหนึ่ง ได้บอกนายบ้าน ๆ ไปค้นที่เรือนอ้ายกลิ่นได้แหปาก ๑ หนังสือเล่ม ๑ อ้ายกลิ่นหนีไปอยู่โรงหลวงชัยวารีบ้านพูนพินแขวงเมืองไชยา ได้มีสุตร์นรายน์ไปขอพระยาไชยา ๆ ได้สั่งให้จับอ้ายกลิ่นมาจากบ้านพูนพินจะไปเมืองไชยา มีอ้ายผู้ร้ายมาแย่งอ้ายกลิ่นไปและฟันหลวงบำรุงโยธาผู้คุมตาย พระยากาญจนดิฐได้สืบจับได้ตัวอ้ายเพ็ชรคง อ้ายนุ้ย อ้ายเบี้ยผู้ตีชิงแย่งเอาอ้ายกลิ่นไปมาถามรับเป็นสัตย์ จึงให้กรมการคุมตัวเข้ามาส่ง ยังสืบสวนติดตามต่อไปอีก

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาราชพงษานุรักษ์เมืองสมุทรสงครามถวายพระราชกุศลทำบุญให้ทานและว่าด้วยมีการเล่น จุดประทีปโคมไฟในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

แล้วพระราชทานเครื่องราชอิศริยยศมงกุฎสยามชั้นที่ ๔ ภัทธ-ราภรณ์แก่หลวงสิทธิสำแดงรณ (เอี่ยม) ๑ ช้างเผือกชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์ จ่าเขมงสัตริยาวุธ (ว่าง) ๑ ในการที่ได้ตามเสด็จ

กรมหมื่นพิชิตขึ้นไปราชการเมืองเชียงใหม่ ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ๑๒ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาทุ่มเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสนดาราม เสด็จประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกตและในที่ต่าง ๆ แล้วกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีล ขุนสุวรรณอักษรอ่านประกาศเรื่องรัตนพิมพ์วงษ์ เสด็จมาประทับตรัสกับสมเด็จกรมพระและพระบรมวงศานุวงศ์ เมื่ออ่านประกาศจบแล้วพระสงฆ์มีกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส หม่อมเจ้าพระราชาคณะหม่อมเจ้าพระหม่อมราชวงศ์พระที่มีสมณศักดิ์ และสมเด็จพระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๓๘ องค์ เจริญทวาทศปริตร พอพระสงฆ์สวดถึงรัตนสูตร์เสด็จพระราชดำเนินกลับมาทรงพระราชยาน เสด็จมาประทับขึ้นพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เวลา ๒ ทุ่มเศษ

เวลาสวดมนต์จบมีพราหมณ์อ่านดุสดีสรรเสริญ พระมหามณีรัตนปฏิมากรตามเช่นเคยมาทุกคราว

วัน ๓ ๑๓ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตกศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้าโปรดให้เลี้ยงพระสงฆ์ ๓๘ องค์ ที่สวดมนต์ที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในการพระราชพิธีศรีสัจปานการ

พระสงฆ์รับพระราชทานฉันในพระที่นั่งสุทไธสวรรย์มหาปราสาท แล้ว เข้าไปเตรียมอยู่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เวลาเที่ยงเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องอย่างเช่นเคยทรงมาในการพระราชพิธีศรีสัจปานการ เสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งจักรีทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จเข้าประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการพระมหามณีรัตนปฏิมากร กรมพระบวรเสวริยาลงกรณ์ถวายศีล ทรงศีลแล้วทรงสักการะในที่ต่าง ๆ พระมหาราชครูพิธีอ่านคำแช่งน้ำโดยพราหมณ์ภาษาและเชิญพระแสงศรประไลยวาต ศรอัคนิวาต ศรพรหมมาศ ลงชุบในพระขันหยก พระยาศรีสุนทรโวหารอ่านประกาศแช่งน้ำเป็นสยามภาษาจบแล้ว พระสิทธิชัยบดีเชิญพระแสงดาบเราศ์ชัยศรีและพระแสงต่าง ๆ เป็นอันมากลงมาชุบในหม้อทั้งปวง ขณะนั้นพระสงฆ์ ๓๙ รูป สวดสังคาถา เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรพิณพาทย์ต่าง ๆ เป็นมโหฬารตามโบราณราชประเพณี จึงเจ้าพระยาเสนาบดีมนตรีราชอมาตย์ทั้งหลาย ขึ้นไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ในพระอุโบสถนั้นเป็นอันมาก กรมพระอาลักษณ์แจกสมุดคำปฏิญาณ ข้าราชการถวายสาบาลพร้อมกันตามประเพณี ครั้นเสร็จแล้วพระมหาราชครูพิธีทูลเกล้า ฯ ถวายน้ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสวย พระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาท ถวายคำนับพร้อมกัน แล้วพระบรมวงศานุวงศ์เสนาบดีมนตรีมุขมาตย์ข้าทูลละอองธุลี

พระบาทรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สัตยาตามลำดับดังเช่นเคยมา พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายพระพรลากลับ ครั้นข้าราชการรับพระราชทานน้ำเสร็จแล้วพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับทางหลังฉากข้างใน เสด็จลงทางหลังพระอุโบสถ เสด็จพระราชดำเนินไปโดยทางพระระเบียง เสด็จออกประตูข้างมิ่งเขียม ทรงพระราชยานเสด็จกลับมาประทับเกยหน้าทวารเทเวศรักษา เสด็จขึ้นพระที่นั่งอมรินทรทรงฉลองพระองค์ครุยแล้วเสด็จออกประทับพระที่นั่งสนามจันทร ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ ถวายบังคมพระบรมอัฏฐิพระเจ้าอยู่หัวแล้ว เสด็จขึ้นพระที่นั่งอมรินทร พระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทก็เข้ามาถวายบังคมพระบรมอัฏฐิ ณข้างพระที่นั่งสนามจันทร์พร้อมกัน พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นข้างในรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สัตยาณพระที่นั่งไพศาลทักษิณ

เวลาบ่ายพราหมณ์จะได้อ่านคุยดีกล่อมกลองวินิจฉัยเภรีแล้วลูกขุนขุนศาลทุกกระทรวงจะได้เวียนเทียนสมโภชด้วย

เวลาบ่ายเจ้าพนักงานจัดการตั้งเครื่องพระราชพิธีสารท ณพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทตามเช่นเคยมาทุกปี เวลาทุ่มเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการ สมเด็จพระวันรัตถวายศีล แล้วพระยาศรีสุนทรอ่านประกาศว่าด้วยพระราชพิธีสารท แล้วสมเด็จพระวันรัต พระธรรมวโรดม พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยพระครูถานา

นุกรม พระมหาดเล็ก ๓๘ รูปสวดสัตตปริตร เวลายามเศษ สวดมนต์จบ พระสงฆ์ถวายอติเรกถวายพระพรลากลับไป เสด็จมาประทับตรัสกับสมเด็จกรมพระเวลาเกือบ ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๔ ๑๔ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้าเกือบ ๕ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการ สมเด็จพระวันรัตถวายศีลแล้ว พระสงฆ์ถวายพรพระ เสด็จมาประทับทอดพระเนตรโถฟักเหลืองเครื่องยาคูปายาศ ทรงเลือกพระราชทานพระราชาคณะผู้ใหญ่ ๆ โถฟักเหลืองวันนี้ของเจ้าพระยา พระยา พระ ทำมาฉลองพระเดชพระคุณตามรายเกณฑ์ ทรงเลือกโถเจ้าพระยาสุรวงศ์เป็นโถข้าวพระ โถพระยาภาสกรวงศ์เป็นโถทรงประเคนถวายสมเด็จพระวันรัต โถพระยาโชฎึกราชเศรษฐี พระราชทานพระธรรมวโรดม โถพระยานรรัตน พระราชทานพระพรหมมุนี โถพระยาอนุรักษ์ พระราชทานพระธรรมไตรโลก โถเจ้าพระยาพลเทพ พระราชทานพระเทพกวี โถเจ้าพระยามหินธร พระราชทานพระราชกวี มีโถที่งาม ๆ และแข็งแรงมีเท่านี้ นอกนั้นก็พอประมาณ โปรดให้ถวายพระราชาคณะถานานุกรมพระมหาดเล็กองค์ละที่ทั่วกัน โถเหลือโปรดให้นำไปถวายพระองค์เจ้าพระ หม่อมเจ้าพระ เจ้าเณรทั่วกัน พระสงฆ์ ๓๘ รูปถวายพระพรจบ เสด็จทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉันทรงปิดทองพระพุทธรูปและพระธรรมคัมภีร์ แล้วพระมหาราชครู

พิธีถวายน้ำพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏรตามเคยในพระราชพิธีสารท พระสงฆ์ฉันแล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกเธอทรงประเคนผ้าเหลือง พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาะติเรกถวายพระพรลา เสด็จมาประทับออกขุนนางมุขเหนือ พระยาศรีสิงหเทพนำพระชัยสงครามนายด่านเมืองตากถวายบังคมลาไปบ้านเมือง เสด็จขึ้นเวลาเที่ยงเศษ

เวลาทุ่มเศษ เสด็จออกประทับพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีลแล้ว ขุนนิมิตรอักษรอ่านประกาศพระราชพิธีสารทแล้ว สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ พระพิมลธรรม พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย พระครูถานานุกรม พระมหาดเล็ก ๓๒ รูปสวดทวาทสปริตร เสด็จมาประทับมุขเหนือ สมเด็จกรมพระ สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์ กรมหมื่นเทววงศ์เฝ้า เวลายามเศษสวดมนต์จบ พระสงฆ์ถวายอติเรกถวายพระพรลา พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

วัน ๕ ๑๕ ๑๐ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีลแล้ว สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยถานานุกรม พระมหาดเล็ก ๓๒ รูปถวายพรพระ เสด็จมาทอดพระเนตรโถพักเหลืองเครื่องยาคูปายาศ ซึ่งพระ

บรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าทำฉลองพระเดชพระคุณ ทรงเลือกพระราชทานพระราชาคณะผู้ใหญ่ๆ คือ โถกรมหลวงวรศักดาเป็นโถทรงประเคน ๑ โถสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระบำราบปรปักษ์ ถวายสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ๑ โถสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์ ถวายพระพิมลธรรม ๑ โถกรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ พระราชทานพระธรรมเจดีย์ ๑ โถกรมหมื่นอดิศรอุดมเดช พระราชทานพระเทพโมฬี ๑ โถกรมหมื่นพิชิตปรีชากร พระราชทานพระโพธิวงษาจารย์ ๑ โถพระองค์เจ้าทองแถมถวัลยวงศ์ พระราชทานพระธรรมภาณพิลาศ ๑ โถพระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระราชทานพระธรรมกิติ ๑ โถพระองค์เจ้าวรวรรณ พระราชาทานพระสากยบุตร ๑ โถพระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ พระราชทานพระศรีสมโพธิ ๑ โถพระองค์เจ้าจันทรทัต พระราชทานพระญาณสมโพธิ ๑ โถพระองค์เจ้าดิศวรกุมาร และโถพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย พระราชทานพระมหาเถรองค์ละที่ มีโถที่ดีงามแข็งเท่านี้ นอกนั้นก็เป็นของพอประมาณ โปรดพระราชทานแก่พระราชาคณะถานานุกรมองค์ละที่ๆ โถวันนี้เป็นของดีๆ มากกว่าเวลาวานนี้ พระสงฆ์ถวายพระพรจบแล้ว เสด็จทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน เสด็จประทับทรงปิดทองพระพุทธรูปแล้ว พระมหาราชครูพิธีถวายน้ำพระราชพิธีตามโบราณวิสัย พอพระสงฆ์

รับพระราชทานฉันแล้ว โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงประเคนผ้าเหลือง พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรกพระพรลากลับไป เสด็จมาประทับมุขเหนือออกขุนนางครู่หนึ่งเสด็จขึ้น

เวลาทุ่มเศษเสด็จออกประทับพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมุขเหนือ ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้ว กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีลแล้ว กรมปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณ และหม่อมเจ้า พระราชาคณะ หม่อมเจ้าพระหม่อมราชวงศ์พระที่มีสมณศักดิ์ พระราชาคณะ พระครูฐานานุกรม พระมหาดเล็ก ๓๒ รูปสวดธรรมจักกัปปวัตนสูตร มหาสมัยสูตร ครั้นเวลายามเศษสวดมนตร์จบ เสด็จขึ้นข้างใน

เสด็จลงประทับโรงละครริมพระวิมานรัตยา เพราะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดเป็นโรงพิธีกวนข้าวทิพย์ปายาศ ผู้ซึ่งกวนข้าวทิพย์นั้นไม่ได้โปรดให้หม่อมเจ้ากวนเหมือนทุกปีมา ปีนี้ทรงพระกรุณาโปรดให้พระเจ้าน้องนางเธอ พระเจ้าลูกเธอทรงกวนทั้ง ๘ กะทะ คือ พระเจ้าน้องนางเธอพระองค์เจ้าบุษบันบัวผัน พระองค์เจ้าแขไขดวงคู่ ๑ พระองค์เจ้าประสานศรีใส พระองค์เจ้าประพาฬรัศมีคู่ ๒ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางคู่ ๓ พระเจ้าน้องนางเธอพระองค์เจ้าประไภยศรีสะอาด พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าผ่องคู่ ๔ พระองค์เจ้าศรีวิไลยลักษณ พระองค์เจ้าวรลักษณาวดีคู่ ๕ พระ

องค์เจ้าอัจฉรพรรณี พระองค์เจ้าจุธารัตนราชกุมารีคู่ ๖ พระองค์เจ้าจันทราสรัทชวาร พระองค์เจ้าอรพินธุเพญภาคคู่ ๗ พระองค์เจ้าสุวภักตรวิไลยพรรณ พระองค์เจ้าเยาวมาลนฤมลคู่ ๘

มีการพระราชพิธีต่าง ๆ ตามเคย
